image
not
available

POLITICA
CONTRACTA
GENERALIS,
NOTIS ILLUSTRATA.

SEU

De *Singulorum* ante imperia instituta,
Et *Summarium potestatum* institutis
imperiis, cum inter se, tum in
subjectos,

JURE AC POTESTATE,

Temperatâ ex præceptis naturalibus,
& gentium conventionibus,

TRACTATUS
Brevis & succinctus. Authore
ADRIANO HOUTUYN, JC.

Accedunt Additiones *ejusdem Authoris, in quibus principiorum* HOBBESIANORUM *est confutatio.*

HAGÆ-COMITIS.
Apud GERARDUM RAMMAZINUM.
M. DC. LXXXI.

CONTINENTUR

his paginis.

Præmonitio ad Lectorem, in qua distinctiones nonnullæ observantur.

Introductio de juris & naturæ significationibus.

Politica contracta generalis.

Politica contracta paragraphis distincta.

Notæ in singulos paragraphos.

Additiones, quibus errores Hobbesiani confutantur.

Elenchus errorum Hobbesianorum.

PRÆMONITIO
AD
LECTOREM.

POLITICÆ nomen operi inſcripſi, quod Civitatem ſpectet, & juris ad Civitatem pertinentis regulas contineat. Statum vides initio pacis primævum. Confuſionis deinde & belli, ex vitio humano: Sub utroque jura ſingulorum, poſita ſtatim naturæ lege, quæ recta ratio eſt, damnatâ ſententiâ quæ jus omne ex potentia, appetitu, utilitate determi-

a §. 1. *usq.* 11. nat *a*: ibi jus ab lege diſcernas *b*,
Tandem reſtitutum pacis ſtatum
b *d*. §. 1. per imperia inſtituta *c*: ibi jura
c §. 11. *usque* 19. Majeſtatum, & quæ poteſtas Principum: Sub qua periodo accurate velim juris ſignificationem ab imperii, & ejus habendi modo, & imperium abſolutum à ſummo, &
d §. 28. 94. *n*. 7. pleno diſtinguas *d*: Imperium ad actiones externas coarctes, & lege divina in partem contrariam
e §. 33. *& alibi.* non definitas *e*. Judicium publicum à privato diſcrimines, & eo quod rectum ipſius Dei ſit judicio, & ipſo judicandi jure *f*: Religionem internam ab externa, &
f §. 34. 69. *n*. 8. §. 70. 87. 93. *n*. 6.
g §. 63. 64. *& paſſim.* publicam a privata diſcerne *g*: Jus Eccleſiæ naturale, & conceſſivum privatum a conceſſivo publico, & inde effectus publicos a privatis diſtingue *h*. Poſt Imperium officium ſubditorum in obedientia cernis *i*: Ibi cave non-obedientiam
h §. 65. *n*. 9. *cir. pr. n*. 10. 11. §. 68. *n*. 3. *fin. n*. 5. *fin.* §. 69. *n*. 10 §. 71. *n*. 3. *& alibi.*
i §. 86.

cum

cum actu resistentiæ confundas;
inde non-obedire licitum, obedi-
re illicitum, resistere illicitum, coa- k §.70 n.
ctio tamen licita *k*. Sequuntur ex- 17. 19.
ceptiones quæ potestatem limi- §.88. §.93. n. 1. 2. 6.
tant, ex naturæ & divina lege, & seqq.
posita imperio conditione *l*: I- l §. 92.
bi nota, plus quandoque in le- 93. 94.
ge positiva atque naturali es-
se *m*, ne sub illa quod non li- m §. 92. n. 8. §. 3.
ceat, sub hac non licere putes: A n. 4. 7.
conditionibus tacitis expressas di-
stingui *n*: Et a jure regni funda- n §. 94. n. 2. 3.
mentali leges regni fundamenta-
les *o*: In conditionibus & jure non o n. 8. eod.
translato populum personam ha-
bere *p*. His visis quid debilitet Ma- p §. 98.
jestatem vides *q*. Quomodo in im- n. 2 §. 94. n. 9. med.
perante imperium desinat *r*. Quo- q §. 95.
modo Civitas intereat. . Reliqua 96.
quæ Politicam hanc lecturus in r §. 97.
ipso quasi limine ac introitu accu- 98. 99.
ratius velim observes, ex Introdu- 100.

ctione discas. Sic prælibatis iis quæ omnes ubique per totam viam scopulos removent, tutior in ipsam Politicam ingredieris, ac progredieris. Quid in ea præstiti videbis, judicium feres. Si non ingratus labor fuerit, Politicam promitto specialem, quæ translatio seu applicatio erit generalis, eodem ordine, totidemque numeris distincta, ad Hollandiæ particularem, ab ipsis reipublicæ deducta primordiis, vel ipso Gentis initio plura ante secula, ex Historiis, & monumentis antiquis, Illustrissimorum imprimis & Magna Potentium ORDINUM resolutionibus, placitis, diligenter & accurate contractam. Hac interim fruere. Si quid humani in ea admissum, ignosce. & VALE.

INTRODUCTIO
IN
POLITICAM
GENERALEM

De *Naturæ* & *Juris* significationibus.

SUMMARIA.

Significat natura statum pactis omnibus, & institutis imperiis priorem. 2. Sub natura lege, qui pacis primo, deinceps belli fuit. Vel perfectissimus ante lapsum, vel depravata ratione minus perfectus post lapsum. 3. Idemque quod lex naturalis. 4. Saltem quod recta rationi non repugnat. 5. Quandoque æqualitatem personarum, rerum, actionum, quæ facultas dicitur. 6. Quandoque affectus, etiam vitiosos. 7. Nonnunquam usum & functionem partium corporis humani, & cujuscunque individui naturalis. 8. Quandoque & hominem. 9. Nonnunquam disciplina opponitur. 10. Et ei quod industriam requirit. 11. Et ope indiget alterius. 12. Nonnunquam pro moribus & consuetudine accipitur. 13. Quandoque pro Deo ponitur. 14. Etiam

pro toto universi ordine. 15. *Contra naturam quod sit ex oppositis colligitur.*

§. 2. *Jus* Obligativum *est seu* Præceptivum. 2. *Quod naturale, & divinum, & gentium universale seu omnium commune.* 3. *Est &* Permissivum *seu* concessivum. 4. *Idem naturale & divinum, & gentium universale seu commune.* 5. *Hinc juris Naturalis, & Divini species, praceptivum, & permissivum.* 6. *Ex utraque specie jus* positivum, *idque divinum & humanum.* 7. *Hoc civile unius gentis.* 8. *Vel plurium gentium citra obligationem.* 9. *Vel ex communi obligatione.* 10. *Et hoc imperativum, vel interveniens.*

§. 3. *Aliter jus* L E X *est, &* F A C U L T A S *faciendi ex potentia, voluntate, appetitu, ante legem.* 2. *Posita lege facultas habendi & faciendi* J U S T E, *sub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in personam dicitur; quæ justitiæ expletricis sunt.* 3. J U S T U M *regulas habet Naturales, unde jus naturale.* 4. *Divinas, unde jus divinum.* 5. *Humanas, unde jus humanum.* 6. *Idque inter gentes ex consensu, unde jus gentium.* 7. *Vel non interveniente consensu, quod plurium gentium distributivum.* 8. *Vel in Civitate, unde jus proprie civile venit.* 9. *Quod extra has est leges, Libertas dicitur, & electio, & ipsum jus. Inde facultas secundum leges, & extra leges.* 10. *Voluntarii seu positivi a naturali distinctio.* 11. *Quod secundum leges, etiam Æquitas dicitur, & ipsa jus.* 12. *Quamquam & æquum à jure differat.* 13. *Dicitur & improprie jus quod impune fit,*

rectius

rectius licitum. 14. *Et jure fieri cum agentem jus ipsum excusat.* 15. *Et jus quod injustum non est.* 16. *Quandoque & pro facto.* 17. *Et justum pro solenni.* 18. *Potissimum autem pro* LEGE, *&* FACULTATE *seu jure non impedito accipitur.*

§. 4. *Virtus legum vetare, jubere est.* 2. *Quâ nota a consilio differt.* 3. *Divinarum & naturalium immutabiliter.* 4. *Quid lex naturalis.* 5. *Circa Dei cultum.* 6. *Circa hominum officia inter se.* 7. *Ea cujusque privati judicio æstimatur.* 8. *Non aliarum, vel plurium, vel moratiorum gentium.* 9. *Ejus virtus obligativa in naturæ statu singulos, qua ratione præditos, qua Deo subjectos, qua homines, unde jus naturale hominum.* 10. *Et principes & gentes.* 11. *Unde jus principum, gentium, & inter gentes dictum.* 12. *Juris hujus regulæ.* 13. *Jus naturale quatenus Civitatem spectet.* 14. *Jus proprie Gentium non dicitur, nisi quatenus aliquid a naturali diversum habet.* 15. *Observantia ejus ex pacti fide inter omnes, vel moratiores, taciti quam expressi magis, & n.* 18. 16. *Unde quod cum hac & illa gente expresse convenit non jus gentium statim.* 17. *Nec quod apud plures servatur extra obligationem communem.* 18. *Sed quod ex obligatione communi per longi temporis usum.* 19. *Est fere in bello & pace omne: ejus causa metus, & indigentia.* 20. *Jus publicum dicitur.* 21. *Quod & legi civili suo sensu accommodatur.* 22. *Juris autem quæstio a prudentiæ distinguenda, & facto, & juris exercendi modo.*

INTRODUCTIO.

PLacuit nempe Politicam per *Naturæ* & *Juris* ſignificationes introducere, cum fallere ſæpius
eæ voces, vel ſuſpenſum tenere
lectoris judicium poſſint; ad intelligentiam tamen principiorum politicorum
ut nihil æque neceſſariæ. Utraque ſignificationes habet diverſas. Significat enim Na- 1.
tura *ſtatum* hominis naturalem, pactis omnibus, & inſtitutis imperiis priorem, ſub na- 2.
a §.3.n.1. turæ lege, qui (a) pacis primo ex præcepto
Dei naturali, deinceps belli (b) ex vitio hu-
b §.8.9.10. mano fuit: neque enim ſtatus datur ante vel
extra naturæ legem (c). idem ſtatus ante in-
c §.1. ſtituta imperia perfectiſſimus ante lapſum,
minus perfectus depravata ratione poſt lapſum, quem utrumque diſcutiendum Theologis relinquemus. Sæpe idem ſignificat 3.
quod *lex* naturalis, cum præcipiente vel vetante naturâ fieri dicuntur, quæ fieri vel non fieri per legem naturalem debent: lex autem cum neceſſitatem imponat immutabilem, præcepta per eam vel vetita, neceſſaria & neceſſitatis moralis & naturalis appellamus. Cui proxima ſignificatio, ſi in concurſu legum naturalium eam *quæ fortior* eſt, vel è duobus pluribuſve poſitis, *quod melius*, minuſve malum ſequamur, cum & hæc per naturam & ex

rectæ

4.rectæ rationis dictamine facere dicimur. Sic & naturâ fieri, si actus rectæ rationi saltem *non repugnent*; in quibus cum libertas sit aliqua, vel naturalis vel moralis, *permittens* (d) lex dici cæpit, & permittente jure fieri, cujus contrarium eodem non exigitur. Unde *licitum*, quia medium inter justum & injustum facit, eo quod sit non injustum (e).

5.Quandoque & *æqualitatem* significat eam in qua homines natura produxit: nescia natura distinguere gradus non huic magis, quam illi tribuit: eaque *omnimoda* est æqualitas. Statim autem patris conditio cum filiis non æqualis fuit, cum imperio emineret: respectu non eminentiæ status æqualis inter liberos fuit; deinceps inter familias; & singulos inter se è familiis, exceptis patribus in familia, usque ad imperia civilia instituta: quæ æqualitas *personarum* & *juris* etiam dicetur. Nam & *bonorum* æqualitatem appellamus, ante distributiones factas, quousque communio quædam mansit, respectu communium: quamquam & rectè naturæ statum dixeris, introductis jam dominiis, ante imperia. (f) *Actionum*, dum uni plus quam alii non licuit, si patres excipias in imperii actibus. eaque agendi æqualitas *jus* dicitur, & facultas, de

6.qua sub (g) juris significatione. Quandoque & pro *impulsu*, *inclinatione*, *&* *affectibus* nu-

7.dis, etiam vitiosis accipitur. Etiam pro *actione*, *facto*, *usu*, *functione* cujusque partis corporis

d *Inf. hic* §. 3. *n.* 9.

e *n.* 15. *eod.*

f §. 3. *n.* 15. *fin.*

g *Infr. hic.* §. 3. *n.* 1. *& seqq.*

poris humani, alteriusve individui naturalis, quæ propria cuique a natura assignata est: quo sensu natura brutis cum homine communis. Quandoque & pro *ipso homine* accipitur, 8.
ita cœpisse cum natura humana dicetur, quod cum homine cœpit. Quandoque & *disciplinæ* 9.
opponitur, & *industriæ*, & *facto* vel *auxilio hu-* 10.
mano, quo sensu venire naturaliter fructus in 11.
jure dicuntur, quod vi sua, & ingenita virtute proveniant: sic & a natura pulchritudo, robur, deformitas, & quæ plura hujusmodi. Quandoque & pro eo quod receptum populo 12.
h Ut l. 16. moribus est, aut consuetudine probatum (h).
§. 4. locat. l. Est autem recta significatio, quæ *Deum* na- 13.
7. d. R. J. turæ authorem; generalissima, quæ totum 14.
universi ordinem designat: at impia, quæ hanc ipsam Deum statuit, alium præter ipsam non agnoscit. Quæ contra naturam fieri dicenda 15.
ex oppositis liquet. maxime autem contra naturam facere dicitur qui lædere vel evertere
i §. 3. n. 7. (i) societatem humanam, etiam simplicem, nititur, & cujus actus a se, vel naturâ posito fini vel ordini adversantur.

§. II. Juris distributionem quod attinet, alii aliam faciunt. Vir doctissimus Johannes Seldenus distributione generalissima jus duplex fecit, ex qua duplici tertiam colligit speciem. Primo nempe ut *Obligativum* vel *præceptivum* sit, quale naturale & divinum, ex 1.
præceptis naturalibus & divinis cum jubenti- 2.
bus tum vetantibus: utrumque gentium universale

verſale & commune appellat, quia omnes
gentes obligat: idque immutabile, ſed quod
incrementa & additiones recipiat, quibus
3. firmius ac decentius obſervetur. Secundo
Permiſſivum ſeu *conceſſivum*, itidem natu-
4. rale & divinum ex eo quod lex naturalis &
divina permittat, nec vetet nec jubeat: &
gentium univerſale & commune quia per-
miſſio ad omnes gentes ſpectat, mutabile.
5. Ita ut *juris divini*, ſic *naturalis* duplicem
ſtatuit ſpeciem, Præceptivum, & Permiſſi-
vum: utramque naturalis præceptivi & per-
miſſivi ſpeciem *jus gentium primævum* appel-
lat: & utroque eo naturali quid in rebus
mere humanis, & quæ hominum duntaxat
mutua officia ſpectant, licere debeat, ex
plurium gentium recepto uſu decernendum
6. putat. Ex præceptivi nunc additionibus, &
permiſſivi mutationibus tertiam facit, quod
Poſitivum vocat, utpote ab ipſis hominibus,
vel ab Numine poſitum: unde poſitivum *di-
vinum* & *humanum*, verum quod gentes non
univerſas, ſed partes ſpectet vel obliget. ut
civitatem aliquam, quod *civile* ſimpliciter:
7. vel plures, ſed cui juri non ex communi ob-
8. ligatione aliqua verum ex accidente, non
pariter ſed ſingulatim ſubſunt, quod plurium
gentium non commune, ſed civile ſeu *dome-
ſticum* appellat, propter obligationem qua te-
nentur tantum ſibi ſingulis ſine obligationis
9. communione: vel plures etiam civitates ſeu
gen-

gentes ex communi aliqua obligatione, cui proinde communiter pariter ac ſimul ſubſunt, quod plurium gentium *commune* nuncupavit. Idque vel pluribus gentibus *impe-* 10.
rativum, quale juriſdictionem eam quæ Amphictionico conventui in plures Græciæ populos competebat, & præſcriptum (k) populo Iſraëlitico, quod in bello jus eſſet: vel *interveniens*, quod non ex communi pluri- 11.
bus imperio, ſed interveniente pacto, ſive morum uſu natum eſt, quod & *jus gentium ſecundarium* indigitavit.

k *Deut.* 20. *v.* 10.

§. III. Multo vero mihi ſimplicior diſtinctio placet. Significat enim jus ſi actioni- 1.
bus applicetur *regulam*, ſi perſonę, *facultatem*, quæ maxime eſt ſecundum regulam, quas leges appello. Etenim ſi ſtatum fingere ante naturæ legem vel ſeponere rationem liceat, jus *facultas* erit *ſimplex* faciendi aut non faciendi, quæ & potentiam complectitur & voluntatem ſeu volitum & affectus nudos, maxime ſi intra actus ſubſiſtamus internos. jus minus proprie dictum. Si poſitâ lege, 2.
facultas erit aliquid *juſte* habendi vel faciendi, hoc eſt ſecundum regulas (l). ſub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in perſonam dicitur, & quæ juſtitiæ expletricis ſunt, cum plene & perfecte ad nos pertineant, & exigi actione, ut noſtra vel nobis debita vel tanquam a debitore, poſſint. *Juſtum* enim 3.
in naturæ ſtatu regulas habet Naturales, unde

l *infr. n.* 9.

4.de jus *naturale*, seu lex mavis naturalis: &
divinas positivas, quæ jus *divinum positivum*
seu lex divina positiva: utraque species sub im-
5.perio etiam manet. Sed in statu civili regulas
insuper habet humanas, quæ jus *humanum*
6.& lex etiam humana: si consensu inter gen-
tes omnes, vel moratiores jus *gentium* voca-
7.tur: si nullo intercedente consensu apud
gentes nonnullas (m), civile plurium gen- m §. 4. *hic*
8.tium *distributivum* dictum: si constitutione *num.* 17.
apud gentes singulas, proprio nomine civi-
le, seu lex *civilis* dicitur: cujus stricta &
laxior est significatio; stricta eas solas con-
stitutiones complectitur, quæ quod juris
naturalis vel divini positivi sit, nihil habent,
solemnitates ferè & actionum formulas, quo
sensu merè civilis: laxior, ubi jus utrum-
que vel alterutrum confirmat, eoque sensu, ut-
cunque in Corpus civile relata, *divina* & *natu-
ralis* manet, & ipsa naturalis & divina ab acce-
dente confirmatione, & authoritate civili
9.*civilis* dicta (n). Quod extra, vel non con- n §.27.*n*.7.
tra easdem est leges, *libertas* (o) dicitur, & §.69.*n*.4.5.
electio quod utrumque liceat, & ipsa jus &
facultas naturalis quatenus nulla lege prohi- o §. 1. *hic*
bita. Est igitur jus proprie & LEX, cujus spe- *n*. 4.
cies supra jam vidimus, & FACULTAS *secun-
dum*, & *extra*, vel *non contra leges*, vel facul-
tas non impedita per leges: eadem libertas ac-
tionum, nisi quod agere lege prohibeamur.
10.Omnium legum exceptâ solâ naturali unum
vo-

voluntarii, & positivi est nomen. Quod 11.
secundum has est leges *Æquitas* etiam dicitur, & a jure non differt: in statu quidem naturali ubi sola lex est naturalis, jus omne ex æquitate est, eo quod recta ratio dictet.
Sed neque fieri potest, ut jus scriptum non
p §.70.n.3. §.92.n.9. æquum dicatur, cum rationi imperantis
probatum sit (p): ubi casus legis expressus est licet non justa videatur, nihil nobis supplendum est, dum mens legislatoris clara sit; neque enim ad naturalem rationem singulis patet refugium, postquam ratio le-
q 70.n.4. gis imperanti probata sit (q): quare valere pro lege & æquitate in foro civili debet: hoc sensu jurisprudentia ars æqui dicitur. distincta
autem ab jure est æquitas in casu quo lex de- 12.
ficit; supplet enim ratio naturalis quod legis verba præcisa non definiunt: ut si in lege civili repetita simpliciter ea naturalis sit, quæ homicidium vetet, nec alia civilis exstet, supplebit æquitas, nisi ob defensionem justam, vel in peccati pœnam judicio publico committatur: ita in aliis. ubi lex deficit ad naturæ principia recurritur, quod dictamen rectæ rationis est. sic lex naturalis supplementum est alterius juris. Sed & æquum eo sensu arbitrium judicis quod legem arbi-
r §.4.n.12.hic.§.1.n.2.§.2.n.13.§.29.n.6.7. trio suppleat. Et altero sensu *æquum* jus prius ad naturale accedens, respectu alterius
paulo latius recedentis. Impropria autem 13.
& rigida (r) juris significatio est, qua jure fieri

fieri hac sola ratione dicitur; quod quamvis contra legem sit divinam vel naturalem, *actus humano non subsit supplicio*, vel resisti ei nequeat, quales imperantium omnes, qui cum supra leges, impune agere omnia dicuntur & resistentia illicita: quo sensu in alteram incidit quam potentiam diximus, eoque licita magis actio, quam justa dicetur, unde sæpius sub *liciti* vocabulo apud bonos Authores reperias, & ei oppositum quod deceat, oporteat, & fas esse dicitur, justitia externa ma-
14. gis quam interna dicta. Impropria etiam significatio est qua licet actus juris regulis non conveniat, jure tamen fieri dicimus ideo quod jus ipsum agentes, subjectos legibus, *ab injustitia & pœna excusat* (s), quales infantium, & aliorum quorum nulla vel im- s §. 2. *n.* 6.
15. matura est ratio. At propria satis significatio est, licet actus præcise his regulis non congruat vel referri ad aliquam harum non possit, quod *non repugnet*, vel actio injusta non
16. sit (t). Quandoque & pro ipso *facto justo* vel t §. 1. *n.*4.
17. injusto accipitur. Etiam justum pro *solen-* *supr.*
ni (u), quod rite perficiatur, & effectus peculiares habeat; licet idem citra solennitates & u §.48.*n.*4.
effectus peculiares naturaliter justum esse
18. possit. Potissima autem pro *LEGE & FACULTATE* est significatio. ita semper in quæstione videndum quo sensu sit juris vel justitiæ vox posita.

1. §. IV. Virtus legum vetare, jubere est,

 civi-

civilium proprie, quod ante facere, & non facere facultatis naturalis erat. *Lex* mandatum, præceptum est ejus quod necessarium, etiam nolentibus: *Consilium* præscriptum ejus plerumque quod optimum, nec nisi volentibus. Sic lex obligat, non ita consilium; quamvis præbere occasionem obligationi possit, quale medici rectum ægroto consilium, non ex virtute imperativa, sed quod sequi recta ratio dictet: in consilio sola ratio valet; in lege sola voluntas sufficiens. 2.

x §. 69. n. 10. fin. Convenientia plerumque in verbis & (x) pronunciandi modo est. Jubent & vetant 3.

y §. 92. n. 7. & 9. naturales & divinæ *immutabiliter* (y). unde 4. æternæ. Definitur autem *Lex naturalis* præceptum jubens dirigere actiones secundum rationem innatam, hoc est, quod ratio innata dictet. Est autem ratio innata, lumen divi-

z §. 2. n. 10. 11. num (z), lux ab ipso Deo innata, quæ mentem nostram, intellectum, judicium instruit

a confr. §. 3. n. 2. (a) in cognitione & discrimine boni & mali, liciti & illiciti, qua uti Deus hominem in cunctis suis actionibus voluit, cum quæ ipsius Dei cultum, tum quæ æque hominem, & civitatem spectent. Paulus legem inscri-

b Rom. 2. 14. 15. conf. Psalm. 37. 31. Deutr. 30. 14. Jer. 31: 33. ptam (b) cordibus nostris appellat, quæ inscriptio vice promulgationis habenda. Quod 5. *Dei cultum* spectet, cum Deum O. M. Creatorem, Omnipotentem, & Conservatorem nostrum agnoscamus, proindeque imperium ei competere & a nobis obedientiam ei deberi,

beri, & gratias, & preces, naturalis ratio dictat omnia ea facienda & dicenda, quæ imperium significare Deo & obedientiam, & gratias, & preces possint: eaque summa & in amplissimo suo gradu, ut qui Deus summus, juxta quem non alius eo modo & affectu colendus externe, vel honorandus interne. Sic autem inferre naturaliter ad Dei honorem libet: Qui novit se non a se ipso esse, facile novit ab alia se causa esse quæ causam non habeat: novit autem se non esse a se ipso, quia si se ipsum, omnia posset individua producere. itaque alia causa est, quam *Deum* appello. Is autem quia causam non habet ab *Æterno* dicitur, eoque sensu *Infinitus*, quia principium, nec finem habet. non est infinitum quod intellectu humano concluditur. Eadem ratione *Incomprehensibilis*. Qua vero ipse causa est hominum & individuorum omnium & causa omnium causarum, *Omnipotens* dicendus. hinc & *Creator*. & *Unus*, quia plures omnipotentes esse non possunt. Sed & cum homo virtute sua nihil magis conferre ad durationem existentiæ suæ, quam ad ipsam existentiam seu essentiam possit, & *Conservator* dicendus. Conservando autem per omnipotentiam quia regit, & *Rex*. *Summus*, quia priorem non habet, & ex creatione *Dominus*. Creationem cum nullo nobis debito præstet, & necessaria donet, *Bonus* & *Liberalis*. Omnia autem

cum regat, conservet, *Omnipræsens.* Et unumquodque cum iis servet mediis, quibus ad conservationem egemus necessariis, unde scire ea omnia oporteat, *Omniscius.* Quæ naturales omnes sunt rationes, quare Deus honorandus, quas qui recte perpendit & in animum inducit, hoc ipso quod perpendit & inducit, Deum honorat: *honor* enim in *existimatione* consistit. Talem igitur Deum æstimare & agnoscere ad officium pertinet cujusque hominis, dictante ratione seu naturæ lege. *Cultus* autem externus omnis in *obedientia est*, (sub qua profundam submissionem, & reverentiam, & venerationem complector) debita imperio Dei, in *gratiarum actione* ob conservationem & alia beneficia, & *precibus* ut in iis perseveret; quæ circa externa officium sunt hominis naturalis. sic bonum Deo pro bono redditur, quod & ipsum naturæ lex dictat. Qui contra admiserit, adversus dictamina peccat rationis, (quæ naturæ leges) divino obnoxius supplicio. Quod 6.
hominum officia inter se spectat, (quo jus singulorum erga singulos intelligo *) qui servare cupit, modeste is judicet, non turbide, non ira, non odio, vel invidia, aliisve affectibus commotus, nec errare judicio poterit. ita nempe remotis affectibus putet secum quisquis priusquam agat, an fieri erga se quod facere adversus alium parat, si in eadem esset conditione, licitum vel non licitum vellet, rectum vel minus judicaret. quam legum omnium na-

* §. 3, n. 3. seqq. & p. ess. tot. tract.

naturalium summam, quatenus hominum officia inter se, ipse Salvator noster in Evan-
7 gelio dedit. Sic rectitudinem in actionibus nostris, hoc est quid legis sit naturalis *proprio* (c) *quisque judicio suo, & ratione* seu ratiocinatione sua, licet fallibili, & coram Deo non recta, æstimabit: ipse nempe de facti convenientia & disconvenientia cum *ratione*, &, quod addere aliis placuit, *natura sociali* judicabit; hoc est, utrum cum ratione conveniat, & conservationem societatis humanæ, an subversionem seu eversionem tendat actus, ad trutinam rationis privatæ erit re-
8 ducendum: Quamquam vero & Gentium, vel omnium, vel plurium, moratiorum maxime, receptis ac usitatis diu moribus, & consonantibus de jure naturali sententiis, in dubio plurimum sit tribuendum, eoque casu non imprudentis sit imitari, cum vix sit ut a ratione abeat quod pro ratione omnibus habetur. Sed vero alium, vel singulos, vel plures, vel gentes easdem omnes vel moratiores ea de re circa actiones nostras necessario judices constituere, vel earum scita, sententiasque, consuetudines imitandas necessario ut nobis ponamus, ferre in naturæ statu singulorum, vel sub imperiis principum æqualitas, sub utroque ratiocinandi libertas nequit.
9 In naturæ statu sola lex naturalis obtinuit, id est ratio agendi norma fuit, cum alia positiva non esset, & obligatos *singulos* tenuit.

c §. 5. n. 1.

ratione præditos, cum lex ipsa dictamen
esset rationis; qua Deo subjectos, quippe
divinitus lata; qua homines, cum divina
potestas supra omnem sese humanam exten-
dat: itaque minime male Hobbesius legem
naturalem *Hominum* dixit. Hinc & *Principes*, 10.
d §. 92. n. 6. 7. civitates, gentes obligatos tenet (d), dum
ipsi homines, ratione prædití, Deo subjecti
sint: Sed & cum eadem lex universalis seu jus 11.
illud hominum universale specialiter ad prin-
cipes, civitates, gentes applicetur, & ipsi
eo jure servando inter se teneantur, non mi-
nus feliciter jus *Principum* dixeris, & jus *na-
turale gentium*, quod & *gentium* appellare
simpliciter licebit, quasi quo jure gentes
utantur, cum civili non teneantur, inde &
jus *inter gentes*, distinctum a gentium vo-
luntario de quo *num. seq.* dicetur. De hac au- 12.
n. 14. tem lege naturali, adde & divinâ, *regulæ*
sint, Ut quæ jussa eâ vel prohibita, aliter fieri
ab homine humanove imperio non pos-
e 65. n. 3. §. 92. sint (e), extra jus dici agentis (f): quæ vero in
alteram partem difinita non sunt (g), ea libe-
f §. 3. n. 13. sup. ræ dispositionis, & juris cujusque hominis an-
te imperia, deinceps imperantis sint. Quod 13.
g §. 2. n. 13. ibid. *ad Civitatem, rempublicam*, rectæ rationi
congruere dicetur, quod salutem, pacem,
tranquillitatem ejus spectet, procuret, de-
fendat, promoveat; confusionem propellat,
declinet, procul arceat. Peccat igitur contra
rationem qui officium quod diximus homini-
bus

bus non præstet, vel admittat quod pacem
14. publicam turbet (h). De jure gentium voluntario notandum, hic tale non dici nisi quatenus aliquid præter legem naturalem, seu ab ea *diversum* habet (i); ubi enim conveniunt non opus est diversas juris species fingere, eidemque rei nomina diversa imponere, sed utendum priore recepto est: eâque
15. positâ differentiâ, nomen & diversa hæc juris (gentium puta) species ex communi inter gentes vel omnes vel moratiores, cum omnibus vel moratioribus, per longi (k) temporis usum introducta obligatione est. Sic virtus juris gentium ex virtute (l) legis naturalis pendet, præcipiente fidem servare, *consensu* hic magis *tacito* quam expresso introdu-
16. ctam. Itaque nec singularum gentium cum singulis inito pacto: quippe quod expresse cum illo & altero convenit, deinde cum pluribus, tandem cum omnibus, non jus statim gentium proprie dicendum, quia non pactum omnium cum omnibus, sed singularum nationum cum singulis intercessit: quamvis & gentium, si placet, eo sensu dixeris quod pacto inter gentes, licet singulas, convenit, ex quo inter easdem orta communis obligatio sit: Seldenus jus gentium interveniens
17. diceret. Minime vero juris gentium habendum quod in parte (m) aliqua orbis vel apud gentes plures idem servatur. Sic apud plurimas capere feras licet, apud plurimas non

h *infr.* §. 11

i §. 92. *n.* 12

k *infr. n.* 18. §. 3. *n.* 19.

l §. 3. *n.* 1. §. 92. *n.* 8.

m §. 3. *n.* 7. *hic.*

 licet

licet, neutrum hic jus gentium est. plurimæ idem circa affinium & consanguineorum conjugia, & successiones jus servant. Rhodiorum leges nauticas Romani recepere, & ab Atheniensibus quæ XII. tabulis conscriptæ essent. Longobardorum constitutiones feudales apud plurimas receptæ. quid quod hodieque jure Pontificio gentes reformatæ utantur? ipsæ Romanæ leges apud nos hodieque, plurimasque gentes in usu, quare idem jus apud plures gentes non in partibus solis, sed juris corpore toto cernis. Sed ut XII. tabulæ apud utramque gentem Romanam & Atticam leges civiles, ita jus Romanum apud plurimas civile: Grotio civile plurium gentium distributivum (n): Seldeno jus non ex obligatione commune, sed plurium civile, & domesticum appellatum. igitur nec hoc jus gentium facit quod plures gentes in eodem jure conveniant, potest enim plurium idem interesse, eademque tranquillitatis & regundæ Reipublicæ ratio esse, Sed quod 18. inter omnes vel moratiores *ex consensu*, per longi temporis usum (o), juris servandi communis introducta *obligatio* fit. Occupatur au- 19. tem jus gentiũ in *bello* ferè & *pace* omne: quomodo enim metus (p) ab invicem singulos inire pacem coëgit ut tuti ab aliorum essent insultibus, sic & ad pacem eadem ratio Principes coëgit (qui singuli in naturæ habentur statu) ut tutæ atque tranquillæ respublicæ essent

n *Sup.* §. 3. *n.* 7.

o *n.* 15. *hic.*

p §. 10. 11.

sent, quæ personæ vicem sustinent: Itaque leges seu conditiones tacitæ placuere, quibus in pace viverent, quod jus inter gentes dicitur, ipsæque juris gentium dictæ ubi aliquid à lege naturali diversum habent. Consociationis inter gentes simplicis, seu alterius ad alteram accessus, frequentationis mutuæ, commercii, mutua alterius operis & auxilii, & rerum quæ apud alios essent indigentia fuit; unde & jus quoddam ipsis gentibus commercandi, frequentandi, adeundi alteros quasi ex pacto tacito, quæsitum, quod ipsum jus inter gentes dictum (q): si cui egenti negatum, jus ei naturale manet (r). Ejusdem juris & belli conditiones, forma, ritus & effectus peculiares, quatenus etiam lex ipsa naturalis jus certum vel regulas necessarias ei non præscripserit: conditiones autem, forma, ritus, cum libertatem, id est, jus à natura in bello moderentur, recte eo sensu cum Hermogeniano dixeris, jure gentium

20. introducta bella. *Publicum* hoc jus dicitur, quod inter populos liberos servetur, & obligandi efficaciam non nisi à potestatibus publicis, consensu communi, habeat: sed & quo sensu publicum jus inter principes, licet

21. non plures, ex pacto expresso dicitur. Quatenus autem publici vox ei opponitur quod privati est juris (s), leges etiam cujusque civitatis civiles publicæ dicuntur (t), sive reipublicæ statum, sive res privatorum spectes: re-

q §.15.n.6.

r §.36.n.16.

s §.64.n.3.

t §.69.n.2.

recepto ex poſteriore hac ſpecie apud Juris-Conſultos *privati* nomine. Cavendum au- 22.
tem ne *juris* quæſtionem, ſive inter gentes ſive privatos, cum *prudentiæ*, & *facto*, & juris exercendi *modo* confundas, quod viros non indoctos fefellit.

PO-

POLITICA

CONTRACTA

GENERALIS.

PRincipio rerum, ante gentes nationesque, lex statim naturæ fuit; non status ante naturæ legem. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat. Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare, mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa

ſta ſpectat: lex prima inter omnes. Unde procul dubio ad hæc jus dedit. Quid bonum, quid malum cum naturæ æqualitas vetet alium judicare, jus ſimul dedit propria quemque ſententia æſtimare. Sic jus determinatum ex ratione dicimus ad media; ſic jus ad omnia; omnia jure fieri. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non poſſit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiſcuo omnium rerum uſu naturæ leges æqualitatemque ſervare, protinus ad ambitionem, gloriam dominationem prorupit, quæ diſcordias excitarunt, jurgia, pugnas, cœdes: Sic rupta pace confuſio venit rerum, & belli ſtatus, dum continuus ab injuriis metus eſſet. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem reſtituendam

fuiſſe

fuisse. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur. Unde salus populi. Quæ finis Imperii,& Imperantis summa officii est. Causa impulsiva, idem quem diximus, in naturæ statu metus exstitit. Consensus efficiens, ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subjecti sint. Hinc summa quæ dicitur Majestas. Potestas eadem est, ut libertas eadem, quam nec auget territorium, nec minuit forma, nil mutat fœderatio, non tollit unio, Populus, Primores, seu Singuli regant. Princeps solutus legibus, aliis legum author est. Jus vel imperium absolutum in personas, bona, territo-

rium,

rium, causas, actiones habet. In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum injustum, æquum iniquum, sententia sua determinat. Proprietates lege publica discernit: Et ipse dominia propria habet. Jurisdictionem habet omnimodam, provocationi nulli obnoxiam. Mali vindex idem severus, idem benignus. Dignitatum omnium fons est, & Author. Qui rempublicam administrent, jura Majestatis exerceant Magistratus, ministros singulos, publicos, vel collegia instituit: Cætera privata, licita vel illicita. Munera invitis imponit. Parem in territorio habet neminem, inferiores omnes. Belli, & pacis, & fœderum, & legatorum jus habet. Viros militares conducit. Ducit. Solvit. Dimittit. Qui subalterno præ-

præsint imperio ipse eligit. Sacramento obstringit. Quisquis deliquit sui Principis subjicitur severitati. Nisi communis sit miles. Monetam cudit, æstimat. Onera imponit ex arbitratu. Pecuniæ dominus est. Sacra regit ut profana, externa, & lege divina non definita; hinc personas, res, actiones; distinctim ab Christi imperio. Religionem publicam facit quam-libet. Qui religionem doceant, sacram faciant functionem ministros publicos constituit: deponit: punit. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet. Neutram partem, vel quod aliud est imperium, adnexum ministerium habet. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & Novi Testamenti publicas facit,

cit, vimque publicam & robur publicum in civitate accommodat. Leges divinas cum naturales tum positivas interpretatur, & doctrinæ controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat. Si cum Synodo placet, personas, materiam, tempus, locum, ordinem præfinit, designat. In conventu ipse præsens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est. Si placet & suam sententiam promit. Eandemque summam, & definitivam post Synodum. Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet? Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat. Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limiti-

tibus. Quæ ſi negare ſubditus, iiſve detrahere, vel ipſe attrectare, Majeſtatis reus fit. Voluntas pro lege eſt: In ſtatu poliarchico quod pars major decrevit. Voluntati obtemperandum & univerſis, & ſingulis. De ratione nullus diſputat, nullus examinat, ſingulorum nullum eſt judicium. Reſiſtere nefas. Magis ſolio deturbare. Occidere ſacrilegium. Qualiſcunque ferendus eſt. Divina autem ſupremi legiſlatoris, & naturæ, & humanæ poſitæ imperio leges poteſtatem limitant. Subditos obſequio ſolvunt. Arctius imperium tenet quem conditiones obligant. Non potenter, qui non plenum; Diviſio interitum minatur. At tota reſolvitur majeſtas quam vis ſubegit. A principe recedit, ſi in alium transferat.

Vel ſponte deſerat, cum temporis præſcriptione. Naturaliter deponit, ſi vitâ functus, hæres imperium non excipit.

PO-

POLITICA GENERALIS

PERIODIS SEU PARAGRAPHIS DISTINCTA.

Principio rerum ante gentes nationesque Lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem.

2. *Positâ naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.*

3 *Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: Lex prima inter omnes.*

Unde procul dubio ad hæc jus dedit.

4. *Quid bonum, quid malum cum naturæ æqualitas vetet alium judicare.*

5. *Jus simul dedit propriâ quemque sententiâ æstimare.*

6. *Sic jus ex ratione determinatum dicimus ad media.*

7. *Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.*

8. *Natura autem humana, cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges, æqualitatemque servare,*

9. *Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.*

10. *Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.*

11. *Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.*

12. Pax

12. *Pax autem cum tuta extra imperium haberi non possit, imperia instituenda; ut, præter nudam rationem, Lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.*

13. *Unde salus populi:*

14. *Quæ finis imperii, & imperantis summa officii est.*

15. *Causa impulsiva idem quem diximus, in naturæ statu metus exstitit.*

16. *Consensus efficiens.*

17. *Ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subjecti sint.*

18. *Hinc summa quæ dicitur Majestas.*

19. *Potestas eadem est,*

20. *Ut libertas eadem,*

21. *Quam nec auget territorium,*

22. *Nec minuit forma,*

23. *Nil mutat fœderatio,*

24. *Non tollit unio,*

25. *Populus, Primores, ſeu ſinguli regant.*
26. *Princeps ſolutus legibus,*
27. *Aliis legum author eſt.*
28. *Jus vel imperium abſolutum,*
29. *In perſonas,*
30. *Bona,*
31. *Territorium,*
32. *Cauſas,*
33. *Actiones habet.*
34. *In ipſis quoque actionibus quid bonum quid malum, juſtum quid injuſtum, æquum iniquum, ſententia ſua determinat.*
35. *Proprietates lege publica diſcernit.*
36. *Et ipſe Dominia propria habet.*
37. *Juriſdictionem habet omnimodam;*
38. *Nulli provocationi obnoxiam.*
39. *Mali vindex idem ſeverus,*
40. *Idem benignus.*
41. *Dignitatum omnium fons eſt, & author:*

42 *Qui*

42. *Qui rempublicam administrent, jura Majestatis exerceant Magistratus,*
43. *Ministros singulos, publicos,*
44. *Vel collegia instituit:*
45. *Cætera privata, licita vel illicita.*
46. *Munera invitis imponit.*
47. *Parem in territorio habet neminem, inferiores omnes.*
48. *Belli,*
49. *Et pacis,*
50. *Et fœderum,*
51. *Et legatorum jus habet.*
52. *Viros militares conducit.*
53. *Ducit.*
54. *Solvit.*
55. *Dimittit.*
56. *Qui subalterno præsint imperio ipse eligit.*
57. *Sacramento obstringit.*
58. *Quisquis deliquit sui principis subjicitur severitati.*

59. *Nisi communis sit miles.*
60. *Monetam cudit, æstimat.*
61. *Onera imponit ex arbitratu.*
62. *Pecuniæ Dominus est.*
63. *Sacra regit, ut prophana externa, & lege divina non definita: hinc personas, res, actiones; distinctim ab Christi imperio.*
64. *Religionem publicam facit quamlibet.*
65. *Qui religionem doceant, sacram faciant functionem ministros publicos constituit.*
66. *Deponit, punit.*
67. *Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.*
68. *Neutram partem, vel quod aliud est imperium, adnexum ministerium habet.*
69. *Et ipsa Summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & novi Testamenti publicas*

cas facit, vimque publicam & robur publicum, in civitate accommodat.

70. *Leges divinas, cum naturales tum positivas, interpretatur, & doctrinæ controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat.*

71. *Si cum Synodo placet,*

72. *Personas,*

73. *Materiam,*

74. *Tempus,*

75. *Locum,*

76. *Ordinem præfinit, designat.*

77. *In conventu ipse præsens, ac primus vel per se, vel per delegatos est.*

78. *Si placet, & suam sententiam promit.*

79. *Eandemque definitivam & summam post Synodum.*

80. *Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet?*

81. *Quicquid tandem ad salutem po-*

puli internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat.

82. *Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.*

83. *Quæ si negare subditus, iisve detrahere, vel ipse attrectare Majestatis reus fit.*

84. *Voluntas pro lege est:*

85. *In statu Poliarchico quod pars major decrevit.*

86. *Voluntati obtemperandum & universis, & singulis.*

87. *De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium.*

88. *Resistere nefas.*

89. *Magis solio deturbare.*

90. *Occidere sacrilegium.*

91. *Qualiscunque ferendus est.*

92. *Divinæ autem supremi legislatoris,*

ris, & naturæ, & humanæ positæ Imperio leges potestatem limitant:

93. *Subditos obsequio solvunt.*

94. *Arctius Imperium tenet quem conditiones obligant.*

95. *Non potenter, qui non plenum.*

96. *Divisio interitum minatur.*

97. *At tota resolvitur Majestas, quam vis subegit.*

98. *A principe recedit, si in alium transferat.*

99. *Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione.*

100. *Naturaliter deponit, si vitâ functus, hæres imperium non excipit.*

NOTÆ
IN
POLITICAM
Contractam
GENERALEM.
Singulis Paragraphis subjectæ.

SUMMARIA in NOTAS.

§. 1. Principio rerum ante Gentes Nationesque lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem] 1. *Status ante vel extra naturæ legem non datur.* 2. *Est enim naturæ lex rationi coæva, & homini, eique propria, inde initium Regni Dei per naturam.* 3. *Et lex naturalis juris naturalis vinculum.* 4. *Et Libertas & Justitia ex lege naturali dijudicanda.*

§. 2. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.] 1. *Nova Philosophia est, jus agendi in naturæ statu potentiâ, cupiditate, & appetitu definiri.* 2. *Quasi homo Dei potentiâ agat, quæ libera sit.* 3. *Et jus tribuat, quod cæca magis cupiditate homines quam ratione ducantur.* 4. *Primum resolvitur.* 5 *Et alterum.* 6. *Et tertium argumentum inde petitum, quod infantes, insani, & furiosi omnia potentiis & appe-*

appetitu, non ratione, agant quippe, horum actiones non jus probent, sed vel actio non recta lege excusetur. 7. *Et ipsi infantes, furiosi quandoque peccent.* 8. *Vtilitas etiam ex ratione metienda. unde conclusio, omnia secundum rectam rationem, non ex appetitu agenda.* 9. *Vel jus in naturæ statu ratione, non potentia definiri.* 10. *Quippe Deus jam per rationem gubernet, & ratio maxime sit divina.* 11. *Quæ frustra alioquin videatur indita.* 12. *Est autem ea efficacia legis naturalis in naturæ statu, quæ civilis in civili, Christianæ in Christiano.* 13. *Igitur quod contra legem fit naturalem extra jus est agentis.* 14. *Non posse quis dicitur, quod contra jus potest.*

§. 3. Primum autem ratio dictavit, institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: lex prima inter omnes. unde proculdubio ad hæc jus dedit.] 1. *Status primævus pacis fuit, isque servandus.* 2. *Naturâ homines quæ bona videntur sequuntur, fugiuntque contraria. prima naturæ Philosophi appellant, distincta ab aliis, quæ materia sint secundæ indagationis.* 3. *Vnde jus se conservandi, & lex prima & potissima de conservatione sui, membrorum, generis humani, civitatis, & partium.* 4. *Et jus, & lex mala propulsandi præcipiens. unde indagatio, quid cuique in alterius personam, resve liceat. Defensio licita, vim vi repellere: etiam sub lege veteri & Evangelii doctrina. sub Imperio jus arctius.* 5. *Conservandi & defendendi modus in infinitum extenditur.* 6. *Inde vis etiam offensiva licita.* 7. *Et in vitam corpusque alterius, & interpositæ forte personæ, & in socios, & qui necessaria adversario meo, nociva mihi submi-*

subministrant. damnatâ iterum sententiâ quæ jus hic ex appetitu & potentiis naturalibus concedit. Ob minas etiam occidendi, & ad arcendam alapam, similemque injuriam, etiam sub Evangelio. 8. Inculpatæ tutelæ moderamen ex lege civili est. 9. Cautio de non offendendo recte exigitur. 10. Non est idem jus ob utilitatem quamvis. quæ dicta ad hostes publicos applica. 11. Est autem ob Res tutandas, & recuperandas: unde & bellum justum, & in fures capitalis pœna. Plenius de jure in res inquiritur, & occasione ejus de origine proprietatis: quæ primo Adamo & Evæ communis pro indiviso, ex largitione divina asseritur. deinde soli Adamo dominium fuisse liberæ dispositionis, non privativæ possessionis. ad posteros ex distributione vel permissione venisse. 12. Defuncto Adamo in res non distributas, jus omnium commune stetisse. 13. Post diluvium Noacho terræ proprietatem cessisse. 14. Eamque filiis distribuisse. 15. Mortuo Noacho rerum non distributarum communionem mansisse, ad imperia prima. Concluditur proprietatem ante imperia extitisse. 16. Et eandem pacto potuisse introduci. 17. Et quodammodo per naturæ leges. 18. Sic ex triplici fonte dominium, & alterius juris proprietas. 19. Circa occupationem probatur rerum non distributarum seu communiter possessarum occupationem ab aliquo, nudam proprietatis jus, seclusis omnibus aliis, ei non tribuere, etiam in rerum abundantia: sed eam quæ qualificata scientia sit, & patientia, & temporis lapsu: quæ qualificatio efficiat, ut res ita occupatæ occupari jam ab aliis vel invadi jure non possint. quod ad respublicas applicatur. 20. Eademque de rebus vacuis, non possessis disciplina. 21. Quæ etiam ad gentes refertur. 22. Ita tamen, ut consensus neque tacitus neque expressus, neque distributio prima egentes excludat. 23. Cum non stare pactis ex ne-

cessitate liceat. 24. *Quæ exceptio & ad Principes summos applicatur, nulla mediorum distinctione, quorum, ut necessitatis, ipsi Iudices sunt.* 25. *In res quæ usu consumuntur usus est communis.* 26. *Conclusio, in naturæ statu, & ante Imperia injuriam, injustitiam, peccatum, & contrectationem alieni dari: sed extra civilem vindictam.*

§. 4. Quid bonum, quid malum, cum naturæ æqualitas vetet alium judicare.] 1. *Nempe ex æqualitate conditionis æqualitas est juris:* 2. *Quæ & ipsa facit alterius judicium inefficax esse.*

§. 5. Jus simul dedit propriâ quemque sententiâ æstimare.] 1. *Cum quod alterius esse non possit, §. præced. tum quod rectius ipse judicet. Hinc pro recta ratione in dijudicando bono vel malo habendum, quod quis ipse æstimaverit, & n. 3. 2. Neque quod non recte possit quis judicare, judicandi ius minuit: distinctio enim servanda inter iuris & recti quæstionem, seu inter ius iudicandi & rectè judicare: inter simplicem actum iudicii, & rectum coram Deo judicium.* 4. *Contra rationem iudicandi ius est nemini.* 5. *Lex tamen naturalis in iudicando rectâ iudicantis conscientiâ contenta est, attenta distinctione inter imprudentiæ & malitiæ peccatum.*

§. 6. Sic jus determinatum ex ratione dicimus ad media.] 1. *Qui jus dat ad antecedens, (quod est bonum, propulsatio mali,) & qui jus dat ad finem, jus dat ad media.* 2. *Sed in quibus mediis eligendis ratio semper suprema esse debet.* 3. *Sic vis, dolus licita.* 4. *Distinctio inter dolum negativum & positivum.*

§. 7. Sic jus ad omnia, omnia jure fieri.] 1. *Ex ratione recta: quo sensu facultas, seu jus & rectum in actione concurrunt, ut facultas non detur quæ rectæ rationi non conveniat, & simul faciat actionem rectam dici.* 2. *Quæ tamen non recta dici potest Dei judicio,*

quam-

quamvis sit hominis. 3. *Jus ad omnia nihil excipit, & nullas actiones determinat.* 4. *Quod & juris æqualitas confirmat.*

§ 8. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges æqualitatemque servare.] 1. *Rationes in textu probant.*

§. 9. Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.] 1. *Effectus ex rationibus præcedentibus sunt.*

§. 10. Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.] 1. *A confusione nempe metus, qui belli status, in quo lædi quis possit.* 2. *Perpetuus ex metu continuo, & quod inter omnes sit.* 3. *Vnde miserrimus belli status.*

§. 11. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.] 1. *Bonum quippe pax, & conservationem sui, & existentiæ durationem spectat.*

§. 12. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem, lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.] 1. *Alia quippe cautio præter imperium excogitari non potest.* 2. *Manente tamen & post imperia inter Principes belli quodam statu.* 3. *Temperata libertas salubris, minia sibi & aliis gravis.* 4. *Permissa per legem civilem libertatis manent naturalis.*

§. 13. Unde salus populi.] 1. *Ab imperio & civili potestate.* 3. *Vitæ præsentis & futuræ felicitas: hæc imperantium præcipua, pastorum sub iis unica cura.*

§. 14. Quæ finis Imperii, & Imperantis summa

 of-

officii est.] 1. *Vtraque felicitas finis imperantium esse debet.* 2. *Præsentis vitæ maxime submittentium est.* 3. *Et utraque imperantis officium est, non ex vi pacti expressi, sed obligatione tacita.* 4. *Herile imperium ad utilitatem componitur imperantis.* 5. *Concatenata tamen civium & imperantium habet commoda.* 6. *Manente distinctione inter servorum, civium & subditorum nomina.* 7. *Respectu Principis dignitate æquales omnes.* 8. *Civium ab incolis distinctio ex jure civili est.*

§. 15. Causa impulsiva idem, quem diximus in naturæ statu, metus exstitit.] *Ex §. 10. & 12. remissive.* 2. *Tum quod convenire & versari ante imperia hominibus tuto non licuit: unde recedendi à libertate naturali singulis justissima ratio. conf. n. 12.* 3. *Eadem causa subjiciendi se Despotæ, eademque despotæ subigendi alios fuit:* Non *sola potentia irresistibilis.* 4. *Idem imperium & societas civilis.* 5. *Distincta à societate simplici.* 6. *Quæ causam naturalem necessariam indigentiam habet & n 9.* 7. *Infantes in societate tenentur.* 8. *Explicatur, quod dicitur, societatem à natura esse: appetitus nempe à natura est necessariò; ipsa vero societas seu consociatio non necessariò.* 9. *Appetitus causa indigentia est; vel aliæ causæ sunt non necessariæ.* 10. *Crassius dictum, hominem animal sociabile esse.* 11. *Et falsum, aptos homines ad societatem civilem natos.* 12. *Imperia non nisi ex urgentissima necessitate sunt.*

§. 16. Consensus efficiens.] 1. *Sive liber consensus, sive coactus sit: qui non consenserunt, in belli statu manent. & n. 3.* 2. *Necessarius proinde etiam ad* Herile. 3. *Et Despotæ imperium (neque enim vis causa est imperii).* 4. *Et sufficiens ut Invasoris sit imperium legitimum, eique obedientia debeatur aliud fit e si prædo, si latro.* 5. *Patris imperium nec ex consensu, nec ex generatione: nec matris ex eo quod*

par

partum prius in potestate habeat. Est autem patris ex oraculi divini authoritate, prius cum matre commune. 6. Ex eodem fundamento mariti imperium. 7. Sic mundus nunquam sine imperio aliquo humano stetit; sed particulari. 8. Successio & electio imperii acquirendi sunt modi.

§. 17. Ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subjecti sint.] 1. *Quod extremum in pacto est: Dantur namque gradus priusquam ad hoc extremum, id est juris renunciationem & voluntatis submissionem perveniatur: quas electio sequitur, electionem acceptatio: Pactum cum imperante non intercedit. 2. Virtus renunciationis, & submissionis. Juris renunciatio nec submissio translatio est. nec expressa ut fiat necessarium est. 3. Vt nec necessarium singulos imperii aliquid, aut jus vitæ & necis in se ipsos ante imperia habuisse. 4. Dei partes in delatione imperii non excludi. 5. Quisquis, de majori parte, major pars de fortioribus intelligitur. 6. Vnde prima congregatio de instituendo imperio, non recte Democratica dicta. 7. Quæ pars convenit pacto inter se obligatorio tenentur: omnes Vni. 8. Quod & in tacite submittentibus verum. 9. Imperantem possessio tuetur, ubi de consensu expresso non apparet. 10. Hoc transit pacto quod ad imperium sufficit, nec minus, nec amplius. 11. De regno Dei per pactum in Hebræos, & causa regni ejus naturalis, remissive.*

§. 18. Hinc Summa quæ dicitur Majestas.] 1. *Majestatis vox dignitatis & potestatis significativa est. 2. Principis etiam de rege absoluto dicta. 3. Majestatis vox de Republica dici non solet. 4. Simpliciter prolata de territorii Principe intelligenda. 5. Summa, quia superiorem non habet. 6. Quod omni imperio convenit.*

§. 19. Potestas eadem est.] 1. *Ex consensu*

 æqua-

æquali. 2. *Herilis & Despotici in res laxior, etiam ubi servitus cessat.*

§. 20. Ut libertas eadem.] 1. *Ex subjectione æquali.* 2. *Quid sit liberum esse. libertas de imperantibus, non de singulis dicitur, nisi quando lex silet. Obiter distinctio inter actionum animi & corporis libertatem.* 3. *Sub herili imperio libertas minor ex severiori lege.* 4. *Sed quæ tolerabilior quam naturalis status.* 5. *Sub democratia autem major videtur.* 6. *Vnde ea species Libertas dicta, licet acrior quandoque Regno: & liber eo sensu populus quem vis popularis subegit.* 7. *Libertas naturalis est quod lex civilis permittit.*

§. 21. Quam nec auget territorium.] 1. *Quippe quod ad jus, quod ex consensu est, nihil confert.*

§. 22. Nec minuit forma.] 1. *Jus enim ex consensu, non ex forma venit.* 2. *Vnde tantum Senatus, atq; Rex pollet.* 3. *Eademq; sub Rege & populo libertas*

§. 23. Nil mutat fœderatio.] 1. *Sive æquale fœdus, sive inæquale, & vel clientelare sit.* 2. *Si cum imminutione imperii, tantum decedit, quantum fœdere continetur.* 3. *Fit autem cum eo qui hostis non est, vel ad amicitiam, defensionem, offensionem, vel aliam causam.*

§. 24. Non tollit unio.] 1. *Nec generalis.* 2. *Nec particularis.* 3. *Per neutram amittuntur jura.* 4. *Nec uniuntur regna quæ plura sub eodem Principe concedunt, singulis jura distincta manent.*

§. 25. Populus, Primores seu Singuli regant.] 1. *Monarchia, ubi unus Monarcha, Tyrannus, Invasor imperat.* 2. *Aristocratia, ubi Optimates, vel ex consensu primario, vel secundario mutatâ formâ (licet non optimi præsint) vel soli, vel cum principatu, vel ex civium diversis ordinibus, unde Ordinum Imperium.* 3. *Oligarchia si vitium sit, necessarium est.* 4. *Democratia gratior, sed periculosior.* 5. *Per sena-*

sona dicitur, & populus, quamquam & ipsa multitudo populus. 6. Quando pro imperante populus, aliis etiam speciebus convenit. 7. Nostra specie in majori civium parte cernitur; & complectitur qui non convenerunt, vel non est jus conveniendi. Per se quisquis suffragari debet. 8. Vitium Anarchia & Ochlocratia dicitur. Vtraque Poliarchiæ species non ineptè Monarchia. 9. Provinciæ imperium à victore populo Populare dicendum, quamvis imperii exercendi modus possit Monarchicus esse. 10. Imperiorum vitia à cuiusque fere opinione appellantur. 11. Formæ mutatio reipublicæ exitiosa. 12. Omnes sua incommoda habent. 13. Optima per quam singulis optime, & civitati est. 14. Incommoda ab imperantibus, vel a constitutione reipublicæ, vel accidenti sunt. 15. De alia forma si nihil dictum, conclusio tacite pro Democratia est.

§. 26. Princeps solutus legibus.] 1. *Civilibus.* 2. *Quia in naturæ statu consistit.* 3. *Et ipse sibi obligaretur.* 4. *Et obligari civibus non potest.* 5. *Quamquam conventionibus possit & pactis.* 6. *Sed quæ obligatio, virtute coactivâ destituitur.* 7. *Vnde omnis coactio civilis in Principem ex submissione est.* 8. *Sublatâ & pacti publici obligatione, si necessitas postulet.* 9. *Et Canonum.* 10. *Et privilegiorum jure, nisi in vim transierint contractus, vel Princeps de suo ultro quid concesserit.*

§. 27. Aliis legum auctor est.] 1. *Quia omnia jura Majestatis habet.* 2. *Et jus in personas.* 3. *Et omnium voluntates unâ suâ voluntate regit.* 4. *Et legis virtus obligatoria fit, & obedientiam exigat.* 5. *Et imperantis officium pacem procurare.* 6. *Idem de canonibus est Iudicium; incidenter de juris civilis & canonici distinctione.* 7. *Vsus non facit legem.* 8. *Condenda potestati mutandæ adhæret: quare legem sibi scribere perpetuam populus nequit.*

 9. Non

9. Non obligant leges, nisi promulgatio praecedat Principis nomine. promulgata quando peregrinum obligat, & subditos extra territorium. 10. *Non obligant ordinationes inferiorum nisi Princeps probaverit.* 11. *Solus privilegia concedit juri constituto derogatoria: sed quae revocabilia sunt.*

§. 28. Jus vel imperium absolutum.] 1. *Jus quidem ex consensu absoluto.* 2. *Libero vel coacto. Libero, si jus omne expresse translatum sit.* 3. *Sic in dominico & institutivo imperio jus absolutum ex consensu libero & expresso. Coacto, si in conditiones non convenerit.* 4. *In voluntario etiam, extra dominicum imperantes non populi ministri, sed eo superiores, licet jus omne sub consensu expresso non venerit, repudiata distinctione inter Majestatem realem & personalem.* 5. *Per consensum generalem & absolutum in dubio populus solam potestatem imperatoriam contulisse videtur.* 6. *Quae potestas absoluta, nec limitata praesumitur.* 7. *Unde conclusio, transtulisse populum in imperantem quod imperium spectet, Omne quod potuit.* 8. *Quod praeter imperii jura habet ad modum pertinere.* 9. *Habere jus ad media omnia.* 10. *De jure Domini.* 11. *Et imperii absoluti, summi, & pleni differentia remissive.*

§. 29. In personas.] *Virtute juris naturalis retenti, & renuntiationis & submissionis factae ab aliis.* 2. *Jus in personam quasi anima est imperii.* 3. *Huc vitae jus & necis spectat, etiam extra judicium.* 4. *Argumento a minori patrum potestate, cum ante, tum post imperia.* 5. *Sed ut Princeps rationem rectam servet.* 6. *Nec pro insana libidine quicquam agat, seu Dominus, seu Monarcha institutivus fuerit & n.* 10. 7. *Licet factum eorum impune, etiam ex jure gentium, & quandoque domini privati ex jure civili sit.* 8. *Sed bello captos occidere jure belli Principi licere.* 9. *Et sine conditione deditos, sub limitatione admittitur.*

ricur. 11. *Cives ad bellum cogere.* 12. *Et obsides dare.* 13. *Et deserere civem particularem, & ad declinandum excidium tradere.* 14. *Magis autem culpæ insignis in aliam civitatem reos, juris rationibus consentaneum est.* 15. *Subditorum obligare personas in ratione naturali fundamentum habet.* 16. *Servitus ex jure naturæ est.* 17. *Libertatem deinde gentium consensus introduxit, soluto redemptionis pretio, vel alia conditione posita.*

§. 30. Bona.] 1. *Ex personæ consequentia.* 2. *Et voluntatis subjectione.* 3. *Et consensu præsumpto.* 4. *Quid quod ne excipere quidem bona potuere?* 5. *Jus hoc Dominium eminens appellatur: quod latissime patet.* 6. *Ita tamen ut bona non abdicative concessa intelligantur.* 7. *Sed vero ad necessitatem, & in tempore compensanda.* 8. *Ad exteros etiam extenditur.* 9. *Domino jus laxius est.* 10. *Et occupatorum per universitatem jus imperanti, non populo cedit.* 11. *Referque de præscriptione infra dicentur.* 12. *Adde pro debito civitatis subditorum bona obligari.*

§. 31. Territorium.] 1. *Ex personæ consequentia, & submissione.* 2. *Effectus nonnulli juris territorialis.* 3. *Quo & ea veniunt quæ sub territorio latent.* 4. *Extra territorium jus non extenditur.* 5. *Adversus exteros Princeps ex propria occupatione territorium tenet.*

§. 32. Causas.] 1. *Per easdem rationes.*

§. 33. Actiones habet.] 1. *Quod ad externas coarcta; eaque natura lege, vel divina non definitas. & n. 4.* 2. *Interna humano eximuntur imperio, licet casu aliquo postea in notitiam pervenerint imperantis.* 3. *Secus si in actum externum deducta, vel conscientiæ obligationem spectes.* 5. *Etiam externa eximuntur, quæ lege naturali vel divina aliter definita sunt.* 6. *Quod etiam ad definitum agendi modum extende.* 7. *De non definitis sacris & profanis libera principis est dispositio.*

§. 34. In ipsis quoque actionibus quid justum, quid injustum, quid bonum, quid malum, sententia sua determinat.] 1. *In civili statu: Actio enim in naturæ statu nullo habito respectu ad moralitatem, rationem seu legem naturalem, indifferens est: igitur bona vel mala dicitur habito respectu ad legem naturalem; ejus autem sub imperio Princeps interpres est cum effectu externo. & n.4.* 2. *Est etiam consequens hoc judicium legislativæ potestatis, & obedientiæ debitæ.* 3. *Hoc sensu justi & injusti regulæ civiles sunt,* 5. *Et actio eadem bona, necessaria, justa, & æqua, diverso respectu.*

§. 35. Proprietates lege publica discernit.] 1. *Dum unumquemque in possessionibus suis ab aliorum injusta occupatione tuetur.* 2. *Sed & jus habet quædam communia relinquendi.* 3. *Atque eatenus de furto lex civilis est, tanquam de proprio & alieno lata: neque tamen ius naturale prohibens furta mutatur,* 4. *Hinc & de vi pactorum circa alienationes judicium.* 5. *Et justa per præscriptionem alienatio.*

§. 36. Et ipse dominia propria habet.] 1. *Non jure regni, patrimonialia, regna donatione, testamento & armis quæsita.* 2. *Jure regni, loca in territorio vacua, res non possessas, nullius, ex ratione occupationis liberæ.* 3. *Quæ publica dicta.* 4. *Res communiter possessæ delato imperio communes mansere, cum dominio eminente, quo usus possit naturalis tolli.* 5. *Sic montium, sylvarum usus per legem civilem sublatus.* 6. *In flumine piscatio publica. De navigatione remissive. Aqua profluens usu communis ad utilitatem innoxiam.* 7. *Et fodinas effodiendi jus sublatum.* 8. *Et in thesauros, bona ejecta, naufraga, caduca, vacantia, & alluviones; quæ omnia magis imperantis propria si terra per universitatem occupata fuerit.* 9. *Mare ante imperia inter res communiter*

niter possessas: Vtrum proprium fieri respectu principis vel populi alterius, disputatum: affirmativa asseritur ex generali facta Adamo donatione, & secutis terrarum distributionibus, deinde quod nullo jure naturali vel divino ejus proprietatis acquisitio prohibita sit, unde facultas mansit naturalis. 10. *Tandem ex usu gentium.* 11. *Neque proprietati vel occupationi maris natura fluxilis repugnat.* 12. *Nec quod interminabilis.* 13. *Nec quod vasta nimis. Obstat unius hominis vel populi impotentia, unde pro partibus occupari a pluribus potest.* 14. *Nec proprietatem impediunt, qui usum communem esse volunt.* 15. *Patere commercio, & navigationi innoxiæ debet.* 16. *Non idem de piscatione, & usu simili est judicium.* 17. *Sin omnis omnibus pateat usus, vix est ut nocere proprietatis nomen possit.* 18. *Vindicari tamen is usus ab egente potest.* 19. *Qui non consentiit ius suum, ut in rem non distributam, retinet.* 20. *De dominio in loca extra territorium inculta supra dictum.*

§. 37. Jurisdictionem habet omnimodam.] 1. *Quippe in qua vis præcipua Majestatis sit, & justitia, & obedientia, & pax, & securitas.* 2. *Habet autem jurisdictionem ex translato indicandi jure, singulis in naturæ statu competente.* 3. *Virtus ejus eximia in executione consistit.* 4. *Ad personas extenditur, & circa res occupatur, & territorium, causas, actiones. Ad personas exteras, quibus Legatos accenseo, & sociorum subditos, & æquales seu æque summos, non pertinet.* 5. *Qui in territorio reperiuntur, jurisdictioni imperantis subsunt.* 6. *Imperii partes privatorum loco sunt.* 7. *Alia fœderatorum ratio est.* 8. *Jus dicit per se, etiam ab erectis tribunalibus avocationis jure.* 9. *Sententia nec Principi jus facit, nec Ju-*

Iudici. 10. *Jurisdicendi facultas & judicialia ab judiciorum institutione dici cœpere.* 11. *Modus suum consequendi in naturæ statu vis erat, quo jus venit vel res ipsas, vel tantumdem, vel plus etiam accipiendi.* 12. *Redit jus naturale ubi judicia cessant.* 13. *Vnde repressaliarum usus.*

§. 38. Provocationi nulli obnoxiam.] 1. *Quia suprema est.* 2. *Vnde & gradibus appellationis modum etiam circa sacra præscribit.* 3. *At commune quandoque inter plures summos est appellationis judicium.*

§. 39. Mali vindex idem severus, idem benignus.] 1. *Pœna jus non est singulis, nec naturæ, nec zeli jure.* 2. *Imperanti est ex juris naturalis renuntiatione, & officii sui necessitate, quo & ipse, & civitas, & singuli defendantur, mali coerceantur, exemplo aliis: qui pœnarum fines.* 3. *Vanum imperium sine plectendi jure est. Legi igitur apposita pœna sit, quæ major malo, & ad fines attemperata sit.* 4. *Pœnæ distinctæ per naturam non sunt, nec per legem Hebræis datam: igitur ab arbitrio imperantis pendent.* 5. *Pars legis pœnalis solos magistratus obligat.* 6. *Extra delinquentes pœna non extenditur directe.* 7. *Soluta pœna civili divinum manet supplicium, quomodo à privato remissa injuria civilis manet vindicta. Sic adulterium coram* Deo *est, quod lex civilis pro adulterio non habet, & pœna eum manet divina quem lex civilis non punit. Similiter & exceptio in lege civili homicidio apposita, quam quis injustam putet, à crimine homicidii & pœna non eximit.* 8. *E converso, si lex civilis committi homicidium dictet, ubi naturalis exceptionem tribuit, non homicidii coram Deo, sed inobedientiæ reus erit.* 9. *Actiones internæ sub humano non cadunt supplicio.* 10. *Nec quæ extra publicas sunt tabulas.* 11. *Nec principum actiones.* 12. *Verum actus contra leges nullus sit, remissive.*

§. 40. Idem benignus.] 1. *Dum vitæ moderator*

&

& legum sit. 2. Exceptis criminibus adversus legem Dei pœnalem admissis. 3. Nisi circumstantiæ aliud suadeant. 4. Extende ad pœnas ecclesiasticas. 5. Post mortem factæ restitutionis exemplum. 6. Ad gratiæ speciem asyla refer. 7. Nihil horum magistratibus inferioribus. 8. Adde, tolli supplicium divinum, vel damnum privatum per gratiam non posse.

§. 41. Dignitatum omnium fons est, & author.] 1. *Ante imperia dignum vel spectabile nihil fuit: vel cum subjectione in principem translatum est. 2. A Principe igitur omnis dignitas manavit. 3. Hinc inter cives inæqualitas, & dignitatum ordo.*

§. 42. Qui rempublicam administrent, jura Majestatis exerceant, magistratus.] 1. *Quippe fons sit dignitatum. 2. Et curam habeat totius, quam sublevare ei quoquo modo liceat. Hinc creatio magistratuum inter jura est majestatis. 3. Juris exercitium magistratibus committit revocabiliter. 4. Quo respectu Principis personam repræsentant: cætera privata. 5. Creari necessitas publica coegit. 6. Sic ut Principis partes in exercitio non excludantur. 7. Functiones elargiri monarcha hereditarias non potest. 8. Cui mandata electio est, eligere dignum tenetur.*

§. 43. Ministros singulos publicos.] 1. *Singulos, nam & pluribus potestatem communicat, ut uni. 2. Nulli reipublicæ administratio sine permissu Principis permittitur. 3. Cui permissa est, loci servatorem constituendi licentiam non habet. 4. Personæ publicæ sunt. & politicæ. 5. Quales Judices, Ecclesiæ Pastores, aliique. 6. Quatenus principem non repræsentant, privatæ sunt.*

§. 44. Vel collegia instituit.] 1. *Publica, quia partem in reipublicæ administratione faciunt. 2. Quæ ordinaria, eaque permanentia, & certis temporibus indicta, vel extraordinaria. 3. Quorum una actio dicitur; licet vota plura. 4. Vel dissentientes in malæ*

actio-

actionis partem non veniant. 5. *Cogit princeps invitos, & invitos resolvit: qui continuaverint, crimen contrahunt Majestatis.* 6. *Convenire de negotiis publicis jus & nota est Majestatis.* 7. *Publica alio sensu collegia ab sola auctoritate publica dicta.*

§. 45. Cætera privata, licita, vel illicita.] 1. *Naturaliter quidem convenire licet.* 2. *Illicita igitur ex prohibitione legis: prohibendi ratio ex fine non probabili.* 3. *Si probabilis prohiberi congregationes non solent; quin suo sensu publicæ dictæ.* 4. *Solent autem si non probabilis.* 5. *Si generalis probibitio, nulla haberi congregatio nisi consensu debet.* 6. *Si specialis, cæteræ jure naturali habentur: ut & per legem permissæ. Permissio personæ jus tribuit, & permittentem obligat.* 7. *Quæ tolerantur, nullo habentur jure.* 8. *Religionis causa temperatæ ex jure Romano sunt.*

§. 46. Munera invitis imponit.] 1. *Personalia.* 2. *Ex jure in personam, & instituti imperii ratione, ne Respublica indefensa sit.*

§. 47. Parem in Territorio habet neminem, inferiores omnes.] 1. *Summo enim nihil adæquat.* 2. *Qua ratione principes exteri ei in territorio cedunt.* 3. *Sic ut nec præcedentiæ jus præscriptione acquirant, cæteroquin in territorio neutro æquales ex jure æquali.* 5. *Ordo inter eos ferè ex tempore æstimatur. Inter fœderatos primus locus ei debetur, qui plus participat in societate.*

§. 48. Belli.] 1. *Quia ad defensionem pertinet, quam procurare ad officium Majestatis spectat.* 2. *Seclusis ab eo jure privatis, & Magistratibus inferioribus; nisi quatenus à summa potestate datum.* 3. *Belli solennis, & justi nomina (ubi de indictione) & effectus.* 4. *Refer huc arbitrium de justitia belli, & defensivi, & offensivi causis justis.* 5. *Quid, quantumque in bello liceat, circa res & personas.*

§. 49. Et pacis.] 1. *Ne manere continuo in belli statu teneatur.* 2. *Quia dirigere ad pacem omnes actiones tenetur.* 3. *Et respublicæ in spem æternitatis sunt institutæ.*

4. *Si*

4. Si nihil dictum, pax contracta intelligitur quam leges naturæ dictant. quando pax rupta censeatur, remissive. 5. Mediatorum suadendi est auctoritas. 6. Pax quomodo servanda. 7. Quid guarantia. 8. Quomodo pax ab induciis differt.

§. 50. Et fœderum] 1. *Neque enim fœdera injussu fiunt summæ potestatis.* 2. *Materia naturalis & civilis est. ubi de fœdere offensivo & defensivo.* 3. *Obligatio ut paciscentium in naturæ statu est: cum successoribus, & cum rege pulso manet.* 4. *Sponsio injussu fit: unde ipsum promittentem obligat, nisi conditionata sit, vel princeps probaverit.* 5. *Conventionis publicæ significatio.* 6. *In contrahendis fœderibus quid præcipue spectandum: & quomodo servanda.*

§. 51. Et Legatorum jus habet.] 1. *Ex connexione jurium præcedentium.* 2. *Et promptissima inter Principes commercii occasione.* 3. *Neque tamen mittunt nisi qui Summi.* 4. *Exceptis casibus.* 5. *Non mittunt victi bello.* 6. *Fœderati de negotiis privatis mittunt singuli.* 7. *Admissio voluntaria est ex territoriali jure, recepta gentium jure.*

§. 52. Viros militares conducit.] 1. *Quia ad defensionem pertinet externam & internam: inde officium imperantis.* 2. *Subjectorum esse non potest.* 3. *Sed qui ipsi cogi ad bellum in casu necessitatis possunt, cujus ipse Princeps arbiter.* 4. *Nullis exceptis.* 5. *Per conductionem proprius cujusque Principis fit miles: unde argumentum collige ad jura.*

§. 53. Ducit.] 1. *Qua voce omne quod est imperii complector, tanquam in proprium militem.* 2. *Ducunt Optimates per legatos, quibus reliqui imperantes subsunt.* 3. *Hinc Regis, non Ducis exercitus.* 4. *Pertinet jus delocandi militem.*

§. 54. Solvit.] 1. *Ex conductionis lege: unde & conductus miles ei obedientiam debet.*

§. 55. Dimittit.] 1. *Quia conduxit.* 2. *Sed in ans fœderi magis, quam fœderatis singulis tribuendum.*

§. 56. Qui

§. 56. Qui subalterno præsint imperio ipse eligit.] 1. *Quia toti præest imperio universali, & ab eo omnes dignitates promanant, & ipse præsens vacare omnibus nequit.* 2. *Eligit etiam inferiores mediate per electos superiores.* 3. *Non eligunt principes extranei, neque subjecti.* 4. *Electio ad obedientiam plurimum facit.*

§. 57. Et sacramento obstringit.] 1. *Imperantes.* 2. *Quia conduxit, & ab eo stipendia habent.* 3. *Et ex obligatione particulari, & generali.* 4. *Vnde & in milites imperium.*

§. 58. Quisquis deliquit sui Principis subjicitur severitati.] *Non alterius, in militari judicio.*

§. 59. Nisi communis sit miles.] 1. *Ex pacto generali, & universali, quo utroque jura omnia veniunt, quæ militiam spectant, n. 2. enumerata.* 3. *Sed quorum nonnulla limitato pacto servari propria possunt.* 4. *Excepto imperio, & ex sacramento obedientiâ.* 5. *Posito autem solo imperio communi acquiri reliqua jura præscriptione possunt.* 6. *Quin & si de milite communi nihil dictum sit, fieri communis ex præsumpto utentium consensu potest.* 7. *Eodemque modo jura communiter concessa recuperari.* 8. *Pactum de defensione communi non facit militem communem esse.* 9. *Quamquam videri ex eo de tenenda militum copia judicium esse commune.* 10. *Et ob defensionem communem communis appellari miles, sed improprie possit.* 11. *Pactum de eo jure generale laxius interpretandum: speciale strictius, quomodo ea quæ præscriptione acquisita dicentur.*

§. 60. Monetam cudit, æstimat.] 1. *Solius enim principis erat nummum introducere qui proprietates introduxerat.* 2. *Vnde bonitas interna & externa ab ipso pendent.* 3. *Valor territorialis est.* 4. *Incidit in crimen majestatis, qui privatus monetam cusserit.*

§. 61.

§. 61. Onera imponit ex arbitratu.] 1. *Realia, personalia, mixta: ex jure quod princeps in personas, & possessiones privatorum habet, & quia nummum introduxit: quia ad defensionem necessaria.* 2. *Ad exteros etiam extenduntur.* 3. *Ipse autem exactioni modum statuet.* 4. *Æqualitas ad prudentiam pertinet.* 5. *Vectigalium ratio, & species.*

§. 62. Pecuniæ dominus est.] 1. *Vt disponere de ea quatenus è republica judicaverit.* 2. *Exigendæ pecuniæ facultas ad jus refertur.* 3. *Recte uti prudentiæ est.*

§. 63. Sacra regit, ut profana; externa & lege divina non definita: hinc personas, res, actiones: distinctim ab Christi imperio.] 1. *Convenientia est, Sacra omnia externa, ut profana externa, imperio humano subjici, ex juris universalitate, per submissionem generalem, qua nihil exceptum est: & aliis argumentis remissive.* 2. *Inter externa personæ veniunt: proindeque Fideles omnes, & Apostoli, & Prophetæ, & Presbyteri, ipse etiam Christus: & Ecclesia Imperatoribus licet infidelibus & dissententibus subiecta, etiam qua congregata accipitur. Sub veteri Testamento populus Dei Imperanti subjectus: ubi obiter ex fundamentis generalibus de imperio summo Abrahami, Mosis, Iosuæ, Iudicum, Regum, Saul, David, Salomon, etiam in Levitas & Pontificem maximum: & Regno scisso sequentium, deinde Imperatorum gentilium in ipsum populum Dei. Specialia subiectionis argumenta remissive.* 3. *Veniunt etiam actiones, earumque circumstantiæ.* 4. *Et res remissive.* 5. *Altera convenientia, Sacra pariter & profana interna humano eximi imperio; solam autem fidem ad Religionem internam pertinere, Ecclesiam invisibilem humano non regi imperio.* 6. *Actiones internas solius Christi subiectas esse imperio.* 7. *Cujus imperii pars an legislativa sit.* 8. *Persuasio*

per doctrinam ad salutem, & praparata ad eandem via per mortem ad imperium non pertinent. 9. *Secus atque iurisdictio in fine sæculi.* 10. *Ex quibus discrimen à Principum secularium imperio.* 11. *Tertia convenientia est, Sacra & profana, qua naturali lege vel divina definita sunt, humano eximi imperio; cum fallentia in necessitatis casu.* 12. *Imperium circa sacra omne seculare seu temporale dictum.* 13. *Ex imperio vero generali summis potestatibus Pastorum, Pontificum, & alia nomina; & ipsæ rectores, & capita Ecclesia.* 14. *Subiecta consideratione in interpretum de Imperatorum jure generales sententias.* 15. *Summa circa sacra Maiestas superiorem vel collateralem non patitur.*

§. 64. Religionem publicam facit quamlibet.] 1. *Publicum quod in religione est, externum est.* 2. *Religio in republica necessaria.* 3. *Sed cum privata omnia in natura statu.* 4. *Vt publica omnia à Principe.* 5. *Sic publica ab eo Religio venit; alio nomine externa.* 6. *Sola fides interna & privati iuris: unde & religio privata. Publicum quod in religione est, arripere non est subditorum.* 7. *Plurima ad publicam & externam referuntur.* 8. *Cujus regula, Publicam dici religionem, quà a summa potestate pendet. Et ab eo pendere necessario, qua publica.*

§. 65. Qui religionem doceant, sacram faciant functionem, Ministros publicos constituit.] 1. *Functio enim publica à summa potestate est, ex natura publici. electionis Confirmatio dicitur.* 2. *Sed & ipsam Electionem Principi Christiano competere, argumento probatur ex juris translatione, atque adeo potestate universali. & n.* 12. *in fine.* 3. *Quæ limitata hic nulla lege reperitur.* 4. *Et argumentis ab officio summæ potestatis: Et fine imperii:* 5. *Ab Ecclesiæ & Civitatis unitate: Et jure patris in assignandis functionibus in familia.* 6. *Ex jure per se sacerdotio*

fun-

fungendi. 7. *Et quod functionis assignatio ad Religionem internam non pertineat.* 8. *Et exemplorum, & patrum aliorumque authoritate. Diversa consideratio posset esse de Principum non Christianorum iure.* 9. *Ecclesiæ non competit hoc ius ex sacra authoritate deducta ex Matthiæ & Barnabæ electionibus. Incidenter competere Ecclesiæ naturaliter, & exercendum dare Apostolis, & aliis potuisse: Apostolos eligendi jus jure suo non habuisse. Quomodo facta electio per Spiritum Sanctum, & sortem dicitur. Jus naturale, & concessum ab imperante Christiano sublatum.* 10. *Adde nec Eccesiam sine authoritate publica Ecclesiam esse cum effectu aliquo personali posse.* 11. *Eique nec tribui potestatem post imperia potuisse.* 12. *Si jure divino, oportere electionem ubique uniformem esse.* 13. *Nec Canones jus Plebi, nec Clero probant: sed subjectis ordinem præscribunt. Sic eligere ipse Princeps per multitudinem vel clerum dicitur, sed ipsam multitudinem eligere, cum Princeps eligit, improprie.* 14. *Neque faciunt exempla ab authoritate Principum, & jure concesso producta: Electio enim Ecclesiæ, ut aliis vario modo demandata.* 15. *Manente semper penes Principem, concesso etiam alteri jure, approbandi & improbandi seu rescindendi potestate.* 16. *Ad jus concessivum jura patronatus refer.* 17. *Ordinatio vero per manuum impositionem ad Episcopos, Pastores vulgo refertur, non necessario: Nec ipsa impositio necessaria.* 18. *Vt quidem sacra & pastoralis functio.* 19. *De reliquis muneribus minus necessariis minus etiam dubium est.* 20. *Mittendi jus nullum nisi ex concessione, sed ea revocabili semper.* 21. *Est & ius Principis inter Pastores gradus distinguere.*

§. 66. Deponit punit.] *Deponit quia jure suo constituit.* 2. *Et personæ, & actiones exceptæ generali non sunt imperio.* 3. *Et ministerii exercitium actus externus.* 4. *Deponit etiam nulla ratione assigna-*

ta. 5. *Cum & jubere fines excedere possit. Minus igitur de suspensione dubium.* 6. *Punit etiam, quia omnem habet jurisdictionem.* 7. *Vtriusque iuris exempla.* 8. *Eodem iure restituit.*

§.67. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.] 1. *Ex rationibus generalibus, remissive.* 2. *Et exemplis in principibus Christianis & non Christianis.* 3. *Sub juris-dictione venit in ipsos Pastores verbo vel clavibus abutentes animadversio.* 4. *Et causarum cognitio, vel priusquam Ecclesiastici definiant, vel post rem definitam; ex motu proprio, vel a parte implorato auxilio; per extraordinarium, & appellationis remedium, & avocationem, & suspensionem.* 5. *Imperium & Iurisdictio civilis est, nec impedit ita dici quod circa sacra & divina occupetur, & leges præscriptas divinas habeat.* 6. *Fides jurisdictioni non subjacet.* 7. *Iurisdictioni adnexum est legum circa sacra latio: quæ particularis & generalis.* 8. *Sacræ seu Ecclesiasticæ dictæ leges objecti ratione: civiles à civili potestate, & n.* 9. *in fin. humanæ omnes, ut ab hominibus: quare principi subsunt.* 9. *Legislatio & Iurisdictio Pastoribus & Ecclesiasticis recte mandatur: mandata nomine summæ potestatis exercetur. Non obstat quod ea jura Pastoribus à Deo dicantur tradita. Nec Ecclesia jacturam patitur.* 10. *Inscriptio & promulgatio legum nomine summæ potestatis facienda.* 11. *Etiam Ecclesiis dissentientibus quandoque eadem jura concessa.* 12. *Semper revocabiliter.*

§.68. Neutram partem, vel quod aliud est imperium adnexum ministerium habet.] 1. *Quippe explicari officii partes omnes sine imperio possint.* 2. *Et dare potestatem aliquam subjecti jam alii non possint.* 3. *Adde Christi imperium non fuisse de hoc mundo: Imperium Apostolis negatum: Ipsos Principibus monuisse obedire, & ipsos obedivisse: Vnde nec*

Mi-

Ministris vel Pastoribus imperium ; Nec Ecclesiæ, quamquam imperii actus exercuerit. 4. *Virga Apostolica, & traditio Satanæ non opus Apostolorum fuit.* 5. *Excommunicatio ante Principes Christianos non actus positivus Pastorum, vel Ecclesiæ ; sed negativus, & singulorum fuit, quomodo privatus privatum excommunicat, & Ecclesiam: Ecclesiæ tamen aliquid quam privatis est amplius, sed effectus privatus est.* 6. *Positivus igitur & publicus a Principum authoritate.* 7. *Excommunicatio per modum pœnæ exerceri ob causam fidei non potest. Observandum non arceri hodie excommunicatos à templi accessione.* 8. *Nec solvi per eam paternam, aut maritalem potestatem.* 9. *Non extendi extra territorium, distinctæ territoriis sunt Ecclesiæ.* 10. *Quibus consequens excommunicari Principem non posse.* 11. *Principem dispensare pœna excommunicationis posse.* 12. *Eadem distinctio actus negativi & positivi in eo est, quod fugere Pastores & exautorare dicimus.* 12. *qui ut excommunicatio actus civilis est.* 13. *Sed nec actus retentionis & remissionis in Pastoribus propria jurisdictio est, sed impropria ; propria peccatorum remissio & retentio Dei opus non hominis est, & spirituale imperium.* 14. *Impropria enim adversus Principem exercetur, sed cum modestia quadam.* 15. *Imperium vel Jurisdictio Pastoribus vel Ecclesiæ quæ adscribitur improprie, intra declarationem & suasionem consistit.* 16. *Vnde nec legislatio vel simile imperium iis competit.* 17. *Nisi quando tota civitas Christiana populari regatur imperio, vel in statu naturali, vel sub imperio ante prohibitionem Ecclesiam consideres. Extra hos casus mandatum Ecclesiæ, & Pastoribus, quomodo olim Sacerdotibus, est imperium.*

§. 69. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & Veteris, & Novi Testamenti publicas facit, vimque publicam & ro-

robur publicum in civitate accommodat.] 1. *Sunt enim leges: sunt divinæ. Omnes obligant qui Deum earum auctorem agnoscunt. Sic naturalium & positivarum authoritas à* Deo, *& Scriptura à* Deo *canonica: negantibus à Deo esse, leges dici vel authoritas à* Deo *non possunt. Obligatio, quatenus à singulis receptæ leges, privata est, & authoritas privata.* 2. *Publicæ fiunt, cum à summa potestate receptæ, ac probatæ fuerint. quando receptæ. Publici effectus in obligatione est externa: Vnde Scriptura à summa potestate Lex & Canonica dicta.* 3. *Leges naturales primum privatæ, earumque obligatio privata interna.* 4. *Deinde publicæ quatenus a summa potestate probatæ, inde obligatio publica ad externa, & ipsæ leges civiles.* 5. *Decalogi lex publica, quia Moses eam in civitate probavit, cum ipse populo tulit; ni tulisset ne lex quidem populo, quia legislatorem ignorabat, & promulgatio deficiebat: ita à Mose legi vis obligativa, quæ virtus & effectus est publici, sed præcedente submissione populi: Credentibus obligatio interna, non credentibus externa, non subjectis ne lex quidem, minus publica. Respectu publici decalogus lex etiam civilis dicta.* 6. *Sic & ab Mose totum Pentateuchon publicum, deinde ab Iosua, Saule, & Regibus sequentibus: Deutronomium specialiter ab Josia Rege. cum effectu obedientiæ externæ.* 7. *Prophetarum scripta à summis potestatibus publica, cum reciperent, id est pro veris probarent ea: incidenter probandi pro veris argumenta, & cujus Prophetæ dicto in dubio standum. Videndum semper utrum tanquam Prophetæ locuti fuerint.* 8. *Singulis etiam privatum de iis damus Judicium.* 9. *Apostolorum scripta regulæ privatæ privatis credentibus, unde obligatio interna; vis publica ab Imperatoribus accessit. Maximum quod ex publico accedit, confirmatio & defensio est.* 10. *Conciliorum vel Ecclesiarum de-*

decreta non sunt Leges: sunt regulæ recipientibus ea, sed privatæ. Publicæ ab Imperatoribus receptæ. 11. *De Apostolorum decreto Actor.* 15. 28. *ejusque efficacia.*

§. 70. Leges divinas interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque Judicio suo definitivo fidei articulos determinat.] 1. *Interpretationem & Judicium Principis intellige publicum, definitivum absque Synodo, summum, imperativum, & certum.* 2. *Interpretandi enim facultas est definiendi, decidendi cum virtute publica; quæ soli summæ potestati competit.* 3. *Dubia etiam spiritualia.* 4. *Quod rationibus probatur.* 5. *Quare (misso singulorum jure ante imperia) penes Abrahamum, Filium, & Nepotem.* 6. *Deinde penes Mosem.* 7. *Post eum penes Josuam, & sequentes potestates.* 8. *Deinde penes Reges fuit.* 9. *Scriptorum igitur Propheticorum interpretatio penes easdem potestates fuit.* 10. *Sub novo fœdere ipse Christus legis Mosaicæ interpretationem Scribis & Pharisæis tribuit.* 11. *Christi interpretatio, & Apostolorum, & Ecclesiæ privata fuit.* 13. *Cum virtute publica interpretandi Christi dicta & scripta Apostolica, jus Imperatorum.* 14. *Etiam non Christianorum fuit. Fidei articulos mutare, nec his, nec illis licet. Exercent hoc jus per se absque Synodo.* 15. *Vis & efficacia interpretationis publicæ obedientia est externa.* 16. *Etiam ab eo præstanda qui de interpretationis rectitudine dubitet.* 17. *Qui omnino non rectam putet obedire non debet, quamvis justa coactio sit.* 18. *Remedium in recessu & patientia est.* 16. *Extra resistentiam, quod ipsius Christi & Apostolorum, Martyrum, Christianorum in vetere Ecclesia, & ipsius Populi Hebræi, & Virorum Sanctorum probatur exemplo.* 20. *In fidem internam interpretatio seu definitio*

publica vim non exercet. Vti nec Synodorum etiam generalium definitio. fides enim privati est Iudicii. 21. *Quin acquiescere internæ hominum sententiæ nemo tenetur, vel tuto potest, vel non debet. eoque sensu interpretatio privata.* 22. *Pastorum interpretatio declaratoria & suasoria est.* 23. *Horum scientia ut jus non tribuit, ita principum ignorantia non minuit.* 24. *Manente & principibus jure, quæstiones inutiles, & scismaticas, & doctrinas paci publicæ inimicas amputandi.*

§.71. Si cum Synodo placet.] 1. *Naturaliter quidem, etiam sub imperio ante prohibitionem Synodus vel congregatio licita Ecclesiæ: sub imperio autem pendere eatenus à summa potestate, etiam gentili, dicitur, quod prohiberi possit: maxime si jura personalia prætendat.* 2. *Iuris prohibitivi effectus est, illicitas & irritas omnes esse.* 3. *Ante prohibitionem privata Synodi actio, etiam inter consentientes.* 4. *Post prohibitionem nulla, & contra obedientiam debitam.* 5. *Sub perpetua prohibitione non prætermittenda Synodus ad ædificationem Ecclesiæ.* 6. *Qui prohibere, idem indicere, permittere, negare potest.* 7. *Ex omni Synodorum fine.* 8. *Et per se jura, vel per delegatos absque Synodo, quandoque prudentius, exercebit.* 9. *Synodorum enim licet insignis sit utilitas, aliquando tamen noxiæ, aliquando non necessariæ: de quo summæ potestatis est Iudicium.* 10. *Cum Synodo cognitio ordinaria vulgo dicitur.* 11. *Convocandi jus dissolvendi arguit, etiam necdum confecto negotio.*

§.72. Personas.] 1. *Naturaliter Ecclesiæ mittendi est potestas, sed potestate civili mutabilis.* 2. *Vnde ipsa quos libet mittit, quod probatur etiam ex omni Synodorum fine: vel statis temporibus habendis Synodis conveniendi vices præscribit. Mittit invitos, & nondum electos, & laicos.* 3. *Alii competere hoc jus non potest.* 4. *Numerum definit.* 5. *Electos à Pastoribus jure concessivo comprobat, reprobat.* §.73. Ma-

§. 73. Materiam.] 1. *Potest enim talis esse materia, de qua non utilis, vel non necessaria sit Synodus.* 2. *Vnde circumscribit, addit, limitat.*

§. 74. Tempus.] 1. *Quia circumstantia est ad utilitatem pertinens.*

§. 75. Locum.] 1. *Eadem loci est ratio, cuijus territoriale accedit.*

§. 76. Ordinem præscribit, designat.] 1. *Exemplo omnium Judiciorum.* 2. *Et ratione generali.*

§. 77. In conventu ipse præsens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est.] 1. *Præsens, ut debite omnia agantur, ne pax publica turbetur, ut ipse Judicio superiore rectius judicet: Adde principem à nullo collegio arceri posse.* 2. *Primus, quia primus in Ecclesia: reliquæ dignitates, & functiones subalternæ.* 3. *Actioni & ordini imperat.*

§. 78. Si placet & suam sententiam promit.] 1. *Per se, vel per delegatos; nam & absque Synodo potest.* 2. *Vtrum expediat judicare in Synodo, prudentiæ quæstio est.* 3. *Prolata sententia Judicio principali post Synodum non præjudicat.*

§. 79. Eandemque & definitivam & summam post Synodum.] 1. *Quia Judicio delegato superior, & ubique summa.* 2. *Sive de consilio, jurisdictione, fide, vel canonibus Synodi definitio sit.* 3. *Jus approbandi etiam improbandi, & alia complectitur.* 4. *Qua exercere princeps triplici fere modo solet.*

§. 80. Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet.] 1. *Permittit singulis sacra facere jus naturale, sub cultu Dei naturali.* 2. *Imo jubet lex naturalis.* 3. *Vnde concurrere cum alia functione qualibet potest.* 4. *Cum a patribus fieri in familiis cœpta fieri ab imperante cœpit, ipso imperii paterni jure; à primogenitis consensu, quam imperio magis.* 5. *Ab regibus extra gentem Hebræorum, & Melchisedeco, & Mose sub gente Hebræorum.* 6. *Rationibus deductis*

ex jure naturali relicto, & ex jure naturali submisso: Ex fine: Ex officio imperantis: Exemplo aliarum functionum. 7. *Adde in personis nihil requiri sanctimoniæ, secus atque sub lege Aaronica.* 8. *Adde sacrificia jubere Reges sub lege speciali potuisse.* 9. *Et alia sacra extra sacrificia exercuisse.* 10. *Sublata lege Aaronica, quod Mosi, Melchisedeco olim, nunc summæ potestati jus non denegandum.* 11. *Non obstat argumentum à requisita manuum impositione.* 12. *Nec ex* 2 *Tim.* 2.4. 13. *Nec ex interrupta observantia.* 14. *Quid si ex necessitate jus hoc singulis concedamus?*

§. 81. Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus existimat.] 1. *Imperanti enim civitatis suæ respectu idem jus est, quod singulis in naturæ statu ad conservationem sui.* 2. *Et officium in procurando fine imperii, jus ad media includit.* 3. *De quibus solus ipse judicat, cum alterius non possit esse judicium.* 4. *Majestatem violat qui negotiis publicis se immiscuerit.* 5. *Si cõmunis ex fœdere defensio, fœderis magis quam singulorum de ea re standum est judicio.*

§. 82. Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.] 1. *Jura intellige in exteriorem hominem.* 2. *Fines imperantium à lege sunt, vel majore potestate; neutrum Majestas agnoscit.* 3. *Quod reliquum præter jura est, ad habendi modum pertinet.*

§. 83. Quæ si negare subditus, iisve detrahere, vel ipse attrectare, Majestatis reus fit.] 1. *Qui jura negat, obedientiam negat, in qua vis est imperii. Plus autem quam qui obedientiam simpliciter negat, is peccat, qui actum obedientiæ contrarium admittit, & jura Majestatis licet bono publico attrectaverit.* 2. *Sunt tamen hujus criminis gradus etiam infimi.* 3. *A non subdito, etiam vasallo, non committitur.* 4. *Committitur ab originario, nisi consensu vel jus-*

su recesserit. 5. *Quibus modis committatur. An verbis, affectu solo, scientia?*

§. 84. Voluntas pro lege est.] 1. *Virtute submissionis & imperii.* 2. *Sublatis liberæ dispositionis incommodis.* 3. *Rationes quæ movent voluntatem pro lege habere.*

§. 85. In statu Poliarchico quod pars major decreverit.] *Ex Vlpiani, & Scevolæ, & aliorum sententiis, remissive.* 2. *Et rationibus, ne belli & confusionis maneat status, ut deliberationum detur exitus, & absurdum vitetur: ex quibus præsumptus coëuntium consensus.* 3. *Sed qui de jure naturali demat.* 4. *Vnde regula &c.* 5. *Quæ exceptionem patitur, si aliud dictum.* 6. *Vel inter plures, ut singulos agatur:* 7. *Pluribus fœderatis si in terminis negativis fœdus supersuffragatio locum non habet: habet si in affirmativis, sed suffragia eo casu proportionibus, non per capita numeranda.* 8. *Suffragatio sententiam dissentientium internam non mutat.* 9. *Votis æqualibus de pristino statu nihil mutatur.*

§. 86. Voluntati obtemperandum & universis & singulis.] 1. *In obedientia officium est subjectorum, & vis imperii; tollitur jus omne in personam, & confusio redit.* 2. *Adde exigendæ obedientiæ jus esse ex submissionis fide: Vnde obedientiæ obligatio naturalis, & omni jussione prior: adde sacram authoritatem, & argumenta quæ imperium probant.* 3. *Externam intellige obedientiam, ad factum, simplicem, universalem.* 4. *Etiam invasori.* 5. *Rationes quæ movent ad obedientiam.*

§. 87. De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium. 1. *De voluntate principis seu imperio quod singulorum sit judicium superioritati & imperio repugnat, cum proprio judicio prius quam imperio obediant.* 2. *Adde inconvenientiam quæ oritur ex judiciorum diversitate.*

tate. 3. *Si in concilio judicandum, subalternum & ipsius principis judicium erit.* 4. *Rationem reddere populo quandoque prudentiæ esse potest.* 5. *Est tamen in singulis privatum judicium, remissive.*

§. 88. Resistere nefas.] 1. *Ex juris naturalis renunciatione, & submissione, & sacra authoritate, & rationibus pro obedientia omnibus.* 2. *Distinctis gradibus resistentiæ.* 3. *Quando resistere liceat, remissive ad loca particularia.*

§. 89. Magis solio deturbare.] 1. *Neque enim in judicio licet, quæ supremitatis nota est, nisi subalterna sint Judicia. Adde legibus civilibus principem solutum esse, & utrum contra divinas admissum sit penes ipsum esse interpretari.* 2. *Minus extra Judicium.* 3. *Impedit & juris renunciatio, & inter singulos pactum, & imperanti submissio.* 4. *Pactum maiorem partem impedit.* 5. *Submissio omnes.* 6. *Quod & in Despota & Invasore verum.* 8. *Exceptio est, nisi posita imperio conditio sit, remissive.*

§. 90. Occidere sacrilegium.] 1. *Argumentis à minori, §. 88. 89.* 2. *Invasorem excipe ante submissionem.*

§. 91. Qualiscunque ferendus est.] 1. *Ex recollectione thesium. §. 86. 87. 88. 89. 90.* 2. *& sapientum authoritate.* 3. *Adde quod & Deo quandoque placet per Reges malos opus suum operari.*

§. 92. Divinæ autem supremi legislatoris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges potestatem limitant.] 1. *Tres nempe sunt exceptiones.* 2. *Primo enim potestatem & jus Principum limitant leges naturales.* 3. *Deinde divinæ positivæ, singulares, particulares, & generales: Decalogi lex quatenus positiva.* 4. *Et Christi ritualium abrogatoriæ, & doctrina evangelica.* 5. *Legis naturalis promulgatio innata, unde tacita; positivæ à verbo, vel scripto, unde expressa.* 6. *Vtraque privatos & principes obligat,*

ligat, quia divina. 7. *Naturales principes specialiter qua homines, qua ratione præditos, qua Deo subjectos.* 8. *Positiva specialiter obligant ex pacto, vetere & novo. Conclusio, principi servandas naturales & positivas leges.* 9. *Unde nec prohibere posse imperata, nec imperare prohibita. non obedire peccatum non esse. Sola non definita subesse imperio.* 10. *Leges naturales & positivas etiam civiles dici. Voluntatem pro facto haberi. hæc de principum actionibus circa subjectos.* 11. *Inter se, id est potestates æquè summas, eadem naturalis lex & positiva actiones moderatur.* 12. *Adde gentium jura.* 13. *A quibus an recedendi justa sit ratio, principum est Judicium.*

§. 93. Subditos obsequio solvunt.] 1. *Præciso seu necessario. hoc est, non obedientiam seu facti abstinentiam permittunt.* 2. *Quæstio proponitur, quando non obedire liceat.* 3. *Ad cuius determinationem nonnulla in memoriam revocantur.* 4. *Resolvitur, eum qui dubitet ad obedientiam teneri.* 5. *Præcise, in contumacem pænam licitam esse.* 6. *Qui non dubitet ideo quod dubitandi argumenta non habeat, facere imperata debere: Qui ideo non dubitet, quod pugnare imperata cum lege naturali vel divina certo putet, obedire jussus non debet; ne tum quidem cum peccatum putet alterius, puta imperantis, esse; vel jussus etiam sub mortis supplicio fuerit. Imo peccatum est obedire.* 7. *Justa tamen coactio est (unde refugium in patientia vel supplicii, vel mortis. n.* 9.) 8. *Licita etiam coactio, quamvis imperatus exequi se actionem sine dispendio salutis non posse, certo putet: magis si dubitet.* 10. *Resistere non licet.* 11. *In actione voluntaria qui dubitet, abstinere debet.* 12. *Conscientia interrogari non potest.* 13. *Permissa per legem civilem quando non facienda, remissive.*

§. 94. Arctius imperium tenet, quem conditio-

nes

nes obligant.] 1. *Tertia hæc limitatio est ex facto humano: Potest enim populus Imperio conditiones ponere, quæ imperantem obligant.* 2. *Generalis conditio est, ut officium præstet, & ad Imperii finem administret.* 3. *Tacita specialis hæc est, Ne forma mutetur, quæ Populum, Principem, & Optimates obligat.* 4. *Si consentiendi in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi populus generale servet, Rege per omnia superior est: Si jus ad certos actus speciale, eorum respectu divisum erit Imperium: Si dictum initio ut de ea non conscriptis iis convenire liceat, jam juri approbandi aliud jus Maiestatis accedit, de ea re jure suo conveniendi.* 5. *Quod Rex ipse acta sua rata esse nolit, nisi a Senatu probentur, jus non minuit.* 6. *Uti nec tempus vel precarium; quippe Maiestas non ex tempore, sed jure concesso noscatur.* 7. *Conditiones Imperium non faciunt non summum esse. Leges fundamentales conditiones sunt perpetuæ, unde adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex accidentibus non recipiunt. Ius Imperii fundamentale ipsa Maiestas est.* 9. *Vis conditionum est impedire quodammodo jus, vel exercitium juris.* 10. *Quæstio proponitur, quis de conditionibus violatis cognoscet? Sublato dubio concluditur, toti populo hoc jus esse, vel Magistratibus proxime inferioribus, ordinis magis, quam juris stricti ratione, nisi aliud dictum. Sed quæ res armis magis definiri solet.* 11. *Post declaratam legitime violationem resistere singulis, & omnibus, & regno privare Regem licere, non prius.* 12. *De Principe proprie dicto solius Senatus est Judicium: non singulorum, nec Magistratus inferioris; ne in casu quidem notorio.* 13. *Licita resistentiæ declaratio adversus Regem absolutum, Dominum, & Despotam, si perdere populum studeat.* 14. *Vel enormiter*

miter sæviat. 15. *Adde singulos recte Principis furorem arcere, fugere, declinare & resistere ei licere.* 16. *Damnato vero etiam solius Principis Judicio patientia exercenda.* 17. *Si minus recte judicaverit, Deus in ipsum Judex erit.* 18. *Amittendi Imperii causa non statim est legum aut juramentorum violatio, nisi expresse dictum. Est autem casus n.* 13. *memoratus.* 19. *Occidere Regem invasorem post pactum non licet, remissive.*

§. 95. Non potenter qui non plenum.] 1. *Plenum habet qui jura Majestatis omnia habet.* 2. *Non-plenitudo non-potentia est, propter iurium connexitatem, cum qui uno destitutus sit, exercere sufficienter reliqua non possit.* 4. *Si pars separata penes alium sit, ea parte mutila est potestas: quæ partes manent, seu quæ potestas manet, ea manca dicitur: quatenus separata, divisum vulgo imperium dicitur; minus proprie, quia jura dividuntur.*

§. 96. Divisio interitum minatur.] 1. *Dividi autem potest. Ita vero si dividantur jura, ut quædam penes unum, quædam penes alteros sint, vel nihil singuli vel omnia habent: unde impotentia, vel jussuum contrarietas.* 2. *Quare Princeps si alii quid concesserit, quod exercere jura omnia Maiestatis impediat, nihil actum videtur.* 3. *Sic nec recte causis seu actionibus distinguitur imperium.* 4. *Uti nec personis.* 5. *Nec territoriis.* 6. *At minus recte, si plurium, sed conjunctim, ita sit Imperium, ut alter sine altero nihil possit, sed nec alter alterum suffragio vincat.* 7. *Minime vero si plurium ut singulorum vel in solidum detur.*

§. 97. At tota resolvitur Majestas quam vis subegit.] 1. *Impetus maris, armorum vis, terræ*

mo-

motus, armorum, vel similis. Qui supersunt jura populi retinent, si defendere se adversus alios possint. 2. *Armis subactum imperium despoticum fit, & victori in victos, eorumque res corporales, & incorporales jus ex consensu. Vnde victo Regi qui non consentit tituli & insignia manent imperii.* 3. *Sine conditione deditos quatenus occidere liceat.* 4. *Imperium ex victoria absolutum, plenum, & proprium. Quod electivum prius, a solo etiam victore pendet: & ab eo legum authoritas.* 5. *Acta tamen à priore Domino rata manent.* 6. *Postliminium jura restituit.*

§. 98. A Principe recedit, si in alium transferat.] 1. *Transferre Dominus potest & Despota, actu quovis, & in quemvis, pure vel sub conditione.* 2. *Etiam Rex institutivus, qui vel ex proprio patrimonio, vel fructu in proprium usum destinato, regnum sibi armis, vel pratio comparaverit. Si ex ærario publico, acquisitum principi quod ad imperium, populo quod ad jus negativum alienationis dicitur; sed alienabile si subjectos spectes. Ipsum imperium quod ex institutione seu consensu tenet (nisi expresse dictum) alienare Princeps, nec Populus, nec Senatus potest. Transferre annitenti resisti potest, vel translatum jure vindicari.* 3. *Semper autem restitui in manus potest eorum, à quibus ortum habuit.* 4. *Singuli delatum semel imperium transferre in alium non possunt.* 5. *Nec imperans qui coactum se dicet bellica potestate, si tenere populus velit.* 6. *Sic nec pars imperii libere alienari: Vt ex juribus Imperii aliquod.* 7. *Vel ditio aliqua, regio vel urbs particularis, etiam cum extra belli casum necessitas publica obtendatur.* 8. *Nec res fiscales seu patrimonium populi.* 9. *Quod idem de infeudatione, & oppignoratione dictum sit.* 10. *Nec si vis bellica sit, qua reipublicæ minetur excidium.* 11. *Vel quæ ipsi urbi vel parti fiat.* 12. *Possunt tamen cives, vel major pars, vel milites ad conservationem*

sui

sui dare. Non imperantis respectu si ipse bellare velit. 13. *Quomodo nec extra vim bellicam à corpore recedere, ne obtentu quidem necessitatis, ubi jussus imperantis contrarius obstet.* 14. *Quod & dictum de civibus singulis jure præciso esto.*

§. 99. Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione.] 1. *Expresse, si verbo vel facto voluntatem declaret.* 2. *Res derelictæ in medio ponuntur, ut alterius fieri possint.* 3. *Ex quo desertionis discrimen ab translatione, & prehensione agnosce.* 4. *Possunt deserere & tacite & expresse imperium qui jure proprietatis habent, unde pater in filiorum præjudicium.* 5. *Successionem lex defert.* 6. *Tacitam derelictionem præsumptiones probant, præsumptiones argumenta, qualis juris negligentia, quæ aliis iterum argumentis colligitur.* 7. *Tacitam tempus, & probatio, & acquirendi modus ab expressa distinguunt.* 8. *Vtraque inter Reges obtinet.* 9. *Possessionem qui facto interrumpit deseruisse minime dicendus est.* 10. *Nec acquirit, qui habere animum sibi habendi nequit. Quales summæ potestatis respectu Magistratus.* 11. *Quibus Principes proprie dictos accenseo.* 12. *Acquirere Imperii Ordines ab invicem & imperantes summi possunt.* 13. *Et diviso Imperio ut Rex à Populo, sic Populus ab Rege potest.* 14. *Non si absolutus, nisi expresse deserat.* 15. *Deserto Populo jus naturale redit.* 16. *Quod & in parte Imperii, & singulis verum est.*

§. 100. At naturaliter deponit, si vita functus, hæres Imperium non excipit.] 1. *Vt deficiente eo; quod non uno modo contingit.* 2. *Est autem constituendi hæredis Despotæ, & Domino, & Patri facultas.* 3. *Non si qui jure temporario, vel ad vitam imperium teneat sibi incidenter de Successore nominando.* 4. *Vel Rex etiam simpliciter & absolute datus.* 5. *Manet enim Populo successorem dandi potestas, nisi jus in*

in alios transtulerit. 6. *Idem circa exhæredationes jus est.* 7. *Dum pendet electio tempus interregni dicitur, & nullum corpus politicum.* 8. *Manent tamen primæ ante ipsam submissionem & electionem obligationes.* 9. *Et Populo jus negotia interim per se administrandi.* 10. *Electores constituti interim per se continuandi Imperii jus non habent.* 11. *Dum fœtus in utero est, ut Rege minore regni negotia curanda.* 12. *Acquirere Rex à Populo disponendi facultatem non delatam potest.* 12. *In plurium Imperio deficere hæres non potest.* 14. *Deficiente Domino servi sui iuris fiunt, ut primævo naturæ statu.*

NO-

NOTÆ
IN
POLITICAM
CONTRACTAM
GENERALEM,

Singulis Paragraphis subjectæ.

§. I.

P*rincipio rerum, ante gentes nationesque, lex statim naturæ fuit; non status ante naturæ legem*] Politicam ab ipsis principiis ordimur. Status ante naturæ legem, qui sibi fingat, dici *libertatis*, ac *juris absoluti* posset. Finge tibi hominem ante naturæ legem, quæ simul & divina antiquissima est, jam nulla lex erit. quod lege nulla prohibente fit, jure optimo fie-
1. ri dicitur. Cæterum fingi is status ante vel extra naturæ legem non potest *: Lex enim na- * §. 1. n. 1.
2. turalis rationi cognata est, & ipsa est ratio: ra- *post med.*
tio cognata homini, dum primis parentibus statim indita, creatis ad imaginem Dei: quare nisi lex simul ponatur, concipi ratio in homine non potest, dum rationem atque concipias, legem statim necessario concipis: Ab homine enim jam creato rationem si demas, seu neges ei potius, vel extra legem constituas, bruto

efficies similem, & ipsum etiam brutum, a quo hominem sola ratio distinguit. Statim igitur atque ratio exstitit, positus homo sub lege fuit, nunquam sine lege, vel extra statum legis *. Inde & in hominem regni Dei per naturam initium, non quale ex creatione & dominio solo, vel omnipotentiæ jure in animantia cætera habet, sed per leges naturales, quæ omnem facultatem agendi moderentur, ut eo posito regno, & legibus, in homine jus proprie non sit, quod rectæ rationi non conveniat. Hoc sensu 3. rectissime lex naturalis juris absoluti seu libertatis effrenatæ vinculum dicitur, secundum nonnullos nomen a ligando derivans, quasi libertatem naturalem liget. libertatis non impeditæ vincula sunt leges. *Libertas* igitur, & 4. *jus*, & *justitia* ex lege ante imperia naturali metienda. Hinc & libertas & jus in eo statu facultas est faciendi, nisi quod ea lege prohibeamur. Rejicienda opinio quæ jus aliquod fingit ante vel extra naturæ legem, quasi repudiata in homine ratione, ex potentia & appetitu solo, quæ §. *sequenti* confutabitur.

* *Omnino* §. 2. n. 10. 11.

§. II.. *Posita naturæ lege, jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.*] Nova prodiit Philosophia, quæ jus I. hominum in naturæ statu solâ *potentiâ, cupiditate* seu *appetitu* definit: ut tantum jure cuiquam liceat quantum potentia valet, vel appetitu volet, nihilque prohibitum nisi quod nemo cupit, aut nemo potest: de modo nihil attendi, atque adeo vim, dolum etiam posthabita ratione, licitum esse, capere omnia, & habere licere quo quis facilius modo poterit: pro hoste haberi qui impedit quo minus quis animum expleat suum. Dissolutam hanc & effrænatam po-

potentiam, cupiditatemque Viri ſane non indocti pro actionum noſtrarum regula tradidere & naturæ leges appellaverunt, ſecundum quas agere ſummo jure liceat. Sic enim perſuadere

2. conantur: Cum nihil creatum propria poteſtate exiſtat, vel operetur, ſed ſola Dei æternâ potentiâ, ipſam potentiam qua homo operatur agitve, ipſiſſimam Dei eſſe potentiam, quatenus abſolutè libera eſt; ea autem cum abſolutè libera ſit, & hominis liberam eſſe; tantum igitur homini in naturæ ſtatu liberum eſſe agere, quantum potentia ſua poſſit, & appetitu

3. volet. Deinde ſola ratione jus tunc demum determinandum volunt, ſi ita comparatum cum natura humana eſſet, ut homines ex ſolo rationis præſcripto viverent, nec aliud conarentur: ſed homines cum cæca magis cupiditate quam ratione ducantur, jus non ratione,

4. ſed quocunque appetitu definiendum. His poſitis, cum in ſtatu naturali omnia liceat, inferunt, injuriam omnem reſpectum ad legem ciuilem habere, ante eam injuriam, injuſtiam non extitiſſe: de adulterio, de homicidio, de furto, falſo teſtimonio prohibito leges omnes civiles eſſe. Principes ut qui in naturæ ſunt ſtatu, facere, imperare omnia licere: quæ imperant juſta facere imperando, quæ vetant, injuſta vetando: ſubjectos facere quævis imperata teneri: legem naturalem jubere quaſvis leges & mandata civilia ſervare: judicationem boni & mali, juſti injuſti indiſtinctè penes ſubjectos nullam eſſe: & quæ plura in tractatu apparebunt. Primum ſane quod attinet, creatum nihil propria potentia operari, fateri omnino neceſſe eſt; at eam qua operantur ipſiſſimam Dei eſſe potentiam,

concedi iis minime, nisi homini divinam simul potestatem tribuamus, & omnia divina potentia agere; nec tantum, sed & bruta animantia, cum & ad omnia individua extendant. Rectius igitur dicemus esse potentiam a Deo, tanquam naturæ & omnium authore; sub naturæ enim voce facultates veniunt naturales, inter quas potentia est naturalis*: Non quod Dei potentia in hominem transfusa, vel ei communicata, vel ipse homo pars Dei, * vel ipse Deus sit: sed vero homo, & omnes facultates ejus humanæ: nisi quis & sensus appellare divinos, & ipsam vocem divinam, intellectum & judicium divinum, & alia divina; idemque de brutis affirmet, quod quam absonum sit, & incongruum, & impium nemo non videt. Neque rationem video ejus restrictionis, qua ipsissimam dicant Dei esse potentiam quatenus hæc absolute libera est, non etiam quatenus omnipotens hæc eadem est potentia; quippe quod eidem potentiæ non minus proprium est, atque liberam esse: sed quo concesso nihil dici potest magis impium, dici tamen deberet, Hominem nimirum Deo potestate æqualem, qui ex appetitu, voluntate sua omnia jure possit. Sed & ita comparatum cum 5. natura humana non esse, ut homines ex solo rationis præscripto vivant, nec aliud conentur, sed cæca magis cupiditate & appetitu vitam instituant, nemo non compertissimum habet: Verum ex eo jus deducere non satis tuta mihi argumentatio videtur: neque enim an jure agant homines ex eo judicandum quo quid affectu, quo appetitu agant, sed quo modo agere debeant. debent autem eo modo quem rectæ rationis necessitas, hoc est lex naturalis im-

* §. 17. n. 4.

* Introd. §. 1. n. 13.

6. imponit, ut supra dictum *, & infra plenius *. Cœterum in infantibus, furiosis, mente penitus captis, insanis, cum nulla quidem, vel immatura sit ratio, de eorundem actionibus, jurene, an non jure agant, accuratius videndum; etenim si jure dicamus, certe agere appetitu, cupiditate sola, & potentiis iis licet. Distinguendi autem in hac quæstione infantes & furiosi ab iis qui nulla penitus utuntur ratione. Infantium crescente ætate indies crescit ratio, & furiosorum dilucida sunt intervalla, quod in aliis non reperias. Dum in infantili sint ætate, & furore pleno insanis, mente captis comparandi: agentes autem in hoc statu si actus legi naturali adversetur in ordine ad hanc legem peccant, sed peccati voce in latiore significatu accepta, quo factum omne significat adversarium legi, itaque non jure agunt: Quatenus autem peccatum culpæ intelligas, quod pænæ subjicitur, non peccant, ipsosque cupiditate magis & potentiis quam ratione agentes, etiam cum factum rationi repugnat, ipsa recta ratio excusat, quæ non permittit non nocentem, qui uti ratione non valet, pœnæ subjici ac culpæ reum fieri; ipsa enim ratio qua uti non valet, regula est juris, itaque ut ab usu rationis excluduntur, ab obligatione legis excludimus, quæ sanos homines & maturos requirit. Adde dictatum rationis tenorem legis esse naturalis, quare obligatos tenere ad quos tenor non pervenit nihil magis potest, quam lex civilis non promulgata vel ad quos pervenire promulgatio nequivit *: itaque jure agunt. Ab his autem ad Philosophiam novam qui argumētum ducit, nihil aliud objicit, quam quod bestiæ ratione non agunt,

* Tot. §. 1. & hic n. seqq.

* Conf. §. 27. n. 9.

indeque jus esse ex potentia, appetitu agendi;
quippe ad furentes & plene infantes obligatio
ex ratione nihil magis, atque ad bestias per-
tinet. *Si luscinia essem, facerem ut luscinia*,
dixit veterum quidam. Agentes igitur hi po-
tentia, quod non congruenter (nisi fortuito
actum congruentem fecerint) naturæ legi, hoc
est ratione egerint, non jus probat, sed contra
utendi ratione impotentia ipsos non jure agen-
tes ab injustitia excusat. Cum autem peccent
infantes magis, quanto in iis ratio vigescit, ra- 7.
tionis usum alibi leges civiles ætate præsumunt
simulque definiunt, alibi prudentiæ judican-
tium permittunt; interim dum ad vitæ institu-
tum quod ætas negavit, parentum ratio sup-
pleat. *Furiosi* sub dilucidis intervallis ut sani
peccant; quippe dum in iis ratio redit, legis
virtus redit, quæ obligatos ratione præditos
omnes tenet. Sic nec ex eorum potentiis, ap- 8.
petitu jus est. *Vtilitatem* quod attinet, eam
quisquis in naturæ statu ex recta ratione judica-
re debet. ratio regula est juris & utilitatis. ita
quod utile, licitum ex dictamine rectæ ratio-
nis est, quæ inviolatas leges naturales servat. Sic
nec jus ex utilitate dicimus. Aliud de utili sub
imperio est judicium. Ita remotis contrariis con-
cludendum, *regulam & normam juris seu faculta-* 9.
tis agendi in omnibus hominum actionibus, non nu-
dam indomitamque potentiam, appetitum vel
utilitatem simplicem, sed *solam, rectamque ratio-*
* §. 1. n.4. *nem esse* *. hoc est, quod brevius dicetur, Jus in
& n. 12. hic. naturæ statu ratione, non potentia, non appeti-
tu, non utilitate definiri. Probat quod supra de 10.
origine & principio legis naturalis, & per
eam de initio Regni Dei per rationem dictum.
* §. 1. n.2. * Sed & si quid juris sit ex eo quod ipsius Dei
est,

est, derivare placet (qualem potentiam hominis prædicant) quid Dei magis esse potest, quid divinum magis, quid ad Deum propius accedere, quam ipsa ratio, ipsum lumen divinum,
11. lux ab ipso Deo innata * ? Id enim est, quod in Scripturis, *Imago, simulacrum* Dei: nec aliud quod divinus Vates, dum creasse Deum mortales scribit angelis paulo minores. Sed respondeat qui rationem in dijudicatione juris seponere velit, cur in naturæ statu Deus homini rationis lumen indidit? cur pro lege cordibus inscripserit? an vero ut bruta, effrænata cupiditas, & insana potentia præpolleret? satius fuisset hominem irrationalem creasse, & bestiis parem, & sine judicio, quod sola ratione constat: ratio vero præstantissimum Dei donum, quod hominem à cæteris animantibus distinguit, non frustra nobis divinitus data, sed ut operetur necessario. quota quæque pars corporis humani operationes suas non habet necessario? quæ si singulæ quiescerent, jam non homo sed truncus erit, corpus immotum, non vivens. Igitur si operari ratio in homine necessario debeat, quis usus ejus esse poterit nisi in actionibus humanis? vel detur alius: si nullus? dicendum, voluisse Deum homines in omnibus actionibus suis ratione uterentur necessario, & recta actio vel minus sit lumine divino judicarent, quo supra omne
12. dedit creatum excellere. Sic RECTA RATIO actiones nostras, facultatem seu potentiam, appetitum, & utilitatem in statu ante imperia, ut in Civili lex civilis, in Christiano Christiana temperat. Quicquid igitur contra rectam fit rationem in naturæ statu, extra jus æque est agentis, atque in civili statu quod lex

* *Introd.* 4. n. 4.

* Introd. §. 3. n. 13. civilis prohibet *. Unde & illud; *Posse quem non dici, quod contra jus potest* *. & *moraliter*
* Infr. §. 5. p. 4. *impossibilia quæ contra legem sunt naturæ*: quomodo *turpia* Juris-Consulti impossibilium nomine complexi sunt. Hoc fundamento ex recta ratione derivato, in tractatu passim illationes ex Philosophia nova discutiuntur.

§. 3. *Primum autem ratio dictavit institutam initio à Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maximè sui & rerum, & defensio justa spectant. Lex prima inter omnes. Unde proculdubio ad hæc jus dedit.*] Primævus nempe, in quo Deus omnis rectæ rationis author hominem constituit, status is *pacis* fuit. unde & ipse Deus pacis. stare enim & perenne esse genus humanum voluit *, interiturum certo sub belli statu*. Probat & hunc statum naturæ lex statim ab initio innata, *Alterum non lædere*: & quæ ab hac dependet altera, *Pacta conventa servare*. Utraque ad servandam pacem data. Neutra necessaria, si pax non servanda. A ratione autem cum sit is status, ex principio intelligente derivamus. A Deo autem cum sit ratio in vim legis & præcepti naturalis, principium obligans est. Nec tamen ei statui pacis *Jus* nec *Lex* repugnat de *conservatione sui*. Natura mortales omnes ea quæ bona videntur sequuntur, fugiuntque contraria Sic a natura bona appetimus, ut a malis natura declinamus. Omnia quæ natura aspernatur in malis sunt, quæ adsciscit in bonis: omnis enim actus voluntarius naturaliter objectum agenti bonum habet, etiam in primævo illo statu. Prima naturæ Philosophi appellant. Nos ut appetitum nudum, naturæ impetum, qui brutis est communis, in ju-

Marginal notes: 1. (beside "Primum autem"); * Add. n. 3. hic. (beside "genus humanum voluit *"); * §. 11. (beside "& quæ ab hac dependet"); 2. (beside "Jus nec Lex repugnat")

juris quæstione excludamus, prima hæc appellamus, quæ naturalis ratio statim, non longe petita ratiocinatione insinuat, dictat. Sunt enim alia ex his primis per deductas consequentias, illationes, derivationes quasdam profluentia, de quibus non adeo facilis ratiocinanti occurrit definitio, quas proinde materiam appellare liceat secundæ indagationis: ut quæ defensio justa, quæ vis licita, quis nocens dicatur occisus, quis innocens, quæ læsio dicenda, quid invadere alienum, quæ necessitas summa, & quæ plura dari possint; quorum prima manifestissima occurrunt. Ex his igitur primis apparet, naturaliter appetere homines, quod optime sibi esse putent, in eoque niti se statu conservare, hoc est quod in thesi, *bonum appetere*, *idque niti conservare* diximus. Inde *Jus*, quam facultatem non injustam ad assequenda bona, assequuta ea juste habendi, possidendi, ne natura pugnantia & incongrua velle videatur, dum ipsa hæc dictet, jus ad ea neget.

3. Inter bona conservatio maxime sui est. Unde *jus* ad conservandum se etiam sub primævo illo pacis statu. Sed & Lex est de *conservatione sui* prima omnium, ac potissima, quæ in concursu legum seu conflictu rationum, ut fortior ac potentior cæteras omnes vincit, omnibusque prævalere debet. Quod ratione probatur; quippe quomodo in omni creatione nihil magis vel prius habendum quam rei essentia seu existentia, sic in duratione nihil prius quam conservatio est: creavit autem Deus hominem ut esset, creatus ut existere duraret, dum existentiæ durationis, hoc est sustinendæ vitæ media per alimenta, & alia monstravit; Inde *Lex præcipiens*, quæ necessitatem imponat, ne facto suo vel omissione

de-

desineret esse. Jus de quo diximus, libertatis est, cujus virtus in licentia: Legis jubere est, cujus virtus in necessitate consistit, ut quod jus natura dedit, præcipiente lege omitti jam sine peccato non possit, dum qui non facit, rationem contemnat, quod peccatum est proximum ei, quod facto quis in se, simillimum ei quod negatione sibi alimenti, seu cibi abstinentia committit. Idem de *membrorum* conservatione, quæ cum singula operationes suas distinctas habent, (dum cujus partis operatione fungi pars alia possit, ea frustra data videatur,) uti existere Deus tanquam partes corporis humani, ita durare existentiam, hoc est conservari voluit, ne qui non conservet, si mutilari patiatur, usum ipse tollat, quem pecularem ei membro Deus tribuerat, adeoque contra naturam admittat, & inimicus sit creationi Dei *. Quod & in conservatione *generis humani*. Nec diversum in *Civitatis*, & *Partium* dicendum: quo omnia spectant quæ referri ad pacem, defensionem, securitatem possunt, dum & ipsa existentiæ durationem, hoc est conservationem spectent. eadem enim ratio & hominis in naturæ statu & civitatis est, quæ personæ vicem sustinet. Sub jure autem conservandi, contraria *propulsandi* venit; est 4
enim ea propulsare, conservare: boni appetitus declinationem arguit mali. Est igitur generale omnibus hoc *Jus*, *Mala vitare*, *arcere*, *propulsare*. & *Lex* generaliter idem præcipiens. Videndum autem specialiter quid cuique ob eam rem adversus alterum, personam, resve ejus liceat. Aptissime Florentinus *, Jure hoc evenire, ut quod quisquis ob tutelam corporis fecerit, jure fecisse æstimetur: quippe inter

* *Sic Can. Apost.* 21.

* *L.3. d.I.& I.l.45. §.3. ad L.Aquil.l. 2.3. C. ad L. Cor. de sicar.*

ter bona maximum conservationem sui, & membrorum esse supra jam diximus. Qui non jure vim fieri corpori suo putet, ferre nemo tenebitur: qui jure se inferre, quasi in naturæ statu hoc licere sibi putet, tantundem & alii licere putet, atque adeo & vim facere, & referre: stare enim intra limites nudæ mali declinationis, seu propulsionis præcise non tenetur, cum & defendendi jus vim mutuam includat. Adde alteram pro jure hoc naturali rationem, quod æqualitatem cuique adversus quemvis defendere & servare liceat, in qua ipsum natura constituit. Et amplia sub statu etiam civili, dum sub eo non jus tantum, sed & naturæ lex maneat præcipiens: maxime si familiæ *, quid non si reipublicæ intersit? * 1 *Tim.* 5.8. quamvis vero sub imperii statu jus paulo arctius, dum potestate ac vi publica defendatur. Neque lex fœderis antiqui, vel Evangelium impedit, quæ pugnare cum naturali non potest. Propulsandi autem, defendendi, & con-
5. servandi sui *modus*, quantulumcunque malum sit, cum lege naturali definitus non sit, in infinitum extenditur, adeoque indefinite *omnia* licent, dummodo ab eo malo metus summus sit, qui summum jus dat. Unde jus summum
6. ad media *. Hinc ad conservationem sui, de- * §.6. *plenius.* fensionem, mali propulsionem, *Vis* licita tanquam in bello & hostili statu defensiva *: * §.48. *n.* 4. sed & offensiva, si mali vindictam, reivindicationem, vel debiti petitionem spectes *, * *ibid.* Etiam in corpus, vitamque alterius, & innocentis interpositæ forte personæ, si salvum esse se aliter, sana ratione, hoc est judicio pacato, nullis passionibus corrupto, vel turbato non posse putet; idque ne minore quidem jure

jure atque ad conservationem sui occidere bestias licet: nam & minorem societatis respectum, quam salutis propriæ curam esse, a naturali ratione non abit. Quod ampliandum putem, licet persona invasoris publice valde sit utilis: si solum imperantem excipias. Et ad socios extendo, in quos idem atque in principalem jus est. Et ad eos, qui necessaria adversario meo, nociva mihi subministrant, sic ut jus sit mihi (cum in iis subministrandis libertas sit naturalis) impediendæ ejus libertatis, quæ nocere mihi possit. Damnatâ sententiâ quæ jus hoc in vitam corpusque alterius ex solo concedens appetitu, potentiisque naturalibus, in perniciem consentit generis & societatis humanæ, quod utrumque facile subvertit, qui promiscuis cædibus aperit viam; quippe stare neutrum citra custodiam partium possit. Adde repugnare naturæ legem, *Ne quis alterum lædat.* est autem hoc omne læsio quod quis alteri facit, si idem fieri sibi nolit. sed nemo hoc velle creditur, ut ab altero nulla data causa occidatur: sin velit, salvam esse, cum pernicie generis, societatem humanam non vult *, contra naturam humanam, quæ appetens est societatis *. & jus præcipiens conservandæ societatis *. Sed & lex naturalis jubet pacem quærere *, quę nisi cum lęsione una cædes promiscuas vetet, haberi non potest *. Quin & rationem naturalem seu legem prohibentem in facto Caini negat: erant enim fratres inter se in naturę statu, (quamvis uterque sub patris potestate) neque lex divina de non occidendo erat, (nisi ea forte benedictio quę crescere jubet & multiplicari homines, ad generis humani certè conservationem uę

effi-

* *Introd.* §. 1. *n.* 14.
* §. 15. *n.* 8.
* *d. n.* 14.
* *introd.* §. 1. *n.* 2.
* *Instr.* §. 11.

cax, ita indomitę illi licentię adversaria) igitur si jure naturę fecerit quasi solis potentiis licuerit, atque adeo nulla repugnante lege, ratio nulla fuit quare illum conscientia torserit, torsit autem, cum legem naturalem prohibentem agnosceret quę facti ipsum non jure intus argueret. Ob occidendi minas vim facere & occidere nihil adversor, dummodo metus summus sit, qui sana ratione judicandus: quare non idem in viro constanti est, qui contemnendas putet minas. Ad arcendam minorem injuriam, vel ipsam alapam; si arceri malum aliter non possit, occidere aliquem jus naturale non vetat: magis ob inflictam, nisi qui dedit injurię reparationem sufficientem offerat. Sub Evangelio quid liceat difficilis quibusdam resolutio est *. Quid si ita respondeatur? Christi sententiam ad patientiam hortari, vindictam dehortari, itaque suasoriam esse *, ut patientiam exerceant Christiani magis quam jure naturali pręciso utantur; itaque qui vindicaverint, non peccare contra legem præcipientem positivam novam *, sed contra naturalem, eamque divinam, ob violatum consensum, quo Christo se obligavit, cum religionem professus Christianam eidem se devoverit, & doctrinę se subjecerit? Temperamentum nisi fugâ declinari inimici cædes possit, & tutelæ quod culpa adscribatur, ex legis civilis definitione accessit; nempe jus naturale sub imperio mansit, sed cum moderamine quodam ob tutelam publicam *. unde inculpatæ tutelæ moderamen, quod ita est moderari defensionem ut tutela inculpata, id est extra culpam sit, imperantis judicio, cum ante singulorum esset? Ad cautionem cogi de

* Matth. 5. 39.

* §. 68. n. 12. 15. §. 69. n. 10. circ. med.

* §. 67. n. 7.

* Supr. n. 4.

de non offendendo eum a quo metus justus sit, non video quæ ratio impediat, cum & ex naturali ratione hoc sit, quod jus civile adversus damnum infectum cavet: Sic caveri hodieque sibi Principes postulant, si justus ab apparatu vicini bellico metus sit. Sed ob utilitatem quamvis hoc jus competere, 10.
* §. 48. n. 4. minime concesserim *: temperanda enim utilitas ad conservationem generis, & societatis humanæ, etiam simplicis, est, quæ prævalere utilitati etiam non minimæ nec contemnendæ
* §. 50. n. 6. fin. debet *, quomodo & sub imperio de pactis servandis lex utilitate potior est: Sic temperata in naturæ statu ob conservationem, defensionem sui *Vis* licita: quæ & in eo statu causæ justæ, seu justitiæ semper præsumptionem habet, tum ne injustitia præsumatur, tum quod agere quis in eo statu ratione præsumatur. Quæ dicta ad imperia & hostes pub-
* §. 6. licos transfer. De *Dolo* infra dicetur *. Ob 11.
res possessas tutandas & recuperandas *vi* agere & occidere invasorem, non dubito, si recuperari aliter non possint. De jure ex Evangelio inter Doctos non convenit. ego puto non eandem ad res defendendas necessitatem, atque in defendendo corpore esse *, itaque jus
* in n. 3. naturale esse permissivum, cujus diversum suaderi doctrina Evangelica possit, & diver-
* §. 63. n. 7. sum docuisse Christum *, si res modica esset: non si talis quæ reparari vel omnino, vel difficulter, ut vita amissa, membrum ruptum, os fractum nequeat. Unde, nec adversante doctrina Evangelica, nec naturæ lege, ob res ablatas bellum justum, & in bello occisio justa. Nam & ob eam rem ex lege civili capitalis est animadversio. De jure autem invasoris, seu

quid

quid in rem possessam jam alii liceat, videndum, jure nempe separato a defensione possidentis, ut sic jus omne in res plenius appareat. Invaluere nempe axiomata. *In naturæ statu nihil proprium alicujus esse. Omnia esse omnium*, quæ communia appellant. *Ignota mei & tui vocabula. Proprietates cum imperio cœpisse.* ex quibus licita rei jam occupatæ in eo statu ab alio occupatio videatur, quippe quæ Dominium ante imperia privativum excludant. Præmittenda igitur *de initio & progressu proprietatis* est inspectio, deinde de eo quod quærimus jure visuri. In priori quidem una ac consentiens sententia est, quæ Deo creatori ut omnium & universi, sic terræ, creaturæ suæ, Dominium tribuit. De progressu in sententias plurimas recessum, quibus omissis, ut quid ipse sentiam, breviter exponam, sic puto: Ab ipsa creatione, id est ipsa natura humana naturaliter terræ dominos simul primos parentes Adamum & Evam extitisse, mortalium respectu, propter omnimodæ æqualitatis statum. Inde pro communi indiviso dominos *. natura nequit dominos distinguere *, nec huic magis quam alteri tribuit. Ob eandem æqualitatem Deum Creatorem & Dominum divina largitione, terram utrique subjecisse *, itaque penes ipsos imperium ac dominium commune stetisse, usque dum ob fraudem mulieris voluntate ejusdem viro subjectâ, soli Adamo, principatus & dominium terrarum orbis & familiæ cesserit *, sub regni quadam imagine.: terras itaque per se, si non per solam voluntatis declarationem, certe per factum quoque progrederetur, vel per posteros subjectos, vel per universitatem * occupasse, actus etiam ad possessio-

* *Introd.* §. 1. *n.* 5. *infr.* §. 16. *n.* 6.
* §. 7. *n.* 4.
* *Gen.* 1. 26. *& seqq.*
* §. 96. *fin*
* §. 56 *n.* 8.

ſeſſionem ſufficiens cum per fundos ſingulos ſibi ob immenſam magnitudinem ſoli non liceret. Dominium autem fuiſſe liberæ diſpoſitionis, non privativæ poſſeſſionis quæ generi humano debebatur. Eoque jure liberis ſuis & poſteris proprietates ſingulis vel expreſſe diſtribuiſſe, vel tacite permiſiſſe: quod videri ex eo manifeſtum debet, quod occupandi jus propria authoritate nemini adverſus Patrem, ac Principem eſſet: (neque enim puto Adami imperium ad proprios liberos coarctatum, ſed ad deſcendentes omnes protenſum, ut qui ex ſubjectis ejus imperio nati eſſent, eidem ſubjicerentur, duraſſeque naturaliter uſque dum qualitas paterna & filiationis duraret.) Itaque ex ea diſtributione ſeu permiſſione proprietates ſtetiſſe, quæ jus inter cęteros facerent, uſque ad Adami mortem (quę annis incidit Iↄ cc xxvi vel circa) exceptis rebellibus & contumacibus qui obedientiæ ſeſe ſubduxere, & proprias ſibi ſedes, & media ipſos per ſe imperandi quæſivere. Jus proprietatis defuncto eo patre, inter-medio ad diluvium tempore (niſi imperia tunc exſtiterint, quod quidem probabile mihi videtur) in res non diſtributas, vel 12.
proprietati unius conceſſas, jus omnium commune, proprietatem puta nullius, uſum commu-
* *Conf. n. 25.* nem *, ut inter æquales ſtetiſſe, earumque rerum occupationes quaſdam cæpiſſe, ſed quæ filiorum adverſus patres non obtinerent. Mundo 13.
poſt diluvium reparato, ſuperſtite ſolo Noacho patre, & filiis, cuncta Deum in eorundem poteſtatem, ut Adamo prius, ſed quod naturale eſt, poteſtatem & jus filiis ſub
* *Gen. 9.* Patre dediſſe *, quippe qui ipſi eſſent alterius proprium reſpectu Patris habere nihil potueret;

tuere: unde Eusebius credidit, distributionis ejus seu assignationis territoriorum quæ facta à
14. Japheto legitur *, Patrem auctorem extitisse: * Gen. 15. 5.
additque, distributionem eam testamento confirmasse, cum ea monitione, ne fratrum quis fines invaderet, alterumve injuria afficeret, quod discordiarum & belli intestini possit ma-
15. teriam dare. Mortuo autem, non diu post factam eam distributionem, Noacho, iterum rerum non distributarum communionem, ut à morte Adami obtinuisse: & crescente indies hominum multitudine, cum servare legem de æqualitate circa res non distributas non possent, (ut quæ omnibus sufficerent ad satietatem singuli, quæ minus proportionaliter, vel alternatim uterentur) & inter tot dissentientes oppositasque tantæ multitudinis voluntates institui commoda divisio, consensu expresso, non possit, iterum occupationes quasdam cœpisse, (de quarum jure infra *) durasseque * n. 19.
ad imperia prima. Factum itaque per distributiones, ut in naturæ statu & ante imperia sub primo, & restituto mundi ævo proprietas ali-
16. qua proprie sic dicta fuerit. Accedit, potuisse inter duos vel plures ante imperia pacto conveniri, quo alter jus quoddam in alterum transferret, vel juri sibi competenti in ejusdem gratiam renunciaret: pacta autem cum servare quemque per legem naturalem oporteat, consequens est, jus hoc proprium factum esse ejus in quem translatum, vel in cujus gratiam renunciatum esset, saltem paciscentium respectu: unde & hinc proprietas quædam. Cæterum & hoc meum, vel in jure meo esse, quod lege naturæ mihi debetur, probabiliter dici potest, (sicut è contrario dictum, non esse in

* §. 2. fin. jure agentis quod contra legem fit naturæ *.) puta ne alter sine ratione mihi officiat; tuetur enim naturæ lex quemcunque, & securum vult esse ab actibus aliorum qui extra rationem exorbitant, sive personas sive ad res spectes, dum tota intra rationem consistat: quisquis igitur facto mecum extra rationem agit, privat me eo jure quod naturæ lex dederat, quodque naturæ jure meum erat. Sic ex triplici fon- 18.
te dominium, & probata rerum & alterius juris ante imperia proprietas, quam nunc de jure primœvæ rerum occupationis sequitur inspectio. Hanc igitur quod attinet, quamquam 19.
vulgata ei faveat ratio, quasi præsumtio sit, consensisse tacite homines primis illis temporibus, ut quam quisquis è communibus rem ex occupatione teneret eam propriam sibi haberet, ne dominia essent in incerto, quod continuis possit discordiis & belli materiam dare, mihi tamen placere ea ratio universaliter non potest: Distinguendæ autem (quo accuratius procedatur) res vacuæ, non possessæ, territoria inculta, derelicta, ignota, ab iis quæ *communiter*, per usum promiscuum possiderentur. In iis quæ *posterioris* sunt generis, plane contrariam concipio præsumptionem, minime nempe præsumi consensisse homines, ut cujus rei singuli partem, vel ad totam jus pro indiviso haberent, eam unus solus per occupationem simplicem jure adeo proprio sibi teneret, ut cæteros omnes excluderet: neque enim possidere eo animo rem communem singuli intelliguntur ut per solam occupationem alterius magis, quam suam esse vellent, possessio omnis cum animo sibi habendi est, quod animi perseverantiam arguit, & in parte, ut in toto, locum ha-

habet: neque consensisse quemquam, ut proprietas sua vel jus ab alio sibi auferatur, præsumptio tunc temporis magis fuit, quam nunc est ut in eam rem consensisse quisquam videatur: unde eripi res communis per occupationem omnibus, invitis, nihil magis olim potuit, quam nunc quod meum est eripi non consentienti mihi posset: Quod & in rerum abundantia obtinuisse puto, licet possessiones non deficerent, cum diligere alius rem, partemve occupatam præ altera occupabili potuit, eandemque appetere. Ita autem eam rem, ejusve partem occupare ut per hoc usus promiscuus non lædatur, ut casulæ, tugurii inædificationem, (etiam cum exclusione alterius) prohibere nulla ratio videtur, quamvis nec hæc naturalis sit, sed ex consensu hominum, in eo statu, potius profecta, quomodo nunc gentes consentiunt. *Scientiam* igitur ac *patientiam* occupationi primœvæ accedere oportuit, accedente & *temporis lapsu*, quæ præsumptionem consensus probaverint, quâ res ea occupatoris dicatur, præsumptio enim probari debet. Maximam vero probandi consensus vim scientia & patientia ex temporis lapsu trahunt, qui quo major, præsumptionem validiorem probat: tantus autem sufficere videtur, quo quis vidente ac patiente altero, multo sumptu, labore, ac industria, possessiones proprias stabilivit. Intelliguntur enim scientes patientesque omnes, per temporis spatium continuum, in gratiam occupatoris juri suo renunciasse, eoque nec uti velle quod in omnia singulis a natura, & usu promiscuo æquale esset. Unde certum puto, occupatas initio eo modo ab aliquo res communes occupatoris proprias factas

fuiſſe, & occupari ab aliis, vel invadi non
potuiſſe. Secus ſi occupatio eo modo qualificata non eſſet. Quæ ad introductas hodie &
non invadendas principum, rerumpublicarum proprietates reſpectu erga ſe invicem, inter quos pactum ſpeciale, vel factum aliud non
interceſſit, applicari rectiſſime puto. Ad res- 20
vacuas, incultas, non poſſeſſas, derelictas,
hactenus ignotas, quas in *priore* genere collo-
* Sup. n. 19. cavimus *, quod attinet, eas teneri cum eorum excluſione qui videntes occupationem,
patienteſque longo tempore poſſeſſionem, nullum contrariæ voluntatis actum ſignificaverint, dubium eſſe non poteſt, cum & eo modo res communiter poſſeſſas fieri unius proprias jam proximè probatum ſit: inde magis, non minus ſaltem vacuas, non poſſeſſas, vel poſſeſſas unquam, ſed quæ per derelictionem, vel tacitam vel expreſſam, poſſeſſarum nunquam conditionem reaſſumpſere: nam cum occupare rem ipſi potuerint (per juris æqualitatem) nec occuparunt, paſſi autem ſunt ab aliis per occupationem teneri, præſumptio eſt volentes ceſſiſſe juri ſuo, quod auferri invitis, ab aliis non poterat. *Statim* autem ut rerum non poſſeſſarum, derelictarum, incognitarum hactenus, prima occupatio occupatorem dominum faciat, tanto effectu ut excludere ab ea re, per ipſam occupationem, cæteros omnes poſſit, præſumptionem proxime, ubi de rebus communibus, in contrarium hanc dedimus, quod nemo juri ſuo intelligitur renunciaſſe, ſi non actus vel expreſſus, vel tacitus exiſtat, qui deſtitiſſe cæteros ab jure ad eandem rem naturali præſumptionem probet; neque vero jus per naturam minus eſt reſpectu rei non poſſeſſæ *ad rem*, quam
quod

quod communiter possessæ *in rem* competit. Sic rei vacuæ occupatio per se sola modus acquirendi dominii privativé naturalis non est.

21. Quod transferri etiam ad gentes & respublicas liberas debet, usque dum in contrarium consensus probetur, vel expressus, qui ipsos tantum paciscentes obligat, vel tacitus ex recepto communiter apud omnes vel moratiores usu, qui eosdem; cum servari utroque modo ita adversus jus naturale placuit: Introducti autem ejus taciti inter gentes consensus ea dari ratio poterit, quam supra jndicavimus *: Occu- * *n. 19. pr.*
patio igitur quæ statim dominum faciat, modus ex eo jure est quod postea placuit, jus naturale limitans, ex eoque placito jus in hujus & prioris generis res perpetuum tribuens, ut
22. occupari ab aliis vel invadi non possint. Sed verò *utriusque* generis res occupari ab egente posse, qui sana ratione judicet subsistere se sine ea re non posse, hoc est necessitas summa ac justa sit, dubitare nec jus, nec lex finit de con-
servatione sui *. Sed neque hoc consensisse * *Sup. n. 12.*
quisquam censendus est, ut occupationis jure alter teneret, qua re ipse ad propriam subsistentiam suive conservationem, vel nunc vel quovis tempore egeret: Et sub hac limitatione interpretandum institutum omne, factumque humanum, proinde & rerum distributio prima. Igitur nec hic casus sub distincta proprie-
23. tate, nec sub consensu venisse dicendus: sin venerit erroneé videri consensisse, & inefficaciter, proinde violare pactum impune lice-
re *, & justissimam dissolvendi cum taciti, * §. 26. n. 8.
tum expressi consensus rationem esse. Regula §. 36. n. 17.
quidem est, *pacta servanda*, sed cum legitimo §. 50. n. [illegible]
temperamento, nisi qui servet servando ser- §. 6[illegible] n. [illegible]

 vare

vare ſe ipſum non poſſit. Adde & in caſu extremæ neceſſitatis ipſas leges divinas non obtinere: inde jus æquale omnibus, ipſam veluti ante factam primis parentibus largitionem divinam *. Primariam inter omnes innatam naturæ legem diximus, ut ſaluti ſuæ quiſquis & conſervationi conſulat *, ut licet de ſervando pacto, & non invadendo alieno violentur, omnia agere ſecundum alteram hanc in concurſu fortiorem liceat. Licet etiam ipſe poſſeſſor egeat, quia potior nobis naturaliter ſalus noſtra quam alterius eſſe debet: Nam & ad conſervationem noſtram jus in vitam datur alterius *, unde magis in res dabitur: Neque conſiderata æqualitate ratio ulla eſt, cur domino magis faveatur. Quod jus ſimiliter ab 24.
homine naturali, facta applicatione ad hominem civilem, hoc eſt Civitatem transferre nihil vereor: neque enim Gentes vel Civitates unquam in propriam perniciem vel interitum conſenſiſſe præſumendæ ſunt, inſtitutæ ne perirent: quin contra officium, & imperii finem feciſſe civitas dicenda eſt, quæ ſecuritatem & ſalutem populo non omnimodo procuret, vel conſervationem negligat; neque enim procurandæ ſalutis media coarcto, dummodo ſana ratione judicet egeſtatem ſuam, vel interneciei ſuæ metum ſummum eſſe, cujus ut mediorum, ſic neceſſitatis ipſi judices ſunt, de quo infra latius *. Ita in res occupatas etiam optimo modo, jus quaſi temporarium eſt, quamdiu adverſus egentem re eadem poſſeſſionem occupator tueri poſſit. De iis ſermo non fuit quorum uſus in abuſu conſiſtit, quæ manifeſtum 25.
eſt ſtatim ita proprias fieri, ut poſtea alterius fieri non poſſint, dum alterius uſum non admittant;

* Supr. n. 11. Gen. I. 26. ſeqq.
* n. 3. hic.
* n. 7. hic.
* §. 6. §. 81. 92. n. 11.

tant: ſic & ferę *, piſces naturaliter ſtatim capientium fiunt, quomodo fructus arborum, & quæ natura produxit, ex uſu communi *, ne qui uſum hunc communem, & ex eo proprietatem quandam neget, (quaſi vero qui ad uſum ſuum quid ſibi ſumat, communioni, ſeu ceteris mavis, ad quos eadem res pari jure pertineret, ſubtrahat) terram omnem, & quod ea naſceretur, homini inutilem reddat, dum jus nullum concedat, vel eripiat, qui uſum hunc
26. neget. Ita diſcuſſo jure rerum, & quid in res liceat, neceſſaria ſubjicienda collectio eſt, ex introducta rerum & alterius juris proprietate, cum per rationes dictas ſupra *, & occupationis etiam noſtro modo limitatæ *, (excepto neceſſitatis caſu *) in naturæ ſtatu & ante imperia, injuriam, & injuſtitiam, & peccatum, & contrectationem alieni dari, quam appellare etiam furtum licet, legibus naturalibus prohibitum, quæ pacta jubent etiam tacita ſervare: nihilque admittere quod paci officiat: alteri non facere quod tibi nolis: & probata proprietate alienum invadere: Sed cujuſmodi admiſſa injuria vindicari in eo ſtatu ordine legitimo non poterat.

* Add. §. 36. n. 5. 6.
* Supr. n. 12.
* n. 11. ſeq. 16. ſeqq.
* n. 19. 20.
* n. 22. 27.

§. IV. *Quid bonum, quid malum, cum natu-*
1. *ræ æqualitas vetet alium judicare.*] Quippe qui alium volet ejus rei arbitrum facere, neceſſe eſt ut & ipſum agentem ejus arbitrii arbitrum ſtatuat, utrum ſcilicet rectè arbitratus fuerit: nam æqualitatis quæ inter homines naturâ eſt * ratio hoc permittit, ut de meis actibus qui judicet, de ejuſdem & ipſe judicem; neque
2. vero plus alii in me quam mihi in alium licet. Sed & alterius inefficax erit judicium, dum alii in alium ob æqualitatem jus imperii nullum *, nul-

* Introd. §. 1 n. 5.
* d. §. 1. n. 5. §. 16. n. 1.

nulla quidem coactio, nihil sit præcipuum, quod omne inæqualitatem indicat. Itaque fiet ut de proprio bono vel malo, rectane mea sit ratio vel minus, ipse judex sim *, quæ sequentis periodi est materia.

* §. 4. n. 3.

§. V. *Jus simul dedit propria quemque sententia æstimare.*] Cum alterius esse non possit, tum ob naturæ æqualitatem *, tum sententiæ inefficaciam *. Sed & naturaliter ei potius credendum qui de negotio possit rectius testari: is autem est, qui de eo quod quæritur notitiam rectiorem habet; atque is idem de cujus proprio bono agitur: alterum enim alterius bonum, vel periculum præsens non æquè sentire, futurum non æque videre, quotidiana experientia usque adeo testis est, ut nemo id nisi temere abneget; unde & cujusque de proprio bono vel malo, quam alterius est judicium, id est quod in introductione diximus *, *Rectam rationem in proprio cujusque judicio seu ratiocinatione consistere*, ut quam quis rectam rationem exstimaverit, ea pro tali in dijudicando bono vel malo valere debeat: facit nempe quisquis quod rectum sibi videtur. Neque enim quod quis in eo dijudicando ratione seu ratiocinatione possit perversa uti, jus minuit: alia enim hic *juris*, alia *recti* est quæstio. Priori specie illud tantum quæritur, utrum judicatio in jure sit judicantis, quod fundamentum proxime dictum habet *, vel quod non sit alterius *. Alterâ utrum regulæ vel legi, vel rectæ rationi judicatio conveniat, vel ei rectitudini quam in ratione requirimus non adversetur, adeoque quod fundamentum rectam rationem habet. unde rectum judicium, quod alio nomine justum, dum & jus pro regula

§. Conf. 81. n. 3.
* §. Præced.
* ibid.
1.
* Introd. §. 4. n. 8.
2.
* n. 1. hic.
* §. Præc.

recti

recti accipitur. Aliud igitur est *judicandi jus*,
3. aliud *secundum legem judicare*. Quæ duo rursum
ab aliis distinguenda, ab simplici nempe *actu
judicii*, & eo judicio quod *rectum coram Deo*
est, & non falli dicitur: nam & nostra ratiocinatione falli potest judicium, quod tamen,
ut jam diximus, valere in statu naturæ ut rectum
apud homines debet, cum nemo sit qui jure
aliquo possit ut non rectum accusare, vel ex eo
jus ita agendi denegare; dum equidem possit
suo judicio alterius judicii effectum impedire,
unde contentionis & contemptus materia.
4. Contra rationem vero judicandi jus nemini adfingi potest, nam quod contra rectam rationem
institituitur in jure non potest esse cujusquam
5. hominis *. Unde qui *prudens* ratione minus * §. 2. n. 13. §. 7. n. 1.
rectâ usus, licet recte fecerit, violatæ legis
apud Deum reus fit: contra si *imprudens*, putans se recta uti, licet male fecerit, dicendum
naturæ legem rectè factorum conscientia contentum esse: quomodo non peccare judicem,
qui conscientiam suam sequutus etiam inique
judicaverit: neque absimiliter atque *justum*
dicimus qui justitiam facere studet, licet actiones possint non justæ esse, (justitia enim in
constanti voluntate & conatu enixo observandi
leges consistit) *injustum*, qui justitiam contemnit, quamvis juste fecerit: Peccat tamen
uterque voce in latiore significatu accepta, qua
peccatum factum omne imprudens, seu contra
legem dicimus *. sed illius actio mala, hujus * §. 2. n. 6.
animus malus; illius excusanda, hujus punienda actio, etiam interna pro qualitate propositi
cum in externam influit *. * §. 33. n. 3.

§. VI *Sic jus determinatum EX RATIONE dicimus ad media.*] Inter media de quibus dubium
esse

esse possit, *Vis* & *Dolus* sunt. Tritum est illud 1.
Philosophis, & juris Magistris non una lege comprobatum, *Qui vult antecedens velle debere & consequens, sine quo ad antecedens perveniri non potest.* & aliud, *Qui jus dat ad finem jus simul*
* §. 81. n. 2. *dedisse ad media* *, cum frustra jus ad finem ha-
§. 65. n. 4. beat cui jus ad media desit, quia sine mediis perveniri ad finem non potest. ita qui finem vult, dum media negat, idem vult & non vult, & propriam voluntatem facto contrario oppugnat. quod in absurdum incidit. Igitur cum natura jus dedit bonum appetere, corpus ab injuria tueri, & pro fine actionum quisquis bonum proprium & salutem habeat, denegata media videri non debent sine quibus bonum obtineri, malum declinari, atque adeo actionum finis haberi non possit. *Ratio* autem ut in 2.
æstimando ipso bono, ita in eligendis mediis
* §. 2. n. 8. & seqq. semper *suprema* esse debet *. Quomodo igitur 3.
per *Vim* agendi modum ex ratione temperari diximus *, sic eadem *Dolum* temperat, quem
* §. 3. n. 6. fin. necessitas & metus summus ad conservationem sui permittit: neque enim ut quis se conservet aperte agere tenetur: ita vero agere tenetur, quo magis se conservet; quod enim in conservatione ipsa, hoc in mediis tenetur. Adde plerumque malum majus ex vi, quam ex dolo
dari. Dissimulatio in veri reticentia, simulatio 4.
in non veri fictione consistit. ille dolus negativus, hic positivus. In verbis seu sermone si simulatio sit mendacium dicitur. Hoc ad Principes si transferas, quæstio de dolo & mendacio in bello & hostili statu erit.

§. VII. *Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.*] Ex *ratione* seu *judicio recto.* Supra *judicandi jus* seu facultatem ab judicio recto separavi-

mus,

mus, clara satis distinctione *: sed quam distinctionem inter *agendi jus* & *actionem rectam* invenire, non adeo clarum videtur. Omnem enim actionem, quæ in effectum deducitur, judicium aliquod seu ratiocinatio præcedit. Si recta sit ratio agentis judicio, actio recta erit; si non recta, nec actio recta. Quæ autem actio præcedente recto judicio recta est, hoc est, quam quis actionem convenire, saltem non repugnare rectæ rationi putet, non potest non in jure seu facultate esse agentis: ita quod fit, *jure fiet*: Quam vero non convenire putet, fieri non potest ut in ejusdem sit jure vel facultate, natura enim facultatem (quam cum effectu aliquo externo vel reali hic acceptam volo) non concedit, quæ rectæ rationi repugnet, quia ipsi luci divinæ repugnaret, qua Deus præ cæteris animantibus homini voluntatem suam tacite significavit, adeoque ipsi voluntati divinæ. Quæ si vera sint, conclusio est, Non posse actionem dici in facultate agentis seu jus dici agendi, quin facta simul recta sit *; vel dici non in jure agentis quin facta simul non recta sit. Dictum enim, si judicium acturi de actione instituenda rectæ rationi conveniat, jus ei esse agendi, & actionem institutam convenienter eidem suo judicio necessario rectam esse: e converso, si judicium convenire rectæ rationi non putet, nec jus esse agendi, nec actionem convenienter judicio perverso institutam rectam esse, ut concurrant semper judicium rectum præcedens, jus agendi, & actio recta. Conjuncta hic igitur facultas seu jus, & rectum sunt, utrumque ab judicio præcedente recto, vel minus recto dependens. Atque sic idem, jus imperandi actionem certam cum

* §. 5. *n.* 2.

* §. *n.* 13.

cum jure ipsius actus imperati erit, nec hôc illud latius: quamquam vero imaginarie, speculative, mentaliter concipi & agendi facultas, appetitus, potentia distincta ab ipso actu, & distinctum jus imperandi actionem certam, ab jure actus imperati possint, si ita nempe concipias ut imperantis & imperati actus extra poe-
* §. 3. n. 13. nam sit *, vel imperanti jus simpliciter in abstracto, nullo habito respectu ad actionem aliquam, nedum certam aliquam consideres, quomodo supra de judicandi jure dictum. Sic igitur *in naturæ statu*, *Omnia jure fieri* dicimus, ut quid in *facultate* seu *in jure*, & quid *rectum* ratio determinet. facultatis simul & recti ter-
* §. 2. n. 8. minus ratio est *, quæ appetitum, potentiamque temperet, & vel laxat habenas, vel refrœnat, prout ipsa dictet. Sed quæ ratio, seu 2.
quod hominis judicium præcedens actionem, adeoque & ipsa actio, quamvis pro jure & recta valere apud homines debeat, (quam distinctionem velim bene notes) non recta tamen esse apud Deum potest ipsius Dei judicio, cum non perfectissima imminuta jam per lapsum in homine lux divina sit. Actio igitur externa, & realis dici in facultate seu jure agentis non potest, quæ rectæ rationi repugnet seu repugnare ipse agens putet. hoc sensu dictum supra est, *Non*
* §. 2. n. 13. 14. *posse quod quis contra jus potest* *. Sed dum excogitari nihil possit in quod non ut bonum sententia, vel ut medium ad bonum (sub quo & aversio venit mali) conducens vel necessarium 3.
possit electio cadere, fieri non potest ut jus non *ad omnia* seu *universale* sit, vel ut actiones nostræ ad actiones definitas speciales limitentur, extra quas alias agere non liceret. Hoc diximus *jus ad omnia*. Sed & jus hoc omnium 4.
in

in omnia confirmat, quod dici vulgo solet, *Naturam nequire dominos distinguere*, cujus regulæ explicationem supra dedimus *, sed alio fundamento, æqualitatis nempe, (non judicii jure de eo quod ad bonum conducat) nisi quatenus proprietas introducta erat *.

* *Introd.* §. 1. n. 5. §. 3. n. 11. *seqq.*

* *supr.* §. 37.

§. VIII. *Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali, & jure recte uti, & in promiscuo rerum usu naturæ leges, æqualitatemque servare.*] Judicio nempe in recta æstimatione boni & mali, & eligendis mediis ad bonum & mali fugam: Jure in personas & res alterius: Usu rerum communium, vel in necessitate omnium: Inter naturæ leges imprimis *pacis* intellige, dum sæpius passiones nostræ cum ratione pugnent, & in conflictu fere semper superiores evadant. Ad hoc nimia impellit *sui æstimatio*; judiciorum *diversitas*; *appetitus* plurium, maxime circa rem eandem, in rerum etiam copia dum uterque eandem præ altera diligeret, vel inopiâ dum tota omnibus vel partes æquales singulis non sufficerent; & quæ dari plura possent; imprimis verò si de *servandis pactis*, de *exigendo aliquo* inter æquales agatur; & peccati *impunitas*, dum nemo in naturæ statu existeret qui violatæ naturæ legis pœnas posceret. *Quid tristes querimoniæ, si non supplicio culpa reciditur?*

§. IX. *Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt,*
1. *jurgia, pugnas, cædes.*] Effectus hi ex causis præcedentibus sunt concatenati, certissimi, inevitabiles. Neque enim solet immoderatus sui æstimator existimationi suæ & gloriæ nisi per vim cedere. Nemo judicio vinci se patitur, hoc est alterius se submittit, nisi per vim tenea-

neatur. Quis tam demens qui possessionibus suis cedet per vim non turbatus? quis non defendet, etiam cum vitæ discrimine? Facti vero impunitas quidlibet audendi addit audaciam *.

* §. 3. ult. verb.

§. X. *Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.*] Quis enim in tanta confusione non metuat, dum nemo de fortuna, vita, sedibus suis tutus, nisi alterius arbitrio? quis proinde sibi non caveat? naturaliter solliciti sunt homines, in eo se conservare statu quo optimè sibi esse putent *. Igitur qui alium sic metuit, & in perpetua est cautione à vicinorum insultibus, in eo est statu atque si confestim & continuo dimicandum esset, qui *belli* dicitur: Non ut læ- 2.
dere, offendere in eo statu pro libitu quemquam liceat, sed ut lædi, offendi sine ratione & extra vindictam civilem quisquam possit. Sic pacis statum * belli insequutus est, ex metu continuo *perpetuus*; & perpetuus quia cum omnium inter omnes nullus ejus finis esse possit, usque dum ipsi homines supersint, in inevitabilem tandem totius generis perniciem. Qua- 3.
re vivere in eo statu homines nisi miserrime non poterant. *Miseri qui bella gerunt!* Sæpius inter mala maximum appellatur.

1.

* §. 3. n. 2.

* Introd. §. 1. n. 1. §. 3. n. 1.

§. XI. *Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.*] Pars hæc ejus 1.
legis est quæ docet bonum appetere, seque ipsum conservare, quod existentiæ in prima, qua potest fieri, perfectione durationem spectat. Sic ante imperia lex naturalis pacem jubet, læsionem omnem & offensam prohibet, dum eâ admissâ fieri nequeat ut stare homines diu in primœvo * illo statu possint: ratio igitur dictavit,

* §. 3. n. 1. 7.

tavit, postquam contemni lex prima de pace colenda cæpit, pacem restituendam fuisse. Bonum esse pacem apud omnes in confesso est, quibus paululum rationis existit. alludit Poëta: *Pax optima rerum quas homini novisse datum est. Quis tam demens*, quærit Philosophus, *qui si pace frui possit, bello malit contendere?*

§. XII. *Pax autem cum tuta extra imperium haberi non possit, imperia instituenda: ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.*] Hoc sensu imperia a Deo, tanquam ejus dictaminis authore *. Non tuta pax

1. extra imperia, quia stabilis esse vel diuturna, minus vero æterna poterat. Alia autem præter imperium excogitari cautio idonea non poterat, quæ securitatem singulis ab aliorum injuriis sufficientem præstaret *: Non pactum: Non lex de pace colenda, propter temeratæ impunitatem. Imperatoria sola potestas & civilis status vindicativa mali est, & intra legum & pacti terminos coërcere potens: sola hæc est qua ab hospite tuti singuli, ab hoste omnes.

2. Quamvis & sub imperio hoc mansit, ut ab invicem sibi homines caveant. Manet inter ipsos principes belli status, etiam inter quos pactum intercessit, cum æquales inter se, & oppositis mœnibus præsidiisque in perpetua sint cautione: neque enim interposito pacto hostes ea-

3. tenus sunt ut hostiliter agere liceat. Temperatam autem libertatem singulis salubrem esse, nimiam (qua eam hic intelligo quæ in naturæ erat statu) & aliis gravem, & ipsis qui habent effrænatam ac præcipitem, priscis notatum

4. fuit. Quidquid per legem civilem *omissum* est libertatis manet naturalis: quæ per eam *permissa* specialiter, dici libertatis civilis pos-

sunt

* §. 15. n. 4.

* §. 15. n. 13.

sunt, improprie tamen: neque enim permissio ea civilis libertatem dat novam, sed quam natura dederat, cum impedire lex civilis posset, non impeditam relinquit *, vel cum prius impedierit, facultatem agendi ex libertate naturali restituit. Confirmatio autem legis naturalis prohibitiva & affirmativa, eidemque addita coactio civilis est.

* §. 20. *fin.*

§. XIII. *Vnde salus populi.*] Ab *imperio* nempe, & civili potestate, quæ vim arcet ab extra, coërcet ab intra, pacis tutissima conciliatrix. *Nulla salus bello.* ita visum, dum perdere libertatem singuli, quam vivere extra imperium maluere. Est autem ea salus *vitæ præsentis felicitas*, in duratione maxime existentiæ suæ per conservationem publicam, quæ per defensionem est, quam securitas sequitur, & læta rerum quæsitarum fruitio, earumque augendarum occasio, quæ haberi extra pacis & civilem statum omnino nequit. Deinde vero, ut ductu Supremarum Potestatum in via dirigamur, quæ ad salutem ducit æternam *, quæ est *vitæ futuræ*: utrumque comprehendit Apostolus *, dum preces fundi jubet pro Imperantibus, ut vitam sub iis *securam* degamus, & *in pietate. Cæsarei est muneris, ut non solum pacifice, sed pie etiam subditi vivant.* Imperantis quidem præcipua, Doctorum unica cura. Atque hic *Jus* & *prudentia* concurrunt *, quam Politicam proprio nomine, qui distinguunt accuratius, appellant: æque enim ut populo salus quæratur, juris regulas atque prudentiæ servare opus est.

1. 2.

* §. 65. n. 4.

* 1 Tim. 2. v. 2.

* Introd. in fin.

§. XIV. *Quæ finis imperii, & imperantis summa officii est.*] Salus nempe populi. *Vitæ futuræ* felicitatem quamvis in instituendo imperio 1.

rio

rio populus non ſpectaverit, quippe quæ haberi extra imperia potuit, eſt tamen finis, ſed quem ex officii neceſſitate intendere ipſi Imperantes debent, quatenus religioni externæ imperant, quatenus caput eccleſiæ *, quatenus ad finem etiam per miniſtros publicos, doctores, paſtores ſuadent, hortantur inter- * §. 63. n. 13. §. 68. n. 9.
2. nam, quod & ſuo modo imperium. ſic finis in officium incidit. *Vitæ* autem *præſentis* felicitas finis intentus maxime fuit populi ultimus, cum primo inſtituere pacem intendit, quæ haberi extra imperia non potuit, proxime ſalutem, id eſt felicitatem eam ut effectum pacis, quam ſupra diximus. Quæ vero intentio fuit populi, is & finis imperantis eſſe debet: fuit populi intentio ſub imperii ſtatu pacifico per imperantes ſalutem obtinere, quare tendere eo omnes principum deliberationes actioneſque
3. debent. Hinc illud, *Imperantes non ſui cauſa, ſed civium factos*. Ita & hic finis in officium incidit: Eſt enim officium imperantis præſtare, quæ intentio fuit populi habere. & hinc ad imperantes, *Salus populi ſuprema lex eſto*. cujus adverſa eſt, imperia ad commoda privata flectere. Eaque *lex* Principi naturalis eſt, quam & de ſervanda ſalute propria ſupra in privatis conſtituimus *. Eſtque principum obligatio, * Sup. §. 3. n. 3. quæ tacitè neceſſario ipſi negotio, hoc eſt delationi & acceptationi imperii ineſt *, principem officii ſui monens, & finis, in felicitate maxime vitæ preſentis, ad quam obtinendam ſecuritas imprimis & defenſio ſpectatur: * §. 94. n. 2. Proprie enim pactum vel fœdus inter imperantes & ſubjectos intercedere, non eſt verum *, niſi quando imperio conditio expreſſa eſt poſita *, quam ſervare princeps repro- * Inf. §. 17. n. 1. * § 94. n. 2.

mittat. Itaque defensio imprimis, securitas, & tutela publica est quam prestare principes subjectis suis tenentur. Si prestare nequeant
* 29. n. 13. naturalis redit defensio *. De mediis dicen-
§.99. n. 13. dum est ipsos naturaliter judices esse, ut sin-
* §. 45. gulos in nature statu *, intra divine legis &
* §. 92. 93. nature terminos, ut infra plenius *. Excipe
Herile imperium, seu consensu, seu vi com- 4.
paratum, quod ad utilitatem solius componitur imperantis, unde & imperantis causa esse
dicitur: quamquam haberi ea finè subdito- 5.
rum salute non possit, sunt enim concatenata commoda, ut cum male sit subditis bene esse Domino non possit. quid enim si commercia, questus impediat? quid si tributis nimiis ad pauperiem emungat? pecuniarum vim omnem in ærarium privatum conferat? certè, cum durare ea pecunia continuo & in seculum non poterit, proxima ipsius imperantis erit perni-
cies, ubi nova exigenda erit. Subjecti autem 6.
Dominis, quia actiones omnes eorum utilitati serviunt, proprio nomine *Servi* dicuntur: cæterorum, quia ad propriam suam, & ipse imperans ad subditorum salutem actiones dirigunt, alio nomine *Cives* appellantur, quasi quorum salus civitati curæ est: commune *Subditorum* nomen. Naturaliter nulla inter subjectos differentia; omnis ex constituto & facto humano est, & sub imperio licet inter se dig-
* §.42. n. 4. nitate non æquales, coram principe æquales *, & æque subditi omnes. Incolas a civibus jus civile & oneribus & honoribus distinguit; naturali ratione uterque civis, quod in civitate habitent, personæ civili subditi.

§. XV. *Causa impulsiva idem quem diximus in naturæ statu, metus exstitit.*] Voce accepta ut

ut supra dictum *. Est enim is *metus* ex belli * §. 10.
statu, vel ipse belli status, ex quo ratio dictat
exeundum, at nullo idoneo vel sufficienti me-
2. dio, quam per imperia instituenda *. Si ex- * §. 12. n. 1.
tra imperium tuto ac sine metu ab invicem coi-
re & versari quodquot in universo erant homi-
nes potuissent, imperio vel lege alia, præter
naturalem, ad defensionem, securitatem in-
ternam & externam, non fuisset opus; habe-
retur enim is finis imperii extra imperium: hoc
igitur quod tuto ac sine metu coire non potue-
re, ad subeunda imperia homines liberos dis-
posuit. Neque alia ratione imperii finis inten-
tus fuit ut certus inter coëuntes omnium rerum
ordo esset, quam quia ab congressu inordinato
& quolibetico metus esset: eadem igitur cau-
sa fuit imperii instituendi, quæ causa fuit qua-
re vivere homines extra imperium non pote-
rant, *metus* nempe, effectus status inordinati,
3. quam confusionem diximus. Illud facile con-
ceditur, initio gentium ubi non tanta esset ho-
minum multitudo, nec ulla forte ambitio,
nulla invidia, (quamvis & in mundi primor-
diis apparuit *) possessiones satis latæ, ac qui- * §. 3. n. 7.
vis ad vitam sibi necessariis abundaret, metum 14.
non tantum fuisse; sed & illud concedi debet,
crescente indies hominum multitudine, simul
& ambitione & invidia, & in partes minutis-
simas coarctatis possessionibus, quæ singulis
non sufficerent, continuo metum crevisse,
donec coacti in civitatem civilem coierint,
qua temperarent ab audacia omnes, a metu
singuli tuti essent. Quid quod & nunc sub statu
civili & ordinato quodammodo metus ma- * §. 12. n. 1.
net *? Unde, quod obiter addam, pruden- *Causas metus §. 8. indicavimus.*
tiæ summæ, non stultitiæ fuit actus, quo a ju-

re & libertate naturali recessum fuit, ut nempe confusio plena, & belli status, & vel mors certa evitetur. Nec alia imperii *despotici* seu violenti, initio, causa fuisse videtur: quomodo enim ad imperium institutivum metus omnibus ab invicem, sic ad imperium despoticum metus ab despota impulit. Adde & ipsos qui ex hominum multitudine libertatem retinere naturalem, quam aliorum se subjicere imperio maluerunt, vel non ita voluere, cum in continuo essent metu, nec tuti ab aliorum insultibus, jure optimo subiicere sibi alios potuisse quorum auxilio tuti essent: quod lex naturalis de conservatione sui docet. utraque ratio, metus & conservatio sui, vim justificat *. non sola potentia irresistibilis *, nisi præcedentem rectam rationem intelligas, quæ in conservatione sui est: conservatio enim sui jus tribuit quantacunque utendi potentia, itaque subigendi per vim alios, (nam & interficiendi jus dat *) ne obesse possint, atque adeo jus etiam ad imperium, quod est alios cum potestate coactivâ, & summâ sub se habendi, quamvis æqualitas repugnet, quia fortior lex altera de conservatione sui est. Hoc ipsum fundamentum est quare supra dictum *, violenta imperia ad utilitatem imperantium esse comparata. Imperium cui metus causam dedit, 4.
societas civilis est; talis enim ex imperio & ordine appellatur, ut perinde sit dixisse, metus imperio, vel societati civili causam dedit. Ab 5.
hac autem longe diversissima *societas simplex*, quæ consociatio & congressus nudus est, in qua nihil quidem civile conspicitur. Hæc autem societate civili prior causam moventem, id 6.
est conveniendi fortiorem habuit, alterius nem-

* §. 16. n. 3.
* §. 48. n. 4.
* §. 3. n. 6. 7.
* §. 14. n. 4.

nempe operæ & auxilii, rerumque quæ apud nos non æquè quam apud alios essent, *indigentiam*, quæ vicit metum: ut enim ab alterius congressu metus esset (neque enim interiora conspicimus, ut cernere quo quis nos animo adeat nequimus) necessitas tamen coire homines coëgit, cum in ea conditione natura eos constituerit, ut animi vel corporis infirmitate impediti prospicere aliquando ipsi sibi non possint: unde hæc societatis simplicis causa necessaria est: quam & alibi introducti juris inter gentes, & alterius ad alteram accessus & * *Introd*, §. 4. n. 19.
7. commercii causam esse diximus *. Inter hos autem infantes primum nati sponte sua in societatem aliorum non coëunt, quia egent, sed in so-
8. cietate aliorum tenentur ne egeant. Illud etiam diversum est quod dici vulgo solet, cum molesta solitudo sit, naturâ hominem societatem appetere, adeoque societatem à natura esse: *Appetitus* à natura est, & quidem necessario, ut fieri aliter non possit; non enim ita segregare quisquam se poterit ut non aliquando aliorum consortium desideret, sed ut extra consortium maneat aversante appetitu omnino potest: unde societas à natura est, non necessariò, appetitus autem necessariò. si mille istiusmodi homines qualis Adam, in statu ut creditur adulto, quo prospicere sibi potuit, creati essent, solitarii degere singuli potuissent; sed ne socios unquam appeterent, non potuissent: sic Adamo Deus non dixit, fieri non posse ut sit solus, sed bonum non esse, ad infirmitatem forte humanam & indigentiam respiciens. Sed appetitus ex indigentia est * * *Supr.* n. 6, *fin.*
vel alia causa: Ex *indigentia necessariam* dicimus, inde ex ea societas necessaria, nam va-

letudinarios aliorum opem non desiderare, contra dictamen rectæ rationis de conservatione sui est. Sunt aliæ *non necessariæ*, ut delectemur sociis, vel commoda ab iis quæramus, quare & instituta societate civili mutuo homines se frequentant, & eos magis à quibus commoda majora sperant. Tam necessaria ex indigentia causa, quam non necessariæ ex accidenti sunt.
10. Crassius illud est, hominem animal sociabile esse. neque enim homo animal non sociabile est, cum quo sociari non possit, quam sententiam puto nemini sano in mentem venisse.
11. Aptos autem homines ad societatem civilem natos esse, aperte falsum est: societates enim civiles, cum non nudo congressu aut societate simplici, sed certo rerum ordine constitui atque regi diximus, ordo autem is imperio & obedientia constet, jam sequeretur, ut ad obediendum, sic æque aptos omnes ad imperium natos esse, cum ne millesimus quisquis (vides in statu Democratico *) jam adultus, & disciplina eruditus, imperio aptus sit: & rectissime Aristoteles, esse quosdam qui parent aptius, quam imperent. Quid dicam infantes omnes nasci, qui quid ordinis, quid imperii, quid rectæ obedientiæ, non intelligunt?
12. Apparet igitur quæ de societate simplici dicuntur huc non pertinere. *Imperia* autem & subjectionem omnem, ut contra naturalem libertatem, quam nemo non amet potius quam alterius arbitrio regatur, non nisi ex urgentissima necessitate, hoc est, metu esse; sic apposite Salustius, *Neminem volentem alteri imperium concedere*: *Societatis simplicis* causas longe esse alias, ad eamque facilius homines descendere, quippe quæ libertatem non tollat.

* §. 25. n. 2.

§. XVI.

1. §. XVI. *Consensus efficiens.*] Causa dans imperium, sive *liber* consensus, sive *coactus* sit. Imperium arripere in alium naturaliter æqualitatis ratio non permittit *: itaque consensu opus fuit *, quare ordinationem humanam Petrus appellavit. Qui non consenserunt extra civitatem, atque adeo in belli manent statu. Consentiunt autem *libere*, ideo qui consentiunt ut è statu naturali exeant, vel, ex ea ratione postquam in civitatem coierint, defendere se adversus vim externam, vel rerum egestate
2. pressi sustentare se nequeant. Sic & herile seu dominicum constituitur imperium *: nam plures se consensu libero in servitutem publicam, ut singuli in privatam, dare posse, evidentissima hæc ratio est, quod pluribus eam consentiendi libertatem denegare non possumus,
3. quam homini singulari concedimus. *Coacte*, si vis major subegit *: licet enim dum consentiunt, consentire libere dici possint, indeque consensus coactus consensus, voluntas coacta voluntas; principium tamen non liberum est, sed quod per consensum subsequentem & approbantem convalidatur. Imperium *Despoticum* dicitur. Consensus autem ad hoc requiritur *, dum quousque victi victori non consenserint hostilis maneat status, qui simul ac consenserunt in legitimum transit imperium. Sic ex consensu in ipsa vi ordinatâ est imperium. Ex vi sola nec immediate, nec proxime, nec originarie imperium esse potest, nec ipsa vis imperii causa, sed vel expetendi, vel extorquendi consensus modus, ab causa res plane distincta. Consensus proprie jus confert imperandi: quod in transitu moneo accurate distinguas ab jure ad imperium, (quippe quo ad con-

* *Introd.* §. 1 *n.* 4. & *n.* 2. *n.* 7. *hic.*
* *Infr.* §. 69. *n.* 5. *cir. med.* & *n.* 6.
* §. 28. *n.* 3.
* §. 15 *n.* 2.
* §. 97. *n.* 2.

ſenſum agitur) & a poſſeſſione, & potentiis quas naturales diximus ante imperia. Actus autem per vim agentium ex metu juſtificari, & ſui conſervatione, ſupra * dictum, quippe quæ ratio fortior alterâ de æqualitate ſervanda ſit. Nec ſecus in *invaſore* obtinet, etenim qui imperium quale ſit invadit, jam prius è ſocietate civili perfidè & contra pactum, vel ut ipſe putet ex cauſa ſe ſubduxit, adeoque totius reipub. & omnium in rep. hoſtis factus, ut occidi ab omnibus, cum tota ſua cohorte poſſit *, is igitur ſi adeo potens ut omnes poſſit ſubigere ſuæque poteſtati ſubjicere, ſi fecerit, imperium ut invicem ab hoſtibus occupavit, qui ſimul ac conſenſerint ei, jam legitimum tenet. Obedientia ei a ſingulis debetur ſolutis priori vinculo *, dum nec præſtari iis debita a priore rege defenſio, ſecuritas, & imperii finis, populo ſalus, poſſit, qua deficiente naturalis redit ſe conſervandi facultas * & jus alteri ſe in ditionem dandi, qui defendere queat, præſtitâ uſque dum in alterius reciderint poteſtatem omni, quam pacti fuerint, obedientiæ devotione. Manente regi pulſo invaſorem repellendi jure, dum conſentientium calculo ipſe non ſubſcripſerit: unde & amiſſi regni retinere titulos & inſignia videas: optimo jure, niſi ipſum regnum conſenſu abdicatum ſit *. Principium quidem in invaſione illegitimum & invalidum eſt, ſed quod conſenſu ſubſequente convalidatur. ſicut non præſtitus conſenſus, etiam poſt occupationem, occupatorem facit hoſtem manere nihilominus, ſic datus conſenſus efficere debet ne hoſtis ſit amplius: quidquid igitur minus ſollenne in vi, & injuſtum in occupatione fuit, conſenſu obliteratum eſt *. Vides & periculoſiſſimam

Marginal notes: * §. 15. n. 2. (beside "ſui conſervatione"); 4. (right margin, beside "Nec ſecus in invaſore"); §. 90. n. 2. (beside "cidi ab omnibus"); * §. 98. n. 10. (beside "culo *"); * §. 86. n. 4. (beside "vandi facultas"); * §. 97. n. 2. (beside "catum ſit"); * §. 89. n. 6. §. 51. n. 4. (beside "in vi" / "ſenſu obliteratum").

simam esse consequentiam, qua ad pœnam revocare cives rebelles, etiam post pactum, liceret, & continuo contractam pacem violare, unde pristinæ confusionis Chaos. Fides itaque invasori servanda *. Nec est quod quis coactionem ei opponat: nam & consensus coactus consensus est, qualem ad acquirendum imperium sufficere consentiens doctrina est, nam & plurima vi bellica obtinentur. Nec de causa quisquam quærat, quæ tota in arbitrium vim inferentis est, Deo rationes reddituri. Aliud forte si *prædo*, si *latro*, ob causæ differentiam. *Paternum* imperium, quod antiquissimum, nec vi, nec consensu libero obtinetur. Sed nec qua soli patri asseritur generatio tribuit. Causa quidem naturaliter potestatem in effectum habet, sed quia mater æquè ac pater ad opus generationis producendumque effectum concurrit, uterque effectus causa erunt. Neque matri soli asserimus quasi prius partum in potestate haberet, ut vel educare vel exponere possit: quod enim utero gestat mater commune, ex communi semine, possidet, & quod producit commune est; sin abjiciat, quod pro parte viri est clam ei subtrahit. non potest quod ex communi materia fit unius proprium esse. Adde argumentum ab æqualitate in naturæ statu *. Itaque commune est imperium, modo de patre appareat: alioquin sola mater obtinebit, non jure præcipuo, sed quod imperii consors pater deficiat. Incommoda communis imperii qui allegant, jus non tollunt magis, atque æqualitatem omnem in naturæ statu per incommoda æqualitatis. Æqualitatem constitutio civilis, commune utriusque parentis imperium ipse Deus statim post lapsum correxit *, & jus

* *Adde* §. 3. *n.* 1.

5.

* §. 3. *n.* 11.

* §. 96. *fin.*

jus etiam humanum, ubi consensu placuit. Patri igitur imperium ex oraculo divino primum deducimus, quo mundo creato, nec vero diu, statim autem post esum fructus prohibiti, Deus in pœnam peccati mulierem viro subjecit, qua subjectione excipi quod ex ea 6. nasceretur non potuit. Ex eodem fundamento *maritale* derivamus imperium, (generale, non definitum ad certas personas, quippe quarum insuper consensus requiritur) etenim nisi ante æquales *, frustra subjectio fuisset. quod & ad mulieres nostras extenditur, quippe ad quas ut ipsum fraudis peccatum pervenit, ita non durare fraudis pœna non potuit. Neque vero placet ad hoc imperium ex mulierum infra viros imbecillitate fundamentum, est enim hoc ex iis quæ plerumque, non semper vera sunt: quamquam & si imbecilliores, ut imperium nasceretur oporteret a validioribus subactas esse, neque enim sola superandi potestas dominum facit, si non actus sequatur. Exceptio autem ab mariti imperio est, si is juri suo cesserit, quippe quod ei non in vim legis seu præcepti, sed concessæ facultatis datum: qualis in eo casus, qui subjectus feminam imperatricem duxerit, quæ imperandi jus sibi servet. Prius autem ex dicto fundamento maritale, 7. quam paternum fuit imperium. Hoc autem ut ab initio fuit, usque ad civilia instituta cum ipsi patres sese imperantibus submitterent, ita mundus nunquam sine aliquo imperio stetit: sed quod singulorum securitati non sufficeret, dum patre defuncto inter fratres ut dictum æqualitas *, iisque defunctis inter nepotes esset, usque dum per temporum successiones, crescente multitudine, imperii is status ad meram confu-

* Confer. §. 3. n. 11.

* Supr. n. 1. Introd. I. n. 5.

fu-

fuſionem dilaberteur: unde metus, cujus cauſas ſupra indicavimus *. Itaque imperio generali opus fuit, quod & totum ad alios vel conſenſu novo per electionem, vel ſucceſſionem perveniret. Eſt enim *electio* vel electionis actus explicandi conſenſus modus per ſuffragia. Conſenſus exprimitur per ordinatam electionem. Et *ſucceſſio* nihil aliud quam acquirendi modus imperii jam præexiſtentis, ſeu continuatio eſt imperii *. * §. 8. * *Adde* §. *ult. n.* 4.

§. XVII. *Ita dum pacto quiſquis conſentit, ut*
1. *per conſenſum unus imperans, cæteri ſubjecti ſint.*] Pacto intercedente ſingulorum cum ſingulis inter ſe, quo quiſquis realiter ei juri *renunciat* quod à natura habet, & determinate unius perſonæ voluntati propriam quiſquis voluntatem *ſubmittit*: Quod extremum in pacto eſt. Sunt enim gradus priuſquam ad pacti extremum perveniatur, quæ & ipſa pacta. Prima enim convenientium deliberatio eſſe debet, *Velle* è confuſionis ſtatu *exire*, hoc enim niſi prius placuit, de imperio inſtitui deliberatio non poteſt. Altera de *Modo* exeundi, per imperia, cum reperiri inter plures modos quo tutius exeatur alius non poſſit. hoc eſt, velle renunciare, velle ſe ſubmittere. Tertia de *Forma*, cum non eadem omnibus placet: Si Democratia placuit, jam cum formæ diſtinctione definitum, qui imperent: Si Ariſtocratia, quarta ſuccedit, *qui Optimates* eligendi: Si Monarchia, *quis Rex* nominandus. Eaque principalis eſt concluſio. Quam ipſa deinde *Electio & Submiſſio* ſequitur: quæ ſola plerumque apparet, ut in Moſe, Saule, Joſua, cætera præſupponuntur. Electionem & ſubmiſſionem *Acceptatio* ſequitur *, neque enim repudiatâ imperium * §. 29. *n.* 1. §. 94. *n.* 2.

naſci-

nascitur. Acceptatio sub pacto singulorum non
* §. 14. n. 3. venit, nec ipsis qui de imperio pacti hactenus fuerint cum imperante pactum intercedit *, quippe qui ante pactum, & sub pacto non sit talis, pactoque cum jus amittatur, sub eo venire contra conditionem esset imperantis: fit autem per ipsum pactum, seu pacti complementum mavis, dum nempe in ejus gratiam renunciatio fit, & submissio, & ipse acceptet, nec renunciet, nec submittat, sed naturę jus in omnia retineat, eaque ratione omnibus fiat superior *. Virtus renunciationis est, ut *resistendi jus* cum aliis naturalibus a singulis tollat *, si unus ille jure naturæ usus fuerit, (venit enim hoc jus inter reliqua jura) & ipsi illi uni agendi *jus non impeditum relinquat*, renunciantibus ejusdem actionum *patientiam imponat*, dum resistentiam adimat. Per voluntatis submissionem *velle* singuli se dicunt (vel dicere intelliguntur) quod is unus voluerit: submissio enim voluntatis est submissio. additque ea actioni non impeditæ & patientiæ insuper aliquid quod proprias renunciantium & submittentium actiones respicit, *obedientiam* nempe voluntati unius, qui effectus est submissæ voluntatis. Hæc duo totum complectuntur quod imperii dici potest in amplissimo suo significatu, 2.
ut per singula Majestatum capita patebit. Singulis nempe in naturæ statu jus se regendi, & de actionibus suis disponendi naturale fuit, voluntas libera, nulli supposita, & jus proprio arbitrio obediendi, quod per renunciationem & submissionem unius factum imperantis est. Submissio autem ea, in prima imperii institutione, ut mihi quidem persuadeo, expressa fuit, per actus ei negotio sufficientes, sed

* §. 28. n. 4.
* §. 39. n. 1. §. 88.

ſed quos, puto, ubique vetuſtas & temporum, injuria perdidit. Renunciatio *juris tranſlatio* non eſt, nec ipſa ſubmiſſio, cum tibi ipſi magis adimis, voluntatem puta liberam, quam alteri confers. Sed & juris translatio aliqua expreſſa ut fiat nihil video neceſſarium; quod enim tranſlatione à ſingulis daretur jus ſingulorum naturale eſſet, quale ipſe imperans naturaliter ita habet ut ſuperaddi à nemine quicquam poſſit, niſi unius jus majus quam alterius ſtatuamus, quod naturæ æqualitas vetat: jus igitur non datur ei ſed relinquitur tantum, juris exercitium liberum conceditur, ad quod renunciatio ſimplex ſufficit, quæ, ſi ita placet, tranſlatio etiam tacita dici poterit, & nos forte dicemus, cum & expreſſa nil vitiet. Illud unicum imperanti per hos modos accedit, ut jure ſuo non ad privatam
3 jam, ſed publicam etiam poſſit ſalutem uti. Concidit hinc, quod ſubtiliores opponunt, ſingulos quod imperii eſt nihil habere, nec jus vitę aut necis in ſe ipſos, adeoque tranſire pacto inito & conſenſu non poſſe: Ut enim imperium ſinguli habeant ex prædictis apparet nihil eſſe neceſſe, dum renunciandi & ſubmittendi
4 jus habeant Quantum in vitam & necem in imperantes juris tranſit, infra videbimus *. Abſit autem longiſſime ab humana cogitatione, omniregentis Dei hic partes excludere: quidquid enim juris homo à natura habet, à Deo habet *naturæ autore*: ſed cum ſub naturæ ſignificatione dictum ſupra ſit * facultatem venire naturalem, & dictamen rationis naturalis, ſequitur ut & renunciatio & ſubmiſſio authore Deo ſit, & juſta utriuſque faciendi ratio, quod proxime notatum. Sic mediante renunciatione & ſubmiſ-

* §. 29. n. 3. *ſeqq.* §. 94. n. 15.

* *Introd.* §. 1.

* §. 15. n. 2. *fin.* §. 12. *pr.*

missione, ab eodem Deo jus & imperium, & cum ipsi a Deo pendeant, hominibus superiores, soli *Dei gratia* Reges. Altero sensu a Deo Reges imperium qua tales habent, dum eorum *Vicariâ* uti operâ in terrarum regimine ipsi Deo, ut alibi Angelorum placuit: Et alio sensu imperium habere à Deo quod infallibili & irresistibili suo *decreto* ab æterno ita constituit, ut qui rex est, is esset. Et ad potestatem certè Dei directricem & supereminentem referri debet, qui hominum *corda* regit, mentesque ita disponit, ut quem ipse imperio destinasset, in eum populus consentiret, regemque acciperet: rarius autem, nec sine mysterio factum. Ad eandem mirabilis regnorum regumque *conservatio* referenda. Et solius omnipotentis Dei solio reges privare, cum & vita possit *.
* Senec. *Omne sub regno graviore regnum est.* His sensibus potestas omnis à Deo dicitur: regna cœlitus data: per Deum regnare principes: in manibus Altissimi regna posita: & ipse Deus Rex Regum salutatur: & quæ similes tum in sacris tum profanis loquendi sunt formulæ. Unde sæpius Justinianus Imperator, *A cœlesti Majestate se imperium accepisse.* Eodem sensu potestates inferiores à Deo esse dicuntur: ita de Pontio Pilato Christus, *Deum illi dedisse potestatem* *, sed quæ sub Cæsaris esset potestate. 5.
* Joan 19. 11. *Quisquis* autem cum dicitur, major hominum consistentium in naturę statu pars vulgo intelligitur: Sed cum hæc in eo statu minorem non vincat, & non consentientes hostium sint loco dum adversus eos naturę jus maneat, *quisquis vel major pars* de fortioribus intelligenda, qui statum civilem adversus cęteros tueri possint.
* §. 85. n. 4. §. 89. n. 4. In Conciliis * ut formato jam statu Democra-

tico

6. tico hoc obtinet ut numeris censeantur, non
in nostra hac de instituendo primo imperio congregatione quæ quasi democratica esset dici
non potest *, quia & numeris pars minor, modo fortior, invita majore, concludere pro * §. 25. n. 2. §. 100. n. 8.
imperio, ejusque forma, & modo potest *. Quæ
7. pars autem, hoc est quicunque omnes in rempublicam convenerunt, consentientes in eandem juris renunciationem & submissionem haberi debent, pacto inito ut ab omnibus invicem æquali securitate provisum sit, obligatorio inter se, cum qui alteri quod debet præstare non desinit, id est jure suo seu facultate naturali ante renunciationem competente, adversus eum non utitur, eundem is ad simile obligatum virtute ejusdem pacti teneat: omnes obligati uni sunt, qui concessam imperii conditionem suscepit. Quæ de singulis in naturæ statu dicta ad civitates transfer, quæ & ipsæ per juris renunciationem & submissionem in alterius ditionem cedunt. Submissio autem expressa requiritur, & quæ ex mente sincera proficiscatur, hoc est animo submittendi, deque submissione per actum tanto negotio congruum ac sufficientem constet: Sola enim vel liberalior reverentiæ & potestatis professio subjectionem non inducit, cum humanitatis magis sit testimonium, & ad dignitatem exprimendam, vel benevolentiam * dd. loc.
8. etiam captandam, quam ad jus pertineat. *Tacite* se submittunt qui sub idem concedentes imperium ob vitæ suæ & rerum tutelam, & defensionem publicam, hoc ipso defendendi in imperante jus agnoscunt *, quod jus ad media & * §. 89. n. 3. seqq.
9. jura Majestatis omnia complectitur. Sic imperantem possessio tuetur * ubi de consensu expresso non apparet. Igitur sive tacite sive expres- * §. 28. n. 5.

presse, ex pacto *unus imperans, cæteri subjecti* 10.
fiunt. Hoc penes imperantem est, cum sit im-
* §. 28. n. 5. & per tot. perans, quod ad imperium sufficit *: quod sub-
jectionem & obedientiam a parte altera inclu-
* §. 96. n. 2. dit, nec minus nec amplius *, nisi expresse
dictum, ut alibi plenius. De regno ipsius *Dei*
per pactum in Hebræos peculiari: Et causa regni
* §. 92. n. 7. 8. ejus naturalis in omnes homines infra dicetur*.

§. XVIII. *Hinc summa quæ dicitur Majestas.*] 1.
Quippe in quem omnes consenserunt *Majestatis* nomine insignitur: quæ dignitatis & potestatis significativa est. Unde alibi, *Summa* 2.
potestas, Dominus, & Princeps appellatur voce in potentiore significatu accepta. Distinguit Poëta, *Tu Domini nomen, Principis ille tenet:* Et Romanorum Imperatores, postquam palam & sine ulla dissimulatione regnum liberrimum tenerent, *Principes* tamen appellatos historias legenti manifestum fiet: nempe artis hoc erat, ut auram populi & benevolentiam captarent, imperii modestiam simulando, dum vestigia quasi remanerent morientis jam vel mortuæ libertatis. Vetus scilicet arcanum est, speciosa nomina
rebus etiam pessimis indere. Sed & Majestatis 3.
vox modestia quadam, & probandæ Libertatis, non juris ratione, dici de Republica non solet. sic nempe usus introduxit in odium Dominatus, & singularis imperii: sed qui ab arbi-
trio utentium pendet. Voce autem simpliciter 4.
positâ, ejus in quo sumus territorii Princeps
intelligitur. *Summa* dicitur, quia superiorem 5.
* §. 63. n. 15. agnoscit neminem *: quin ea summi conditio
§. 94. n. 7. & 96. n. 7. est, ut nihil adæquet. æqualitas summitatem evertit; & dari nihil magis atque duo infinita possunt; vel ad unum posterius si duo velis postrema dare, quorum alterum altero non sit

po-

6. posterius. itaque non est Summitas. Quod omni imperio, paterno, herili, despotico, & voluntario, etiam conditionato convenit *: * § 94. n. 7.
ubi enim de summitate quæritur, dicendum æque summa esse imperia.

1. §. XIX. *Potestas eadem est.*] Consensus æqualis æquale omnium imperantium jus facit. In herili consensuali, & despotico ubi servitus obtinet, quamvis ipsos homines uterque victor & dominus proprietatis & dominii jure possideat, si legis naturalis obligationem spectemus, laxior potestas in corpora, atque alibi esse non debet; unde nec major atque sub in-
2. stitutivo quovis * ubi servitus non obtinet. In * § 20. n. 6.
res vero utriusque herilis & despotici majorem esse potestatem *, licet consensu à servi- * §. 30. n. 9.
tute recessum *, ea ratio probat, quod servi- * §. 97. n. 4.
tus de rebus non dicitur, adeoque effectus tantum personalis seu jus quod spectet personam cesset: neque vero res accedere quodammodo in personæ consequentiam videri possunt, cum recessus ille juris strictissimi habendus sit.

1. §. XX. *Vt libertas eadem.*] Sub imperio: Nam quæ in naturæ statu singulis æqualis erat, consensu æquali æqualiter imperio & legibus
2. subjecta est *, nulla formæ distinctione. Illud * Supr. §. 17.
verò est liberum esse, nulli subjectum esse *, * Proculus l. 7. d. captiv. & postl.
quomodo in naturæ statu singuli, nunc Reges sunt. Quoties igitur instituta post imperia, de libertate sermo est, non de subditorum sed imperantium est, qua corpus sunt, non qua singuli, quia jus iis naturale, quæ libertas est non impedita, manet, quam & appellare libertatem publicam licet. Subditus quisquis imperantibus est: imperantes nemini. Liber est qui legibus non tenetur: sola imperantis fortuna le-

gibus excepta eſt. Nulla igitur populo libertas eſt ubi lex eſt: actio libera eſt ubi lex ſilet. Tot libertatis naturalis vincula ſunt quot leges. Cunctis unus ſuperior legibus princeps naturæ libertatem retinet. Liberi ergo *Principes*, & in naturæ ſtatu: non ita *ſubditi*, quod vel ipſa ea vox indicat. *Toto jam liber in orbe Solus Cæſar erit. Lucan.* De libertate *actionum* loquor. Eſt enim & alia quam *animi* voco, cui opponere ſubjectionem licet quâ propter ſpem, metum, beneficia, vel ſimile quis ſubjectum ſe alii profitetur. *Corporis* appello, dum circumire quo libet licet, qua gaudere non contingit iis qui certo loco tenentur, & inter hos liberi minus qui loco anguſtiore coactantur: hoc ſenſu & maria non libera, quibus Deus terminos poſuit; & luminaria cæleſtia, dum ſpatia determinata habent, eoque reſpectu obedire creationis & naturæ ſuæ legibus dicuntur. Sub *he-* 3.
rili imperio tanto ſubditorum libertas minor eſt, quanto ex ſervitute ſubjectio major habetur; minus liber eſt qui lege ſeviore tenetur:
Sed ſub qua ipſa longè meliore poſiti conditio- 4.
ne ſinguli, ſeu cives ſeu ſervi ſunt, quam ſub
* §. 9. 10. ſtatu naturali erant *, vel victi cum vita ſalus-
* *Infr.* §. 97. que omnis in manu victoris eſſet *. Sub *demo-* 5.
cratico autem imperio tantum quiſquis de naturali libertate poſſidet, quantum qua imperans in imperio ſuffragium valet, dum eatenus nullius ſubjectus eſt legibus vel imperio. Hoc ſen- 6.
ſu populi imperium ſub Libertatis nomine, qua mirifice placere vulgus innocens ſibi ſolet, à regno proprie ſic dicto diſtinguitur. cætera paria, & acrior quandoque libertas regno: libertatem ſibi fingunt jus per ſe imperandi, quamvis durius ſit imperium. Sic & liberum ap-

appellare licet populum quem vis popularis subegit, dum populari regitur imperio *, licet victor in propriam utilitatem regat. nominis distinctio non rei est, quamvis & eo sensu libertas apud bonos authores sępius occurrat: sed quod imperii formam, non aliud notat. Quod autem ex legis civilis permissione, licet expressa, fit, non est proinde libertatis civilis dicendum, manet enim naturalis *, quam lex civilis vel non tollit, vel confirmat, vel restituit, nihil ex jure novo addit; erat jam ante legem ea libertas, quæ manet non impedita per legem: itaque in actionibus permissis non ratio aliqua civilis, sed sola naturalis spectanda, nisi promissioni limitatio adhibita, quæ limitatio civilis erit.

* §. 25. n. 2.

7.

* Supr. §. 12. n. 4.

1. §. XXI. *Quam nec auget territorium.*] Non plus habet juris qui latius imperat. distincta sunt territoria, singulis sua jura propria, vis majestatis eadem. territorium ad jus quod ex consensu venit nihil confert. eadem potestas in una est Thebarum civitate, & in magno Persarum rege, dum penes utrumque absoluta plenaque majestas sit. Vix tamen est ut Majestatis vox, dignitatis maxime significativa, de terris angustioribus usurpetur.

§. XXII. *Nec minuit forma.*] Jus ex consen-
1. su est, & ipsa forma ex consensu: distincta sunt hæc, imperii formam eligere, & electæ potestatem dare: jus igitur & forma cum à consensu deriventur, non jus ex forma, sed
2. *ex voluntate* metiendum. Non Rex in regno magis, atque in rep. Senatus pollet. Rex ipse Senatus est. *Rex ipse populus, annuas mandat vices.* Fallitur egregie quisquis sub principe credit servitium magis esse, quam sub populo.

 Idem

Idem de libertate eſt judicium. Liber populus eſt, ſed qua regens: regit qua univerſus, qua corpus, qua perſona; regitur qua ſinguli diſſoluti, perſonæ plures. Idem diverſo reſpectu & imperans, & ſubjectus eſt *. 3.

* §. 25. 4. 5. 6.

§. XXIII. *Nil mutat fœderatio.*] Si æquale ſit fœdus nulli dubium eſt: Eſt autem *æquale* quod utrimque eodem modo ſe habet, nec uni quam alteri magis tribuit. *Inæquale*, quod magis tribuit, hoc eſt, jus præcipuum aliquod ſeu prælationem alteri, vel permanentem vel tranſeuntem, donat. Si permanentem, ex qua conſervare quis alterius imperium ac majeſtatem comiter teneatur, (imperii reverentiam dixit Tacitus) manet nihilominus ſummum, abſolutumque quod erat prius, imperium: etenim niſi ſummum maneret, ſtare cum eo fœdus non poſſet *: quid quod non alia ratione contrahatur fœdus, quam ut libertas ſervetur? optime hæc Proculus ſuo reſponſo complexus eſt *. Potentiori autem cum in hoc fœdere ceditur, ita inferior alterius majeſtatem comiter conſervet, ut & propriam ſevere tueatur, ne dum ſuperior paulatim ſe ingerat, vel ſub umbra ſit libertatis vel libertatem ipſam amittat. Plus eſt in clientelari fœdere, cum inferior ſe in clientelam, patrocinium, fidem, protectionem, defenſionem tradit ſuperioris (advocatiam armatam appellant) quo tutius ab vi hoſtium libertatem conſervet: liber quippe manet. Clientelæ vero conditiones legeſque diſtincte & aperte dicantur, ne de generalioribus quandoque diſceptatio invadendæ libertatis materiam ſuperioris libidini præbeat. Si cum imminutione imperii fœdus, tantum de jure majeſtatis decedit quantum fœdere continetur. 1.

* §. 50. n 2.

* L. 7. d. captiv. quam omnino vid.

tur. tale Carthaginiensium cum Romanis, ne cui bellum facerent injussu populi Romani: ubi belli indicendi jus (quæ pars maxima est majestatis) ab arbitrio Populi Rom. pendebat.

3. quod de simili sit judicium. Est autem fœdus cum qui hostes non sint, ad amicitiam sociali fœdere inter se conjungendam, coëunt. unde & socii, & amici, fœderati: quod amicitiæ fœdus. aliud quod auxilia defendenti, vel offendenti pollicetur: unde defensivi fœderis & offensivi species. quandoque & materiam diversam habet *. Si cum hoste tractatus, non fœderis sed pacis, generalius conventio publica dicetur *. Distinguenda negotia fœderis accurate ab sociorum particularium sunt.

* §. 51. n. 3.

* §. 50. n. 3.

1. §. XXIV. *Non tollit Vnio.*] In Unione enim quæ inter plures contrahitur respublicas ut jura per se, & ante unionem ab alterius distincta & singulis propria contrahentes nulla sibi servent, ipsa jura communicantur *, ita ut quæ singulæ prius separatim, jureque singulis proprio, jam uniti, junctim, & concurrenter exerceant *, cum una sit respublica, unum corpus, una summa potestas, unum imperium summum: à quo *Vno* ut magistratus omnes inferiores, sic jurisdictio omnis, juraque omnia majestatis ita dependent, ut singuli quod ea spectet, nihil habeant quod unito non subsit imperio. Eaque *vera* dicenda *Vnio*: Angli *coalitionem* dixere *: est enim talis quando plures consensu Unum fiunt. Quæ autem servatis

2. sit juribus non est talis, quia communicatum nihil intelligitur nisi quod expresse dictum: cætera sui juris, & potestates singulæ summæ, unione ad certos fines restrictâ; eoque respectu *particularis*, *non-vera*, & corpus unum non

* §. 59. n. 1. 2.

* d. n. 2.

* *Aitz. tr. pac. edit. latin. p. 829 seq.*

nisi impropriè; rectius fœdus ad amicitiam, societatem, defensionem communem dicetur, prout ipso pacto convenerit. Neutra vero specie amittuntur jura, ut vel uni decrescat, al- 3.
teri accrescat. Sed nec uniuntur regna quæ plu- 4.
ra sub uno eodemque principe concedunt: distincta manent singula: neque enim in morali & civili corpore, ut in naturali quidem, contra naturam est, ut unum idemque caput plurium ac distinctorum sit corporum; itaque de eo rege judicandum atque de pluribus est, quomodo si duæ pluresve qualitates in unam eandemque personam concurrant. ita distinctum utriusque regni jus manet: & alio jure Rex illi, alio huic, nec eodem alteri præest.

§. XXV. *Populus, Primores, seu Singuli regant.*] Unus, plures, vel omnes. Numeri di- 1.
versitas formam diversam facit. hinc tres vulgo formæ, sub *Monarchiæ*, *Aristocratiæ*, & *Democratiæ* nomine. De prima & ultima vera & apta est denominatio: potest autem plurium dici imperium licet non ἄριστοι regant. Aristocratia & Democratia Polyarchiæ sunt species, quare rectius imperium in duas distinxeris formas. *Monarcha* dicitur qui solus imperium tenet, quoquo titulo noscatur, modo titulus is potestatem summam, liberam ab omni subjectione significet, quippe cum qualitatem Deo proximam significet, dici majus quicquam nihil potest. Unus natura dictus, quod ab Uno civili distet. Quibus imperio minus recte videbitur uti, *Tyrannus*: qui violenter occupatum imperium sine populi consensu tenet, *Invasor* dicitur, & hostis loco est donec vitium consensu legitimo purificatum sit *. In *Aristocratia* imperium penes Optimates est: ca-

* §. 16. n. 4.

eaque forma vel ex consensu est primario multitudinis in ipsa imperii institutione *, vel secundario mutatâ formâ, per ea quæ infra plenius *: neque enim Aristocratia necessario ex Democratia est, quia nec ipsa de instituendo imperio congregatio prima democratica est. * Est aristocratia vel cum *Principatu*, vel

* §. 17. n. 5. 6.
* §. 94. n. 2.
* §. 7. n. 16.

2\. *sine Principatu.* Manet *Optimatium* vulgo nomen, licet quidam non Optimi præsint. Semper vero penes populi partem minorem consistat, & conveniendi tempus, & locus certus sit. Si ex diversis populi ordinibus, *Ordinum* dicitur Imperium, differentiis qualitatum quibus ad rempublicam ordinantur. Si paucissimi

3\. ad se traxerint, *Oligarchiam*, vel ex vitio statum corruptum appellant. Quod si malum est, rerum potestatem summam directricem intra paucissimos consistere, necessarium puto: neque vero omnes tanto numero qui in concilio assident, gubernandæ reip. æque idonei sunt, cum & plurimos ineptissimos reperias, qui ne propriæ quidem reip. statum internum, jura Majestatum, quid dicam externum noverint: qui reip. situm, præsidia, vires, commoda, opes, onera, (quæ scire omnia ad defensionem & salutem spectat populi necessario, cum finis sit imperii) penitus ignorant. Adde & plurima apud principes externos esse arcana, ad quæ non nisi ingeniis perspicacissimis, judiciisque acutissimis, per longam rerum seriem, & præsentium cum antecedentibus & futuris conjunctionem instructis, patere potest aditus, (quæ & ipsa ad defensionem maxime spectant externam) de quibus differere cæteri cum intelligant, nescio quid miraculi audire se putant, obmutescentes, vel confusa multa nullâ

ratione vel ex pertinacia obloquentes: sic contumaces, quod genus pessimum, vel obsequentes seu assentientes magis quam imperantes sunt. Quanto igitur quisquis ingenio excellentior, tanto cæteris in imperio potentior merito haberi debet, dum sententiâ plus valet: præcedunt illi potentes, sequuntur infirmi: sed quod vitio neutri, sed virtuti adscribendum, dum & experientia compertum sit optime sic reipublicæ consultum fuisse. In *Democratia* 4.
suffragii jus quilibet civis habet, naturæ tanto magis cæteris conveniens quanto magis ad libertatem accedit: unde gratior vulgo, sed & tanto periculosior, quanto ex æqualitate ad confusionem pronior. Ubi convenerint omnes 5.
congregati, unius personæ vicem sustinent: unde & conventus, persona dicitur, corpus, unum quid civile, non naturâ, sed cum naturali conveniens quod una utrique voluntas & actio attribuitur. Alio nomine *populus* dicitur, 6.
sed eo sensu quo à multitudine distinguitur, quæ vox cives omnes, ipsos etiam suffragantes, extra concilium, singulos, non qua corpus, complectitur, uno subjectorum nomine: quamquam & sæpius populi vox pro multitudine usurpetur, & nos utemur, improprie. Accepta priori significatione qua ipsos imperantes designat, aliis etiam speciebus convenit, ut quod de populo dicitur, & de rege dictum censeatur. qua significatione aptissime interpreteris, quod pessime ab aliis, *Vocem Populi vocem esse Dei* *. Populi autem vox, nostra specie, in 7.
majore civium parte verificatur, ut & eos complectatur qui vel non convenerunt, vel non est jus conveniendi, neque enim solent, in magna præsertim republica, relictis laribus & focis

* *Confer.* §. 63. *n.* 2. *fin.*

cis

cis omnes convenire: Nec quod exteri *, & inopes valde, fex populi, & feminæ, servi adolescentes, & qui à publica religione dissentiunt *, à conveniendi jure & deliberationibus publicis arcentur, remp. facit non popularem esse, pro aliis enim patrum valent suffragia, quibus & ipsis, cum civitatem initio constituissent, jus fuit alios non nisi sub conditione admittendi: quamquam recedere à natura Democratiæ simplicis parumpar videatur. Qui non convenerunt, ex voluntaria absentia, cum contradicendi jus esset, quod concilio placuit consensu suo comprobasse intelliguntur *. Per se enim suffragari quisquis debet, absentiam per procuratorem supplere non potest, nisi ubi
8. aliud receptum. Formæ hujus vitium est, si ad *Anarchiam*, vel *Ochlocratiam* deflectat. Anarchia dicitur, ubi nullum est imperium, nullus personarum respectus, ordo ad primam confusionem revertitur. Ochlocratia, ubi fex populi, *Canaille*, **het graauw** vulgo, remotis, vel suppressis melioribus, sola imperium occupat. Commune Democratiæ cum Aristocratia nomen quamvis Poliarchiam diximus, utramque tamen non inepte Monarchiam appellaveris, quod unus imperet; est enim *Unum* quid Populus, Senatus *, (*civile*, non natura-
9. le) qualis unus rex est. Provinciæ si unus præsit, qui mandante victore populo solus regat, imperium ipsum populare *, imperii exercendi modus monarchicus erit. aliud jus ipsum, aliud juris exercendi modus est. imperat respectu subditorum præses, sed & ipse imperata exsequitur, itaque imperium ipsum populare, cum imperare ipse jure suo non possit. ab imperante summo, non subalterno imperii fit denominatio.

* *Vid. Nov. 149. c. 1. pr. Gothofr.*

* *Vid. L. 15. 19 d. Epis. aud. l. 18. d. hæret. l. 8. d. defens. civit. Nov. 37.*

* *C. 36. de elect.*

* *Vid. l. 56. fin. d. Cond. & dem.*

* §. 20. n. 6.

tio. non jure suo disponit præses, nec summè
quod non Concilio placeat. Contingit autem 10.
ut idem qui viro modesto Rex sit, tumultuanti
Tyrannus dicetur: & *Oligarchiam* vocet alius,
quod alter sua sorte magis contentus legitimum
Optimatium imperium: & *Anarchiam* alius,
licet ordinatam populus potestatem exerceat,
prout quisquis proprio vel alterius affectu mo-
vetur: sed cum vitiorum hæc sint, non diver-
sarum specierum sunt nomina. Solent autem 11.
mutandæ reip. esse initia, quomodo vir bonus,
objecto primum crimine, è statu suo deturbari
solet: sed quæ initia non mutatio tantum, sed
& reipublicæ perditio sequitur, dum in partes
tracta multitudo, nulla boni publici habita ra-
tione, huic vel alteri adhæret à quo fortunæ
spes amplior affulget: sic miserè dilaceratur
imperium, quod habere alterum alterius am-
bitio vel invidia non patitur. Nulla species est 12.
quæ non commoda sua, & incommoda ha-
beat; ex incommodis si repudianda aliqua sit,
nulla retinenda erit: minima autem quæ ex
tribus, non una sententia est. Illud interim 13.
monendum, Monarchiam ab æqualitate &
confusione in naturæ statu longissimè abesse:
Verissima autem sententia est, optimam eam
dici, per quam edocti experientia sumus, op-
time & singulis & imperanti esse, nulla specie-
rum distinctione. Inde pertinax nimium Ca-
tonis dictum *, *Mori se, quam uni parere, male.*
Distinguenda autem accurate ipsorum imperan-
tium ab iis quæ ex constitutione civitatis sunt 14.
vitia, ne quæ illorum sint, huic male impu-
tentur; & ab utroque genere, (cum neutrius
vitio contingant) quæ accidenter, ut corpori
naturali morbi veniunt. De forma, in ipsa in- 15.
stitu-

* *Add.* §. 22. n. 2.

ſtitutione ſi nihil dictum, concluſio neceſſario tacita pro democratia eſt, cum quod a libertate naturali minus deflectat, tum quod introduci alia forma ſine conſenſu expreſſo nequeat, minus ea certis perſonis mandari.

§. XXVI. *Princeps ſolutus legibus.*] Civili-
1. bus *: (niſi ſolas Hebræorum excipias, tan-
quam quæ iis ab ipſo Deo ſcriptæ a.) Is enim
2. penes quem ex pacto communi majeſtas eſt, cum
exiſtere in naturæ ſtatu intelligatur *, ſolutus
lege civili eſſe debet, quæ in eo ſtatu nulla eſt.
3. Sed & cum lex omnis ab eadem procedat ma-
jeſtate, (unde ſummi imperantis lex dicitur,
& ipſe lex animata in terris) ſi legi obligetur,
ipſi ſibi obligabitur; natura autem obligationis
talis eſt, ut reſpectum ſemper ad alium habere
debeat, ita ut diverſa ſemper obligati & obli-
gantis ſit perſona: ſi utraque qualitas poſſit in
eadem perſona conſiſtere, jam in poteſtate
ejuſdem erit obligatione ſe ſolvendi *, quod
in poteſtate ſemper obligantis eſt. unde illud,
obligare ſe per modum legis, hoc eſt ſupe-
4. rioris neminem poſſe. Qui populo putet aut
civibus obligari, adeoque perſonæ diverſę,
is probet ſummum imperantem per legislatio-
nem ſubjectis ſuis obligari, quod ipſum con-
tra naturam ſubjectionis & imperii eſt; nam &
ei cui obligari princeps dicetur neceſſe eſt ut
judicium demus de lege, & hoc ut efficax ſit,
executionem etiam legis, quæ conſiſtere coac-
tione & pænâ debet: itaque ſi populo, penes
eum ſumma poteſtes erit; ſi ſingulis, ordo ad
confuſionem revertetur. At vero ſi legem po-
pulus tulit, cui ipſe obligabitur? igitur in ali-
5. quo ſummo ſubſiſtendum. Sed conventionis
lege obligari lex naturæ imponit, quæ fidem
ſer-

* *Vid, introd.* §. 3. *n.* 8. *ſic Ulp. l.* 31. *d. LL.*

a *Confer. Deut.* 17. 18. 19. *Ioſ.* 1. 8. §. 93. *n.* 8.

* §. 12. *n.* 2.

*§. 27. *n.* 8. *fin.*

* §. 3. n. 2. servare jubet *: leges civiles robur & substantiam à principe accipiunt, conventiones à naturæ lege: naturæ lex fortior est principatu, quare & principum moderari actiones supra
* Introd. §. 4. n. 10. 11. notatum *: hinc Baldi dictum, *Licet princeps non ligetur lege legis, ligari tamen lege conventionis*. eodemque sensu, *Quamvis imperatori Deus subjecerit leges, non tamen subjecisse ei contractus.* Hinc & justissima subjectis adversus principem
6. quæritur obligatio. Sed cum tota vis obligationis in judicio & executione sit, judicium autem seu executio non sine coactione, coactio nulla adversus principem, sequitur obligationem inefficacem esse, qualis in jure est ea quam naturalem appellant; non ita ut pacta in naturæ statu, cum quod ex iis deberetur, introductis necdum judiciis consequi per vim
* §. 37. fin. licebat *, cessantibus judiciis, incipientibus
7. armis. Quod igitur cum subdito judicium, & adversus principem coactio est, ex voluntaria submissione, sed revocabili, venit: quo sensu Theod. & Valent. Impp. ad Senatum, *Dignam vocem esse majestate regnantis, legibus alligatum*
* L. 4. C. d. LL. *se Principem profiteri* *: adde, *prudentius factum*, ut *observantior æqui sit populus, nec ferre neget, cum viderit ipsum Autorem parere sibi.* judicium non datur in invitum, obligatio manet, nec solutus debito est. Sed ut legibus
8. se solvere, ita pactis licere, cum publicis tum privatis, si subsistere aliter non posse putet,
* Sup. §. 3. n. 22. 23. §. 51. n. 4. nullus dubito *: una potior omnibus est naturę legibus quæ de conservatione sui innata
* d. §. 3. n. 2. est *, nulla autem quæ adversari ei possit, quia ipsa recta ratio non esset: sic ipsa natura exceptionem tribuit. Legibus & Canones adjun-
9. go, qui scripti de iis quæ lege divina non de-

definita, & extra fidei sunt dogmata, & ordinem solum & regimen spectent ecclesiæ, leges merè humanæ sunt *, quæ vim om- * §. 27. n. 6.
nem & virtutem à potestate civili habent *: * §. 69. n. 11.
quare canonibus teneri, exemplo aliarum legum, princeps nisi se submittens non potest *. * §. 66. n. 12.
subditos eorundem vinculo solvit, quæ dis- §. 68. n. 13.
pensatio speciali nomine dicitur. Idem de pri- §. 69. n. 10.
10. vilegiis dicendum, quæ implorata revocabilia §. 70. n. 3. 4
semper *, cum prȩter prȩcarii vim nihil ob- * 27. fin. §.
tineant: nisi in vim transierint contractus ex 65. n. 15. fin.
quo vinculum naturale habent, deque eo contractu manefestò appareat; vel princeps ultro de suo quid concesserit, quod prȩcarium excludit.

1. §. XXVII. *Aliis legem author est.*] Quis legis ferendæ potestatem neget ei, qui quod summum in rep. est totum habet? pars hæc supremæ majestatis est. Quis neget ei qui jus ex
2. subjectione in personam habet? lex summi im-
3. perantis mandatum in subjectos est. Sed & qui omnium voluntates una sua voluntate regit *, * §. 17. n. 1. cir. fin.
explicandȩ suȩ voluntatis jus habeat necesse est; lex voluntatem explicat: legis igitur ferendæ potestatem habere debet, ne muta ea
4. voluntas & sine effectu sit. Cæterum cum & omnes lex obliget, non potest non penes eum solum esse qui omnibus imperat; lex obedientiam exigit: igitur ei soli condendæ jus est, cui soli ex submissione obedientiam debemus.
5. Sed & cujus officium est populo pacem ac securitatem internam procurare, non potest non legislatio penes eundem esse, quippe quæ ad pacem maximè conducat, & sine qua stare
6. respublica non possit. Idem de Canonibus dicendum ubi vim obligantem iis tribuas, idem enim

enim quod lex sunt: unde pro jure si accipias,
inanis porro distinctio inter jus civile & cano-
nicum erit; omnes enim Canones leges sunt
civiles, quia vim obligantem & coactivam non
nisi à civili potestate habent *, ipsa in Papali
ditione, quippe in legibus condendis non pa-
palis, sed summa, Principalis, Regia spécte-
tur potestas in propria cujusque ditione. unde
extendi ad principes alios nisi ultro recipien-
tes * canones Pontificios ipsa territoriorum dis-
tinctio, & intra proprium limitata singulorum
potestas vetat: ultra qui protulerit quasi ter-
mini moti eos Propheta accusat *. Usus non 7.
facit legem, sed authoritas Imperantis pro-
bantis usum. authoritas ex tolerantia præsumi-
tur, nisi lege expressâ data fuerit: unde con-
suetudo, quę vim legis habeat *. Repeten-
dum autem, quod ubi lex civilis in naturalem
vel divinam incidit, utriusque vel alterutrius
repetitio nuda vel confirmatio sit, (quomodo
dictum, probata per legem civilem libertate
naturali eam naturalem manere *.) & ipsa lex
naturalis & divina relata & corpus civile, ab
authoritate civili dici quandoque civilis pos-
sit *. sic tamen ut nomen obligationem non 8.
variet b. Condendæ potestas, & interpre-
tandæ * seu declarandæ, mutandæ, derogan-
dæ, & abrogandæ continet: quippe quod
fieri sine novæ legis latione nequit. Hoc sensu
dictum, eam legis humanæ naturam esse ut à
voluntate humana pendeat, non in origine
tantum sed & in duratione ipsa. Quod in con-
suetudine, etiam veterata, verum est, * Du-
ratio enim a principe pendet, quare nec ipse
nec populus scribere sibi legem, vel decre-
tum potest, quod perpetuum obliget *: quam-
quam

* §. 68. n. 5. 6. §. 69. n. 10. §. 71. n. 3.

* L. 45. d. epis. & cler. Nov. 131. c. 1. Vid. tamen distinct. 10. p. tot.

* Hos. 5. 10.

§. 31. n. 4.

* L. 32. d. ll.

* §. 20. fin.

* §. 3. n. 8. §. 69. n. 4.

b §. 92. n. 10.

* §. 70. n. 2. L. 1. 3. 9. 12. C. d. ll.

* §. 67. n. 10.

* §. 26. n. 3.

quam vero populus hoc efficere indirecte vi
prestandi per se & successores singulos jurisju-
9. randi, vel apposita pœnâ possit. In omnibus
promulgatio requiritur *, ut voluntas cunctis * §.67.n.10.
innotescere possit, quod obligandi vim tribuit
dum sciant singuli ad quid teneantur. Ignoran-
tia autem ex non facta promulgatione excusat,
quin vel obligavit nunquam *, ut contra ad- * §.69.n.5.
mittenti excusatione non sit opus: Neque C.2.d.const.
verò alia ratione leges naturales obligant quam in. 6. L.ult.d
quia divinitus patefactæ, id est inscriptæ cor- decret.ab ord.
dibus, ut Apostolus dixit: Neque consuetudo, fac.
quam ex longo usu quem princeps silentio pro-
bat: utroque casu actus tacitus pro expresso
valet. Promulgata lex & peregrinum obligat,
dum qui in loco aliquo contrahit, ut tempora-
rius subditus ejusdem loci legibus subjiciatur.
in pœnis quandoque excusat, si loci constitu-
tio specialis sit, & factum tale quod juri apud
omnes communiter gentes recepto vel naturali
non repugnet. Sed ut nec peregrinos, ita nec
subditos tenet extra territorium consistentes,
nisi constitutio realis sit. Promulgatio ejus no-
mine facienda cui legis condendæ jus est: ne-
que enim fieri sub ejus nomine potest qui con-
10. dendæ jus ab alio habet. Requirendæ autem in
ordinationibus, statutis, & similibus per Ma-
gistratus inferiores condendis, à suprema po-
testate comprobationis necessitas hoc funda-
mentum habet, quod contra vel preter legem
11. communem nihil possunt. Privilegia privant
legem dixit Jason, quia preter juris commu-
nis dispositionem certis personis vel ordinibus
ratione speciali conceduntur, quod solius
Principis est, cum proximè ad derogationem
accedat; leges enim generales sunt, & ad
omnes

omnes ex æquo ſpectant: ſi generale ad omnes ſit privilegium abrogatio legis eſt. non eſt privilegium niſi lex fuerit: quod extra legem eſt libertas dicitur. revocari poſſe privilegium ſupra dictum. cum & reſtitui lex abrogata poſſit *.

* §. 26 fin.

§. XXVIII. *Jus vel imperium abſolutum.*] 1.
Ius quidem ex conſenſu abſoluto: ſive liber conſenſus *, ſive coactus ſit. Conſenſu libero, ſi *jus omne* in imperantem expreſſe * & abdicative translatum: idem enim quod de cunctis actionibus ſuis diſponendi jus ſingulis in naturę ſtatu *, dato eo conſenſu jam de actionibus ſuis diſponendi imperanti eſt *, licet etiam actiones ad imperium non ſpectent. Sic in dominico imperio, & æque in inſtitutivo jus plenum & abſolutum ex *conſenſu libero* & *expreſſo* domino ſit, 3.
& monarchæ *. Neque vero impedit hominem privatum, vel ob prętium etiam, in ſervitutem ſe privatam dedere: defenſio in populo libere conſentiente hic pretii vicem explet. Quid quod conſentire conſenſu tali libero & expreſſo in jus plenum & abſolutum volentes ne receptos quidem legimus? nil ſecus atque homo non ſanus qui ad pretium participandum volet libertatem vendere, emptorem non invenerit. jus ex voluntate & conſenſu judicandum. *Coacte jus* plenum & abſolutum fit ſi vis major ſubegit, nec in conditiones convenerit: cum enim conditiones victor noluit, poteſtatem omnem & jus omne voluit: tantam igitur poteſtatem, tantumque jus belli jure acquiſivit, quantum concedere ei populus maxime potuit.
In imperantem igitur *Jus omne* abſolutum ac plenum tranſit, populo de imperii & ſuperioritatis juribus non tantum non participante, 4.
ſed

* §. 16. n. 1.
* d. §. 16.
* §. 17. n. 1. circa fin
* §. 81. n. 1
* §. 16. n. 2

ſed & nulla penes ipſum juris parte manente.
4. In imperio voluntario, extra dominicum, modo conſenſui nulla limitatio ſit poſita, imperantes non populi miniſtros ſed populo ipſo per omnia *ſuperiores* eſſe, manifeſtiſſimum eſt *. repudiata diſtinctione inter majeſtatem perſonalem & realem *, quæ poſterior populo minus recte aſſignatur, dum qui juri ſuo renunciaverit & alterius ſe ſubmiſerit, participare de majeſtate non poſſit. Sed & manent ſuperiores, licet *jus omne* ſub conſenſu expreſſo non venerit: neque enim alia populo poteſtas competere quam ex jure naturæ poteſt, ab eo autem jure cum receſſerit, ipſeque imperans naturæ jus retinuerit *, ne concipi quidem ea res aliter poteſt quin imperante populus inferior, imperans eo ſuperior eſſe debeat, univerſos vel ſingulos ſpectes: ſunt enim ſinguli omnes, univerſitas in imperante eſt, populo minus recte adſcripta. At in Democratia, quomodo populum tibi imperante ſuperiorem finges? idem vero jus in Monarchia Regis, in Ariſtocratia
5. optimatium eſt. Sed *jus omne* ſub conſenſu *expreſſè* ſi non venerit, datum *Imperium tantum* intelligimus, (laxior enim *juris*, quam *imperii* eſt ſignificatio) ut firma hæc diſciplina ſit, Conſenſum populi abſolutiſſimum etiam, quo *imperium* vel *jus imperandi* nulla poſita conditione datum ſit, reſpectum non niſi ad imperium *, ejuſque exercitium, & imperio obedientiam habuiſſe, nec ultra extendi: reliquum quod ad imperium ejuſque exercitium nihil conferret, penes ſingulos, hoc eſt libertatis naturalis manſiſſe: nec diverſum in caſu dubio eſſe, ubi amplius *expreſſè* non apparet. Neque enim aliud, quod benè notes, conſentientes initio volue-

* §. 17. n. 1 med.

* §. 98. n. 2.

* Ibid.

* §. 17 n. 13.

runt, quam imperium instituere, idque exercendum, seque regendos dare, quo instituti imperii finem obtinerent: quicquid igitur translatum est, tale fuit, quod ad regimen & imperii exercitium pertineret, & ad ordinem, defensionemque sufficeret; quorum prius ad securitatem internam, alterum ad externam spectat, & totum imperantis officium complectitur, quod si explicare possit, juris omnino satis habet, dum adæquata fini potestas sit: Juris igitur translatio laxior facta in imperantem videri non debet, quam qua officium suum explere, & procurare subditis imperii finem possit, nisi, quod dictum jam, amplius expresse appareat, ne factam supervacuo & ultra intentionis & propositi finis metam dicamus. *Imperium* hoc absolutum dicitur, non *jus omne* quod sit extra imperium. Est itaque absolutum imperium ex consensu absoluto, si imperio termini seu limites, quam officium generale * non sint positi: Qualis semper præsumitur, nisi de limitato & conditione appareat: est enim imperii natura absoluta, cujus virtuti absolutæ si quidquam detrahatur, non imperium sed æqualitas quædam dicenda est, ut prævalere merito præsumtio naturæ rei conveniens alterâ ei repugnante debeat, nam & in dubio tenendum quod præsumptione juvatur. Imperantem absoluti imperii possessio tuetur, quæ delati absolutè probatio sufficiens habenda, si de limitato nihil expressè appareat *. Hinc definiendum, quod controversum sępius de imperio institutivo inter juris publici magistros est, utrum transtulisse in imperantem populus quicquid potuit dum nihil exceptum sit, utrum quod voluit dicendus sit? transtulit nempe

6. (margin, beside "Est itaque absolutum imperium")

7. (margin, beside "Hinc definiendum")

* §. 14. n. 3. §. 54. n. 2.

* §. 17. n. 9.

nempe quod potuit dum transtulit omne quod ad imperium pertineret. transtulit quod voluit dum ad imperii actum tacitè limitavit, si ultra
8. expresse nihil dictum sit: Sed quod ipsum prę-ter imperii jura datum, quale designandi successoris, alienandi, & quod simile, non ad ipsum imperium, sed ad ejus habendi modum seu ad *jus* pertinet: est enim nova qualitas imperanti non ex natura imperii, sed novo consensu accedens, ab imperio ejusque exercitio plane distincta *. sic ad imperantem non pertinet jus extra imperium de quo *expresse* consen- * §. 82. n. 3. §. 94. 98. 100.
9. sum non est. Sub imperii autem jure jus tacitè ad media venit, de quibus deinceps sub juri-
10. bus Majestatis videbimus. De jure Domini infra particularius dicetur *: illud interim notetur, imperium non plenum tantum, sed & proprium & patrimoniale habere, cùm liberæ dispositionis jure, *, & sua causa comparatum (a). Servorum & civium differentiam su- * §. 29. n. 6. §. 30. n. 9. & §. 37. * §. 98. & 100.
11. pra vidimus * Imperii summi & absoluti & pleni discrimen ex alibi dictis collige (b). a §. 14. n. 3. * §. 16. n. 6. b §. 18. n. 4.
1. §. XXIX. *In personas.*] Duplici jure: tum naturali cui nullo pacto renunciavit, is cui summa potestas delata est; tum vero cæterorum ejusdem juris renunciatione & submissione, pacto inter se mutuo, accedente Principis accepta- §. 94. n. 7. §. 95.
2. tione, quod summam facit imperii *. Tolle jus in personam, simul imperii animam omnemque effectum sustuleris, nihilque præter vanum imperii nomen supererit: nihil reale. * *Plenius h. &c* §. 17. n. 1.
3. Quo referri vitæ jus, & necis solet: videndum autem quatenus hoc jus competat. Sane judicio licere nemo dubitat, pertinet enim ad juris dicendi facultatem *. Nec secus extra judicium concedendum, quippe Princeps ju- * §. 37.

dex per se semper supremus est, maximè si
reip. ratio judicio publico fieri, quod multis
causis contingere potest, non patiatur. (ut nec
intersit bene vel male judicaverit, quod non
* §. 5. n. 2. ad juris, sed judicii recti quæstionem perti-
net*, modo propositum malum absit) Nam & 4.
patribus familias in filios ante instituta imperia
jus hoc competiisse, cum ipsa ejus temporis
imperii natura, tum exempla manifestant: &
post imperia continuatum Romanorum alia-
rumque gentium leges evolventi apertum fiet.
Dum ita in exercendo eo jure (ut reliquis om- 5.
nibus) se moderetur Princeps, ut, quam cau-
tionem in naturæ statu quo-ad singulos adhibui-
mus, intra rectam rationem subsistat, quæ fu-
ribundi vel irascentis Principis, cujus turba-
tum vel passionibus corruptum est judicium, 6.
esse manifesto non potest. Ita de potestate he-
* §. 19. rili pronunciamus *, quamquam enim eatenus
ea cæteris laxior sit potestas, ut vendere, do-
nare, & alia possit, quatenus ipsas personas
servos in dominio habet, ut tamen occidere
* §. 94. n. 15. dominus pro libitu *, & ex voluptate sua, vel
petulanti quadam lascivia, nulla quidem ratio-
ne servum morigerum, nullius culpæ reum
possit, licet dare hoc jus dominium videatur *,
* *Introd.* §. 3. n. 13. vix est ut sub generali omnis juris submissione
vel specialiter in vitam translatione venire pos-
sit; quippe quod jus ex libitu ipse servus se
submittens in se non habet, nec ipsa servitus
concedit, nec sub imperii delatione venit: ad-
de & in despotico rectam prohibere rationem
* §. 3. n. 7. *seqq.* effusionem sanguinis humani, nisi justissima
causa subsit, quam justitia interna postulat. li-
cet enim servus sit, homo est, participans de
jure ex naturali lege. Facto tamen si occiderit, 7.
fac-

factum apud homines impune est *, qua à summa Majestate admissum, sive per vim sive consensum Majestas sit: Qualem impunitatem jus etiam gentium admittit, unde & sæpius sub juris nomine occurrit *. Et quorundam populorum civiles leges dominis privatis, & familiarum patribus in liberos concessere, quod domesticæ disciplinæ rigorem magnum reip. adjumentum putarent. Sed distinctius, ut dictum, ea jura ad juris externi speciem referes. Qui temere exercuerint, civitas vel privatus sit, Deum sciant habere vindicem, qui facti temeritatem judicio pensabit: uterque lege naturali tenetur, cui adeo adversaria tanta insolentia est, ut nemo vel ignorantiam vel rectam in eo facto possit rationem obtendere. Bello

* d.n.13.cod.

Intred, § 3

8. captos belli jure occidere licet * ut hostes, (nam & ipsis adversarios licet, dum manet hostilitas, nisi corporali relicta libertate suæ fidei commissi proponantur *.) & ad conservationem sui, non ob pœnam, dum in jure naturali versarentur. Eadem ratione & sine con-

* §. 48. n. 5.

* §. 97. n. 8. fin.

9. ditione deditos *, si nocere possint; nec ulterius quam dum positis armis cessante omni hostilitate exactum ab ipsis, & præstitum victori fidelitatis juramentum, quo remissa omnis offensa intelligitur: nisi eos excipias qui facti aliis authores, vel enormium in victorem contumeliarum rei, quibus nec abolitio generalis, vel amnestia favet. extra hos non ut hostes, sed ut cives habendi. Atque prædicta hæc

* §. 48. n. 5. §. 97. n. 3.

10. jura si in dominico, in *civili* igitur imperio civem quemque bonum, innocentem, obvium forte, ex sola libidine imperanti confodere licere minimè concedendum est *, neque enim singuli ei proprietatem corporum, velut bruta essent

* Add. n. 6. supr. §. 9. n. 15.

essent animantia vel res inanimatæ, tradidere,
* §. Hic n. 6. sed imperio & ratione regendos. adde ad impe-
§. 28. n. 5. rii exercitium nihil hoc pertinere *, quod
proximè consideravimus. Adde & instituti im-
perii finem intentum consentientium in impe-
rium fuisse, salvum, tutum ab aliorum esse in-
juriis: Principes pacto quasi tacito ad præstan-
dam populi, singulorum salutem, defensionem
teneri. Est autem & factum ejus apud homi-
nes impune, & jus eidem, quod domino da-
tum, bello captos occidere, & sine condi-
tione deditos, fit enim ex institutivo dominus.
At ipsos cives ad bellum cogere, & obsides 11.
* §. 53. n. 3. dare quin possit, nihil dubito *: Ita autem dare, 12.
ut pactis ni stetur jus hosti sit civem innocen-
tem necare, non concedo: quippe cum ipsi
Principi non liceat, nec alii hoc jus potest ce-
dere. At deseri, imo tradi civem innocentem 13.
arbitrio hostium quo apparens declinetur civi-
tatis excidium, sunt qui intrepidè affirmant.
prima quidem ac potissima naturalis lex de con-
servatione sui est, quæ cæteras omnes omnes-
* §. 3. n. 3. que rationes vincit *, & jus indefinitum dat
22. 23. ad media *: necessitas nempe ejusmodi omnis
* §. 6. n. 3. pacti omnisque obligationis facit virtutem
§. 81. n. 2. quiescere, quare civitati hoc jus in civem ad
civitatis conservationem videatur conceden-
dum. Sed eadem lex naturalis ut principi, ita
singulis scripta est: nec vero alia conveniendi
sub imperio ratio fuit quam sub eo securitatem
* §. 13. 14. & salutem quærere *, quare jure præciso pri-
vari eo commodo contra primævam instituti
imperii rationem, & tacitam principis obli-
* §. 14. n. 3. gationem *, tradique hosti omnino non posse
videtur. Igitur ad præsumptionem recurren-
dum, singulos in prima imperii institutione

ei

ei civitatis juri, si rogati de eo fuissent, minimè fuisse adversaturos, quippe pati hoc malum singulos quam interire civitatem maluisse nihil à verosimili abit: maximè cum cujus ea futura sors esset prævidere nulli potuere, salvos se non esse cum interitu civitatis, omnes. deserto autem civi jus se defendendi naturale * §. 14. n. 3.
14. redit *. Culpæ vel contumeliæ insignis rei in §. 99. n. 13.
aliam civitatem si petantur, causa cognita ut dedi possint & jus & exempla manifesta pro-
15. bant *. Sed & ex facto, vel non facto civita- * §. 83. n. 5.
tis subditorum obligari personas affirmandum censeo; naturali quidem ratione, cum personę & voluntas subditorum in persona & voluntate sint civitatis, & ipsi velle quod velit civitas intelliguntur *. Adde & qui personam civitatis * §. 17. n. 1. §. 86. n. 2.
obligatam habet, jus etiam habere ad omnia jura civitatis, inter quæ maximum jus est imperii, quare quod subtrahere ei, quam potest maxime licet, unde prehendere, & detinere civitati
16. subditos. Servitutem in personas devictas jus
17. naturale probat, cum & occidere liceat: neutrum postquam moratioribus placuit, libertas ante naturalis, ex jure gentium redit, soluto redemptionis præmio, vel alia posita conditione, limitato naturali servitutis jure. Sed manente interea retentionis jure quasi in pignus, usque dum conditio fiat.

1. §. XXX. *Bona.*] Juri in personam conse-
2. quens est hoc quod in bona dicitur: Cui adde voluntatis submissionem, neque enim bona
3. quæ quis in naturæ statu * possidebat excepisse * *Vid.* §. 3. *n.* 11. *seqq.*
dicendus est, quatenus nempe ad habendum imperium necessarium, qui personam subjecit: habet quidem quisquis de propriis bonis disponendi facultatem, ut circa ea velle quod-

 libet

libet possit, (dummodo ne ita utatur, quod rectæ rationi repugnet) sed cum effectum omnis suæ voluntatis alterius voluntati subjecerit *, sequitur velle efficaciter non posse quod nolit is cui per omnia se subjecit, nec nolle quod ipse idem voluerit, inde nolendi simul & volendi jus de bonis nostris penes eundem esse. Sed verò minimè imperio ac principis dispositione res suas excepisse intelligendi cives sunt, si periculum sit salvam remp. sine earum usu vel ablatione esse posse: Quin vero intelligendi excipere non potuisse quæ necessario ad defensionem pertinerent, dum & ipsi ad reip. conservationem, cujus sunt membra, teneantur *. contradictoria sunt, civem velle esse, civitatem non salvam esse. *Dominium eminens* hoc jus appellatum, (alii imperium simpliciter malunt) sub quo jus rebus subditorum cum bello, tum pace & pacis causa utendi, alienandi intelligo: imminente bello segetes comburendi, agrum circumjacentem devastandi, ædificia, suburbia diruendi, rura mœnibus fossisque adaptandi: exigendæ pecuniæ jus sub tributi vel alio nomine, ab omnibus vel singulis: hinc magis ut mutuas subditi civitati pecunias tradant: ne jus sit debitum principale exigendi, solutionem vel terminos prorogandi, ipso licet debitore invito: legem sumptibus & rerum usui ponendi, & quæ enumerari plura possint *. Quod autem de *rebus* dictum, idem de *jure* subditorum dictum esto. In privatorum utilitatem exercetur hoc dominium dum cogi singuli in magna frumenti penuria possint, quod penes ipsos est in usum communem conferre: Ad principis securitatem, quod ex subjectorum opibus partem tollere quorum nimias suspectas habet,

Margin notes: * §. 17 n. 1. in fin. — 4. — * §. 52. n. 3. — 5. — * §. 35. n. 2. 3.

habet, privatum excedentes modum, quæ po-
6. tentiam parere & contemptum principi (dum ad
eum proximè accedant) & Majestati periculum
possint. Sed ut nec corporum, ita nec rerum
suarum dominia abdicativè * consensu suo * Confer. §. 61. n. 1.
subjectos in prima imperii institutione in Prin-
cipem transtulisse, ex præcedentibus mani-
festum est: Illud transtulerunt quod ad imperii
exercitium pertineret *, quo minimè necessa- * §. 28. n. 5
ria dominiorum possessionumve tunc temporis
7. abdicative translatio, si dominium manet emi-
nens, & usus ubi necessum erit. Igitur qui
non spoliandas singulorum res Principi, sed
ad necessitatem & utilitatem publicam utendas
tradunt, compensatione in tempore, si fieri com-
mode possit, facienda, ex æquo arbitrantur:
sed dum cogitent ejus rei solius Principis esse
8. arbitrium, de actionibus suis coram Deo res-
ponsuri. Quid autem si subjecti alterius regno
domus demolienda vel totus ager effodiendus
sit, quo casu utraque & subjectionis & utilita-
tis publicæ, respectu non subjecti, cessat ra-
tio? dicendum subjectionem hic rerum spectа-
ri, proindeque dominium eminens rerum esse:
sin ut terra, fundus consideretur, ad jus supre-
9. mum territoriale referendum. In herili impe-
rio quibus locis adhuc servitus obtinet, ubi
omnia utilitati domini serviunt, jus laxius
est *, neque enim is tantum imperii jus tenet, sed * §. 19. n. 2
& ipsas possessiones privatorum *, & univer- * §. 97. n. 3
sitatis corporales & incorporales in dominio §. 61. n. 1.
& proprio patrimonio habet, dum consensu ex-
presso teneat *, vel belli jure qui jus omne in- * d. §. 97. n. 2.
vitis per vim extorsit: ut vel sibi tenere *, vel * §. 28.
precario relinquere, vel partem concedere
subjectis proprietatum, vel fructuum * pro * Gen. 47. n. 24.
reli-

reliqua colenda, prout vel severus vel benig-
nus fuerit. In possessiones per universitatem oc-
cupatas (ut quæ gens sedibus suis pulsa novas si- 10.
bi quæsiverit) dominium etiam puto imperanti
acquiri liberæ dispositionis, non populo, qui
personam sub imperante acquirendi sibi vacua
non habet. Refer huc quæ de præscriptione in-
* §. 35. fin. fra dicentur *. Adde pro civitatis debito sub- 11.
ditorum bona obligari naturali ratione, ex ali-
* §. 29. n. 15. bi dictis *. unde jus retinendi bona: repres-
salias vulgo, Galli Literas Marcæ appellant.

§. XXXI. *Territorium.*] Et hoc consequens 1.
est juri quod in personam competit, quippe
personæ sine territorio, hoc est loco aliquo exis-
tere non possint: ejus autem cujusque locum
esse quem quisquis occupavit, Cicero dixit.
Per se autem hoc jus ex subjectione competit
juris ad imperium pertinentis, quod & territo-
rii complectitur. Effectus est, ut qui in territorio
fit, territorii principi & juri territoriali subji- 2.
* §. 37. n. 5. ciatur *: quod unicum Ostracismi apud Athe-
§. 47. n. 2. nienses possit esse fundamentum. adde suspe-
a §. 66. n. 5. §. 30. n. 5. ctam potentiam (a) & rationem de conserva-
* §. 37. n. 6. tione sui *. quod iniquum in eo videtur utili-
tate publica rependitur. Eodem jure liber fit,
qui territorium ingreditur a quo servitus exu-
lat: servus ubi subjecti servi omnes. Pertinent
& ad jus territoriale prohibendi accessus *, &
* §. 3. n. 15. transitus liberi, non innoxii, & salvi condu-
ctus, & de recipiendis vel non recipiendis
a §. 51. n. 6. exteris, legatis, (a) & præcedentiæ *, &
* §. 41. fin. & §. 47. alia jura. Et ex territorii jure venit, quod vias 3.
nunc publicas, regias dicimus. Referri & jus
potest ad ea quæ sub terris latent, ut sunt, auri,
* Adde §. 36 n. 7. argenti, & aliorum metallorum fodinæ *. Jus 4.
autem extra territorium non extenditur, dum
terri-

territorio, ut servitus rei servienti, insit, quæ
5. concipi extra rem servientem non potest: quare in jure exercendo abstinendum ab alterius territorio *. Adversus exteros Princeps ex propria occupatione territorium tenet, secundum ea quæ supra dicta *. * Deutr. 15. 14. Hos. 5. 10. §. 27. n. 6. * §. 3. n. 18. 19. seqq.

§. XXXII. *Causas.*] Causas adjeci, quia rationem quandoque à persona distinctam habent. nulla autem causa est quæ non summæ potestati subjiciatur *. * §. 37. n. 3. fin.

§. XXXIII. *Actiones habet.*] *Profanas* intel-
1. lige, vel etiam *sacras*, ut locus hic generalis sit, (particulariter de his infra dicetur *) sed easdem *EXTERNAS*, & naturæ lege vel divina *NON DEFINITAS*. Sub actionibus & verba complector *, quæ & ipsa exter- * §. 63. * n. 3. eod. §. 83. fin.
2. na sunt. *Internæ* cum invisibiles sint, sunt enim in anima quæ spiritus est, in notitiam non cadunt humanam, quare nec imperio subsunt humano, quod ad ignorata extendi natura vetat *: inde incongruum naturæ humanæ haberi, ex actibus merè internis jus aliquod aut obligationem inter homines nasci: hinc, *Mentem sui juris esse: voluntates liberas: propositum in mente retentum nihil operari.* Quod ita extendi placuit, licet ad notitiam deinceps impe- * Add. §. 63. n. 5.
3. rantis pervenerint. Fallit autem quando actus internus cum externo conjunctus sit: quod fit, interno in effectum aliquem deducto, quo casu & animi malitia in exasperanda pœna ponderatur. Deliberationem cum sociis ad actum ex-
4. ternum refero, quia ad personam secundam transit: adde deliberationis actum proximè ad actum ipsum illicitum accedere; nec delicta deesse quorum si actus alius externus sequens deliberationem spectetur, remedium quandoque

que ferum adhibeatur, maximo cum reip. detrimento, quorum ex pluribus si speciem velis, sume perduellionis crimen. *Qui deliberant, desciverunt*, apud Tacitum legitur. gravior autem actus externi pœna est, quo ulterius processit. Altero sensu illicita rei prohibitæ, factive illiciti præsumptio, propositum, intentio dicitur, si conscientiæ obligationem spectes, dum præsumere illicita vel facienda proponere, intendere, salva conscientia nemo possit qui illicita esse novit: manifestissimus autem hujusmodi propositum legislatoris contemptus est, qui ipso peccatum dicendus. hinc, *De illicitis nullam debere esse consultationem*: consultatio enim conscientiam violat, quæ violata Deum vindicem habet, (æque enim cum interna ut externa videt, & hæc & illa imputare potest) libera tamen ab humano supplicio, quia subjici alii nihil magis atque mens vel cogitatio potest. unde *subjectionem* Apostolus *propter conscientiam*, non propter pœnam appellat *. Impropria illa subjectio est qua mens non sui juris dicitur, quia ab altero decipi potest. Actiones externæ, sacræ seu profanæ, quæ naturæ lege vel divina *definitæ* sunt, eo ipso humano subducuntur imperio * quod definitæ jam, sed à Deo sint, qui superior humano est imperio, unde nec mutationem ex humana recipiunt potentia, quæ infirmior divina est: qua ratione quod dictum de singulis in naturæ statu, ut quæ actiones contra definitionem legis divinæ sint, extra jus sint agentis *, rectissimè ad jus imperii applicetur *. *Modus* autem, seu circumstantia aliqua definiti actus distinguenda ab ipso actu est, sed quæ & ipsa humano eximitur imperio, si lege di-

Hist. 2.

* *Rom.* 13. 5.

5.

* §. 92. n. 9.

* *Introd.* §. 4. n. 12.

6.

* §. 92. n. 9. 30. §. 95. n. 6.

divina definita sit. Definiti autem probatio tanquam juris novi & limitativi libertatis naturalis (quæ semper penes imperantem intelligitur) per legem positivam posteriorem intro-
7. ducti, ad affirmantem pertinet. Libera proinde manente de non definitis supremæ potestatis definitione, sacra sive profana spectes, quippe quæ libertatis manserunt naturalis, ad quam ipsam refrænandam introductæ leges civiles & imperium sunt *. * Confer. §. 92, n. 9.

§. XXXIV. *In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum quid injustum, æ-*
1. *quum iniquum, sententia sua determinat.*] In *civili statu*: non ut tollere malitiam actionis, ut dicunt, *internam*, quæ insit ei ante statum civilem, vel quæ mala sit coram Deo, vel in natura rationali, hoc est per leges ipsas naturales, efficere possit ut ea mala non sit, quippe quod in potestate nullius est hominis. Apertius dicam: Actio considerata extra, moralitatem seu respectum ad legem naturalem, moralitas enim respectum semper habet ad normam, legem, obligationem naturalem, & quod bonum, quod malum est secundum eandem legem (unde eadem moralitas & lex naturalis) physica & indifferens est: Sin consideratâ moralitate, ratio primum vocanda in judicium, quæ & lex naturalis, innata, cordibus inscripta, itaque internâ: hoc sensu admitto malitiam & bonitatem actionis dici *internam*, quamvis improprie: at eo sensu dici, ut *natura sua* mala sit, nulla considerata moralitate vel respectu habito ad legem (primo quidem naturalem, quia antiquissima, naturæ humanæ cognata *) hactenus non video, nisi tempus fingas ante naturam humanam, quæ nisi æternitas esse *§. 1 tot.

non

non poteſt, ſoli Deo attributa. quare *ratione*
§. 4. 5. *naturali hominis* in naturæ ſtatu *, non *ſua natura* actio mala dicenda. Rationis autem naturalis ſub imperio interpres cum ſumma poteſtas
* §. 70. ſit *, (ut una ac certa ſit regula, quæ ex diverſitate judiciorum privatorum non potuit non varia, & incerta eſſe, ex quo incertitudo, & diſcordiarum & confuſionis & belli quandoque materies) ipſa de malitia actionis *interna* ſua ſententia judicat, ſic ut publicè, & in ſtatu
* *Omnino.* §. 39. *n.* 7. politico pro malo actio non habeatur *, & extra vindicationem civilem ſit, etiam ut externa ei obedientia debeatur, quamvis ipſius
* §. 5. *n.* 3. §. 7. Dei, & privatorum judicio poſſit mala eſſe *, ſed eo caſu non facienda, ut infra dicetur *.
* §. 93. *n.* 6. Confirmat ſententiam noſtram alia deducta ex 2.
poteſtate legis ferendæ conſequentia: leges de eo quod juſtum quid injuſtum, quod bonum quid malum feruntur, propria hæc legum materia eſt circa quam occupantur: eſt autem juſtum quod jure fit. jure autem fieri in civili ſtatu dicitur quod ſecundum legem civilem fit: non jure vel injuſtum quod contra eandem fit legem. atqui lex ſubſtantiam à ſumma poteſtate habet, ipſa igitur ſumma poteſtas quid juſtum quid injuſtum, quid bonum quid malum, per legis verba arbitratur. Sed & legis latæ finis obedientia eſt imperio, quæ haberi non poterit, ſi de bono & malo, quid liceat in republica quid minus, penes privatos manet judi-
Add. §. 87. 2. cium *. Eo ſenſu boni & mali, juſti injuſti, 3.
æqui iniqui regulæ, ſubditorum reſpectu, dici
Introd. §. 18 *civiles* poſſunt, ſic ut alibi dictum *, & ipſa actionis moralitas ex lege poſitiva. Ita quod
§. 4. 5. § 1. 2. privati ante juris erat (dictum enim ſupra *, in naturæ ſtatu rectâne ratione in judicando
bono

bono vel malo, justo injusto, an vero minus quis uteretur, contra legem peccet naturalem vel non peccet, proprio cujusque agentis judiciô æstimari, facere quemque quod rectum sibi videretur) ipsa eadem concessione voluntatum omnium in unam, publicæ simul potestatis factum est & judicii. De actionibus præceptis mere civilibus nulli unquam dubitatio fuit. Vidit hoc jus suum Salomo *, dum intelligentiam sibi à Deo precatur, qua discernere in judicando quod bonum, quid malum possit, * 1 Reg. 3. 9. §. 7. n. 4

4. Moniti iterum ne de eo summæ potestatis sententia contra legem divinam vel naturalem sit *, vel à dissentiente obedientia interna exigatur *. ipsæ leges naturales & divinæ principi regulæ & norma sunt judicandi: internæ imperio non subjacent *. * §. 92. * §. 93. n. 12 * §. 33.

5. De *actione* notandum bonam eandem, & necessariam, & justam, & æquam diverso respectu dici. *bonam* respectu congruentiæ cum lege: *necessariam* respectu debiti, dum ex jussu superioris, seu lege naturali vel positiva ita fieri, aliter non debeat, quod necessitatem imponit: *justam*, cum quod legi congrua sit, lædi per eam nemo dici possit, justitia ad personam refertur: *æquam*, quo sensu alibi dictum *. * Introd. §. 3. n. 12

§. XXXV. *Proprietates lege publica discernit.*] Proprietas quidem ante imperia fuit: Sed quod jus ita limitavimus, ut res occupatæ jam occupari iterum ab alio non consentiente vel egente possint *. atque eatenus jus naturæ mansit. Cæterum cum de consensu dato, vel negato, & necessitate propria minus rectè & ex animi passione possint singuli judicare, vel proprietas incerta, vel nihil proprium fuit. princeps igitur jure concessæ potestatis suæ, * §. 3 n. 19 & seqq

la-

latis de dominio, de consensu, de necessitate legibus ita quemque in suis possessionibus tuetur, & ab aliorum injusta defendit occupatione, ut secluso omni alio habere liceat: quod est verè, & cum effectu publico proprium esse. hoc sensu proprietates quasque princeps ab alterius distinguit. Sed & quatenus rebus liceat 2.
* § 30. 36 communiter uti ab ejusdem permissione pendet, & jure quod in res habet *: potest enim vel minima quædam non curare, quædam in medio relinquere, quædam auferenda egenti concedere, quædam alienatione per consensum 3.
eximere, quæ positæ proprietati limitationes sunt. Atque eatenus de furto lex civilis est, dum ea definit quid sit furtum, quæ sit res aliena, quid contrectare rem alienam. Neque tamen per legem civilem jus naturæ mutatur quod pacem suadet seu jubet mavis, furta prohibet: juri autem materia subtrahitur, cum actio jam non sit furtum ubi res non aliena, manente legi naturali sua virtute & applicatione ubi est furtum, ita ut interposita definitione qui contra admiserit, etiam adversus naturalem & divinam peccat eam, quæ alienum invadere, furari prohibet. Idem in similibus. Idem in contractibus, in pactis servandis, quis consensus legitimus, quis sufficiens, quod pactum obligans. Neque contra legem peccat naturalem qui pacta, contractus lege civili prohibitos non servet, vel qui teneri ex iis se, vel obligatum esse neget. Lex naturalis quidem pacta servari dictat, eaque cum signis, tum verbis introduci, sed voluntatem animi significantibus, sufficientibus, non levibus, temerariis, inconsideratis; at quæ qualia reputanda signa, vel verba sint, non determinat: Princeps igitur judi-

judicium ſuum interponit, quæ verba, quæ ſigna ſufficientia, eodem judicio ſuo definit, rem incertam prius certam facit. Inde ſcrupuloſa apud Romanos ſtipulationum ſolennitas. Lex naturalis non mutatur; explicatur. Quod dubium in ea, vel obſcurius dictum, clarius, apertius dicitur. Quid ſi minorum ætate in contractibus levitatem quis ultra tempus nunc definitum præſumat? dicendum eſt principis ejus rei ſummum eſſe arbitrium, Inde juſta Senatus Conſulti Velleiani diſpoſitio, & authenticæ, *ſi qua mulier* crediti inſtrumento proprio viro ſubſcripſerit, & quæ plura in legibus civilibus Romanis reperias. Peccat tamen qui lege per dolum abutitur. Idem quod de contractibus, de juramentis etiam, & abſolutione ab iis dicendum, ex imperii jure, & dominii eminentis, cum in perſonam jurantem, vel cui juratum ſit, tum in rem ipſam, vel actum juramento promiſſum. Sic & contra naturalem non peccat, qui ex nudo pacto dominium tranſiiſſe neget. Inde interpoſito pacto, quamvis dominia naturaliter tranſeant, fit nonnunquam ut civiliter is effectus non niſi per traditionem habeatur. Sed & quæ ſit traditio legitima princeps lege lata definit. Idem de poſſeſſione: Unde & juſta proprietatum per præſcriptionem alienatio, etiam ex mala fide, quod ad juris externi magis quam interni ſpeciem referunt *: reſpectu occupatoris puta, eſt enim * §. 29. *n.* 7.
conditio magis proprietati ab imperante poſita, quam ponere in jure eſt ejuſdem imperantis; ita peccat adverſus legem naturalem qui in mala ſit fide, rem poſſidens alienam hoc agat ut acquirat, quamvis tutus civiliter longiſſimi temporis poſſeſſione, quæ exceptionem parit

 præ-

præscriptionis adversus veterem dominum: sin fraus omnis absit, naturaliter derelictio præsumitur, neque rei alienæ conscientia dominii acquisitionem impedit. Igitur cum quid meum, quid tuum esset, non sufficienter nec efficaciter lex naturalis definierit, & constitutum de eo Christus se judicem neget, definitio ejus ex lege civili petenda fuit. Ad hanc autem in contractibus, & alienationibus respectum habuisse in dubio semper contrahentes præsumuntur, nisi extra territorium consisterent.

§. XXXVI. *Et ipsa dominia propria habet.*] Primo patrimonialia, quæ non jure regni possidet sed aliunde quæsivit: item regna donatione vel testamento non solum, sed & armis quæsita, quæ & ipsa patrimonialia, quatenus infra dicetur*. Jure regni loca in territorio inculta, vacua, *res non possessæ*, & quæ nullius, essent: etenim cum occupandi juri quod ante imperia singulis esset*, quivis inito pacto in gratiam unius principis renunciaverit, & ipse quia non renuntiavit jus naturæ retinuerit*, sequitur, cum occupare nemine adversante potuit, occupabilia omnia quæ non occupata, non possessa nec ab singulis nec communiter ab omnibus, vacua, inculta, nullius, universa occupasse: Quæ publica id est populi, non omnis, hoc est gentium, (eo enim sensu *publici* vox minus propria accipitur) sed alicujus hoc est propria imperantis dicuntur. Quod ad *res communiter possessas* non eadem videtur ratio esse: puto enim statim hic cum imperio in singulis non tantum occupandi jus cessasse secundum ea quæ supra diximus*, sed in imperante pariter: res autem communiter possessas ejusdem

1. (margin)
2. (margin)
3. (margin)
4. (margin)

* §. 98. n. 1, 2.
* Secund. §. 3 n. 19, 20.
* §. 17.
* §. 3. n. 19

ejuſdem juris ac conditionis manſiſſe cum iis quæ a ſingulis privatis jure proprio poſſiderentur, communes nempe, ut aliæ ſingulorum: talis enim communio eſt reſpectu communium, qualis proprietas reſpectu poſſeſſionum ſingularum eſt, eoque ſenſu ipſa communio proprietas quædam: Quare ut inſtituto imperio nec hi jus proprietatis *, ita nec omnes jus communionis abdicative in principem tranſtulere; ſic autem tranſtulere, ut rei particularis jus & proprietas particularis penes ſingulos, communiter poſſeſſarum jus commune penes omnes, hoc eſt multitudinem eſſet, in ipſas manente communes ut in particulares, imperii & dominii eminentis jure *, cujus ea in utriuſque ſpeciei ſit efficacia, (quatenus ad imperium, & uſum, & utilitatem Reipublicæ expedire ipſi videretur) ut uſum etiam earum rerum naturaliter competentem tollere poſſit, ipſis rebus, ſublato uſu, quaſi ad pu- ad blicarum conditionem redactis. Si rerum ſeu poſſeſſionum uſusfructus a populo initio regi rem familiarem aſſignetur, conditio hæc erit juri ſuo poſita, vel facultas, quæ ex natura imperii in res competebat, non plene data, ſeu
5. aliter conceſſa. Montium igitur, & ſylvarum & rerum omnium a privatis ſingulis non poſſeſſarum, vel non diſtributarum uſus naturaliter ex jure communi cuivis è populo patebat, ut feras capere ex iis *, & ligna & glandes colligere liceret: At poſtquam Principi jus in res datum ſtatui libertati naturali lex potuit, quâ vel tollere eam, vel limitare potuit.
6. Flumina quatenus diſtributa privatis non eſſent, communia omnibus manſere: Piſcatio ad modum venationis in montibus, ſylvis, naturali-

* §. 30. n. 6.
* §. 3.
* §. 3. n. 24.

ter singulis licita inter jura regni relata est, nec subjectis licita nisi permissu principis, cum
* n. 15. hic. ita expedire reipublicæ videretur. De navigatione, & transitu infra dicetur *. Aqua profluens patere omnibus debet, ut bibere in eo, & aquam haurire, aliamve utilitatem, si qua similis sit, innoxiam ex eo trahere nullus prohiberi possit, dum hic respublica non patiatur. 7.
Quod idem de auri, argenti, & aliorum metallorum fodinis dicendum, quas effodere singulis jus fuit: adde quæ sub terris latent venas, saltem quæ sub instituto imperio non apparuere, pro communiter possessis non habendas, itaque sub generali etiam occupatione 8.
* sup. n. 2. principi cessisse *. Quo jure & thesaurum, bona ejecta, naufraga, postquam jam reciperandi absit animus, caduca, vacantia, & alluviones censeo. Sed hæc omnia minus dubiè propria imperantis populi vel principis dicentur, si non familiæ segreges, quibus singulæ jam possessiones aliquæ essent, imperantem instituerint, sed vel populus liber, vel sub imperante novas forte sibi quærens sedes, terram per universitatem occupaverit, quippe quæ ita occupata, cum populi persona non esset, 9.
imperanti cedunt. Mare cum jure aliquo privatis non cesserit, nec tamen inter res vacuas, non possessas fuerit, ut flumina commune mansit. Sed, ut sol, aër, ita nec proprium principis fieri posse, respectu principis & populi alterius, enixè propugnatum est; Contra quam alii affir-
* Mar. claus. mativam amplexi iis principiis quæ ex doctissimo Seldeno discas *: sic enim tenent, Mare sub generalissima totius universi donatione comprehensum *Adamo* primum, post diluvium *Noacho* cessisse, proindeque venire in distributionem expressam seu concessionem potuisse, & ve-

venisse in vetustissimas distributiones inter Noachi *filios*, & *terræ sanctæ* divisionem ab ipso numine factam, deinceps & alteram ab *Josua* institutam, plurimis scripturæ locis ei faventibus, tantum absit ut jus divinum dominio maris refragari vel contradicere videatur. Igitur repugnare ei *lex naturalis* non potest cum lege divina positiva permissum sit, utraque enim lex divina est quæ pugnantiam habere inter se non possunt, ut male fieri judicio rationis dici nequeat, quod legi positivæ congruit. Neutra quod prohibitum est, permissum dispositioni humanæ videri debet, & in facultate esse naturali. Unde proprium fieri alterius principis vel per *occupationem*, (modo quo de rebus communibus supra dictum *) & per *conventiones* inter gentes tacitas & ex- * §. 3. n. 19. 20. 21.
10. pressas, facta inter ipsos *divisione*, potest. Quam sententiam & recepta omnibus gentibus
11. *praxis* probavit: sed quæ contradictores viros magni nominis habet. Sunt enim quæ objiciunt argumenta ex natura maris: quasi quæ *occupationi* repugnet, quod fluxilis, interminabilis, & vasta nimis. frustra enim divisio, si occupari res divisa nequeat. Sed quarum *prima* ratio si valet, eodem argumento sequeretur & flumina propria fieri principum non posse, quorum adeo natura fluxilis est & in momenta mutatur, ut cum eo collatum mare stabile & immotum dicatur: propria tamen fieri eorum, quorum interfluunt fines, jus apud omnes est: quod idem de freto, de sinu, & mari interiore dicendum, nam & hæ aquæ fluxiles sunt, propriæ tamen fiunt: sed & eandem navem JCtus appellat, cujus ne prioris substantiæ particula restat *: quin & aërem * §. 42. *fin.*

 con-

conterminum, cujus fluidior multo quam maris est natura, ab eo possideri qui fundi vel ædium est dominus, notissimæ in jure servitutes de ædibus non altius tollendis, de luminibus non officiendis, & prospectu, & aliæ probant: unde cœli dominum, quem soli dicimus. Sed 12.
nec rem *interminabilem* mare esse, quia liquidum, & terra forte majus, sacratissima ipsius Dei *, & Regum sapientissimi * effata probant: quin ut ripæ fluminum, sic littora maris termini non sint, nulla probabilis ratio suadet; nam & ICti littus appellant quousque, fluctus a mari pervenit *; & minus corpus æque majoris quo continetur terminus, atque majus minoris contenti censeri debet: habet & scopulos mare, montes, insulas, & similia quæ fines regant, unde & nomina maribus: & gradibus distingui notissimum hodie; & terminis usus gentium probat: unde & finium regundorum agi posse JCti docuere. Ex *ma-* 13.
gnitudine nimia dominii incapax mare esse qui obtendunt, si *universum* intelligant, recte quidem; nam & parte forte non exigua ignotum est, in ignorata autem non cadit dominium: sed & qua notum est ab uno homine vel populo difficulter occupari nihil quidem singulare est, sed cum terra commune habet; ratio autem ab impotentia hominis vel populi, non à maris natura inoccupabili petenda. At *pro partibus* occupari, etiam præcipuis, maximis, non minimis, & totum a diversis & pluribus, qua notum, itidem cum terra commune habere, nil video quod vetet. Ratione territorii adjacentis in proximo utè terra navigantes cogi possint, & in freto, & sinu, & mari interiore populi alicujus terris con-

* *Job* 38.10
* *Prov.* 8.29.
* *L.* 96. *L.* 112. *D.V.S.* §.3. *D.R.D.*

conclufo (ut in flumine) dominium etiam ac imperium agnofcunt ii *, qui generaliter oppugnant: Ita diftinctè Vir doctiffimus *in Mari libero* * adverfus caufam fpecialiter Lufitanorum, non de finu, non freto, non mari interiori, fed de Oceano quærit, qua immenfum, infinitum, rerum parentem, cœli conterminum antiquitas vocat, & ipfe *ibidem* partem maris (quod nos etiam ad maximam extendimus) propriam uni, vel pluribus fieri populis poffe aperte concedit: maxime dum *alibi* * quod occupatum mare (quo fenfu dixerat, id eft in partibus) non fit, aut occupari non potuit, non ex ratione naturali fed ex inftituto tenet proveniffe, quod mutari poffe nec ipfe nec ullus diffitebitur. Quod occupatum univerfum vel ex confenfu tacito, vel expreffo per divifionem inter principes non fit, factum, feu mavis non-factum probat, jus feu facultatem non improbat, nec ipfius maris naturam mutat. Neque fpectat huc quæftio de modo occupationis, ejufque continuandæ ratio *.

* *Vid. Grot. Jur. Bell.*

* *Cap. 5. p. 35*

* *Jur. Bell. 2. c. 3. n. 10.*

* *Vid. §. 35. n. 4. §. 3. n. 11. med.*

14. Qui *ufum* vel partis vel totius communem effe volunt, eo quod omnibus fufficiat, & haberi fine alicujus deterimento poffit, proindeque nec eandem quæ in aliis rebus diftinguendi dominii neceffitatem effe, proprietatem argumentô, conceffô utcunque, nil magis impediunt, quam lumen meum, quod & aliis fufficit & à pluribus fine meo deterimento haberi poteft, & fundum meum qui iter omnibus debet, efficiunt non meum effe: fed & multa rectè fieri, ad quæ recte facienda non neceffitas requiritur, dum in jure fit agentis, nemini non notiffimum effe debet. Verum an ufus debeatur infpiciendum:

certe negatum quale diximus, in partibus etiam, insignem inhumanitatis esse speciem, nemo discretus dubitat: & inter rectæ rationis dictamina seu naturæ leges ea censetur, quæ æqualitatem servare in earum rerum usu jubet quæ sufficere omnibus sine alicujus deterimento possint, cum eripiendo aliis incommodi, nobis non magis commodi simus: unde & altera naturæ lex, quæ prohibet incommodum aliis esse, ne si qui superflua velit aliis belli materiem suscitet; cui & lex de societate & paçe colenda adversatur. Patere igitur navigantibus, & commercio debet, ut facultatem ex jure præciso dominii ea ex naturæ legibus moderatio temperet, maxime in necessitatis casu: hoc est quod doctissime Grotius propugnavit, quibusvis ad quosvis liberam navigationem, & mercaturam esse; adde nullo etiam navigantibus onere imposito ex sola dominii causa, quamvis rectè ex alia, sed moderato, liceat; præstitâ, si noxa metuatur, quæ dominum securum reddat cautione: itaque fœderibus moderatum inter populos ad alterius territoria, portusve (qui territorii seu continentis pars dicuntur, & publici) accessum legimus: Sed quæ in mari nihil speciale, cum & terra, quæ tamen propria est, peregrinantibus & transire volentibus usum similem debeat. de flumine supra
* n. 6. dictum *. Sic lex naturalis jus principum naturale limitat. jure enim naturali præciso, si nihil concurrat, pati invitus nemo cogitur alium possessiones suas ingredi. Igitur & quæ innoxia sit utilitas ipse princeps judicabit: si juste metuat, merito petenti non concedet, cujus interiora conspicere non datur; at qui petit animi

mi sibi & propositi recti conscius vindicare debitum sibi naturæ lege non prohibetur. Itaque bellum utrinque justum erit. De cætero maris usu, piscatione, gemmarum, concharum collectione, ea potest consideratio esse, quod domini possit commodis detrahere, & proprietas deterior fieri, quomodo fodinæ, si effodere promiscuè & sine discrimine cunctis li-
16. ceret: Sed & impeditum hunc usum qui putet molestum sibi, vel commodis onerosum, vel subsistentiæ suæ & subjectorum necessarium, ut præstare iis quam debet salutem, finemve attingere delati sibi imperii non possit, repetere jus pristinum quasi in res non distributas vel non concessas, non prohibetur; dum stare in casu necessitatis ne pacto quidem suo quisquam tenetur, quo consensisse adversus propriam sui conservationem comperitur *: re- * Supra §.3. n.22. 23.
petendo igitur jus, officium suum exequetur, 26. n.8.
17. absit ut male quicquam admiserit. Omnem si maris usum promiscuum concedamus, vix est ut nocere nudum proprietatis nomen possit,
18. vel contradictorem qui proprium dicet sibi nisi ab gloriam quisquam reperturus sit. Qui autem non consenserunt dominio jus naturale ut in rem non distributam, communem, retinent: at minime consensisse censendi sunt qui facto aliquo contrarium testati sint; unde rem iis vindicare licet per media cuncta quæ natu-
19. ra monstrat. Quæ *extra territorium* loca inculta adhuc sunt, si jussu, mandato, vel auctoritate principis occupentur, principis fiunt: si à privatis, proprium hi sibi regnum constituunt, * §.3. n.20. 21.
secundum ea quæ supra dicta *.

§. XXXVII. *Jurisdictionem habet omnimo-*
1. *dam.*] In jurisdictione tota vis coactiva est, in

 qua

qua ſplendor præcipuus, & virtus majeſtatis,
* §. 87. n. 6. & legis conſiſtit *; ita conjuncta cum juriſdictione lex, *virtus armata* dicitur. Tolle juriſdictionem à Majeſtate, juſtitiam ſuſtuleris, & punitionem (cum jus omne tollas in perſonam) & cum eo obedientiam, & pacem, & ſecuritatem, quæ finis eſt imperii & officium imperantis, omnia erunt inordinata, & res delapſæ ad primævum naturæ ſtatum, confuſaque turba, nemo ubi audit neminem: Quare & in ſtatum ſe naturalem reſtituit, & injuriis ſe exponit, qui juriſdictioni ſe ſubtrahit, dum defenſioni, & quæ per eam eſt, paci ac ſecuritati publicæ eo facto renunciat. Juriſdictio 2.
imperanti data & ſimul judicandi jus transſlato judicandi jure de propriis negotiis ſingulis in naturæ ſtatu competente. Virtus autem ju- 3.
riſdictionis non in judicio ſolo ſeu judicandi poteſtate nuda, ſed in *executione* conſiſtit: ſeparari igitur executio ab judicio nequit, ne illuſorium ſit judicium, & tota juriſdictione deſtituatur, qui effectu deſtituitur. fruſtra judicat cui judicata non licet exequi. hinc non ſententiâ, ſed executione judicium finiri vulgo traditum eſt. Marta executionem partem cauſæ potiſſimam dixit. & Dan. Mollerus ſententiam ſine executione campanam ſine piſtillo vocat, quaſi mutam, mortuam. optime And. Gail. executionem id eſſe, quod extremum in juriſdictione eſt. Omnimoda igitur Juriſdictio cauſæ cognitionem, definitionem, executionem complectitur: Perſonas item, res, terri- 4.
torium, cauſas, actiones. Ad perſonas exteras non extenditur: quo argumento & Legati admiſſi juriſdictione eximuntur ejus ad quem
* §. 51. fin. miſſi *, quia cum domini perſonam repræſentent,

tent, consistere extra territorium intelliguntur. Sic nec socius in socii subditum jurisdictionem habet, licet non pari conditione socientur *. Nec in æquales, vel qui æque sit * §.23. n. 1.
summus: Unde quæstio, de regni successione
5. si disceptetur, quasi judex sit futurus. His solis exceptis, qui in territorio reperiuntur hoc ipso subjecti jurisdictioni & imperio imperantis fiunt *. Quatenus in personas, causas, * §.31. n. 1.
& actiones sacras seu ecclesiasticas summi imperantis jurisdictio extendatur, suo loco di-
6. cetur. Si inter imperii partes controversiæ oriantur, coram principe non secus atque privati sunt *, ipse igitur sententiâ suâ compescit, * Vide l. 16. D. V. S. l.
moderatur, comminuit. Si inter fœderatos, 15. ad SC
7. cogendi, coërcendi, vel juris sui vindicandi Maced. l. 1.
læso jus est ut singulis in naturæ statu, nisi aliud §. 4. d. ædi-
pacto convenerit *. imprimis enim lex fœde- lit. edict.
8. ris inspicienda. Jus vero per se, vel per alios * §. 50. n. 3.
dicit: priore modo, erectis etiam tribunalibus & postquam causas ordinarius cognoscere cœpit, avocationis jure quod magistri appellant, vel motu proprio, vel a parte aditus: solvitur enim judicium vetante eo qui judicare jusserat *. Cum enim totam jurisdictionem * L. Judic.
illis adimere possit, multo magis ejus partem ff. d. jud.
9. potest. Sententia jus inter partes facit: non ipsi principi ut sequi eandem in negotio simili teneatur, si altera æquior ipsi visa fuerit, quippe non jure constituto civili, sed naturali, id est, sola æquitate regatur. Sic nec judici, qui secundum leges, non sententiam erroneam judicare debet. Ita ab institutione judicii juris-
10. dicendi est facultas, ab exercitio pertinentia utriusque & quæ consectaria sunt, sub judicialium nomine; quamquam & quorundam ante

insti-

instituta judicia, ut productionis testium, di-
ctionis testimonii, extrajudicialis fuisset usus.
Modus in naturæ statu consequendi suum,
etiam per arbitros judicatum, nisi ultro mo-
* §. 26. n. 6. nitus debitor præstaret, *vis* erat *, qua vel
res ipsas vel tantundem, vel plus etiam jus erat
capere, sub restituendi superflui obligatione.
Naturaliter juris sui quisquis privatus vindex 12.
est. redit autem jus naturale ubi judicia ces-
sant: Unde repressaliarum seu pignorationis 13.
jus inter diversos populos, de quo alibi men-
* §. 30. n. 12. tio fuit *.

§. XXXVIII. *Provocationi nulli obnoxiam.*]
Suprema cum sit, ulterior provocatio non
* §. 18. n. 4. datur *: unde summa dicitur, & decretoria,
quod superiore infirmari nequeat: quamquam
vero appellationis ab ipso Imperatore malè in-
formato ad melius informandum exempla non
desint. Sed & ad Majestatis hanc partem per- 2.
tinet quod ipsa appellationibus modum sta-
tuit, graduſque determinat: quod & circa
* §. 67. n. 4. sacra obtinet *. Commune autem inter plu- 3.
res ex pacto esse appellationis judicium, jus
supremæ cognitionis non minuit.

§. XXXIX. *Mali vindex, idem severus.*]
Severum oppositum benigno appello, qui à 1.
juris puncto non recedit, non qui crudelis sit.
De imperatore Apostolus. *Non frustra gerit
gladium, vindex ei, qui quod malum est, fecerit.*
Pœnæ jus non est singulis, neutro nec naturæ
nec zeli jure: illud juris sui vindicandi, vel
asserendæ securitatis suæ facultas, quæ in
bellum privatum incidit, quam etiam vindic-
tam privatam appellavimus; hoc mera & sedi-
tiosa fictio est, quæ fundamentum in authorita-
te sacra non habet. Est pœnę jus solius impe-
ran-

rantis in proprios subjectos ex juris naturalis facta per singulos reuunciatione: Renunciatio enim & singulorum respectu negationem seu privationem mavis juris resistendi naturalis probat & patientiam imponit, & imperanti jus plenum non impeditum relinquit, ut uti quibusvis mediis valeat quæ suæ, civitatis, singulorum securitati serviant *: inter hæc pœnæ jus est, lege prius posita. Sed & cum ad defensionem, quietem, securitatem Civitatis spectet internam, ad officium quoque pertinere imperantis debet, ut malefici pœnis coërceantur, boni adversus injurias defendantur, dum ita pœnam temperet, ut cor-
3. rectioni sit reo, exemplo aliis, (quos obiter pœnarum fines observa) non ut nuda dolentis animi sit exsatiatio, quæ bonum futurum non habeat, vel immanis sævitiæ species qua impingere adversus legem naturalem possit. Vanum imperium sine plectendi jure est: Convenit quod Pontifex dixit, *ideo se legem ferre, ut quos virtutis amor à vitio non retrahit, eos disciplinæ rigor coerceat.* Hinc legis partem alteram pœnalem esse volunt, non prohibitoriam unam aut distributivam tantum. Legum præcepta facilè transiliunt, qui commodum inde sperant. singulis itaque apposita talis pœnæ proportio sit, ut qui violent, malum majus ex pœna metuant, quam ex facto malo bonum sperant, dum si pœnâ bonum ex facto malo præponderet, quisquis appetitum sequetur, nec pœnæ nomen mereatur, beneficium rectius dicatur. Ad fines autem attem-
4. peretur, ne justo durior dicatur si haberi leviore finis possit *. Imprimis autem circa proportionem reipublicæ utilitas spectetur, ex

eaque

* *Vide hac §. 17. n. 1.*

* *Vid. optimè Marcian L. 7. d. pœn.*

eaque temperandæ pœnæ jus & arbitrium. Per naturam enim definitæ pœnæ universaliter non sunt; nec per legem Hebræis datam, quæ ut ei populo civilis, cum alia non esset, ita ad reipublicæ statum, & populi genium accommodata, & particularis, unde legem alteri populo, seu necessitatem non 5.
* Adde §. 40. n. 2. 3. ponit *. Pars legis pœnalis magistratui exigendæ pœnæ non jus solum dat, sed & obligationem imponit, nisi ipse velit in culpa esse. Delinquentes ad deferendum se non obligat, quare qui pœnæ severitatem quoquo modo, etiam facti negatione declinat, obligationem nullam violat. Extra delinquentes extendi vix 6.
est ut pœna directe queat, quamvis redundare ad alios indirecte: Quid si patris necem vindicaturum filium in majestatem suam princeps justò suspicietur? tollere è civitate non
* §. 31. n. 2 pœnæ jure, sed cautionis recte poterit *. Soluta pœna civili manere divinam ex eo probatur, quod obligatione adeoque & violatione legis civilis sublata, naturalis manet (ex pacto violato) quæ à Deo est, quare tollere eam ejusve obligationem quoquo modo potestas civilis nequit: a simili enim quomodo privati injuria remissione vel solutione tollitur, ma- 7.
* §. 40. fin. nente reo civili vindicta * ex transgressione legis & ejus latoris contemptu cui obedientiam debebat, sic & soluta pœna civili vindicare Deus injuriam sibi factam potest. utrique & magistratui & Deo injuria datur, neque pœna redimendæ libertatis peccandi est prætium. Quid si lex scripta civilis sit quæ matrimonium, vel uxorem, vel adulterium non nisi post copulam carnalem admittat, ante stupri pœnam imponat, vel aliam adulterio ex-

exceptionem permissivam adjiciat? Ego puto adulterium coram Deo esse ex violata naturæ lege, quæ consensu perfici matrimonia dictat, ut in contractibus solet: in foro civili non esse, nec adulterii pœnam, quippe quatenus lex civilis sit, sed qua tamen lege efficere summa potestas non potest, ut exemptus reus pœnâ sit debita ex admisso contra naturæ legem, cujus ipsa minister, non arbiter, nec supra eandem sit legem, ut tollere obligationem ejus & efficaciam posset. Quid si lex civilis homicidio exceptionem adjiciat, ut qui in terminis sit exceptionis pro homicida non habeatur? respondendum præsumptionem justitiæ esse pro exceptione, quippe quæ præsumptio actiones principum semper comitetur, ne malitia præsumatur, igitur qui justam exceptionem putet, quæ fundamentum in lege naturæ habeat, secuutus eam non peccat, jus naturale exercet, quod liberum lex civilis permittit: qui injustam, secuutus nihilominus, homicidii crimen coram Deo, nec pœnam evitabit: licet enim interpres summa potestas legis sit naturalis, non tamen interpres supra Deum ejusdemque legis autorem *, & propriæ cujusque conscientiæ dictamen * esse debet, sic ut obligationem tollere & efficaciam posset quam legislator summus ei dederat, cuique sententiam dare legi jus est majore cum efficacia: homicidium quoad effectus civiles non
8. erit. Quid si è converso lex civilis homicidam appellet vel committi etiam homicidium dictet, ubi naturalis exceptionem tribuit? dicendum, qui admiserit coram Deo non homicidii, sed inobedientiæ reum videri: ut si quis cum telo ambulet, quod in lege Cornelia est:

* §. 92.
* §. 5. n. 4. 5. §. 34. n. 1. §. 93.

eſt: ſi cui vis inferatur lex patientiam jubeat.
De actionibus internis ſupra dictum, eas extra 6.
* §.33.§.67. n. 6. imperium humanum eſſe *, quod exemptio-
* Vid. Bodin. lib. 4. p. 734. nem a pœna ſupponit *: adde cum per nudum
animi motum nemini læſio detur, ſic nullius
intereſſe ob eandem rem quempiam puniri.
Adde & extra pœnam eſſe quæ extra publicas 10.
* §.69. n. 9. in fin. ſunt tabulas *, ut ira, odium, avaritia, in-
vidia, ſuperbia, ingratitudo, & quæ plures
legibus naturalibus, iiſque ſcriptis in Evan-
gelio prohibitæ, ſoli Deo vindicta, legum
obſervatione pudori ſingulorum & conſcien-
tiæ commiſſa. Princeps ſolutus legibus qua- 11.
rum ipſe autor eſt, quod publicum in pœna
eſt juris poſitivi eſt, quo ſenſu veriſſime dic-
* §.68.n.14. Vid. Dd. ad l. 31. ff. d. LL. tum, leges pœnales ad principes non perti-
nere *. Inter ICtos agitata quæſtio eſt, utrum
actus contra leges nullus ſit *.

* Grot. Jur. Bell. 2. c. 5. n. 19. Trentac. 1. reſol. 1. Vinn. qu. ſelect. 1. qu. 1. §. XL. *Idem benignus.*] Damnatos pœnâ
eximit Principalis clementia, quâ re accede-
re ad Deos proxime perhibentur, cum dam-
natis ſalutem reſtituant. Ejus autem ſolius fa- 1.
ciendæ gratiæ jus eſt, quem penes ſummum
conſiſtit imperium, qui legum civilium mo-
derator eſt, & vitæ neciſque arbiter, qui tol-
lere eandem legem & ejus effectum, in certa
perſona, poteſt. de Principe Romano ſcripſit
Livius, *Illic gratiæ locum eſſe, eſſe beneficio,
& iraſci, & ignoſcere poſſe regem.* Sic & reſti-
tuere quo ad effectus civiles, ſed quæ læſa
* DD. ad l. 3. C. d. gener. abolit. apud viros graves manet *. Non peccat igi- 2.
tur qui jure ſuo utitur. Caſus difficilis eſt in
effuſo temere ſanguine humano propter oracu-
* Gen. 9. 6. li divini authoritatem *: Idem ſi quæ alia pro-
bentur crimina adverſus legem divinam pæ-
nalem in vim præcepti perpetui ſcriptam,
cujus

cujus non arbiter sed subjectus erit, nisi circumstantiæ juris rigorem temperent, vel à pœna ordinaria liberent, vel delictum sit cujus severius supplicium boni publici ratio non admittat, ut si non emendatio seu correctio sed malum majus inde sequuturum sit *, vel respublica ingens damnum passura: nam & his casibus dici de lege pœnali divina recte puto, quod de lege civili & naturali verissime dictum, *habere pœnas dependentiam ab connexione finium.* neque enim ad hoc sunt pœnæ ut per eas respublica patiatur, periclitetur,

* §. 39. n. 1. 2.

4. evertatur, sed vero salvetur *. Licet autem & pœnis ecclesiasticis juris positivi ignoscere, quod alibi dictum *. At parcè ubique indulgenda gratia, ne impunitatis spes homines ad crimina audaciores reddat. Notum est illud,

* §. 29. n. 2. 3.

* 26. n. 9. §. 68. n. 10.

5. *Impunitatis spes, impietatis parens est.* Post mortem factæ restitutionis illustre exemplum in Lollia cernimus, cujus iniquè sententiam passę cineres reportari, sepulchrumque extrui Nero permisit, narrante Tacito. Idem aliis

6. contigit. Refer huc asylorum jura, quæ vim etiam publicam à reorum capitibus arcent. Adde conniventiam & tolerantiam, quæ juris rigorem temperent: Et quod Imperator in Novell. *Non eandem se in operibus, hoc est executione, quam literis, id est legibus subtili-*

7. *tatem servare* *. De potestatibus inferioribus scriptum est, sententias mutare non posse (a) & juris regulis adstringi; quippe quas sub legibus, legumque ministros Princeps constituit.

8. Repete & hic quod proximè dictum *, tollere Principem legis naturalis obligationem, atque adeo eximere reum per gratiam divino supplicio non posse: Adde, si æqualitatem

* *Nov. 129. pr. Sozom. lib. 7. cap. 12. fin.*

a *L. 1. fin. d. quæst. l. 27. d. pœn.*

* §. 39. n. 7.

ſpectes, nec injuriam privatam remittere, dum publica ſolius imperantis ſit.

XLI. *Dignitatum omnium fons eſt, & author.*] Vel eximium vel ſpectabile ante imperia in 1.
populo vel ſingulis erat nihil, vel conſenſu omnium uni vel principi vel concilio ceſſit. Subjectionis ſtatus non poteſt dignitatis eſſe, niſi permittente eo apud quem omnis eſt dignitas.
Quicquid igitur ſub imperii ſtatu eximium 2.
nunc aut ſpectabile in ſubjectis conſpicitur, ab uno principe manavit: Ita Baldus, *A principe, tanquam á fonte, exeunt omnium dignitatum rivuli.* Et alius, *A principe profluunt omnes dignitates, tanquam á ſole radii.* De Imperatore Seneca dixit, *Qualem quiſquis ſortem ſtatumque habet, in manu mea poſitum eſt; quod cuique mortalium fortuna datum velit, meo ore pronunciat.* Hinc omnis quæ inter cives eſt inæquali- 3.
tas, ſecus atque in naturæ ſtatu*. De ordine ſervando titulus in Cod. exſtat (a) Rationem adde, ut confuſio vitetur, ac de honore & gloria certamen, quo nullum geri pertinacius videas.

* *Introd.* §. 1 *n.* 5 & §. 3 *n.* 11.

a *Lib.* 12 *tit.* 8 *add. l.* 1 *d. Conſul. l.* 1 *d. alb. ſcrib. l.* 3 *de tyron. Nov.* 62 & *infr.* §. 47 *fin.*

§. XLII. *Qui rempublicam adminiſtrent, jura majeſtatis exerceant, Magiſtratus.*] Micat inter 1.
omnes magiſtraturæ dignitas: unde ut cæteræ principis beneficio tanquam á fonte ſuo in ſubjectos emanat. Adde autem rationi quæ ex 2.
origine deducitur omnium dignitatum, alteram hanc, quod naturaliter is ad quem cura pertinet totius, vice ſua conſtituat qui partes regant. Adde officii ſui præſtandi molem ſublevare eo modo quemque poſſe, quo rectius præſtet. Taciti dictum eſt, *Principem ſua ſcientia non poſſe cuncta complecti, nec unius mentem tantæ molis capacem eſſe.* His rationibus

nibus magiſtratuum creatio inter jura cenſetur
quæ ſoli majeſtati competunt. Itaque eligit
quibus quam aliis potius curandas partes man-
3. det *; *executione*, & *exercitio*, poteſtatibus * §. 65 n. 4
minoribus conceſſâ: at revocabiliter, etiam
nulla addita cauſa, (dum a mero principis be-
neficio pendeant) & ſub onere de exercitio re-
ſpondendi; ne ſi juris alicujus exercitium irre-
vocabiliter concedamus, nec ſub onere re-
ſpondendi, ipſum potius *jus*, hoc eſt ſummam
eatenus poteſtatem tranſtuliſſe videamur, quod
4. inferius improbabimus *. Exercitii autem * §. 98
commiſſi reſpectu induiſſe magiſtratus perſo-
nam principis dicuntur, cum fictione quadam
principis in ipſo repræſentante perſona conſpi-
ciatur: Ipſi coram principe privati *, & in- * § 94 n. 11 fin.
ter ſe licet inæquales, æquales ſunt omnes *: * § 14 n. 7.
Quomodo inter principes nulla coram Deo in-
5. æqualitas. Creari neceſſitas publica coegit,
vel quia rebus omnibus, cum bello tum pace
exequendis, unus princeps non ſufficeret, vel
intereſſe omnibus ipſe perſonaliter, vel per ſe
expedire nolit, vel ſimpliciter quia committe-
6. re alii placuit: ita tamen, ut ipſius partes in
eodem negotio nihil magis, atque Dei in
principis excludantur; quam enim functio-
nem alii mandare poteſt, ipſum per ſe ex-
ercere concurrenter nihil impedit *, cum * *Confer*
& revocare mandatam poſſit, ratione proxi- § 80 n. 5
7. me conſideratâ. Functiones largiri jure hære-
ditario, ſi intra terminos maneamus naturales,
non poteſt qui ad vitam imperium tenet *, ju- * *ſup.* n. 3
ris enim temporarii effectus niſi pariter tem-
porarii eſſe non poſſunt. Status autem Demo-
craticus perpetuus dicitur *: quod & in Ari- * § 10 n. 130
ſtocratico verum eſt. eadem navis manet licet

 partes

* L.76 d.jud. l.10 §.7.quib. mod. usufr. amitt.

* Covar. c. peccatum p.2 §7.infr.§ 81 fin.

* Constitut. ejusd. Impt.1 de ætate ineuntium officia.

* l. ult. d. off. rect. prov. l. ult.C. d. crim. sacril.

* Nov. 8 cap. 9. Nov.17 cap 10. Nov.128 c.20 Nov. 134 c.1.

* Exod. 18 17 seqq.

* §.65 n.17. §.67 n.9.

partes omnes mutentur *. Idem nunc populus est,qui ab hinc centum annis fuit, licet nemo superfit. Cui magistratus mandata est collatio, reipublicæ is ad eligendum eum qui sit dignus tenetur, si indignum, damnum sarcire quod per culpam suam respublica fecerit *. Alexii Comneni constitutio Imperatoria exstat, ne in pueros dignitates conferantur, nec in annis 20. minores, nisi ipsa imperatoria majestas eos honoraverit *.

§.XLIII. *Ministros singulos, publicos.*] Singulos, ad differentiam: communicat enim potestatem suam vel singulis, vel junctim pluribus, ut uni. Patriæ suæ vel officii alicujus administratio nulli sine principali jussu vel beneficio permittitur *. Cui permissa administratio,cinguli sui seu loci servatorem constituendi licentiam non habet; quod & imperatoribus Romnias placuit, Hosdrunâ & Mesopotamiâ exceptis *. Qua parte quisquis præfectus, cum repræsentare personam principis, hoc est populi diximus, persona is *publica* dicitur; alio nomine *politica*, à naturali distincta. Sic personæ publicæ fuere LXX. Seniores, quos monente Jëthrô judiciis præfecit Moses *, ut in dijudicando populo ipsum principem sublevarent, principis autem nomine jus dicerent. Eodem sensu sacerdotes & ecclesiæ pastores publicos appellaveris *, electione non muneris emanatione, quod infra plenius. Item militiæ rectores. Adde qui in omni specie jussa sententiasque exequuntur. Excellenter autem repræsentare principis personam Legati dicuntur, unde & ipsi *Excellentes*, quasi qui faciem & authoritatem principis modo excellenti gestent: apposite de Legato Tul-

(right margin numbers: 1. beside "Singulos"; 2. beside "Patriæ"; 3. beside "tio,cinguli"; 4. beside "tamiâ exceptis"; 5. beside "Seniores")

Tullius, *Senatus faciem secum attulerat, authoritatem reipublicæ.* Unde & sanctimoniam iis, nihil secus atque ipsi principi, & naturalis ratio & consensus gentium de-
6. fert*. Qui vero partem in republica repræsentativam, seu directivam, seu executivam non habent, personis publicis, in nostra materia, non accensemus: sunt enim publicæ alio sensu qui solam functionem ab authoritate publica habent, quomodo Notarios publicos dicimus.

* *Text. de jure Romano vid. L. ult. ff. d. legation. l. 7. d. vi publ.*

1. §. XLIV. *Vel Collegia instituit.*] *Publica*, quod partem in reipublicę administratione, seu
2. regimine publico faciant. Eaque ordinaria*, vel extraordinaria. Ordinaria permanentia, vel certis temporibus indicta. Extraordinaria quæ tempora definita non habent, arbitrio au-
3. tem principis indicuntur. Omnium hæc una natura est, ut congregati principem repræsentent (nisi forte ad consilium vocati) & unius personæ politicæ vicem sustineant, cujus una sit actio, unum judicium, quod majore parte
4. concluditur: Ut tamen dissentientis, cujus non accessit consensus & judicium, nec actio, nec factum sit*, inde nec in mali vel debiti partem venire (si quod tale commissum vel contractum fuerit) qui dissensu suo impedire conclusionem nequivere. Cogit & extra ordi-
5. nem princeps invitos, & invitos resolvit*, vel consummato, vel necdum cœpto, vel in medio relicto negotio; neque est qui summo imperanti legem statuat cui expedire aliter visum fuerit: Privatum fit collegium, & privati manet pœna, si consultare de rebus publicis perseveraverint, non excusandi à læsæ Majestatis
6. crimine. Dum conveniendi de negotiis pu-

* §. 71 n. 10

* §. 85. n. 8.

* §. 71 n. 11

blicis in concilium inter jura sit Majestatis. Alio sensu publica dicuntur collegia, quod 7.
solam authoritatem à potestate publica habent, quæ privatis accensemus *, ut de rebus privatorum, vel quod partem in reipublicæ administratione non faciant.

* §. seqq.

§. XLV. *Cætera privata, licita vel illicita.*]
1. Naturaliter seposita omni humana lege, coire hominibus privatis privata authoritate, & pro arbitrio licere, naturalis libertas, & vel ipsa natura humana, qua appetens societatis simplicis *, probat, itaque licitæ ex naturali jure, etiam sub imperio, conventiones. Illicitæ ex prohibitione legis factæ. 2. Prohibendi ratio ex institutæ conventionis fine, seu causa petita: ut si justa, honesta, probabilis sit, ex qua turbari pax publica nequeat, vel aliud inde damnum resp. persentire, 3. prohiberi lege non soleant, nec ubi generalis est prohibitio *, à lege excipi. Sic non prohibitæ non tantum in nundinis, in templis, locisque similibus, etiam frequenter & cum multitudine hominum congregationes, quas confusas appellare liceat: Sed nec quæ in formam corporis fiunt, artificum, mercatorum, aliorumque, artis suæ, mercaturæ, negotiationis causa, quin imo a lege generali quæ corpora, collegia, societates prohibet, exceptæ, & à publica potestate specialiter permissæ, quare & ab eadem potestate authoritatem habent, & personam, & leges præscriptas, vel jus sibi condendi *, & res communes, & arcam communem, & actorem seu Syndicum (a), & alia jura, ad exemplum reipublicæ *. Permissio personæ jus includit, & permittentem quodammodo obligat, usque dum permissio durat,

* §. 15 n. 8. 9.

* Ut in l. 3. §. 1 d. coll. & corp.

* l. 4. eod.

a L. 1 §. 1. quod quisque univers: nom

* Ibid.

durat, si pacto maxime convenerit, ut permitteretur. Hoc sensu publica etiam dixeris collegia, minus proprie. Quæ vero conventio-
4. nes causam probabilem non præferunt, malo consilio institutæ censentur, & experientia plus satis compertum est quam soleant clanculum in quibusdam turbæ *, seditiones, tumultus, rerum publicarum mutationes, eversiones, præparari, foveri, quæ componere difficile & tristes plerumque habere exitus, dum vel in religione fere sectas excitare, vel imperium in partes trahere. Tales censentur quæ permissæ non sunt. Conventicula, societates illicitas jus civile appellat. Factio proprie dicitur cum pacto novo subditi (priore jam in imperii institutione obligati) stipulata invicem fide, sub duce plerumque conveniunt; quod civitatem est in civitate, & imperium in imperio erigere, contra summum legitimumque imperium, ut hostem ultro intra mœnia admittat qui ejusmodi conventiones summo cum
5. rigore non coërceat. Ubi generalis exstat, prohibitio, tanta ejus virtus & efficacia erit, ut nulla quidem haberi congregatio vel societas sine consensu expresso poterit. Si in quas-
6. dam specialis prohibitio, *non expressæ* libertatis manent naturalis: Ut & per legem *permissæ*, dum novi ex lege nihil accedit, quod alibi dictum *. Quæ vero *tolerantur*, vel *conniventur*
7. tantum, hoc abest ut fundamentum ex jure naturali trahant, ut vel haberi nullo jure dicendę sint, quare nec personam nisi per toleran-
8. tiam habent. Religionis publicę causa conventiones Marcianus permisit *. Addito temperamento, dum tamen per hoc non fiat contra SCtum quo illicita collegia arceantur. Pro-

* Liv.2.n.28.

* §. 2c. fin.

* L. 1 §. 1. d. colleg. illic.

hibentur generaliter Heretici, qui a publica dissentiunt religione, ecclesiis iis ademptis, & in cujuscunque privati congregationes suas celebraverint ędibus, sciente domino, ejus loci Ecclesię Catholicę vindicandis*, vel Fisco adcorporandis *. Sed quę prohibitio perpetua non fuit: solis enim Eunomianis exceptis, reliquos omnes in suis coire conventiculis Theoddosius permisit. Aliis copiam fecit ut extra urbes oratoria sibi extruerent. Novatianis etiam concessit, ut ecclesias suas intra urbium septa absque ullo metu retinerent *. Jam prius Gratianus lege lata edixerat, ut omnibus cujuscunque religionis hominibus absque ullo discrimine in ecclesias convenire liceret, Eunomianis, Photinianis, & Manichæis exceptis *. Et Judæis permissa Sabbatha sua, & festivitates suas, & Synagogas habere *. Sed & Christianis multo ante ipsi etiam imperatores quidam gentiles idem concesserant, quod ex Eusebio, Socrate, Sozomeno legas.

* L. 2 d. sum. Trin. l. 3. l. 8. §. 3. 5. §. 3. d. hæret. Nov. 42. 132. * l. 2○ C. Theod. lib. 16. tit. 5.

* Socrat. 5 c. 20.

* Cap. 2 eod. Sozom. 7 c. 1 fin.

* L. 2. 4. 11. 13. C. d. judæis.

§. XLVI. *Munera invitis imponit.*] Sunt enim nec onerosa tantum, sed & periculosa. 1.
Personalia appellantur quæ corporali labore, & animi sollicitudine explicantur *. Susci- 2.
piendi necessitas ex jure in personam venit, & originaria imperii institutione, quâ singuli ad ea tenentur quæ reipublicæ conservationem spectent; magis igitur jussi tenentur, dum quid spectet solius principis sit judicium *. Eligit princeps arbitrio suo digniores, prudentissimos, qui muneri aptissimi, ac pares sint, ut per eos potius quam alios resp. defensa sit. Exempla in legationibus sunt obvia, sunt in aliis: de defensoribus civitatum, textus est in Novellis Justiniani constitutionibus, recusan-

* L. 1 §. 3. l. 18. §. 1 ff. d. muner. & honor.

* §. 81.

ſantibus quinque librarum auri imminente pœnâ, ſic ut & poſt pœnæ ſolutionem ſuſcipere defenſoris officium nihilominus cogantur *. Sunt etiam exempla in minimis, quod juris publici peritiſſimus & inſignis Galliæ practicus Ærodius obſervat *. Eſt & ſimile privatis jus in tutelæ datione, non jure proprio, ſed quia principi ita placuit, ne pupillus indefenſus ſit.

* Nov. 15 cap. 1.

* rer. jud. lib. 10 c. 3 Gail 2 obſ. 52 n. 3 ſeqq.

§. XLVII. *Parem in territorio habet nemi-*
1. *nem, inferiores omnes.*] Ea nempe ſummi conditio eſt, ut nihil adæquet, nedum ſuperet *, qua periodo omnis poteſtas in ſubjectos, & ſuperioritas, & dignitas in perſona principis
2. concluditur. Dignitas territorialis & ſupra principes exteros extenditur, in territorio conſiſtentes, licet dignitate ſuperent: non ex perſonali aliquo jure, ſed eo quod territoriale appellant, quo reſpectu & ſubjectorum habentur conditione *, dum & ipſi extra territorium privati ſint. Quæ in contrarium uſus exempla, quantumvis iterata produxit, ad humanitatem referri debent, jus non probant.
3. Neque vero jus principis in territorio ſuo per præſcriptionem tollitur, dum in territorio ſuo ſuperior ſemper maneat territorii dominus.
4. In territorio neutro, interque æquales uſus & patientia plurimum valet: unde jus inter gentes. Poſſeſſio contraria ibi jus mutat. Æqualitas à libertate eſt æquali *, quod nemini ſubſint. Aliud ſi qui ex fœdere inæquali alteri imperii reverentiam debent *. Sed & potentiori cedere prudentiæ quandoque eſſe poteſt. Or-
5. do fere inter æquales, niſi conventio interceſſerit, ex tempore æſtimari ſolet * ob naturalem ętatis venerationem: Sed qui dignitatem non minuit, cum ex neceſſitate ſit ordo,

* §. 18 n. 4.

* § 31 n. 1.

* § 21

* § 23

* Conf. § 41 fin.

dum conftere omnes in uno loco non poffint.
In plurium focietate primus locus ei debetur,
qui plus cæteris participat in focietate.

§. XLVIII. *Belli.*] Belli jus tanquam me- 1.
dium neceffarium ad defenfionem pertinet.
fine defenfione nulla populo falus eft, neque
* *Sup.* § 13 fecuritas *. falutem populi per defenfionem
procurare officium fupremæ majeftatis eft *.
* §. 14 quod officii alicujus eft neceffe eft & poteftatis,
& juris ejufdem effe dicamus; fequitur
hinc & belli jus penes eundem effe. Adde ut in
bello plerumque falus, fic exitium fæpe rei-
publicæ verti. Imperiis inftitutis bella fta- 2.
tim privatis illicita fuere, vindicta juris pu-
* *L. nullis, C.* blici effe cœpit *, nifi quatenus defendendi
de Judæis. fe jus ex lege civili manfit *. Hinc & arma
* § 3 *n.* 4 & habere ad bellum, illicitum, munitiones ex-
feqq. truere illicitum, nifi permiffu principum, ob
tutelam publicam. Vis illicita ob judicia in-
ftituta, & actiones proditas. Quin & magi-
ftratus inferioris, quifquis ille fit, fummam
poteftatem non habentis, publicum & fo-
lemne bellum effe non poteft, dum privata
* § 42 *n.* 4, coram principe conditio fit *, publicum nihil
jure fuo habeat, & convenire de belli folen-
nibus nequeat: Deinde quod belli jus non fi-
ne coactione fit, quæ cum tota à fumma po-
teftate emanat, ut privati qui fine imperio eft,
ita nec magiftratus inferioris effe poteft. Nifi
quatenus defendendi fubjectos jus adverfus
exteros (cogendi enim fub jurifdictione &
imperio venit) à fumma poteftate laxius vel
reftrictius datum fit; jure itaque ab eadem
poteftate promanante, qui quod publicum &
folenne eft accommodat, vel non accommo-
modat. De cafu non expreffo fi quæratur,
venif-

venisse dicendum hoc jus sub generali defensionis jure, si aliter defendi quibus præpositi sint subjecti nequeant. At cum ea defendendi ratio subjectos plerumque civitatis omnes, atque adeo totam civitatem in periculum trahat, ademptum id jus per leges civiles est: sed quod ipsum exceptionem in necessitate summa patitur, ut si consulendi principem in re præsenti non sit copia. Ab authoritate principis si indictio accedat, belli solennis nomen est, quod ad ritus, & justi quod
3. ad effectus externos. Ad eos effectus indictio
usurpari in bello ex jure gentium cœpit, cum
naturaliter nec ad vim justam, minus ad defensionem requisita esset; rationem alibi didimus
*: quin stulte egerit qui monitum adversarium * § 6 n. 3
sibi fortiorem concitaverit. Quamvis requiri de satisfaciendo interpellatio videatur; sed quæ a belli indictione differt. Causam exprimi receptâ cum indictione nihil est necesse, dum interpellatio præcessit. Ad jus belli pertinet
4. imprimis arbitrium de justitia belli; unde jussi
bellare subditi tenentur *. Causas justificas * § 93 n. 6
collige ex iis quæ supra de conservatione sui & seqq.
rerum dicta *. Offensivo quod nostrum est * § 3 n. 3
vindicamus, vel debitum nobis, cujus vocis seqq.
latiore significatu & injuriam & damnum complector. Injustum est bellum, si offerat satis debitor, vel promittere arbitro velit. Justum si neutrum velit. Ex apparatu vicini bellico si metus justus sit, cavere sibi etiam armis licere, & indicto bello ni desistat, vel de non offendendo caveat (quomodo & ob minas vim
facere *) omnino affirmandum censeo. At * § 3 n. 8.
nuda ejus potentia, qua nocere possit, si aliud * § 2 n. 10, 11
nihil concurrat, vix est ut justa belli causa sit *. § 3 n. 7. § 15 n. 3.

Sed

Sed an utilitas quævis, dari certa definitio vix poteſt: videndum autem quatenus ad reipubli-
* §3 n. 8 cæ conſervationem faciat *, quod princeps
§3 n. 10.27. arbitrabitur *, cujus arbitrium, ut ſingulo-
*§4. 5: 81. rum in naturæ ſtatu, juſtitiæ præſumptionem habet. Sic belli offenſivi cauſa juſta præſumitur, ne injuſtitia præſumatur. Unde belli effectus externi, & nulla rei occupatæ in bello, quaſi ex metu, repetitio, dum & juſtè datus metus præſumatur, quamvis vere poſſit non juſte datus eſſe. Hoſtis ab latrone diſcrimen
* §16 n. 4 in cauſâ agendi eſt differentia *: Si belli cauſa non ſit juſtifica, ipſi reges piratæ, latrones dicti.
Inter belli jura occidendi hoſtis licentiam jus 5.
naturale concedit, id eſt, facultas nulla lege prohibita: ſin aliter nequeas, præcipit, ut
* §3 n. 2. 3. ipſum te ſerves *. Modus naturaliter in arbi-
5. ſeqq. trio eſt partium: ſed quem inter gentes conventio tacita limitavit, cum veneno hoſtem tollere, fontes inficere, percuſſorem mittere, jam diu apud moratiores inauditum ſit. Sed bello captos occidere dum bellum & belli jus manet, alibi dictum: eadem ratione & vi ipſa & in impetu ſuperatos, & ſine conditione de-
* §29 n. 8, 9 ditos *, vult enim hujuſmodi deditio licere, quod in hoſtem licet. Sed quo caſu, & præcedente, moderatio adhibenda, dictante naturali ratione, ſi parcendo victis non ſit unde metuendum ſibi victor habeat, id eſt, tuta civitas eſſe poſſit: parcendum enim his, ut iis qui
* §29, n. 6. voluntarie in ſervitutem convenere *. Idem de victis aliis dicendum, qui pro ætate, ſexu, conditione nocere non poſſunt, aliove modo innocentes habendi; ſed quod æſtimare prudentiæ & arbitrio victoris, ex præſenti & præviſo rerum ſtatu concedendum. Facta æſtimatione

in

in eam partem ut nocere non poſſint, diverſum introduci hominum jure, quod eſt gentium, quamvis exempla extent plurima, vix eſt ut ipſe admittam. Sunt alia in bello quæ jure naturali licent, ſed quæ omiſſa ſanctitatis, gratiæ, miſericordiæ, clementiæ, beneficientiæ, charitatis, bonitatis, humanitatis, & quę ſimilia ſunt, virtutum merentur nomina. laudabilia, & quæ generoſos & excelſos decent animos, ſed quæ eam quam diximus facultatem non tollunt, cui exercere eandem placuerit. In res hoſtium jus victori naturale conceſſimus, dum lex nulla naturalis ſit quæ limitationem ei ſtatuat: quare eripere, capere belli jure licet corporales & incorporales, captas dominii jure ſibi habere, tenere, uti, abuti, militibus largiri, dividere, aliove modo de iis pro libitu diſponere, & alia *. Modo res excipias, quę licet in hoſtium ſint territorio, hoſtium tamen non ſunt. unde nec res hoſtiles dicendæ in hoſtili navi, cum nec navis hoſtilis ob res ſit hoſtiles, ubi diverſum conſenſu communi non placuit: ſed quæ res hoſtiles, ut capi in navi non hoſtili, ſic in territorio utrique pacato, & neutro poſſunt; & ipſæ perſonæ offendi, cum facultas in hoſtem naturalis nulli limitata territorio ſit: Quamvis territorii dominus efficere lege civili poſſit ut offenſio delictum ſit, cum eouſque perſonæ in ſuo territorio conſiſtentis extendere defenſionem poſſit, quomodo & ſubjectorum ſuorum militantium & non militantium jus in hoſtem lege civili limitare. Adde jus principis flagrante bello urbes, ædes diruere, depopulari agros, ſegetes comburere, & quæ plura inter juſtas belli artes & media ſint, quæ damnum dare adver-

* § 31 n. 9. § 97 n. 2.

ſa-

ſario, vel cogere eum ad anguſtias & deditionem poſſint: Unde & juſtæ de redimendo circa ea jure & voluntate hoſtium exactiones, tributiones. Notandum autem inter belli jura, ſi locus ab hoſte captus, à ſociis belli puta acceſſoriis reciperetur, non ſociis, ſed parti principali hunc receptum videri: maxime ſi auxiliaris ſimpliciter alterius principis eſſet manus extra belli ſocietatem, ad hoc enim uterque militant, ut per eos injuria noſtra reparetur, damnum ſarciatur, res ablatæ reciperentur. De ſumptus modo, naturaliter ſocio debiti, conveniri nunc vulgo pacto ſolet. Si plures adverſarii uni hoſti æque principales, ſibi quiſquis acquirit.

§. XLIX. *Et pacis.*] Apud quem belli, 1.
apud eundem & pacis feriundæ jus eſt, ne ſi non ſit, manere continuo in belli ſtatu activo teneatur. bellum geritur ut pax acquiratur. Ita Saluſtius ad Cæſarem, *Sapientes pacis cauſa bellum gerunt, & laborem ſpe otii ſuſtentant.* Et Cicero, *Ita bellum ſuſcipiatur, ut nihil aliud quam pax quæſita videatur.* Sed & 2.
cum pacis ratione, poſiti in naturæ ſtatu homines in ſocietatem civilem coivere, ad principem pertinet actiones ſuas omnes ad pacem
* §14. dirigere*. Adde in ſpem æternitatis inſtitu- 3.
tas reſpublicas, quas pax ſervat, belli vis enecat. Unde jus principi pacem ineundi. Idemque de Optimatibus dicendum. Inter ho- 4.
ſtes ſi nihil expreſſe dicatur, talis contracta pax intelligitur quam leges naturæ dictant. Quando pax rupta cenſeatur ex Grotio & aliis 5.
videas. Interveniunt negotio mediatores non poteſtate ſuperiore jubente, ſed authoritate ſuadente pacem, vel quia ſua intereſt bellum non

6. non geri. De servanda pace idem quod de aliis conventionibus publicis & privatis dicen-
7. dum *. Quæ fidei ab extraneis observantia * §3 n. 22
8. promittitur, guarantia appellatur. Differunt 27. § 50, n. 4
à pace induciæ & conveniunt cum ea, dum his contractis bellum maneat; pax bellum finiat. quare quod de pace dictum trahi ad inducias nequat. belli tamen actus, offensio, vis omnis sub induciis cessant, sed manente bello, unde & induciarum belli status. Pacem ipsi principes, inducias, sed brevissimas, præpositi bello duces in ipsa acie, vel ad deliberandum de deditione, tollendos mortuos, vel similia contrahunt, armistitia appellant.

1. §. L. *Et fœderum.*] In regnis regum est fœdus facere, neque vero per alios fœdera injussu fiunt summæ potestatis: ita apud Salustium, *Senatus, uti par erat, decrevit, suo suique populi injussu nullum potuisse fœdus fieri.* Un-
2. de & populum jubentem obligant. Continent autem quod vel ipsa naturæ lex, hoc est recta inter gentes ratio dictat, fœdera improprie, cum nihil præter hominum in naturæ statu officium erga se contineant: vel quod consensu prius tacito inter easdem placuit, quo sensu confirmatoria recte appellaveris, ut roboratum novo consensu jus strictius liget: vel pro occurrente occasione materiam recentem habent, in obligatione maxime auxilia ferendi impetito, quam Ligam defensivam, vel impetenti, quam offensivam appellant. jure ab utraque parte æquali, vel inæquali, quod supra plenius *. Unde collige privatorum non esse * § 23.
fœdus facere, qui sub publico sunt tutamine, nec offendendi alios jus habent: adde fœdus esse de re populi, de qua penes privatos dis-
po-

ponendi per contractum, jus esse non potest. Igitur a subjectis, seu magistratibus inferioribus, injussu summæ potestatis percussa, non fœdera sed conjurationes dicendæ. Obligatio 3.
non firmior est, quam privatorum paciscentium in natutæ statu: sed ut in fide hi introducto imperio, sic in fœdere fœderati apposita in eo coercitione, vel per compromissa, judicia, vel per vim continentur *. Quatenus ad successores fœderum obligatio pertingat, ex jure & potestate principum magis, quam distinctione inter fœdera realia & personalia definiendum: durat autem cum rege regno pulso, dum penes eum jus maneat imperii *. A sponsione differunt, quod hæc in angustiore significatu accepta promissio sit de re populi 4.
injussu populi: unde nec populum sed ipsum promittentem ad interesse obligat. nisi conditionata sponsio, *Si populus sensuisset*, vel simplicem scientia & silentio probaverit, quod ex actu imprimis judicandum qui referri probabiliter ad aliam causam nequit. Laxior conventionis publicæ est significatio, quod tracta- 5.
tum omnem complectatur, dum sub ea pax, fœdera, induciæ, & alia veniant *. Primum in omni conventione salus populi esto, 6.
in qua officium est imperantis *, cum ob propositum populo finem instituendi imperii, tum ob virtutem obligationis qua imperantes singulis tenentur; quæ cum antiquissima sit & nulli teneri quam subjectis arctiori vinculo possint, (quippe conditionatum sit imperium, conservet, ne perdat populum *,) posteriori aliqua vel quæ firmior sit infirmari omnino nequit: quare qui ita pactus sit, quod stare cum populi salute non possit, sed vel servando perdat

* § 37 n. 7.
* § 97 n. 2
* § 23.
* § 14.
* § 94 n. 3.

dat populum non peccat si non servet, imo peccat si servet, quamvis & peccatum dici possit, quod ita pactus fuerit. sic ex justissima causa recedere a conventione, ut privata, sic publica licet *. Non ob utilitatem quamlibet, & si vel modicum, nec contemnendum plane versetur præjuditium *. Jus civile læsis per restitutionem succurrit ex æquitate naturali, principes, utpote qui sint in naturæ statu, ipsi sibi judices sunt, unde ex facultate naturali ipsos se medio naturali restituunt.

* §. 3. n. 23 §. 26. n. 8.

* §. 2. n. 8. §. 3. n. 10.

1. §. LI. *Et legatorum jus habet.*] Apud quem belli jus, & pacis, & fœderis est, apud eundem & Legatorum sit necesse est, ne mutui inter principes de bello, & pace, & fœdere,
2. occasio promtissima commercii desit; dum col-
3. loquio agere, quam literis placuit. Mittunt autem qui summam majestatem habent, nec mittunt nisi qui habent: missionem credentiæ probant. Non mittunt cives, nec destinantur
4. ad cives. Qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, mittunt pro ea parte qua non sunt: unde in bellis civilibus necessitas interdum huic juri locum fecit, extra regulam; puta cum ita divisus est populus in partes, quasi æquales, ut dubium esset ab utra parte jus staret imperii; idem cum jure admodum controverso de regni successione duo decertant, quia hoc eventu gens una pro tempore quasi duæ gentes habentur. Piratæ, & latrones interdum jus legationis ex fide data nanciscuntur.
5. Victi bello, regnoque exuti, cum aliis regni bonis & jus legandi perdidere. Fœderati de negotiis privatis mittunt singuli, de fœderis
6. juncti omnes: qui in fœdere inæquali sunt, quia sui juris esse non desinunt, jus etiam le-

N gato-

gatorum retinuere. Pertinet & jus recipiendi legati, & non recipiendi ex solo territoriali
§. 31. jure *, quamvis rectius non recipietur si causa insuper subsit unde lædi respublica possit, cujus rei arbitrium est principis, quod ad causas speciales non coarcto: Si causa non subsit admissio recepta ex jure gentium, admissi ne violentur ex jure naturali, ob delicta ne puniantur ex jure etiam inter gentes est, nisi quod delictum dicetur legati officium spectet, quo nomine tutus ex jure naturali esse debet.

§. LII. *Viros militares conducit.*] Quippe 1.
* §. 48. & 14 defendere subjectos ad officium pertinet imperantis *. hinc media ad defensionem necessaria procurare. defensio omnis in vi militari est. nulla gens sine armis haberi potest. arma ad defensionem necessaria esse, in ipsis brutis animantibus natura testatur. *Dente lupus, cornu taurus petit*, & quæ plura in hanc rem ab aliis adducta. sequitur hinc, summæ potestatis jus esse militem, hoc est viros armatos conducendi. Sed & cum defensio injuriam & vim 2.
omnem internam coerceat, ejus solius esse debet apud quem omnis est coactio. Sed neque privati juris est quod autoritate publica fieri debet. publicum quod est, ab solo imperante est, in quo populi est persona. Cives 3.
ipsos ad bellum cogendi jus, non conductos,
* §. 29. n. 11. ex imperio in personam habet *, & plectendi potestate qui jubenti non obtemperaverint.
* §. 86. n. 3. principi simplex debetur obedientia *. Adde hoc jus ad imperii exercitium, & ad populi securitatem pertinere, & ipsos cives ad servandam remp. cujus ipsi sunt membra teneri, ex lege de conservatione sui. Sed quod jus exerceri à principe extra casum extremæ necessi-

ceſſitatis non ſolet, nec aliter quam ubi periculum eſt ne pereat civitas, inſtituta ne periret: de ipſa autem neceſſitate ſolius principis
4. eſt arbitrium. Eoque caſu non attendi ab eo munere vacationem, optime Ærodius probat *: adde quod exemptio non naturalis, ſed * *Rer. Jud:*
5. civilis ſit. Illud denique obſervatu maxime 10. 14.
dignum, per conductionem proprium cujuſque principis fieri militem, unde argumentum ad imperium & alia jura colligas, de quibus deinceps dicetur.

1. §. LIII. *Ducit.*] Imperio regit: voce in latiore ſignificatu accepta, ut non ducem proprie, ſed & Imperantem ſummum, omneſque imperii actus & obedientiam à parte, ambitu ſuo complectatur. Rationem proxime dedimus, quia proprius ex conductione miles eſt, eſt autem rei propriæ propria cujuſque diſpoſitio: Sed & poſt conductionem pars multitudinis miles eſt, cui imperare ſolius majeſtatis eſt.
2. Ducit rex per ſe, Optimates per legatos: his, quia præſentes ſoli principem repreſentant, cæteri inferiores omnes, ſive toti corpori ſive parti imperent. Superveniente majore lumine
3. offuſcatur minus. Soli luna, & lunæ aſtra minora cedunt, Hinc ſummæ poteſtatis, Regis, ſeu Senatus exercitus, qui ſummum in milites imperium, particulare qua tales, tenet: non Ducis, quæ locutio quamvis uſitata frequentius, minus tamen propria eſt, & principis dignitati nonnihil apud vulgus detrahit, & gloriæ, dum duci res geſtæ, non principi adſcribantur. norunt autem ſapientiores voces nudas ab jure, & res fictas ab veris diſtinguere.
4. Refero huc jus delocandi militem, (literarum patentium vocant) quippe ad quem cura

præsidiorum, ut pars defensionis integri, pertineat.

§. LIV. *Solvit.*] Mercedem ex conductione 1. præstat, stipendium appellatur. Sed & hinc privative obedientiam miles ei debet à quo conductus stipendia meret. Princeps ære militari, miles obedientia solvit.

§. LV. *Dimittit.*] Quia conduxit: neque 1. vero stare conductioni princeps in perpetuum tenetur; sed & cessante necessitate ærarium sublevat, cujus ipse dominus est. Tantam autem copiam teneat quæ defensioni sufficiens sit, 2. ne adversus officium suum, & instituti imperii finem, & publica commoda peccet: sed in quo judicando fœderi magis, quam fœderatis singulis tribuendum *.

* §. 59. & 81. n. 5.

§. LVI. *Qui subalterno præsint imperio ipse* 1. *eligit.*] Qui summo universali imperio præest toti, is summo particulari non potest non præesse parti: ab eodem igitur imperia inferiora militaria omnia (ut dignitates aliæ *) promanare necesse est. Sed & cum omnibus unus præsens vacare non possit, potestates sub se constituit. Quod à majoribus minores habent 2. ex indulgentia & permissu est supremæ potestatis: sic retro curritur ad principium: Ne- 3. que vero imperantem alterius militi constituere principes extranei, minime vero subjecti, jure suo possunt. Pertinet hoc jus ad obedien- 4. tiam maxime, dum cujus beneficio sint imperantes, ei submissius pareant.

* §. 40. 41. 42.

§. LVII. *Sacramento obstringit.*] Quæ ser- 1. vari religio in imperantibus fere solis, non militantibus singulis solet. Obedientiæ & fi- 2. delitatis vinculum, (quippe quos princeps conduxit, & à quo ipsi stipendia merentur,)

ac-

3. accedens particulari modo ad obligationem generalem in ipsa imperii institutione consen-
4. su introductam: unde & in milites imperium, de quo proxime dictum *. frustra obedientia promittitur, si imperare non liceat. * §. 53.

§. LVIII. *Quisquis deliquit sui principis sub-*
1. *jicitur severitati.*] Non alterius: militari subjiciuntur judicio imperantes, & milites. *Quid enim obstaculi est*, rogat Imperator *, *homines qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare?* unde & militares magistratus per usum quotidianum approbati, ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui & legis sententia judicium faciant & justitiam. * L. 17. C. de jud.

1. §. LIX. *Nisi communis sit miles.*] Qualis pacto sit de communiter habendo milite generali, quod jura sub se militiam spectantia particularia complectitur: vel de cunctis juribus universali, quæ vera illa ac perfecta est unio
2. quam supra diximus *, cujus cum ea sit efficacia ut jura omnia communicentur *, fieri aliter non potest quin & miles communis sit. Communionis ea natura est, ut quæ de re particulari dispositio & jus penes singulos, ea de re communi junctim penes omnes sit *. Hoc jure communis militiæ commune est *imperium:* adde ne rei non particularis si particulare imperium demus, manifestam hoc confusionem pariat, non secus atque unius imperii penes plures administratio, quorum alter alteri vel pluribus non subest *. Eodem communionis jure *stipendia* ex ærario communi solvenda. *Licentia* communis. Nova *conscriptio* communis. Ab eodem imperante communi dignitates omnes & *functiones* militares. Eidemque *sacramenti* fides. *Judicium* commune. naturæ enim * §. 24. * §. 24. n. 1. * §. 81. n. 5. * §. 96. n. 6.

veræ communionis repugnat ut hæc non ſint communia. Quin tamen contra naturam pacto
vel unioni adjici poſſit, ut *conſcriptio* penes 3.
paciſcentes ſingulos ſit, eoſdemque *ſolutio*, partitione per ſingulos factâ quæ ærarii communis vicem ſubeat, qui & conductos ſinguli *dimittant* quos dimittendos communiter prius placuit, nihil quidem repugno. Sed ut ſolis
ſingulis *fidei ſacramentum* & obedientiæ præ- 4.
ſtetur, ſubſiſtente communione, effici omnino non poteſt: tota enim imperii vis in obedientia eſt, quam exigere poteſt nemo quam cui promiſſa eſt, itaque nullum erit imperium cui nulla promiſſa obedientia eſt. obedientia imperium præſupponit, & imperium obedientiam. Quare nec ita conveniri poteſt, *ut ſacramentum præſtetur, nec tamen commune ſit imperium*, quæ manifeſto pugnantia ſunt, & communionem evertunt, præter confuſionem,
* n. 2. de qua ſupra *: ſacramenti præcipua virtus in imperio & obedientia ſita eſt; appoſita autem limitatio tolleret quod pactum dederat. Sed ita limitari commune imperium ex fide data communi, *ut ſingulis intra territorium debeatur dum miles ibi conſiſtat*, nihil impedit. Poſito 5.
autem ſolo imperio communi, reliqua jura conſcribendi, dimittendi, judicandi, acquiri longi temporis non interrupti patientia & ex-
* VIII. §. 3. n. 19. 20. §. 59. n. 6. 7. 8. ercitio poſſe, nullus dubito *. Quin etſi de 6.
communi milite vel juribus iis communiter habendis pacto nihil dictum ſit, acquiri tamen ea communiter poſſe, vel quia longo utentium conſenſu ita placuit, (unde pactum inter gentes tacitum & præſumptum) vel quia ſinguli eatenus jura propria deſeruerint, ſeu ab iis
in commune receſſerint: Et ex diverſo, omni- 7.
bus

bus communicatis recuperari eodem modo jura particularia ab singulis posse, quasi à priore pacto recessum sit, omnino persuasum mihi habeo, per ea quæ supra dicta, & infra di-
8. centur *. Cæterum quod defensio ex pacto communis sit, non statim facit militem communem esse: alia enim res miles, alia defensio est: à separatis igitur & diversis nulla concludens est argumentatio. Rectius ea procedet, miles communis, ergo defensio communis: miles propter defensionem est, qui si communis sit, esse talis propter defensionem communem (ut proprius propter particularem) debet, nisi communem militem propter defensionem haberi non communem dicamus, quâ pacti interpretatione dari absurdius nihil potest: at de defensione communi pactum præstabitur si proprio singuli milite ad eandem concurrant, manente & imperio, & jurisdictione, & aliis juribus ab aliorum distinctis, singulisque propriis, utpote quæ sub hoc pacto non venerunt. Illud recte concedetur, ut *corpori* fœderato ad defensionem communem miles proprius sacramentum præstet: sed quod imperium non tribuat, nisi in exercitum eductus miles, vel extra territorium aliis in-
9. termistus consistat. Et illud probabiliter inferes, quanta ad defensionem communem copia tenenda sit, commune magis quam singulorum esse judicium *: quamvis & ita stare possit defensio ut cujusque de ea re consensus liber
10. sit, ne invito onus obtrudatur. Communem vero militem vel ob defensionem communem, vel alia jura communia appellare si libet, licebit quidem, sed improprie; quomodo diversa eidem rei nomina ab efficiente, à fine, ab ob-

* §. 3. & 99. eod.

* §. 81. n. 5. 85. n. 7.

jecto, & aliis dari Logistæ docent, quæ cum omnimodâ rei naturâ, vel quod in ea est præcipuum non conveniunt. Si generale de nostra 11.
communione sit pactum, laxius hoc interpretandum: jura specialia tanquam exceptiones positæ strictissime habenda, quomodo & jura contra pactum ex tempore quæsita. Si de juribus quibusdam speciale, adeo quidem strictissime habendum ut ad cætera ne quidem argumentatio, nedum extensio valeat, dum quæ expressa disertissime non sint, ex juris universitate propria singulorum manent: quomodo & strictissime habenda de quibus vel nullum pactum intercessit, vel quæ pacto speciali cum enumerata non essent, quæsita per præscriptionem dicentur.

§. LX, *Monetam cudit, æstimat.*] Distinctis 1.
dominiis acquirendi & transferendi inter privatos dominii media accedere necesse fuit, quæ derivari ab alia autoritate valide non poterant nisi à cujus dominiorum distinctio cæperat *. Ad hæc accommodatus nummus, celebrandis venditionibus & commerciis aptissimus. Valor petendus seu constituendus ab 2.
eodem fuit, qui usum inter subjectos introduxerat *. materia, bonitas & valor internus & externus, ejusdem incrementum decrementum, receptio & reprobatio ab eodem pendet. Unde & valor territorialis intra cujus- 3.
que principis territorium, apud exteros ob commercia receptus; quare prudentiæ est ita moderari valorem, ne cum exteris impedimentum commercio esse possit *. Paulus æstimationem publicam, formam publicam appellat, cum ob valorem publicè constitutum, tum quod principes plerumque propriam

* *Vid. §. 35.*

* *Vid. tit. C. d. vet. num. potest.*

* *Vid. L. 1. eod & Nov. Leon. ut tam veter. princip. quam recentior. numism. modo justi pond. probæq. mater. fiat, valeant.*

4. priam nummo imaginem ſignent *. Unde & majeſtatem offendiſſe dicitur qui privatus monetam cuſſerit, raſerit, aliove modo adulteraverit *; involat enim in partes majeſtatis. Quiſquis jura majeſtatis arripit, incidit in crimen majeſtatis *, ſupremo obnoxius ſupplicio. quare Commodus Perennium familiarem ſuum capitis pœna affici, quod mummos publicos ſua imagine ſignaſſet *. & ob eandem rem Perſarum Rex Ariandrum Ægipti præfectum ſecuri percuti *. & quæ in hiſtoriis plura.

* *Gothofr. ad d. l. 1.*
* *Vid. tit. C. de falſ. monet.*
* §. 83.
* *Herodian. in Commod.*
* *Herodot.*

1. §. LXI. *Onera imponit ex arbitratu.*] Perſonalia, civium capitibus impoſita. *. Capitatio etiam dicta. quæ exteros non ſpectant *. Realia prædiis, poſſeſſionibusve: *mixta* perſonis propter res impoſita. Commune etiam Collectarum eſt nomen *, particulare, ubi extra ordinem indicuntur: nam ſi ordinarie, ſub tributi veniunt nomine. Perſonalium indicendorum rationem ex jure principis in perſonam pete: Cæterorum ex jure quod in dominia & poſſeſſiones privatorum habet. nullum ſubditis adeo in res poſſeſſionesve ſuas abſolutum dominium eſt, quod principis in eaſdem dominium omne excludat.* unde jus hoc ad dominium rerum eminens refertur, proprietatibus penes ſingulos manentibus. Sed & quod pecunias privati poſſident ex beneficio & liberalitate principis habent, qui nummum introduxit *: ſic aptiſſime interpreteris quod in Euangelio jubemur, *Reddere Cæſari quæ ſunt Cæſaris.* cum tamen dominium hoc privatum non ſit *, ſed ex jure regio eminens. rectè Seneca. *Cum pecuniam damus principi, non de ſuo nos illi dare.* Sub

* *L. ætatem ff de cenſib:*
* *L. 4. c. d. incol.*
* *Vid. diſtincte. Gail 2. obſ. 52.*
* §. 38.
* *Sup.* §. 60.
* *D.* §. 38. *n.* 6.

Sub despotico imperio, cum victis victor res possessionesque singulis relinquit, habere eas & possidere ex liberalitate & nova quasi facta iis distributione intelliguntur, dum, tenere
* §. 97. n. 2. §. 30. n. 9. sibi cum potuisset *, non tenuit. Sed & æquissimam rationem communis imperanti & civibus pax & defensio subministrat. Quare 2.
merito ad exteros possessores extenditur,
* Vid. Gail. 2. obs. 52. n. 11. seqq. quod & lege lata Juliano placuit *, & ad subjectorum possessiones extra territorium con-
* Gail. obs. 53. n. ult. stitutas, nisi & ibi præstent *. Nulla vel rei, vel personæ nostræ defensio sine pecuniarum vi est, apposite Tacitus ad hanc rem, *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* cui simile est illud, *Ad hoc tributa præstamus, ut propter necessaria militi stipendium præbeatur.* quo spectat Pauli ad Romanos mo-
* Cap. 13. 6. 7. nitio *. Et imperator dixit, *impossibile esse, ut* 3.
sacris tributis non illatis respublica conservetur: militares namque copiæ assignato sibi salario inde
* Nov. 149. c. 2. *percepto, hostibus resistunt*, & quæ sequuntur *.
* Nov. 8. c. 10. §. 2. Nov. Leon. 52. *Et alibi pecunias nervos esse, & vim reipublicæ* *.
Quanta suffecerint solus princeps arbitrabitur, ex eoque arbitratu oneribus modum statuet. Igitur & extra ordinem indicet. Nec metuendum ne nimium emungat: quemque civem modestum, ac moderatum ea sorte contentum esse oportet, qua se familiamque pro conditione sua honeste possit alere. ex divitiis abundantibus luxuries, otium, ignavia. subjectos pauperes habere ad incommodum, & infirmitatem magis spectat imperantium, quam qui imperantur. Si plus quam satis exegerit, ferendum hoc, & industria compensandum. non est judicare subjecti: Conquerentes apud 4.
Solo-

4. Solomonem de tributis nimiis Iſraëlitæ, nec auditi, tributa nihilominus præſtant. Secuti exemplum ſunt Chriſtiani: Apud Ambroſium eſt *, *Si tributum petit Imperator, non negamus. agri eccleſiæ ſolvunt tributum. ſi agros deſiderat Impt. poteſtatem habet vindicandorum, nemo noſtrum intervenit, tollat eos ſi libitum eſt. Imperatori non dono, ſed non nego.* Et alibi *. *Si a me peteret quod meum eſſet, id eſt fundum meum, argentum meum, jus ejuſmodi meum, me non refragaturum*: & quæ ſimilia de Chriſtianis apud Patres teſtimonia reperias. Æqualitatem ſervare in diſtribuendis oneribus, ad prudentiæ magis quæſtionem (ne murmurationes, ex iiſque motus oriantur) quam ad juris pertinere puto: rectô autem utetur arbitrio, ſi quantam poterit ſervet. *Leve eſt quod bene*, id eſt æqualiter *fertur onus*: ſervata proportione Geometrica, ut qui plus beneficii à civitate habet, plus conferat civitati. Vectigalium
5. inſuper eſt ratio, quod pati nemo invitus cogitur alium poſſeſſiones ſuas ingredi *, vel per vias publicas tranſire *, ſi qua iter vel tranſitus fit ſine impenſis domini haberi non poſſit. Generale eſt quod Hermogenianus ſcripſit, *Vectigalia ſine Imp. præcepto, neque Præſidi, neque Curatori, nequæ Curiæ conſtituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel diminuere licet* *. Uſus etiam Gabellas appellat, & ſpecies barbaras Paſſagium, Pedagium, Pontenagium finxit. Eſt & vectigal quod pro mercibus rebuſve invectis & avectis ſolvitur. res omnis natura ſua vectigali liberas eſſe, etiam Paulus reſpondit *, & hoc manifeſtum eſt.

Margin notes: * Epiſt. 32. — * Epiſt. 33. — * L. 16. d. Ser. ruſt. præd. — * §. 31. — * §. 36. n. 15. & ſeqq. — * L. 10. ff. d. publ. & vectigal. — * ff. L. 9. §. 8 eod.

§. LXII.

§. LXII. *Pecuniæ dominus eſt.*] Ut diſpo- 1.
nere de ea liberrime liceat, quatenus ipſe è re
publica judicaverit; non quomodo proprii
patrimonii, & ejus pecuniæ quæ ad rem fami-
* §. 36. n. 1. 2 liarem ei conceſſa *, eſt dominus, quippe
quam impendere pro arbitrio in uſum quem-
libet, vel elargiri, & jactare liceat. Exi- 2.
gendæ pecuniæ facultas ad jus refertur maje-
ſtatis, pecunia in fructu eſt: quæ duo minime
confundenda ſunt in quæſtione de liberæ diſ-
* §. 98. n. 6 poſitionis jure *. Recte uti itidem prudentiæ, 3.
non juris eſt.

§. LXIII. *Sacra regit ut profana externa, & lege divina non definita: hinc perſonas, res, actiones; diſtinctim ab Chriſti imperio.*] Conve-
nientias inter diverſas ſpecies agnoſce. *Sacra* 1.
omnia EXTERNA, ut profana, imperio humano regi. Profana omnia INTERNA, ut ſacra, eo imperio eximi. In utriuſque ſpeciei externis primo ſpectari, utrumne in partem aliquam naturæ lege vel divinâ DEFINITA ſint. *Prior* conve-
nientia probatur ex poteſtate generali quam
* §. 17. imperii initio tribuit ſubmiſſio generalis *.
Etenim cum ſacra omnia externa (quæ & re-
ligio externa) in ſtatu naturæ nihil minus at-
que ea quæ ad religionem nihil pertinerent,
* §. 80. n. 2 privati juris atque diſpoſitionis eſſent *, trans-
ferri de iis imperium potuit, & tranſlatum eſt, dum quod ordinem & imperium ſpectet nihil exceptum ſit: qui enim exceptum tale quid dicet, reſervaſſe ſibi ſingulos dicet, ſic juris privati erit atque iterum penes eos qui transferre potuere, & quos tranſtuliſſe jam manifeſtum eſt, dum ut penes privatos ſit inſtituti imperii finis intentus, ordo nempe, impediat, & ei contraria confuſio vitetur, quæ reſervato aliquo im-

imperii jure privatis manet: igitur cum penes imperantem aliquem sit, sequitur penes *summum* esse, nam quæ inferiores, ei subsunt, collateralitatem & hic jam, & alibi improbamus *. Adde argumenta ab officio imperantis (a) à fine imperii, ab unitate civitatis & ecclesiæ (b). adde sacram auctoritatem, & humana testimonia, quæ omnia sub externis specialibus plenius apparebunt.

2. Inter sacra externa autem manifesto *personas* cernis *; neque enim illæ inter interna veniunt, quod divi Apostoli probat locus *, quo *omnem animam potestatibus* supereminentibus *subjectam* esse voluit, nec tantum subjectam, sed preces fundere speciales pro *Regibus & quibusvis in eminentia constitutis*, etiam inimicis tunc ecclesiæ, *ut eorum subjecti vitam tranquillam ac quietam, in omni pietate & veneratione degant* *; notum est, orationem de personis universalem & indefinitam nullas excipere: prior locus ad Romanos fideles est, posterior ad Timotheum Ephesi Episcopum, uterque scriptus cum ecclesia sub gentili & tyranni esset imperio. Et iterum ab Titum in Creta à Paulo relictum, Admonere illos *potestatibus subjectos esse, & obtemperare iis* *. Et Petrus electos ex præcognitione Dei patris per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, Bithyniam dispersos monet, ut *subjecti sint cuivis ordinationi humanæ*, sive Regi ut supereminenti, etiam gentili * & tunc pessimo, sive præsidibus per eum missis, *propter dominum* (quia ea voluntas, id est, imperii ordo fuit Domini, est enim Deus ordinis) unde qui resistit iis, & ordinationi divinæ resistere dicatur. Ad Pauli locum * notat vir sanctissimus * non de plebe sin-

* *Infr:* n. 14. & § 18. n. 4. § 96. p. tot.
a § 13. 14. 65. n. 4.
b § 65. n. 5. § 68. n. 17.
* *Add.* §. 29.
* *Rom.* 13. 1. *seqq.*
* 1 *Tim.* 2. 1. 2.
* *Tit.* 3. 1.
* 1 *Pet.* 2. 13. 14. 15.
* *Rom. ibid.*
* *Chrysost.*

ſingulos, ſed & *Apoſtolos*, *Euangeliſtas*, *Prophetas*, *Presbyteros*, *Monachos* comprehendi, ut ſacri ordinis viris venerabilibus effugii locus non pateat. Optime Bernardus *, *Si OMNIS & VESTRA, quis vos ab univerſitate excepit? ſi quis tentat excipere, tentat decipere.* Objicit eundem Pauli locum poteſtati ſe ſubtrahentibus Donatiſtis Auguſtinus pater, ſubjicit autem, *Delete iſta, ſi poteſtis.* Qui delere velint, itaque poteſtati ſe ſubtrahere, hoc cogitent, defenſioni etiam & beneficio ſe ſubtrahere imperantis *. Gelaſii Papæ dictum eſt ad imperatorem, *Legibus tuis ipſi quoque pareant religionis Antiſtites.* & Juſtinianus Pontici tractus vicario etiam Sacerdotes ſubjicit *. Leo Imperator jam prius conſtituerat, ut clerici apud ſolum præfectum prætorio conveniantur *. Et ipſe Chriſtus ad diſcipulos, *Sedent ſuper Cathedram Moſis, Scribæ & Pharifæi, omnia quæ dixerint vobis ſervate, & facite* *. obedientiam nempe jubet. Quid quod & ſubjectum ſe poteſtati, etiam infideli, non ſemel ipſe profeſſus ſit? Sic regi hodieque *eccleſia* ab Imperatoribus, etiam diſſentientibus & infidelibus, rectè dicetur. (eſt enim eccleſia nihil aliud, quam multitudo in eandem fidem conſentientium,* nullo ſexus diſcrimine. ſic propriè fidei *profeſſos* complectitur ſive ſimulatos, quos hypocritas ſpeciali nomine appellant, vel inter hos *electos* tantum, modo non ut tales accipias: laxior autem ſignificatio eſt, qua *baptizati*, apud Judæos circumciſi omnes, ſinguli, & univerſi: arctior, qua fideles *cujuſque civitatis* veniunt.) neque enim pater minus familiam ſuam, dominus ſervos regit, licet ipſe infidelis ſit: à religione, Ju-

* *Ad Senon. Epiſc. epiſt.* 41.

* §. 37. *n.* 1.

* *Edict.* 8. *cap.* 1.

* *Theod. Lector. hiſt. Eccleſ. lib.* 1. *p.* 553. *fin.*

* *Matth.* 27. 2.

* §. 65. *n.* 12. §. 68. *n.* 3.

Judaiſmo & gentiliſmo, Chriſtiani facti receſ-
ſerant, à Principibus ſe non ſubduxerant,
imo ne potuere *, dum conſenſus atque adeo * §. 68. n. 2. 3.
ſubjectio maneret, & in territorio conſiſte-
rent *: quin ſi principi infideli negemus, ne- * §. 31. n. 1.
ceſſe eſt ſimul atque fidem amplexus novam
poteſtatem conſequi. fides vero non eſt acqui-
rendi imperii cauſa. Regit & eccleſiam prin-
ceps Chriſtianus qua *congregata* accipitur, &
perſonæ unius vicem ſuſtinet *: eſt enim tunc * §. 71. n. 1.
eccleſia non cœtus & multitudo diſſoluta in
eandem fidem conſentiens, ſed ſocietas, etiam
civilis, corpus civile, & politicum, & aucto-
ritate ac vi publica roboratum, quam ei civitas
accommodat, & in eadem cum cæteris colle-
giis & corporibus conditione. quo ſenſu in
territorio ſuo Rex caput eccleſiæ. Congrega-
tos ſi non regat, non jus imperantis ſed vo-
luntas deficit: potuit enim, utcunque infide-
lis, permiſſis congregationibus modum, lo-
cum, tempus, numerum, & alia præſcribere,
quæ Principes etiam Chriſtiani eccleſiis diſ-
ſentientibus præſcripſere, prout tolerare, per-
mittere liberius, vel circumſcribere reſtric-
tius videretur *, non alio jure quam quod ec- * §. 64. n. 7.
cleſia in republica, & ipſi capita, & imperan- *verſ. toleran- &c.*
tes, ut reipublicæ ſic eccleſiæ eſſent *: ſed * §. 65. n. 5.
quæ negligere fere infidelibus placuit, dum § 77.
totam religionem Chriſtianam infra ſuas curas
haberent. Ex veteri teſtamento res æque ma-
nifeſta eſt. *Abraham* precepturus dicitur fa-
miliæ ſuæ *. Moſes ipſi Aaroni (a) magis au- * *Gen.* 18. 18.
tem populo vice Dei conſtituitur. Ipſe populus a *Exod.* 4. 16
ſe ei ſubjecit *. Non Aaron, non filii ipſius, & 7. 1.
non ſeniores è populo, ſolus Moſes ad Deum * *Exod.* 20. 19.
vocatus adſcendit, ſolus populum, & Aaro-

nem

Ad *actiones* quod attinet, audi Populum Iſ-
raeliticum, *Tu accedas*, ſupple Moſes, *& audi*
cuncta quæ dixerit Dominus Deus noſter tibi. &
tu loquere ad nos, audientes tibi faciemus ea *. * Deutr. 5. 33
& ad Joſuam, *Omnia quæ præceperis nobis facie-*
mus, & quocunque miſeris, ibimus: ſicut obe-
divimus in cunctis Moſi, ita obediemus & tibi *. *1 Joſ. 1. 16. 17.
qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis * Verſ. 18.
ſermonibus quos præceperis ei, moriatur *. Sub- eod.
jicit actiones Apoſtolus * (utique non contra * Tit. 2. 9.
legem naturalem, vel divinam poſitivam) Col. 3. 22.
cum obedire jubet in *omnibus*: & alibi * *mali* * Rom. 13. 3.
vindicem ſupremas poteſtates conſtituit. prior 4. 1 Petr. 2. 14.
locus actiones imperatas reſpicit; alter prohi-
bitas, adde voluntarias. uterque ad actiones, &
malum circa ſacra nihil minus, atque profana
extenditur. neque generalitas excipi actiones
circa ſacra miniſtrorum patitur. *miniſter enim*
cum baptiſmo tingit, cum ſalutari ſacramento
alit, cum cenſuræ aculeos in contumaces exſerit,
cum doctrinæ radiis illuminat, omnia hæc facit
magiſtratui ſubjectus, ab eoque dependens; ver-
ba Riveti ſunt *. Ita ſub actionibus & *verba* * Ad Decal. p. 265.
veniunt *. De *circumſtantiis* minus dubium * §. 33. n. 1.
eſſe debet *, quæ ad eſſentiam actionum nihil L. 3. §. 3. d.
quidem faciunt, ſed externe iis accedunt, & ſum. Trin.
4. adeſſe & abeſſe poſſunt ſine actionis vitio. De L. 8. d. Hæret.
rebus ſacris, & earum ordinatione, aliena- §. 5. Nov. 42. c. 2. §. 1.
tione conſtitutiones imperatorum plurimas in * §. 64. n. 7.
5. Codice & Novellis reperias. *Altera* conve-
nientia, *prophana omnia INTERNA, ut ſacra, im-*
perio eximi, ex eo probatur, quod ſentiendi
quod volet adimere ſibi libertatem nemo
poſſit, ne qui liberrimus eſſe debet rationis
uſus impediatur, ſimulque obſervare quis le-
gem naturalem prohibeatur, quæ in ſolo con-

O ſiſtit

ſiſtit dictamine rationis. Sed & actiones internas ſub humano non cadere imperio ex ſupra-
* §. 33. n. 2. dictis conſtat *. ita de utriuſque ſpeciei internis dictum, *Mentem ſui juris eſſe. Cogita-*
* 2 Cor. 21. 24. Actor. 14. 22. Cap. de Judæis diſt. 45. c. 23. q. 5. cap. 33. *tiones liberas*. de ſacris dictum ſpeciale, *Fidem ſuadendam non imperandam eſſe* *. ſola enim fides ad ſacra interna refertur, & privati cujuſque hominis dicitur * & judicii,
* §. 70. n. 20. nullius ſubjecta imperio *. quod idem atque
* §. 67. n. 6. §. 69. n. 10. eccleſiam inviſibilem humano imperio non ſubjici, ita dictam, à fide & ſanctitate credentium internâ quæ ab hominibus videri nequit, quare nec ſub conſenſu vel pacto venire.
Cum tamen actiones internæ regantur, neceſſe eſt eæ Dei, & Chriſti imperio ſeu regno reſervatæ ſpeciales ſint. Quomodo enim interiora hominum conſpicit, eaque in ipſius notitiam cadunt, ita & regit; mentes, cogitationes, animum, cor hominis diſponit, quæ omnia in manu & ſub imperio ſuo, re- 6.
* Prov. 21. 1. gum * æquè, ut privatorum ſunt. Ipſe licet in cœlis, præſens tamen in eccleſia ſpiritua-
* 1 Cor. 5. 3. 4. 5. liter eſt *, & internè ſingulos vi ſpiritus ſui gubernat: quod imperium propriè ſpirituale
* Conf. §. 68. n. 13. med. eſt *, conſcientias obligans, Deo proprium.
* add. §. 68. n. 16. §. 92. n. 4 Ad partem imperii Chriſti legiſlativam in terris quod attinet *, certè ut legem veterem Hebræorum ritualem abrogare, ita Chriſtianis omnibus, eccleſiis ſingulis & univerſæ per totum terrarum orbem diſperſæ novas condere, poteſtatem ei non defuiſſe videri poteſt: rectius autem dicemus legem naturalem vi poteſtatis legiſlativæ, quippe à qua derogatoria petenda eſt *, non abrogaſſe, ſed cum 7.
* § 27. n. 8. ipſe jam advenerit abrogatam pronunciaſſe. Sed neque ut mediator, ſalvator, doctor, inter-

terpres legum, abrogandæ vel condendæ legis jus habuit. Aliud autem probabilius argumentum est, quod fidelibus singulis magister, dominus, caput * totius corporis esset ecclesiæ, at minime veri fideles, qui non omni obedientiæ promptitudine jubenti magistro, domino se devoverent, unde singulis iis, & universis lex esse debuit quicquid proponere & velle ei placuisset. Sed & cum natura divina separata ab ipso in terris non esset, jubere ut Deus quidlibet potuit. Utrum vero novas plane tulerit, alia quæstio est. Pleniorem ac perfectiorem in Euangelio à nobis obedientiam ac sanctimoniam præcepisse, atque lex naturalis, & Mosis præceperat, vix est ut cum natura obedientiæ conveniat, quippe quæ omnibus suis numeris perfecta esse debet, quamquam ad alia & plura hortetur, quæ dilectum maxime, charitatem, & patientiam spe-
8. ctant*. Reliquum quod in terris expedivit Christus ad imperium non pertinet *: fuit enim hoc viam mortalibus aperire ad salutem, hoc est vitam æternam, doctrinâ suâ, & morte. Docuit enim esse se, & advenisse Christum, Messiam, Dei patris filium, verum Deum, verum hominem, redemptorem humani generis, qualem prophetæ prædixerant, resurrectionem, adscensionem ad cœlum, regni adventum, quibus tota ferè, si non omnis fidei salvificæ doctrina continetur, cujus, licet propriæ lex non sit, eadem cum lege vis est, ut leviter eam habere vel contemptui sine gravi peccato non liceat. Morte sua à peccatis nos redemit, cum sciret viam in Christo nemini patere ad salutem, nisi quorum peccata à
9. Christo sublata essent. Cæterum postremo se

* §. 68. n. 9.
* §. 3. n. 7.
* §. 68. n. 2.

Vid: Matth 16.27. venturum die *, vivos judicaturum & mortuos, alios cum æterna promissi præmii exhibitione, alios cum æterna traditione Satanæ, 10.
insignis nota jurisdictionis est. ecce Christi imperium. Distincta igitur sunt imperia, quorum alterum circa hominem externum, ejusdemque actiones externas; alterum circa actiones internas, totumque hominem internum occupatur: minime autem confundenda, ut plurima quæ hic moveri solent, exinde dubia præcidantur. *Tertia* convenientia, qua quæ 11.
DEFINITA lege naturali vel divina non sint, sacra nihil minus atque profana externa, humano subjici imperio; definita eadem externa, profana * *& sacra* *, *eodem eximi imperio* diximus, probata alibi est. Sed quæ etiam ad præscriptum ordinem & modum pertinent, quo leges Hebræorum rituales omnes circa sacra & profana spectant. Adde, quod magis, usque adeo principum arbitrio definita eximi ut ipsa imperio necessitatem ponant, sic ut ad officium præcisè spectet summæ potestatis facere, curare imperio suo ea omnia, quæ verbo divino à Deo jussa, præscripta, definita sint; in his enim executionis necessitas summæ potestati præcisa incumbit: nisi qua forte recedendi à definitis exceptionem justa necessitas præbuit, Hiskiæ & Davidis exemplo *. Omne verò circa sacra 12.
& profana imperium hominis civile, seculare seu temporale dicitur *, nihil enim in hoc mundo quod perpetuum ac æternum est, nec religio, nec circa eandem imperium, quod spirituale minus propriè appellant, nisi quatenus circa spiritualia & mysteria fidei occupatur *, quæ sub imperii partibus, jurisdictione & legislatione plenius, nam & jurisdictio civilis

* §. 33. *n.* 5. §. 93. *n.* 6.
* 65. *n.* 18.
* 2 *Chron:* 29. 5; 1 *Sam.* 21 4. *seqq.*
* §. 67. *n.* 5.
* §. 67. *n.* 8. *fin.*

vilis *, legiſlatio civilis *, improprie eccle- * d. n. 5. 8. eod. * Ibid.
13. ſiaſtica eſt. Ex his itaque convenientiis, & generali circa ſacra imperio ſummis poteſtatibus paſtorum, miniſtrorum, præconum Dei, Epiſcoporum, Pontificum, Sacerdotum nomina, & Apoſtolica qualitas, cuſtodes utriuſque tabulæ legis, nutricii, defenſores eccleſiæ. Conſtantinus religionis ac fidei authór dictus, atque ipſe in oratione ad Epiſcopos, & alibi ſimul Imperatorem, & conſervum ſe Epiſcoporum appellat: Euſebius * communem à Deo Epiſcopum conſtitutum, quod omnium ſub ditione ſua eccleſiarum interpretor. Ab imperio Carolus Magnus verę religionis rector: eccleſia navis univerſalis cujus gubernacula imperatori à Deo ſunt concredita. Ipſi Principes ſuæ cujuſque eccleſiæ capita *. Et * Vid. Conſt. l. c. 44. * §. 68. n. 9.
14. laudatum ſæpius eſt Socratis dictum, *Ex quo Imperatores Chriſtiani eſſe cœperunt, res eccleſiaſticas ab ipſis pependiſſe.* Ad hæc plurimę pertinent doctorum generales ſententię, in quibus colligendis alii opus abſumpſere, rectius autem à nobis omittentur, cum in ea maximè valeant quęſtione, utrum ſummę poteſtates jus aliquod, non quale habeant: poſterius prius complectitur. Adde ullam vix ſententiam eſſe quę non à volentibus in alteram poſſit partem trahi, vel interpretationem diſſentientem pati; aliud enim eſt è textu aliquo jus ipſum ſummæ poteſtati adſcribere munera eccleſiaſtica diſtribuendi, juris-dicendi, leges-ferendi, ſacra interpretandi, judicandi, & alia; aliud verò curandi, vel imperandi ut hæc omnia rectè, ordine, piè, decenter, ad ædificationem, ab aliis, eccleſiaſticis puta, exerceantur, fiant: cum tamen & hic

ſtatim in limine oriatur quæſtio, utrum præſcriptus ordo legi divinæ congruat, cujus ipſumjudicium definitivum qui eccleſiaſtici ordinis Viris concedit, ſummæ poteſtati nihil relinquit, poteſtatem conceſſam generalem exhaurit, ſupermanente inani nomine. Sed 15.
& qua *Summa* eſt, circa ſacra poteſtas, ſuperiorem vel collateralem non patitur *; ne ſi prius demus, ea quam ſummam dicimus, non ſit ſumma; ſi collateralem, duæ ſint poteſtates ſummæ, quæ contraria velle eodem tempore poſſint: unde confuſum imperium, nulli obedientia, quod infra plenius *.

* §. 18. *n.* 4.

* §. 95. 96.

§. LXIV. *Religionem publicam facit quamlibet.*] Publicum omne a poteſtate publica & externum eſt. 1. Illud autem premonendum, 2. primam circa ſacra Imperantis curam eſſe ut de formanda ac ſtabilienda religione, etiam publicâ cogitet, quo ſubditi de Deo, ejuſque omnipotentia, juſtitia, ſeveritate juſta, miſericordia, gratia, aliiſque noſtro bono, vel malo, & in utroque æternitate maxime, opinionem publica auctoritate roboratam magis magiſque habentes, vitam piè, honeſteque ducant, principibus per omnia obedientiores: plurimum enim ad obedientiam, pacem, & imperii tranquillitatem religio, maxime publice roborata, quantumvis falſa, confert: dum ex ea diſcant ſubditi & Deum revereri; & non temnere divos, quorum ſciant poteſtatem à Deo eſſe, Reges Dei vicarios *, unctos, Chriſtos, & ipſos Deos * ex vicaria poteſtate, Deum reverentes recepta publice religione: ſed & pacta imprimis ut diſcant pie ſanctęque ſervare, per quæ imperium, ipſaque reſpublica ſervetur, quippe a pactis cum ini-

* *Adde* §17. *n.* 4.

* *Pſalm:* 82. 1. 6. & 95. 3. *Exod:* 4. 16. & *cap:* 7. 1. *c.* 21. 6. *c.* 22. 8. 28.

initium & forma sit imperii *, stare sine iis * § 17. & 22
nulla respublica possit. Quare merito religio
in regimine politico locum primarium teneat:
hinc sollicita Theodosii & Valentiniani cura,
Decere arbitramur nostrum imperium, subditos * *L. 3. d. sum.*
nostros de religione commonefacere *. Similia de *trinit.*
Constantino passim, & aliis Imperatoribus
in Eusebio, Socrate, Sozomeno, Theodoreto, Evagrio *. Sed an publicæ exercitium * *Adde* § 14
adeo necessarium sit, ut consistere sine eo im- *n.* 1.
perium, obedientiam civilem, & ordinem
3. non posse putemus, alia quæstio est. *Publicam* facit religionem, cum nihil non in naturæ statu privatum esset. Publicum quicquid
4. dicitur cum imperio cœpit: publicum igitur
hoc est, quod ab authoritate imperantis est *, * § 69. *n.* 2.
populi persona (unde publici nomen) in solo § 65. *n.* 1.
imperante est. sine imperante non populus,
turba confusa & multitudo est *. *Publica* hinc est * § 25. *n.* 6.
5. religio qua à summa potestate pendet. Sed &
6. publicum quod in religione est, externum diximus: Unde & religio *Externa*. Sola fides religio * § 63. *n.* 5.
interna est, unde & religio *privata* dicitur *.
quod publicum igitur in religione est, arripere non est subditorum, quin imo in læsæ majestatis crimen incidit, cum quod attrectet jus
7. sit majestatis *. fides privati juris est. Ad publicam refer primario arbitrium, qualem exerceri princeps sub præsidio suo & in terris suis velit, electio libera est. hoc est quod religionem *publicam* facere *quamlibet* diximus. Cui proximum jus est, subditum neminem in territorium nisi religionis publicæ professum admittendi. *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit imperium, in tali volumus religione versari, quam D. Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio usque adhuc ab ipso insinuata de-*

clarat, quamque Damasum (eo tempore Romanæ urbis Episcopum) *& Petrum Alexandriæ sequi claret*, ea sola catholica diceretur. Qui dissentirent, heretici nominarentur: quę Imperatorum Gratiani, Theodosii, & Valentiniani lex est *: quam de religione externa intellige. Pertinent etiam ad generale de religione publica imperium ea imprimis jura quæ prosequuturi §§. *seqq.* specialius sumus *: Dum propria hujus paragraphi materia sit, alias religionis publicæ partes observasse: Quales sunt Apud principem (qui religionem publicam elegit) electæ tuendæ, defendendæ, conservandæ; restituendæ; mutandæ *; ejusdem corruptæ, depravatæ, & alienæ, delendæ, refrenandæ, puniendæ *; ejusdem permittendæ, tolerandæ, legibusque circumscribendæ * jura, ut partes integri consistere. Refer etiam ea quę cultum Dei externum, & ritus sacros spectent, & ordinem & regimen ecclesiæ. Quid an Episcopi cum eminentia ecclesiis præsint, an pastores simpliciter ministrent? Quid an præsbyteri assideant? Quid diaconi, diaconissæ adminiculentur, perpetua vel temporaria sit functio? Quid an tectus pastor vel detectus concionetur? Quid an ex formulari preces recitet? Quid dum recitentur in genua procumbant, stent, vel sedeant singuli? & quæ ejus generis plura. Quid Episcopum, Pastorem eligendi modus, quis, qualis eligendus? Quid ætas, mores, ordo, numerus, habitus? Quid infinitæ aliæ Episcopis, Præsbyteris, Diaconis, Lectoribus, eorumque functioni & exercitio præscriptæ leges? Quid precum, quid jejunii indictio? Nihil profecto testamenti factio. Templa, domus

* *L. 1. d. S. S. Trin. Sozom: lib. 7. c. 4.*

* §§. 65. 66. *& seqq: usq:* 81.

* § 68. *n.* 5. *fin.* § 70 *n.* 21.

* § 67. *n.* 2.

* § 63. *n.* 2. *vers. congregatos.*

mus publicæ, locus, tempus religionis exercendæ ad internam non faciunt. Quare publica hæc omnia, & ab imperante summo pendent, ejusdemque libero commissa arbitrio; dum ita se temperet, ut ab actu imperato superstitio absit, nec talis qui natura * sua turpis, vel inhonestus, vel in signum magis contumeliæ, quam honoris & cultus adhibitus videri possit, vel generaliter in partem diversam lege naturali, vel divina positivâ determinatus sit, ut & supra monuimus *. Adde publica esse ministrorum privilegia. Publica esse stipendia dum ex ærario penduntur publico, quæ & augere & minuere princeps, nisi stipulatio accesserit quę utrique paciscenti legem statuat ex naturali vinculo. Neque vero decimæ pręstatio necessaria, cum moralitatis in se nihil habeat, vel ex jure divino sit universali, quod ad omnes gentes pertineat. Sit igitur regula, *Publicam dici religionem qua à summa potestate pendet: & ab ea pendere necessario qua publica.*

* Vid: § 34

* § Praced: n. 11.

8.

§. LXV. *Qui religionem doceant, sacram faciant functionem, ministros publicos constituit.*] Ad sequentes religionis publicę seu externę, & circa eandem juris & imperii partes singulares accedimus. Sub cultu Dei naturali sacra facere cuivis licuit, jure naturali *: sed quo munere, ob cultus diversitatem & confusionem vitandam, patres in familia sua, ut pusilla quadam republica, auctoritate privata functos fuisse *, omnino verisimile est, & probatis scriptoribus creditum. Publica ministeria in naturę statu vel sub cultu Dei naturali nulla erant *: publicum igitur quod hodie sit ministerium ab eo procedit, cujus

1.

* § 69. n. 3. § 80. n. 1.3.

* § 80. n. 4.

* § 64. n. 3.

est

eſt auctoritate ſua publicum facere. electionis *confirmationem* appellant, cum ſumma poteſtas ei robur juſque publicum accommodat, electos in miniſterio, qua tales, defenſione publica tuetur, ſtipendia è publico aſſignat, juribus, immunitatibus, privilegiis decorat. De ipſa *electione* magis dubitatum; differre enim electionem ab eo actu quo electus jam ad functionem ſub publico prçſidio & tutamine exercendam ſuſcipitur, per ſe patet. Sed nec ipſam principi Chriſtiano electionem negandam rationibus probatur. Quippe cum ſingulis in naturç ſtatu ſacra Deo faciendi non jus tantum, ſed prçceptum eſſet *, certè eligere aliquem qui faceret, cum judicium ſuperius non agnoſcerent, jus penes omnes fuit: jus autem multitudinis cum in imperantem translatum ſit, ſequitur & hoc tranſlatum eſſe, atque adeo Summam poteſtatem per juris translationem eligendi jus accepiſſe, quod prius omnium fuit; transferri autem potuit, dum ad religionem externam ſpectet. Adde lege 3. nulla ſuperiore prohibitiva, vel poteſtatis definitiva ſeu juris circumſcriptiva principem ab eo jure arceri: lex enim oportet divina ſit, quam reperire non eſt in ſacro codice. eſt autem regula, *Quod prohibitum non eſt, permiſſum cenſeri.* & alia æque veriſſima, *In iis quæ lege naturali vel divina definita non ſunt, liberam principis diſpoſitionem & actionem eſſe* *, licet etiam actio jure naturali aliis competat: quod exemplo, inter alia, patris familias illuſtratur, cui jus ſit liberis ſuis præceptorem eligendi, ſed mutabiliter, ut & ſummæ poteſtati jus ſit imperio ſuo tales conſtituendi extra quos uti aliis non liceat. Sed & patrum fa- 4.

milias

* § 80. n. 2. 3.

* Vid. § 70. n. 4. § 71. n. 1. § 92. n. 10. § 93. 94. pr.

milias cura cum ſit liberorum ſaluti proſpi-
ciendi, eâdem, nec vero minore neceſſitate
principum (qui ſubditorum ſuorum & patriæ
patres aptiſſimo nomine dicti) cura præcipua
& officium eſſe debet *, eorundem ſaluti æ- * § 13. 14.
ternę proſpiciendi: neque vero quod dictum
olim Abrahamo eſt *, *præcipere filiis ſuis, &* * Gen: 18. 19.
domui ſuæ, ut cuſtodiant viam domini, & judi-
cium faciant, & juſtitiam, dictum minus ho-
die ſummis poteſtatibus puto. Vulgaris nota
eſt ad memoratum ſupra Pauli locum *, præ- * 1 Tim: 2.
cipuum officium imperantis eſſe ita ſubditos
regere, ut vitam in honeſtate non tantum, ſed
& *pietate* degant *, quæ via ad ſalutem eſt * § 14. n. 2.
æternam. Si idonei minus, vel infidi præpo-
ſiti fuerint, qui non dirigant in viam juſtitiæ,
qui pietatem, religionem veram non do-
ceant, ad ipſos principes culpa pertinebit,
qui familiæ ſuæ minus diligenter proſpexere,
unde ad Principem, *Alios ſic iis præfice rebus*
quas ipſe non geris, ut tibi adſcribendum ſcias,
quicquid illi fecerint. Ipſe igitur non alius doc-
tores eliget *, pios, fidos, judicio ſuo ido- * Adde §
neos, ne alii de verâ religione, de doctrina 42. n. 2.
boni & mali in republica, quod ſequelam ha-
bet pacis publicæ, in alterius territorio de-
mus judicium, * quod infra ſoli Principi aſſe- * § 69. 70.
remus, vel culpa futura ejus ſit cujus factum adde § 34.
non eſſet. ad quem periculum navis pertinet
is magiſtrum præponit *. Regis igitur inter- * Adde § 63. n. 13.
eſt quis eccleſiam intra ſuâm provinciam ad-
miniſtret *. Sed & cujus finem eſt procurare, * Covar: c.
jus eidem deeſſe ad media non debet quibus poſſeſſor: p. 2.
5. ad finem perveniatur *. Sub principe Chri- § 10. n. 5. * § 6. § 81.
ſtiano qui ſubjectos omnes Chriſtianos habet, n. 2.
eadem res civitas, eadem eccleſia eſt *, ſolâ * § 68. n: 17.
con-

consideratâ qualitatum diversitate: civitas quâ homines cives complectitur, ecclesia quâ eosdem fideles. Adde si non tota sit civitas Christiana, ecclesiam esse multitudinem cre-
* §77. dentium in republica * quo sensu & pro civitate dicitur: sic quod Lucas constitutos præs-
* Actor: 14. 23. byteros *per ecclesias* *, Paulus *per civitates*
* Tit: 1. 5. dixit *, locutione apud rhetores notissimâ. Cui itaque commissa cura civitatis cum pote-
* §70.n. 24. state est, eidem & ecclesiæ *, ut militiæ, & justitiæ, quæ & ipsæ sunt in republica, esse debet: atque adeo eidem munerum omnium assignationes, tum in profanis, justitiâ & militia, ut in sacris, consequenter ministrorum, de quibus loquimur, electiones pari ratione concedendæ: quomodo & pater in familia, quam pusillam diximus rempublicam, functionem quamlibet cuilibet committit. Proce-
* §80. dit imprimis, si ut olim, ita & nunc sacer- 6.
dotio fungi ipsis Regibus liceat *, quippe quam functionem subire ipsi in civitate possint, eandem & aliis rectè assignent. Quid quod 7.
functionis assignatio ad religionem internam nihil pertineat? His fundamentis infinita ni- 8.
tuntur electorum ab ipsis Imperatoribus, Regibus, Principibus Christianis & fidelibus, cum sub *Vetere*, tum *Novo* fœdere exempla. Sane Aaronem Pontificem ab ipso Mose in sa-
* Exod: c.28. 41. c. 29. c. 40. n. 12. Lev: 8. cerdotio constitutum, & sacratum, ex ipso textu satis manifestum videri debet *: à Deo quidem ad hoc munus prius vocatum; quod ipsi hodieque ecclesiæ ministri publicè pro-
* Num: 20. 28. Levit: 8. testantur. Idem Eleazarum constituit, vestibusque sacerdotalibus induit *. David poste-
* 1 Chro: 15. 1. & seqq. ros Aäronis, reliquosque Levitas ad se convocasse legitur, atque ex illis selegisse * Abia-

tharem

tharem nempe, Sacerdotem summum, & Sadocum primarium ex secundariis, ut hic Silunte ad tabernaculum, ille vero Hierosolymis ad arcam esset: ex Levitis Vrielem, Hasaiam, Joëlem, Schemaiam, Elielem, Haminadabum, principes omnes sacerdotes, eorumque agnatos, qui arcam humeris portarent. Pulso Abiatharo Salomo Rex Sadocum constituit *, & distributiones sacerdotum secundum rationem Davidis patris sui, quemque in ministerio suo *. Josaphatus cum præfectis suis sacerdotes Elischamam, Joram, Levitas Schemaïam, Nethaniam, & alios mittit, ad docendum per civitates Judæ *. nota ubique personarum ad certum locum applicationem. Sub *Novo* autem fœdere à principibus Christianis, à Constantini ævo per ætates sequentes in proxima usque secula, toto imperio Romano, & per Galliam, Hispaniam, Angliam, Germaniam, aliaque regna, electorum ab ipsis Imperatoribus, Regibus, Episcoporum, Presbyterorum, & ipsorum Pontificum Romanorum, exempla passim in historiis generalibus & particularibus occurrunt, quæ cumulata ex doctissimi viri Hugonis Grotii ad hanc materiam scriptis Lector curiosus abundè ediscet. Confirmant & patrum testimonia & recentiorum sententiæ, ad hanc rem ab aliis accommodatæ. De jure Principum non Christianorum diversa paulo posset consideratio esse, quamvis nec ab ipsis electorum exempla desint. potestas æqualis est *. quin & interpretandi sacra jus habent *. At jus *plebis*, quod est ecclesiæ (neque enim plebs hic honoratioribus opponitur, sed cœtum universum & multitudinem credentium complectitur) ex

lege

* *1 Reg.* 2. 35.
* *2 Chro.* 8. 26.
* *2 Chro.* 17. 7. 8. 9.
* § 19.
* § 70 n. 14.

lege divina positiva vel naturali, adeoque immutabili, qui asseruisse sibi visi sunt, jura quibus eam sententiam tuerentur nec rationes habuere, nec diluere oppositas potuere. Adducuntur autem loci quibus de Apostolorum Matthiæ (a), Pauli & Barnabæ, (b) quas dicunt, electionibus in scripturis est mentio: (primi enim Apostoli (c) & Euangelistæ (d) non ab homine sed ab ipso Christo electi, & constituti dicuntur sub missionis vocabulo (e). Ceterum præterquam inter doctos non levis sit controversia utrum electio iis locis ab ecclesia facta sit, (quod assertionem pro ecclesia maxime infirmat) missa tamen ea disputatione & dato electionem ab ecclesia factam, & ipsum actum de quo quæritur, electionem dici, certum est narrative tantum ac simpliciter proponi quid occurrente casu ab ecclesia eo tempore factum esset, consequenter quod præcepti vim non habeat, vel regulam necessario imitandam *. Adde eo tempore principes Christianos non fuisse, omnes autem Judæos vel gentes, qui totam ecclesiam & doctrinam, atque adeo ipsos doctores longe infra suas curas ponerent: quare alio uti ecclesiæ jure quam divino licuit, libertate nempe quæ nullo sub imperio & ante prohibitionem singulis ad sui conservationem competebat, itaque non jure ecclesię speciali, sed hominum communi; erat enim ecclesia qua talis quasi in naturę statu, quo jure electiones per se facere vel per alios potuit *, quomodo simili hodie in territorio reformato ecclesię extra reformatam utuntur, vel ad ordinem, vel conservationem, vel ędificationem sui. Sed vero ecclesiam, Hierosolymitanam puta, Matthiam, Antiochenam Paulum

a Act: 1. 15. junct: 21. & seqq:
b Act: 13. 1, 2, 3. junct: c. 4. 14. Rom: 1. 1.
c Ioh: 6. 70. & 13. 18. & 20, 21. actor: 1. 2.
d Luc: 1. 1. 2. 3.
e Luc. ibid: Rom: 10. 15. Matt: 10. 5. 16.

* Adde § 69 n. 10.

* Per n. 1. hic

lum & Barnabam ad munus apostolatus non elegisse, ex eo satis manifestum puto, quod neutri particulari ecclesiæ jus fuerit pastores ecclesiæ universæ constituere, (Apostolorum quippe functio non particularis seu certæ ecclesiæ adstricta, sed generalis & universæ addicta erat) neque enim ecclesię particulari quisquam, etiam qui jus plebis propugnet, eligendi jus extra ecclesiam unquam asseruit. Quid dicemus igitur, an ab Apostolis electionem factam? Apostolorum certe functio imperii jus adnexū non habuit *, ut ipsi constituere eo jure dissentientibus & invitis possint. Dicendum igitur per Spiritum sanctum monstrante sorte electos. In Matthiæ historia legitur *, *Et statuerunt duos, Barsabam & Matthiam, & orantes dixerunt, Tu Domine qui corda nostri omnium, ostende quem elegeris accipere locum ministerii hujus & apostolatus, & dederunt sortes iis, & cecidit sors super Matthiam.* & in Pauli electione *, *Dixit iis spiritus sanctus, Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quos assumpsi eos.* Et ipse Paulus Apostolum se vocat *per Jesum Christum & Deum Patrem* *. Unde colligas per ipsum Deum, Spiritum Sanctum, monstrante sorte, electos: & recte, Spiritus sanctus nempe interne, & in corda operatus est. At cum nec ipse Deus vel Spiritus Sanctus in terram descendens, & alloquutus cęteros, vel multitudinem, Apostolos eos dederit, fieri omnino ea electio sine interventu hominis nequivit: Manet igitur quæstio, cui jus fuerit segregandi, cui jus sortem jaciendi, tanto effectu, ut qui segregatus, vel in quem sors cecidisset, haberi a multitudine pro Apostolo hoc est pastore, doctore ecclesiæ universalis de-

* § 68. n. 2.
* Vers: 24, 25, 26.
* Act: 13. 1, 2, 3.
* Gal: 1. 1.

debuerit, ipsa multitudo, an vero cæteri undecim? In qua puto, credidisse omnes Apostolis de iis quæ de dictamine Spiritus Sancti asseverassent, ipsos deinde Apostolos segregasse, sortes jecisse, ita segregatos vel in quos sors cecidisset, receptos a credentibus, vel universâ ecclesiâ, pro Apostolis fuisse. Sed & differre hanc Apostolorum electionem, quæ dicitur, ab ea de qua hic proprie agimus, ex eo manifestum est, quod functio adstricta certo loco non fuerit. Ut proin de ordinatio magis cum effectu functionis exercendæ, quam electio dicenda. Apostoli nempe ad munus apostolatus ordinarunt, quos ordinandos, id est, in numerum Apostolorum recipiendos, aggregandos, Spritus Sanctus præsignasset: præsignatio præcessit ordinationem, electio (de qua agimus) sequitur ordinationem. Quare quod Hieronimus vertit in Matthiæ Historia, vers. ult. *& annumeratus est cum undecim Apostolis*, de annumeratione solemni, per ordinationem intelligendum est. Quod in Pauli & Barnabæ historia manifestius apparet. Sed cum ecclesiæ doctorem eligendi jus supra ipsi (sed toti) ecclesię dedimus *, quod Paulus igitur, & Barnabas per singulas ecclesias constituisse presbyteros dicuntur *, & Titus à Paulo in Creta Episcopus relictus, ut per civitates constitueret *, & alii ab ipsis Apostolis Episcopi constituti, ab jure ecclesiæ concessivo seu permissivo esse debuit. Quo & in vetere ecclesia, introducta jam consuetudine, Episcopi ante Constantinum usi: sed qui mos nec eo tempore idem necessario servatus fuit, at modo servari alius potuit, si ecclesię placuit. Sed quod jus ecclesię mutabile est; quare

* *Hoc n. cir. pr.*

* *Actor.* 14. 23.

* *Tit.* 1. 5.

quare (ut tolli omnis libertas naturalis poteſt) poſt Imperatores Chriſtianos factos, qui eccleſiam ejuſque adminiſtrationem ſuæ curæ facerent, jam pendere ſub Chriſtiano imperio amplius ab eccleſia non potuit, non ſecus atque homo, poſtquam alieni juris & imperii factus, ſui juris eſſe deſinit. Itaque ſublatum
10. jus, ſi imperanti placuit. Quamquam enim fidelium congregatio ſub Principibus Chriſtianis eccleſia ut ante ſit, non tamen eccleſia eſſe cum eo effectu potuit ut perſonæ vicem ſuſtinere *, & agere aliquid, & decernere * § 71. n. 1.
per majorem partem poſſit quod jus faciat: niſi convocata cum poteſtate coactiva, ab eo vel iis qui cogendi, convocandi, & dandi collegiis jus haberent; quod cum ſolius ſummæ poteſtatis eſſe diximus *, conſequens eſt om- * §42. & ſeqq.
nem eccleſiæ congregationem ſub Principe Chriſtiano ad finem conſtituendi miniſtri inſtitutam, adeoque & ipſam electionem per eccleſiam factam ab ipſo Principe, non ab ec-
11. cleſia pendere. Neque vero conſenſu ſingulorū dari poſt imperia ea poteſtas eccleſiæ congregatæ potuit *, quin omnis actus privatus ſit & in- * § 71. n. 3.
12. efficax. Qui ſacrę ſcripturę definitioni adhuc inſiſtat, hanc ſimul concedat conſequentiam oportet, neceſſe ut electio ubique uniformis & immutabilis ſit, in qua totum mundum contra teſtantem ſibi inveniet, & ipſos hodie paſtores ōnes, qui jus hoc non populo, ſed ſoli jam presbyterio ut vocant, & jure & facto, aſſerunt: diverſa enim res presbyterium ab eccleſia eſt. Eccleſia laicos etiam complectitur & multitudinem omnem credentium *, presbyterium * § 63. n. 2.
ſolos clericos habet (ſi appellare ita fas ſit) & perquam exigua eſt pars populi. unde nec quod

huic jure divino datum esset, illi soli competere potest. Neutri vero, nec plebi seu populo 13.
seu ecclesię, nec clero in canonibus est patrocinium, quippe qui ex his eligendi modus adfertur ad solos subjectos pertinet, quibus ordo præscribitur: ipse autem canon cum auctoritatem nisi à summa potestate non habeat, teneri princeps, qui solutus legibus humanis & supra easdem est leges, canonis præscripto non potest, quin arbitrio suo revocare, vel ipse etiam non revocatô electionem facere contra canonem, vel aliis permittere possit. quam
* § 26. n. 9. dispensationem appellant *. Qui rationibus ultra insistendum putet, hoc sibi responsum ferat, plebem seu ecclesiam seu multitudinem
* § 64. n. 4. § 69. n. 2. in persona principis esse *, inde principis personam publicam, populicam dictam, per quem loqui totus populus seu multitudo censetur, sic quod populo seu ecclesiæ adscribit, id principi se adscribere, in quo totus est populus, & visibilis ecclesia: malè autem actionem populi dici quæ per principem expeditur, quippe multitudo desinat persona esse, de qua actio aliqua dici possit: Illud rectius, factas electiones ab ecclesia, vel clero (qua persona sunt) ab ipsa dicendas summa potesta-
* Sup: n. 10. te (à qua personam habent *) mediante clero, vel populo seu ecclesia factas, nihil secus atque in plurimis aliis, seu profanis exercere
* § 42. 43, 44. princeps jus suum per alios, vel singulos vel collegia, solet *. Factæ igitur electionis à ple- 14.
be seu ecclesia, hoc est cœtu aliquo fidelium congregato, exempla qui ex historiis extra sacram cumulant, nihil quidem proficiunt. Nam vel ante imperia sunt Christiana, vel post ea. Quæ ante, libertate nituntur naturali, sed

ea

ea mutabili, de qua proximè dictum *. Quæ postea, jure non prohibito *. Post prohibitionem sublata jam libertate, principum nituntur placitis, in quibus ipsis & pro occasione variatum, nec ubique eadem. Eligendi enim facultas ecclesiæ per legem generalem, vel privilegium & indultum ad actus singulos specialem, vel tolerantiam data, vel dari potuit, seu restituta mavis, vel restitui potuit, prout principi placeret, cujus hi omnes modi in manu & potestate sunt: plane nihil secus atque Curiis & Parlamentis à summa potestate jus est suos præcones constituendi, aliosve summæ potestati mediate ministros: Sed & aliquando electio soli Clero, vel solis Episcopis non admissâ vel exclusâ plebe, vel his unâ cum clero
15. & plebe, vel alterutro concessa. Manente semper penes ipsum principem approbandi jure, quod & improbandi jus *, & electiones jure concessivo ab aliis factas jure proprio rescindendi continet: Ab jure enim concesso jus summę potestatis per vim concessionis nunquam excluditur, vel pro arbitrio exercendi, maximè autem si justa ipsi causa fuerit. Sic ut non valeat privilegium * quo ita alteri facta à principe hujus juris concessio est ut necessario consentire debeat, nec valeat actus quo jus ipsum abdicatum; ne si in clerum, servitus per hoc imposita reipublicæ, vel juris alienatio facta, vel scissum etiam imperium videatur; si in populum, exercere princeps reliqua jura majestatis nequeat, vel eo amisso jure quod de Henrico olim dictum, *Dimidium amisisse regni* dicatur. unde revocabilia hęc beneficia, licet in vim etiam transierint contractus, secundum ea quæ alibi dicta *. Sed & rectius,

* § 71. n. 3

* § 79. n. 3

* *Adde* § 26 n. 10.

* § 26. § 29 n. 2. § 98. n. 6.

& prudentius interdum electiones ab ipsa Imperiali authoritate factas, minus recte a plebe, & imprudentius ei commissas: imprudentissime vero Imperatores, rogatos etiam a Synodis ut eligerent, electiones ab se rejecisse, ex historiis manifestum est *, sed quod ad juris quæstionem non pertinet. Ad hæc refer funda- 16.
menta patronatus jura, cum vel privatis singulis nobilibus, laicis, qui domos sacras fabricarent, & expensas clericis ministrarent, jus datum ab Imperatoribus sit clericos, pastores, per se eligendi. Sed & jus constituendi pastores naturaliter quadammodo Dominis competit & Toparchis ex officio & fine sui imperii, & identitate civitatis & ecclesiæ *, sub Imperante summo: sed quod jus cum inter præcipua sit jura Majestatis, vindicare merito citra specialem concessionem ipsi sibi soli placuit. *Ordinatio* per manuum impositionem, 17.
(ut olim per sacram unctionem, Christo per sufflationem *,) fieri solita ad ipsos vulgo Episcopos, Pastores, Presbyteros seu ecclesiastes refertur, ne indignus obrepat: dignus enim an indignus quis esset, moris semper in ecclesia fuit, prævio in fidem ordinandi examine explorare, quod his quam aliis potius asserere vulgo placuit. Sed quid si & ipsam *dijudicationem* & *explorandi jus*, dignus an indignus quis, principibus Christianis *, & ipsi etiam ecclesiæ naturaliter demus, ut ipse nempe cœtus fidelium, vel princeps exploret, judicet, quis dignus, quis indignus, aptus vel ineptus, ut doctoris munere in ecclesia fungatur? Sed vero per *ordinationis* actum cum non fidei tantum explorationem, & testimonium simplex intelligamus quo dignus quis dica-

* *Vid: Thodoret. lib. 4. cap. 7.*

* *Sup: n. 4. 5. & §. 17. 14.*

* *Johan. 20. 21, 22.*

* *Sup: n. 4. & applica §. 70.*

dicatur; sed aliquid insuper reale, ipsum nempe actum quo sacra functio personæ applicatur, vel in eam docendi facultas confertur, quod est creare Episcopum, in Episcoporum ordinem, numerum accensere, cooptare, non video hactenus quomodo non ordinatio ea à summa potestate fieri possit, seu in dignum ab eâ docendi facultas ut quævis alia conferri *. Sed & ipse modus ordinandi per *manuum impositionem* cum sub Vet. Test. non ab Aarone tantum Pontifice, sed & Mose Imperante summo, & Patriarchis, Primatibus tribuum, & singulis è populo; & sub N. Fœdere non ab Apostolis tantum in ordinandis aliis, sed & à presbyteris usurpatus legitur, ratio nulla videtur cur pastoribus præcisè, iisque solis tribuatur, summæ potestati negetur: certè Moses Aaronem ejusque filios unxit, & in sacerdotio consecravit. E diverso, cum prima manuum impositio ab Jacobo facta Ephraimi præ Manasse legatur nulla quidem necessitate obligante, & ipsi Deo in consecrando Mose, & Christo in ordinandis Apostolis * usurpata non fuerit, videri posset solennitatem non necessariam esse. Licet enim Dei jussu Moses manus Josuæ imposuerit *, constat tamen id non in vim legis perpetuæ præceptum, dum palam fit eam ceremoniam Hebræos in iis qui ad Sanhedrin cooptarentur non semper usurpasse, ipsum Salvatorem nunquam, qui completurus venit legem. At non necessario in ipso ordinationis actu fieri, minus jam dubium habetur, cum hodieque ipsam post factam, à clero forte vel plebe, electionem, hoc est personæ ad certum locum applicationem, & subsequutam à summa potestate *comproba-*

** Confer: §. 67. n. 9.*

** Marc. 3. 13. 14. Matth: 10. 1. Johan: 20. 21, 22.*

** Num: 27. 18. confer: Deuter: 34. 9.*

 tionem

tionem, nec a tribus, ut olim, sed ab uno Episcopo fieri, mos ubique receptus probet: Ex quibus dubitare licet, nudane ac simplex ceremonia sit ex usu humano, recte tamen & pie in ecclesia servata, quæ proinde principum respectu referri inter necessaria non debeat. Secus atque ipsa *Pastoralis functio* extra 18.
personæ alicujus specialis considerationem: hæc enim cum ab ipso Christo in euangelio instituta, ut necessaria, sic quo ad emanationem
§ 67. n. 9. muneris à summa potestate non pendet *,
§ 63. n. 11. unde tolli humano imperio nil magis potest *, quam ipsa ea quæ administranda necessario Christus præcepit, ut *Verbi prædicatio*, *Sacramentorum exhibitio*, & *Clavium usus*, quæ quod officium est ministrorum in se totum conti-
* § 68. n. 1. nent *, quam *functionem sacram* in thesi, seu ministerium simplex diximus. de usu autem 19.
* § 68. clavium specialius infra dicetur *. De reliquis præter Pastorale muneribus ecclesiasticis, non item necessariis per se instituendis vel aliis mandandis, cum pii Reges arbitrio suo plurima instituerint, minus dubium esse potest: illud interim in transitu notetur, ab his minoribus argumentum recte ad alia majora duci, quippe functiones omnes sacræ sint. Sic David Cantores, Cymbalistas, Nablistas, Cytharistas, Tibicines, ipsos etiam Janitores consti-
* 1 Chro: 15. 16. seqq. c. 16. 4. c. 23. 24. 25, 26. tuit * qui caverent ne quis proprius ad arcam accederet, quæ omnia accurate ex Bertramo discas *. Salomo constituisse legitur officia Sa-
* Rep: Hebr: c. 15. cerdotum in ministeriis suis, & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram Sacerdotibus, & Janitores in divisionibus suis per portam & portam, juxta præ-
* 2 Chron. 8. 26. ceptum Davidis patris sui *. Esechias reforma-

mationem occipiendo cantores restituit *. * 2 Chron 29. 25. & cap. 31. n. 2.
Idem de se testatum Nehemia reliquit, imperatoris etiam non fidelis nomine *. Ut res * 2 Chro. 13. 11
non nova sit si posterioribus seculis principes etiam Christiani minora Episcopatu & Presbyterio munera per se contulerint: nec novum si fieri hodieque contingat. Hæc de electione.
20. Mittendi enim jus quæ in alteram ecclesia sibi arrogaverit, nisi consensus accedat, manifesta usurpatio est *. Sed quæ ipsa juris in extraneum concessio semper revocabilis est, cum inter jura sit majestatis sine quibus imperium * § 68. n. 9. § 69. n. 10.
21. defendi & pax publica nequit *. Sed & Imperatorum esse ordinem inter pastores constituere, & Pontificalem thronum ecclesiis largiri, & Episcopatus vel Archiepiscopatus in Metropoles erigere, etiam contra canonem, quæ dictat, Metropoli sua jura antiqua servanda, non dubito. * § 96. n. 2. § 98. n. 6.

§. LXVI. *Deponit, punit.*] Species hæc exercendæ in pastores jurisdictionis ob materiæ connexionem specialis subjicitur: generaliter & plene de ea parte Majestatis proximè * § Seqti.
1. dicturi *. *Deponendi* itaque jus non potest non penes eum esse apud quem jure suo constituen-
2. di est. Et personas & actiones generali exceptas imperio non esse supra probatum est *. Et * § 63. n. 2. 3
ipsa ministerii functio actualis, ut aliæ omnes,
3. actus publicus & externus est, qualis imperio
4. subjicitur. Et electio voluntatis est, quare & nullâ addita ratione, ut functiones aliæ *, * § 42. n. 3.
revocari electionem & pastores citra famæ læ-
5. sionem posse, nullus dubito. Quid quod jus territoriale & in personam subditi eousque se protendat, ut & civem innocentem excedere * § 31. n. 2.
fines jubere possit * si per hoc reip. tranquil-

 lita-

litati consultum videatur? est autem plus provinciæ alicujus quam functionis interdictio. Minus igitur de suspensione dubium. Solet autem depositio in pœnam vulgò exerceri, & hæc cum illa conjuncta esse: unde *puniendi* vox addita. Pœnæ jus in ecclesiastes, ut per- 6.
sonas alias, tum ex juris renunciatione com-
* §. 39. petit *, tum quod ipsa ministerii collatio in certam personam à summa potestate promanet: neque verò functio magis ecclesiastica ecclesiastem, quam judicialis judicem eximit: neutra jus variat. Quis autem puniendi facultatem
* §. 37. neget ei apud quem omnis est jurisdictio *? 7.
Inter plura depositionis in pœnam factæ exemplum, simul & relegationis à Salomone in persona Abjathari pontificis summi historia
* 1 Reg. 2. 27 regum sacra suppeditat*. Sunt enim & in prophanis historiis, & Codice, & Justiniani Novellis plurima. Nec desunt suspensionis exempla. Refer & ad hunc locum *restituendi* sacer- 8.
* §. 40. add. §. 68. n. 11. dotis jus, de quo alibi generaliter dictum *. est autem speciale ad hanc materiam quod de restituto Eusebio, Theogne, Athanasio, & aliis Socrates historicus memorat.

§. LXVII. *Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.*] Probant hoc ra- 1.
* §. 27. 37. 66. tiones generales quas supra dedimus *, & quæ de imperio circa sacra generali in personas ex sacræ Scripturæ locis alibi adducta *, qui
* §. 63. omnes potestati civili imperium non alii asserunt. Imperii partes præcipuæ *jurisdictio* & *legislatio* sunt, quare imperium qui habet & easdem habere necesse est, & dare easdem si cui
* §. præced. imperium demus. *Jurisdictionis* species supra jam vidimus *. Moses frangit vitulum: Aaro-
* Exod. 32. 20. nem increpat *. Ezechias Æneum serpentem

tem amovet, frangit statuas, excidit lucum *. Josias comburi jubet idolis consecrata *, & alia; non sine jurisdicendi de sacris facultate. Notissima severæ, sed & impia jurisdictionis species executa à Nebuchodonozore olim fuit *, sed quam ex defectu jurisdictionis nemo impugnavit. Et horrenda vox ab eodem * quamquam piore affectu, & Josia Rege in eos pronunciata qui vel Deos alienos colerent vel vero maledicerent, (nota actus externos) sed quam pœnæ comminationem jus imperii defendit. Pertinent à Christi tempore plurima Imperatorum, Regum, *Principum Christianorum* adversus hæreticos, & novas ac impias de vera Dei religione ac fide doctrinas & prolatas sententias, judicia, quæ in Eusebio, Sozomeno, Socrate Historico, & aliis, & in Codice passim, & Justiniani Novellis apparent. Et certè ut verum fateamur, non incompetens *synedrii Judaici*, Felicis, Festi præsidum, & ipsius Imperatoris Romani, aliorumque *Principum gentilium* in judicio accusationis de causa religionis, seu doctrinæ Christianæ, vel fidei professæ externè, adversus Petrum, Joannem, Stephanum, Paulum, aliosque fuit jurisdictio: Quin & ipsi agnovere. Etenim cum in delictum raperetur Apostolos in nomine Jesu docere, vel aliud quicquam agere, unde actus religionis Christianæ externus appareret, coram Anna Pontifice Maximo & cæteris Petrus & Joannes steterunt *, stetit Stephanus *, stetit Paulus *, nullus horum incompetentiam allegat. causam agunt. Paulus cum Anania & Tertullo contestatur *: postulatus à judæis stans pro tribunali Festi præsidis, unicam ex personæ privilegio exceptionem ob-

* *2 Reg. 18.*
* *C. 23. eod.*
* *Daniel. 3.*
* *vers: 29. eod.*
* *Act. 4. & 5. 27.*
* *Act: 7.*
* *Act. cap. 21 28. & 22. fin. & 23.*
* *C. 24. eod.*

* C. 25. 10. objiciens, *Hic*, inquit, *judicari me oportet* *. Deinde ad Cæsarem etiam gentilem provocat *. Quid quod ipse Christus interroganti Pilato, *Nescis habere me potestatem crucifigendi te, & dimittendi* *, nullam incompetentiæ exceptionem objecit? Quis martyrum in vetere ecclesia excepit? Utique jus ex euangelio intellexere. Ipsius negotii enim, hoc est rei sacræ quasi prætextu, vel quod non consentientis doctrinæ Princeps sit, competentiam seu jurisdictionem qui de actibus religionis externæ neget, jam nullam etiam Principibus Christianis in dissentientes, deque eorum doctrinis & sententiis publicè de fide sua in ipsorum principum territoriis, prolatis, vel contra receptam defensis, concedit judicium, & tot synodorum, & piorum Principum, Regum, Imperatorum, unquam latas, quas tulisse plurimas supra jam diximus, adversus Hæreticos & nova dogmata sententias manifestissimæ nullitatis condemnat. Nec putet quisquam Christianis jurisdictionis in hæreticos competere prærogativam ex religionis veritate: ipsum enim hoc est, quod in quæstione vertitur. Sic de Arrianis Salvianus. *Apud nos sunt hæretici, apud se non sunt: nam in tantum se Catholicos esse judicant, ut nos ipsos titulo hæreticæ pravitatis infament. Quod ergo illi nobis sunt, & hoc nos illis. Nos illos injuriam facere divinæ generationi certi sumus, quod minorem Patre Filium dicant; illi nos injuriosos Patri existimant, quod æquales esse credamus. Veritas apud nos est, sed illi apud se esse præsumunt. Honos Dei apud nos est, sed illi hoc arbitrantur honorem divinitatis quod credunt. Inofficiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis offi-*

* Vers. 1. eod.

* Johan. 19. 10.

officium. Impii sunt, sed hoc putant esse veram pietatem. Pœnam in arbitrio esse Imperantium supra dictum *. quod & Imperatores Gratian. Valentinian. & Theod. constitutione adversus hereticos intellexere *, Ibi, *divinâ primum vindictâ, post etiam motus animi nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos.* Hæc de jurisdictione, quòd bene notes, in religionem, fidem externam, per doctrinam & alios actus externos. In religionem enim, fidemve internã jurisdictio exerceri omnino nequit. Quatenus possit si externe prolata, dum qui protulit, vel sententiam suam professus, monitus de ea tacere velit, infra dicetur *. * §. 39. n. 4. * L. 1. §. 1. d. Sum. trinit.

3. Pertinet & in Pastores & Doctores, aliosque ministros, qui in vera ac publica perseverant fide, nec dissentientes, officio suo, vel verbo vel clavibus vel sacramentis, aliove jure abutentes, ut in actiones omnes externas animadversio: Vidimus supra *Riveti* locum, ubi de jure in actiones dictum *. Notabiliter Martyr, *Magistratum civilem curare debere ut omnes officium faciant, Jurisconsulti, medici, rustici, pharmacopolæ, inter quos numerare & concionatores possumus, quia si non rectè doceant, nec ex ordine sacramenta administrent, magistratus est, eos in ordinem redigere, ac videre ne impure doceant, neve fabulas admisceant, neve sacramentis abutantur, aut aliter ea tradant quam Dominus jusserat *.* Consentit Zanchius * *Omnes homines, nemine excepto, ita Magistratui subjectos esse, ut si officium facere recusent, in eos animadvertere, & omnes continere in officio possit.* Et Demetrii Chomateni Archiepiscopi Bulgariensis de Imperatore loquentis citatur locus, *Et legem ponit vitæ, atque officio* * N. 7. hic. §. 68. 7. * §. 63. n. 3 * Ad. 1. Sam. 8. & loc. com. clas. 4. c. 13. §. 12. * De magistr. art. 7.

co-

eorum qui altari inserviunt. Unicam, in hac materia generali liceat addere Anglicanam confessionem * (neque enim politicam hic specialem tracto) quæ postquam Regi summam etiam de Ecclesiasticis gubernationem tribuisset, ita se explicat, *ut omnes status, atque ordines fidei suæ à Deo commissos, sive illi ecclesiastici sint sive civiles, in officio contineat, & contumaces ac delinquentes gladio civili coerceat.* In Novellis constitutionibus adversus clericos, & supremi & inferioris ordinis, leges præscriptas officio non servantes, jura & jurisdictio ubique apparent: & obviæ sunt pecuniarum mulctæ. Sunt autem inter contumaces ac delinquentes in officio maximè, (quod obiter notem) qui turbulentis populum concionibus adversus Majestatem incitant, ad non-obedientiam mandatis civilibus vel resistentiam proritant, cujusmodi prophetæ vocem non à Deo esse divi- 4.
nus scriptor observat *, nam & Dei ordinationi resistit, & læsæ majestatis humanæ reus est *. Actionum igitur suarum causas & rationes princeps, si velit, ab ipsis exigit, quas & probare necesse habent priusquam rem definiant; vel eâ definitâ sic jubenti, quo & post synodum judicium spectat, de quo infra *: Vel si privatum res spectat à parte læsâ adito, cui de injuria conquerenti cum aliis juris remediis, tum ordinaria appellationum via succurrit. Notissimum apud Gallos remedium est, ab abusu ad Senatum regium appellatio si pars gravata de sententia ecclesiastici injusta queratur *. Alibi ad superiorem ecclesiasticum provocatio cum effectu devolutivo non tantum, verum suspensivo, & restitutorio, ut magistri loquuntur; quod planè civile est reme-

* *Art.* 37

* *Jerem.* 27. 8. *seqq*

§. 69. *n.* 7.

* §. 83.

* §. 79.

* *Fab C. de appellat.*

me-

medium, neque enim appellatio juris naturalis, qualis defensio, dicitur : unde Principis est admittere ad superiores ecclesiasticos appellationes, admissis iis modumque ac terminum statuere *, cum & præcidere eas, & interrumpere ordinem possit. * §. 38. n. 2 Causam etiam ad se totam evocando ipse judicat, vel quia ita placet, vel expedire videtur : possunt enim rationes esse, quare tractari negotium in judicio ecclesiastico non expediat, vel non sit necesse *. * § 71. n. 9. 10. Cognitionem etiam coram ecclesiastico ceptam pro tempore suspendit, manente ibidem cognitione, ducto à majore argumento : Quid si imperium, jurisdictionem ecclesiastici propriè nisi mandatam exerceant ?
5. quod statim dicetur *. * n. 9. infr. §. 68. n. 17. fin. Sed & Principem ex vi jurisdictionis suę arcere delinquentes ab ecclesia & communione posse, nihil video quid impediat, & restituendi jus ei esse infra dicetur *. * § 68. n. 11 De nomine si quis curiosius quæsiverit, dicendum jurisdictionem omnem in ecclesia, & circa sacra, à quo exerceatur, ut imperii civilis partem, *civilem* esse*, * § 63. n. 12. quod & infra particulariter de legislatione*, * n. 9. hic & excommunicatione a pastoribus facienda dicetur *, * § 68. n. 12. quatenus sc. in vim pœnæ exercentur, dum utraque à civili potestate virtutem publicam & coactivam habeat. Origine quidem prima & emanatione quæ in ecclesia jurisdictio exercetur à Deo est, sed non aliter atque tota jurisdictio, & judicis, & pastoralis etiam functio, & vel ipsa Majestas emanatione à Deo *, * §. 17. n. 4. applicatione, & exercitio efficaci, & effectu publico civilis. Neque impedit *civilem* esse jurisdictionem quod circa sacra, divina, & quæ spectent ecclesiam occupetur : Quamquam si muta-

* d. §. 63. n. 12. mutare nomen velis, ab objecto *, licebit, ſed quomodo juriſdictionem & imperium civile rectè etiam eccleſiaſticum, divinum, & ſpirituale dixeris, quia officium Imperantis & finis imperii bonum ſpirituale, id eſt ſalus populi æterna eſt *: potiſſima igitur cujuſque rei
* §. 14. denominatio ab eo petenda quod efficaciam ei & effectum tribuit, ſine quo res non eſt id quod eſt, quomodo ſine civili poteſtate exauctoratio non exauctoratio, excommunicatio non excommunicatio poſitiva, ſed communionis negatio eſt. Sed nec juriſdictionem efficit non *civilem* eſſe quod leges præſcriptas divinas, & in Euangelio Chriſtianas habeat: ſunt enim leges divinæ & Chriſtianæ regula ſeu norma ſecundum quas juriſdictio, imperium exerceri debeat, quæ proinde non magis efficiunt juriſdictionem non civilem eſſe, quam de furto, de homicidio, & aliæ in Decalogo efficiunt leges, vel ipſa etiam juſtitiæ efficit adminiſtratio, ideo quod pro fundamento habere leges naturales & divinas debeat; imperium enim, juriſdictio, ejuſque executio civilis manet, rei natura non mutatur: quomodo è converſo ſecundum leges divinas imperium humanum non efficit eas leges non
divinas eſſe. Illud autem velim iterum obſer- 6.
ves quod ſupra dictum & infra dicetur, imperium, juriſdictionem Imperantium ad fidem internam, ſi externi nihil prohibiti accedat,
* §. 68. n. 7. §. 93. n. 12. non extendi *: eſt enim inviſibilis, & in notitiam non cadit imperantis. Adde per fidem internam, ſi legibus civilibus actiones externæ reſpondeant, pacem publicam non tur-
* §. 93. n. 12. bari *; quomodo ſupra dictum, cum per nudum animi motum nemini læſio detur, ſic nul-

nullius intereſſe ob eam rem quempiam puniri *. Apud Euſebium Conſtantini dictum * §. 39. n. 6
exſtat, *Omnes quidem ſubjectos ſuos Chriſtianos eſſe optaſſe, neminem autem coëgiſſe* *. Hinc ſu- * In vita lib 2. c. 57. 60.
pra, *fidem ſuadendam, non imperandam eſſe* *. * §. 65. n. 5.
Quid autem ſi verbis prolata fides ad notitiam venerit Imperantis? Non culpæ peccatum, ſed ignorantiæ error dicendus erit, quem emendare, non pœnæ (quæ mentem non illuminat) ſed doctrinæ virtus eſt. *Errantis pœna doceri eſt. At quis nomen unquam ſceleris errori dedit? Non eſt prudentis errantes odiſſe, ne ipſi ſibi odioſi ſit.* Chriſoſtomi dictum eſt, *Eum qui ignorat neque malo affici, neque accuſari oportere, ſed æquum eſſe ut diſcat, quæ ignorat.* Et quæ in hanc rem plura ſunt. Sed hæc niſi de malitia manifeſto appareat; vel erroris ſui commonitus, prohibituſque dicere contumaciter perſeveret *. Igitur nec ſtatim de blaſphemia * Vid. Act. 4. 17. 21. & 5. 28.
reus peragendus, qui tam impie de Deo dixerit, ut in blaſphemiæ aliquam ſpeciem incidat.

7. Juriſdictio autem in ſummo principe cum legum ſit executio, ad ipſum & *Legum* pertinet *latio*: ſunt enim jura connexa quorum alterum in altera perſona abſolutè eſſe non poteſt; ne ſeparatis ab invicem vel legiſlatio inefficax ſit, ſi exequi non liceat; vel dum exequi alter velit alter ignoſcendo illudat. Ad legiſlationem refer placita, edicta Imperatorum de religione publicè eligenda, tuenda, conſervanda; aliena delenda, refrænanda, punienda, permittenda, &c. de loco, tempore, ordine, modo, & aliis, quæ particularius, ſub §. de religione publica enumeravimus *: (Neque enim hic legum voce de * §. 64. n. 7.
doctrina & fide definitiones complector, nec juris dicendi facultatem quæ inter certas perſonas

ſonas eſt; quamvis lata ſignificatione ſub ea venire poſſit, cum qui leges ferre is & definire controverſias, & judicare cauſas queat.) Sunt & aliæ quæ huc pertinent plurimæ leges à piis Principibus latæ *generales*, quæ reſpectum omnes ad unum Apoſtoli effatum habent, *Omnia oportere ad ædificationem fieri*: Quo & ordinationes eccleſiaſticæ referendæ, & quæ totius eccleſiæ ſpectant politiam, ſeu gubernationem externam. Ingenuè Leoni Stephanus Conſtantinop. Archiep. & univerſalis Patriarcha. *Imperatoris eſſe etiam citra Concilium decretum facere* *. De Conſtantino generaliter Euſebius dixit, ipſum nondum baptiſatum Epiſcopis plurima præſcripſiſſe quæ ad eccleſiæ utilitatem pertinere judicaret *. Sacræ ſeu 8.
eccleſiaſticæ vulgo dictæ ſunt leges, ſed non alia quam ſola materiæ vel objecti ratione, dum de rebus ſacris vel circa res ſacras, eccleſiaſticas feruntur; ut militares, nauticæ & ſimiles à materia militari, nautica appellantur: quò ſenſu & ſummarum poteſtatum imperium ſpirituale ſeu eccleſiaſticum appellari proximè notatum *. Civiles autem ſunt leges à civili poteſtate *: humanæ omnes: quare principi ſubſunt ut ab hominibus prolatæ, vel civili poteſtate, ſeu ab Imperatoribus ipſis, ut proximè, vel horum auctoritate ab eccleſia, ſynodo. Eccleſiæ enim, ſynodo, legum feren- 9.
darum jus, & juriſdictio, ut aliis conſeſſibus rectè, licet rectius, mandatur, ſed quæ vim publicam niſi à ſumma poteſtate non habent. Neque verò ſub imperio in eccleſia Chriſtiana paſtoribus vel multitudini imperii hæc jura quam nomine, vice ac mandatu ſummarum poteſtatum exerendi jus eſt *, dum à ſe non ha-

* *Nov. Leon. 17. pr.*

* *In vita lib. 3. c. 24.*

* *Sup. n. 5. §. 63. n. 12.*

* *d. d. §§.*

* *§. 68. n. 17. cir. fin.*

habeant magis, quam privatus quilibet. Atqui vero totam functionem sacram à Deo habere, cujus partes indivisibiles jurisdictio, disciplina ecclesiastica, & legislatio, quæ & ipsæ traditæ iis ab ipso Christo perhibentur *? Sed jam supra dictum, à Deo esse functionem emanatione sola *, quomodo judicis functio emanatione à Deo est, qui equidem ut imperium, jurisdictionem non exercet, sic leges nullas condit, nisi principis nomine, cum tamen neque Judicibus minus causarum civilium per sacram jussionem cura commissa sit, quam prætendere ecclesiastici possint ecclesiasticarum sibi commissam esse: Sed & supra dictum *, à summa potestate illud esse quod certa persona jus sacræ functionis habet, quomodo manante functionis origine à Deo hic aut alter pro tribunali sedet. Uterque igitur functionis suæ exercitium (sub qua legum demus lationem) auctoritate summæ Majestatis explicat. Quid si ipse ordinationis actus à summa potestate pendeat *? Quid si convenire sub imperio sine ejusdem auctoritate nulli liceat? Quid si actus auctoritate publica destitutus vim nullam habeat? Ad prædicta igitur conclusio sit, *Imperium, jurisdictionem, legislationem cum efficacia, pastores, ecclesiastes nomine, vice, mandatu, atque adeo & jure summarum potestatum, non alio, exercere.* Neque vero ecclesia jacturam hic patitur, vel sine jurisdictione, vi coactiva, vel legibus errat: etenim jurisdictio, legislatio, sed auctoritate principali exercetur: Quod enim ad potestatem ecclesiasticam attinet, dixit Martyr *, *satis est civilis potestas*, repudiata inter potestatem ecclesiasticam & secularem distinctione. Quam tamen si

* *Ex Matt.* 16.19. & 18. 15. *cum seqq.*

* §. 65. *n.* 18.

* §. 65. *n.* 17.

* §. 65. *n.* 17

* *Ad* 1 *Sam.* 8.

exhibitio, quæ nuda ac simplicissima administratio est: Nec preces, quæ supplicationes Deo sunt, neutiquam in homines imperium. sunt autem in his partes & ipsorum Apostolo-
2. rum & Ministrorum officii *. Adde imperium dari iis à jam subjectis per novam subjectio-
3. nem non potuisse *. Ipse Christus profitetur imperium suum non esse de hoc mundo (a): & constitutum inter privatos se judicem, quod imperium includit inter partes, negat (b): & alibi non venisse judicaturum mundum (c). *Non secundum visionem judicat oculorum, neque secundum auditum aurium arguit: judicat in justitia pauperes, & arguit in æquitate pro mansuetis terræ: percutit terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficit impium* (d). Supra etiam Christi imperium à summarum potestatum distinximus *, quas & ipse summas agnovit (e): Neque enim in mundum venit Christus turbare solio reges: salvare venit homines, & ad fidem convertere (f). Illud morte sua, hoc doctrina perfecit (g). pars neutra imperii est actus. non imperatur fides. suadetur, præmio posito, quod quasi inescare, inlicere est homines. Adde textibus expressis Christum ipsis *Apostolis* imperium cum inter se tum in alios negasse *: Ipsos Apostolos monuisse principibus obedire (h): & ipsos agnovisse *. Unde nec imperium hodie *ministri* vel *pastores*, vel singuli vel congregati, habent. De *ecclesia* quæ cœtus fidelium est in eandem fidem consentientium *, proinde quæ ex fidei natura imperium adnexum non habet, dicendum, pati liberè singulos posse ab ecclesia, id est universis congregatis imperii actum vel jurisdictionis adversus se exerceri, & pati ne-

* § 65. n. 10. Vid. Matt. 10. 6. 7. & 28. 19. Marc. 16. 15 Luc. 9. 2. 1 Cor. 12. 28. Eph. 4. 11. 1 Pet. 5. 2. Actor. 6. 4. L. 41. C. de Episc. & cler. ibi Gothof. lit. P.
* § 63. n. 2.
a Ioh. 18. 36.
b Luc. 12. 14.
c Ioh. 12. 47.
d Esai. 11. 3. 4.
* § 63. n. 6. & seqq.
e § 63. n. 2. § 67. n. 2.
f Ioh. 12. 47.
g § 63. n. 3.
h Matt. 2. 25. 26. Luc. 22. 25. 26. Matt. 23. 8. & 1 Petr. 5. 3.
* § 63. n. 2.
* § 67. n. 2.
* § 63. n. 2.

neceſſariò debere, cum ordo debeat eſſe in unoquoque etiam illegitimo cætu ad confuſionem vitandam, proindeque & patiendi neceſſitatem in obligationem deduci per conſenſum poſſe * jure omnino privato; imperium autem vel juriſdictionem, quæ in jure non erat fidelium jam ſubjectorum, dare vel transferre non poſſe *: itaque *eccleſiam* non jure imperare, ſed imperii actum in conſentientes & patientes exercere, uſque dum à civili poteſtate conſenſus, & patientia, & imperium prohiberetur: imperium & juriſdictionem verè exercere, & jure publico, at ſubalterno poſtquam principalis acceſſit auctoritas, quod infra dicetur. Videndum autem quod imperium, quæ prætenſa ſit *Iuriſdictio*, quæ *Legislatio*, quam ab Apoſtolis in ſe derivatam nonnulli velint. 4 *Virga* certe Apoſtolica *, quam figuratè ſic appellant, & *Traditio* imprimis *Satanæ* (a), quarum in Scripturis mentio eſt, ſi corpori cruciatum dederit *, divinæ potententiæ opus non Apoſtolorum fuit, qui & ipſi ſanationes ab eo corporis cruciatu, & aliis malis non propriæ, ſed divinæ potentiæ adſcribunt *: Ipſi nempe Deo ejuſmodi remediis emendare, & purgare, per Apoſtolos eccleſiam placuit, cum nulla adhuc dum terrena poteſtas curabat; veritatis certe Evangelicæ convertendis ad fidem Chriſtianam Judæis illuſtriſſima argumenta. Poſt Apoſtolos autem, per eorundem ſucceſſores in veteri eccleſia viros ſanctiſſimos Epiſcopos, præsbyteros, paſtoreſve alios, Deum omnipotentem eum juriſdicendi modum exercuiſſe, non apparet: & qui ſibi hodie vindicare auſus ſit, puto vir modeſtus ejus ordinis exiſtit nemo. virgam nempe oris ſui,

* n. 5. cir. fin.
* §. 65. n. 10 11.
* *Act.* 5. 5. 10. & 13. 11.
(a) 1 *Tim:* 1. 20. 1 *Cor:* 5.
* *Vid: infr:* n. 13.
* *Actor.* 3. 6. 12. 16. & *cap:* 4. 7. 10.

5. sui, sed cum modestia habent. *Excommunicatio* à traditione Satanæ, propter singularem sui effectum, actus diversus est, eoque respectu traditione minor, & sub ipsa semper traditione comprehensa; quippe qui actus exerceri sine respectu excommunicationis non potest: quare sæpius pro iisdem usurpantur. Excommunicatio, quatenus *actus positivus* ut nunc in usu est, instituta per formam judicii, & executa adversus fratrem inordinatè vel non ex tradita Christi doctrina ambulantem, per Apostolos, aut deinceps pastores, aut ecclesiam, antequam principes Christiani eorundemque authoritate religio jam publica roborata esset, non legitur. Itaque ante ea tempora *actus negativus* * & singulorum nihil minus atque Apostolorum aut ecclesiæ fuit, seu religionem & sententias de Deo, vel doctrinam, seu vitæ institutum spectes. excommunicatio, quæ vox nunc vulgo usurpari cœpit, minus propriè dicta. Indicant hoc negantia verba: Si qui scortator, idololatra, convitiator, ebrius, rapax sit, *aversari* eos: cibum cum iis *non sumere*, *abscedere* ab iis qui pietatem quęstui habent: *declinare* dissidiorum & offendiculorum authores: & generaliter *subducere* se ab omni fratre inordinatè ac non ex tradita Christi doctrina ambulante. qui actus omnes privati sunt; imperii, jurisdictionis, coactionisve nihil habent. Quomodo accipiendum quod de *repellendo* hęretico dictum *, Hieronimus *devitare* convertit. Nec aliud hoc est, *Si frater tuus in te peccaverit, velut Ethnicus tibi & publicanus sit* *. Ecclesiæ quidem monere est ut peccata agnoscant, ab iisdem desistant, ordinatè ambulent, ut qui læsit lęso satisfaciat: Dictum

* §. 69. n. 10.

* *Versio vulg* Tit. 3. 10.

* *Matt.* 18 15. *seqq.*

enim erat, si frater tuus in te peccaverit, *corripe* eum inter te & ipsum solum, hoc est ad facti mali agnitionem & pænitentiam hortare: Deinde si te non audierit, adhibe tecum unum aut duos, quorsum? nisi ut *corripiant*: Quod si nec hos audierit, *dic ecclesiæ*: ecclesiæ igitur jus quidem asseritur, sed ut *corripiat* ut peccantem moneat, à peccato retrahat; non ut actum jurisdictionis publicæ exerceat, vel cum potestate coactiva quid pronunciet, neque enim nova hic in oratione quę spectat ecclesiam denunciandi ratio vel finis diversus, atque prius in ea quæ ad ipsum fratrem lęsum, adjicitur: si nec ecclesiam audierit, Christi oratio ad eundem privatum redit, sit *tibi* velut Ethnicus & publicanus: abstinere ab ejus communione jubet, & tacitè patientiam monet, vindictam prohibet. Sed nec quod ibi ad ecclesiam lęsus monetur referre, ad collegium statim pastorum, vel multitudinem congregatam referri necesse est: nam & ecclesia cætum non adeo grandem significat, ut Paulus etiam familiam unam ecclesiam dixerit. Ejusdem notæ ea judicandi facultas est de qua ad Corinthios *, *privata* & *negativa* quæ publici nihil habeat. Sic privatus priuatum excommunicat, & minor maiorem, & privatus ecclesiam, dum se ab ea separat, & ab communione abstinet. Hoc jure recessum ab ecclesia Romana Reformati fecere: gentiles, Judæi Christum amplexi: & inter ipsos Christianos tot separatæ ecclesiæ, ob diversas de religione & doctrina & fide Christiana sententias. Illud verò ecclesiæ quam privatis amplius, quod ante Imperatores Christianos (quasi tunc in naturæ statu) decer-

* 1 Cor. 5. 12.

cernendi & pronunciandi jus adversus contumaces aliosve delinquentes fuit; sed eosdem in eum actum consentientes *, vel consensu primario vel accedente, (ecclesia enim cœtus ex consensu voluntario est) & eo quidem sensu ecclesiæ aliquid decretorii erat: At hoc decretorium non alio quam cum effectu privato, nihil secus atque hodie excommunicatione sua in territorio reformato ecclesiæ non reformatæ, vel reformatæ in papali utuntur. Utriusque temporis excommunicatio, cum vis ex consensu venit, extendere se ad eos qui membra non sunt ejusdem ecclesiæ, hoc est non consenserunt, non potest: secus atque ea quę in separatione & consortii declinatione, & negatione simplici consistit. Verè autem *positiva, & publica* facta *excommunicatio*, postquam principes religionem Christianam amplexi auctoritatem ei accommodavere *: Sic *affirmativi* aliquid accessit, & excommunicationis vox propriè usurpari cœpit, cum instituto judicio, qui vitam inordinatam instituisse, vel peccatum vel adversus leges quid admisisse ipse confessus esset, vel qui negasset adhibitis testibus convictus, servato juris ordine cum legitima causæ cognitione, factaque legum ex sacro Codice ad rem controversam applicatione, per sententiam legitimam cum potestate coactiva ab ecclesia ejiciendus pronuncietur, à communione fidelium privetur, & à loco publico seu templo arceatur: Quod idem ac in religione judaica sub principibus Judæis, Synagoga ejicere, cui actui publica semper adfuit auctoritas, dum plectendi modus in civitate ordinarius esset: in legibus Imperiale dictum anathema *, quod vel Impera-

7. (margin, beside "negatione simplici consistit")

* Sup. n. 3. §. 69. n. 10. §. 71. n. 3.

* Vid. Novell. 42. infr. §. 69. n. 10.

* L. 5. 6. 7. d. sum. trinit.

rator per se exerceret, sin per alios, auctori-
tatem ab eo & vim publicam haberet. Sed quę
excommunicatio publica exerceri per modum 7.
* §. 67. n. 6. pænæ ob causam fidei internæ *, vel muta-
tam, vel non consentientem Synodorum de-
cretis fidem, etiam quæ externè prolata pu-
blicè in notitiam venit, non potest; fides
enim interna imperio vel pęnę non subjacet:
prolatæ externè sanior doctrina est reme-
* d. §. 67. n. 6. dium *: Itaque excommunicatio, si recessus
sit in essentialibus (nam qui extra sit essentialia
tolerandus) exercenda adversus recedentem,
ab eo cui manifesta est ea fides, impropria, quę
in actu consistit negativo, ut abstinentia ab
ejus consortio, separatione, & negata sacra-
mentorum exhibitione, nisi actus aliquis con-
tra leges externus accedat qui pęnam merea-
tur: quo verba etiam privata, magis autem
doctrinam è loco publico comprehendo.
Quamquam vero mutatæ vel heræticæ fidei,
ejus etiam qui tacere volet, nec resipiscere
tamen, in ecclesia rectè fiet promulgatio, hoc
est, extraneum eum esse ab ea quam alii se-
quuntur fide (seu ab ecclesia) publicè declara-
tio, qua vulgo fides ejus innotescat, ut decli-
narè singuli ejusdem consortium & contagium
valeant; & jubere eum princeps fines excede-
re possit, non per modum pænæ, sed vel ob
* §. 70. n. 19. pacem ecclesiæ, vel solo territoriali jure *;
in fin: §. 31. n. 2. & ejus qui tacere nolit contumaciam in actu
externo, vel, si tam impia sit sententia, etiam
* d. §. 67. n. 6. blasphemiam punire *. Fidei autem natura
talis non est ut pænæ subjaceat. Sed ob vitam
inordinatam, non Canonicam, recte in pæ-
nam excommunicatio fiet. In pænam vero, vel
ob fidem factâ, mores nostri eam moderatio-
nem

nem servant, ne arceatur excommunicatus à templi accessione, & introitu, cum templa nostra nihil in se sacramentale habeant, & in iis exhortationes ad resipiscentiam fiant. Quâ ratione, & alterâ, quâ publicam nempe factam disciplinam diximus, sublata difficultas est, utrum invito territorii domino possit subjectus, vel ipse territorii dominus à loco publico ar-
8. ceri. Per excommunicationem autem potestas maritalis in uxorem non solvitur. Nec liberi parentum obsequio *: unde conversari uxores cum maritis, vel cibum cum iis sumere, liberi cum parentibus, non prohibentur, quin *Vid. Concil Gangrens. can. 16.*
9. si potestas duret, jussi tenentur. Neque excommunicationis fulmen ad exteros extenditur. Nec in aliam recipi ecclesiam excommunicatus, ut una provincia interdictus non versari in alia prohibetur; nisi loci utriusque domino ita placeret, vel inter diversos pacto convenerit; vel lex esset quæ utrumque obliget *: *Vid. Can. Apost. 21. 31 Synod: Const. in templo Sophiæ can. 1.* Cætera distinctæ sunt ecclesiæ regnis & territoriis suis, ab altera non pendent: princeps quisque ecclesiæ suæ caput (a) sub Deo, quomodo omnis ejus potestas sub Deo: nec altera alteri jus dicit *. (a) § 63. n. 2. 7. * §. 96. n. 10. Una per universum mundum dispersa Catholica est, cujus solus Chri-
10. stus caput *, universi dominus. * §. 63. n. 7. Quibus consequens, excommunicari efficaciter principem, vel ullam in eum exerceri censuram publicam, nisi ultro submittentem non posse, dum à nolente actui sua subtrahitur authoritas, quâ subtractâ actus positivus reincidit in negativum, quo facultas fit singulis ejus declinandi præsentiam, donec jussi potestate imperiali
11. adesse teneantur. Quo jure & solvere subjectos pœna excommunicationis potest, quate-

nus

nus effectus hæc positivos habet: habet enim
* § 40. n. 4. § 66. n. 8. § 67. n. 4. fin. eatenus ignoscendi facultatem *, quam insigniter probat locus ex Ivone Carnotensi Episcopo, juris ecclesiastici contra reges propugnatore acerrimo, optime ad hanc rem accommodatus *. Quare & sacra facere restitutis
* Apud Grot. circ. sacr: cap 9: n: 26 & intra ecclesiam recipere quos Imperator censuerit, si pastores recusent, parata adversus eos vel per pignorum captionem, vel missionem in bonorum possessionem, & alia remedia coactio est. Idem cum superiore circa falsos 12.
doctores judicium esto, quod enim ante imperia Christiana *fugere* pastorem alienum, *cavere* à pseudoprophetis, nec in domum eos *recipere*, nec *ave iis dicere*, (qui actus privatorum erant, nam & privatis dictum *) postea
* Matt. 7. 15. cum ab imperio *positivi* aliquid actui accessit, *deponere*, & *exauthorare* dici cœpit: atque hoc sensu depositio, excommunicatio *actus civilis*
* §. 67. n. 5. est *, quod virtutem publicam & coactivam à civili potestate habeat. Quomodo diversa ex- 13.
communicatio à traditione Satanæ est, ita *retinendi peccata potestas* * ab excommunicatione
* de qua Matt. 16, 19. separanda: potest enim retinendi potestas absque excommunicatione exerceri: excommunicatio, quæ major est, semper retentionem includit, unde confundi solent. Sed & ipsa retentio eadem apud nonnullos cum potestate tradendi Satanæ solet haberi, quasi cujus peccata retinentur extra ecclesiam fit, is autem in regno Satanæ, quo statum omnem extra ecclesiam, non
* n. 4. virtutem illam seu effectum, de quo supra *, specialem designant. Ab aliis autem distinctè considerata, nihil aliud est peccata remittere & retinere quam simpliciter peccatoribus ob oculos peccata ponere, & ex verbo Dei, nullo

lo imperii jure, ostendere, denique pronunciare *, non pœnitentibus peccatoribus ab ipso Deo peccata retenta fore, cujus pœna mortis sit æternæ, pœnitentibus remissa, cujus præmium vitæ æternæ: sic applicatio est ministerialis & nuda verbi ad personam. Talis applicatio, monitio, & annunciatio fit ad sacram Synaxin accessuris, ut qui involuti peccatis, nec resipiscentes, ab communione se abstineant, ne judicium sibi manducent: sed quod monendi jus ad resipiscentiam, & annunciandi ex verbo Dei non pœnitentibus cur æque singulis privatim non competat, hactenus non video. Ipsa vero peccatorum vera & actualis retentio & remissio solius Dei opus est, qui animis & cordibus dominatur, & Jesu Christi qui eam potestatem à patre accepit, dum uterque veros pœnitentes novit. Unde jus hoc referri ad jurisdictionem seu imperium spirituale debet *, & ad omnipotentiæ speciem quæ omniscientia dicitur, nulli vel collegio in terris vel singulis communicatum: neque vero pastorum, vel pontificis, vel cujusquam hominis ea jurisdictio & potestas est, quorum non ea vis sit & penetrantia in interiorem hominem, ne duos omniscientes statuamus, hominem Deo æqualem; & inanis porro nostra precatio, qua à Deo remissionem oramus peccatorum, frustra ad Deum ituri si quod petimus possit in terris haberi. Sed ut diminuta eo jure (vere retinendi & remittendi) ecclesiæ vel pastoribus concesso majestas divina, ita in totum sublata civilis esset, quæ cum corpus occidere, animam non potest * (dum hic solius veræ retentionis sit effectus) ecclesiastica vel pastorali potestate longe esset inferior. Adde

*Sup. n. 2. fin. Esa. 11. 4.

* Conf. §. 63. n. 6. seqq.

* § 96. n. 3.

de jurisdictionis eam naturam esse, bene vel male judex judicaverit judicatum ab authoritate judicantis effectum sortiatur; pastores in remittendis vel retinendis peccatis si erraverint, prætensa jurisdictio ex usu clavium virtutem ullam aut robur habere omnino nequit, dum operari quicquam in non pœnitentibus ad salutem, in pœnitentibus ad condemnationem non potest: neque enim apud Deum de sacerdotum sententia, sed reorum vita quæretur: quare verba, *Quorumcumque remiseritis peccata, ea remissa sint*, applicationem veram & effectum demum in casum non admissi erroris habent, de quo in fine secul supremum, definitivum, ac decretorium reservatum soli Christo est judicium. Quod ad jurisdictionem 14.
ecclesiasticam circa summam potestatem attinet, pænitentiam ei peccanti pastor recte monet, hoc est, ut male admissum agnoscat, & ipse condemnet, factumve nollet, & leges Dei pænales iramque divinam ei recte proponet, quod ad ipsam pœnitentiam spectat: pœnitenti gratiam divinam annunciat: non pænitenti abnunciat, nil secus atque in privato dictum. At publicè pænitentiam jubere, ex instituto humano est. principis persona libera à lege humana & coactione est. quod publicum in pœna est, effectus juris positivi est. atque eatenus verissimum, leges pœnales ad principes non pertinere *, quippe quę civiles sunt. * sub quibus canones seu constitutiones ecclesiasticæ veniunt, & leges etiam divinæ, quatenus ipsi earum publici ac summi interpretes sunt *. Peccantem alios exemplo publicè monere principem laudabile quidem est, dummodo ita temperet, ne auctoritatem minuat &

* §. 39. fin.
* §. 26. n. 9. §. 27. n. 6.
* §. 70. Introd. §. 3. n. 8. §. 69. n. 4. 5.

&in ludibrium cadat: unde calamitatis suæ
Henrico Imperatori initium,& Paparum inso-
lentiæ: A sacerdote juberi ex voluntariâ sub-
missione est. privatim is corripiat,placidè,quod
postulat honor Principi debitus, & ad pæni-
tentiam satis est; publicè apud concionem vi-
ri immoderati *, & turbas excitare soliti, & *§. 57. n. 4.
contemptum principi: quin & in privatum
omnino insolens est. rem indignam Cicero
existimavit, si quis crimen audiret eo loco quo
refellendi non esset copia. Quod liberius ea
in re Prophetæ evagati fuerint, rarius factum
legitur, & ex speciali Dei mandato: sacerdo-
tes eam sib. licentiam nunquam sumpsere, ob-
sequentes divinæ legi, *Principi ne maledicito* *. * Exod. 22.
atque ita *usus clavium* qui dicitur, circa prin- 28. Actor.23.
15\. cipem exercetur. Totum igitur quod pastori- 5. Can. Apost. 83.
bus vel ecclesiæ impropriè *imperium* & *juris-
dictio* asseritur, sine coactione est, non decre-
torium, non definitivum, non coactivum,
non imperativum; sed ad jus legis *declarati-
vum*, & fidei *suasorium* referri debet, adjunc-
ta pœnæ comminatione quæ Deum auctorem
habet; quare ministerium rectè, imperium
non nisi improprie dixeris: *Arma eorum carna-
lia non sunt sed spirituali* *, , quod verbum * 2. Cor. 10.4.
Dei est, & gratiæ divinæ negatio, & per vir- Eph. 6. 17.
gam vindicta, de qua supra*. Itaque apparet Esai. 11. 4.
imperium, jurisdictionem propriè sic dictam, * n. 4. & seqq.
pastores vel ecclesiam neque ex natura, neque
16\. ex doctrina Euangelii habere. Quare nec *Le-* §. 67. n. 7.
gislatio propriè dicta iis competit. quod jus
adeo jurisdictioni adnexum & imperio & ma-
jestati proprium esse diximus, ut sine ea dici
majestas non possit: est enim obligatoria legis
virtus, quod jus in personam supponit *, quæ * §. 27.
ra-

ratio ut hic & in jurisdictione, ita in reliquis imperii juribus valere debet. Adde congregare ecclesiam, Synodum sine authoritate
*§ 65. n. 9. § 71. summi imperantis non posse *, quare nec fieri potest, ut sine ejusdem authoritate leges condat, sed necesse omnino uti à summa pote-
*§ 67. n. 8. § 69. state promanent *. An ipsi Christo in terris
*§ 63. n. 7. legislativa potestas fuerit, supra vidimus *.
Ceterum hæc jura habere ecclesiam concedi 17.
omnino debet, si aliis inpermixti fideles vel tota civitas Christiana populari regatur imperio, quod fit, si ubi ecclesia est, nulla alia sit potestas; eadem enim ibi res civitas & eccle-
*§ 65. n. 5. sia est *. civitas qua cives & imperantes, (diverso respectu) ecclesia qua eosdem omnes fideles complectitur. & modus & forma constituendi imperii in civitate & ecclesia idem ex consensu est. Propriè autem loquendo, ut imperium penes cætum fidelium non qua fideles, sed qua populus liber sit. fides imperium non tribuit, nec cum eo quicquam commune habet. Adde idem juris esse, si extra imperium ecclesiam velut in statu naturali & sui juris ex
*n. 3. supr. mutuo coeuntium consensu consideres *. Et idem manere jus ecclesiæ sub imperio, dum nulla prohibitio sit, at effectu privato, ut supra dictum, & infra plenius. Extra hos casus mandatum ecclesiæ imperium, mandata jurisdictio, & legislatio est, quæ nomine summæ
*§ 67. n. 9. potestatis exercentur *: Quomodo & mandatum olim Sacerdotibus imperium, nec semper ita angustum ut intra usum clavium jurisdictio, legislatio intra sacra coarctetur, sed vel ad negotia civilia pateat, cum addita Sacerdotibus magistratura, & judicia sint, quod & summo, & aliis contigit sub Vetere Testa-

mento

mento, & extra Hebræam aliis sepe Gentibus, & Imperatoribus etiam Romanis usurpatum, unde titulus in Codice, *de Episcopali audientia*, & in Novellis constitutionibus loca obvia, & hodieque idem jus apud Principes Christianos videas: quin & legibus Romanis Patriarchis, & Primatibus Judæorum concessum. Semper autem sub Rege: quare eo sensu imperium, & functio licet imperativa, respectu tamen summæ potestatis ministerialis est. Atque hoc jure imperium etiam in ecclesia damus, sed quale in militia (quæ cætus & ecclesia armatorum, vocatorum ad arma est) ut parte status politici, à summa potestate promanans. Atque hæc ordinem fere in ecclesia & regimen spectant. de imperio circa fidem, seu de Deo ejusque verbo privatorum sententias, & facienda in materia religionis & fidei ex Imperatorum jussu deinceps dicturi *.

§. LXIX. *Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & novi Testamenti publicas facit, vimque publicam, & robur publicum in civitate accommodat.*]

1. Non quærimus an leges sint. esse enim tales, quas naturales dicimus, nemo dubitat. Et quæ in Vetere Testamento in vim legis seu præcepti tradita sunt, leges esse, nullus inficiabitur. Quæ in Novo Testamento, quatenus leges sint, infra dicetur *. Sed & qui eas quas leges nunc dicimus, abstractè & simplissime, nullaque facta applicatione, vel respectu habito ad personam, Canones seu regulas, non leges dixerit, non multum aberraverit: quamvis forte, extra quam est necesse, subtilis fuerit. Leges igitur nobis sunt. Sunt & divinæ, sunt profecto. Unde & obligandi vim effica-

* *Infr.* n. 9. *adde* § 63. n. 7.

efficaciſſimam habent, & præſtandæ obedientiæ, etiam internæ, neceſſitatem arctiſſimam imponunt cunctis ex toto univerſo mortalibus, qui leges eas eſſe Dei ſeu divinas agnoſcunt, propter legislatoris auctoritatem, & conſcientiam propriam. Sed quod paulo attentius conſiderandum. De *lege naturali* veriſſimum eſt, pro lege habendam & ipſam ſecum authoritatem ferre, nec aliunde petendam, dum qui ratione utitur, hoc cogitet, rationem à ſolo Deo eſſe. Idem de *poſitivis*, dum qui eas intellexerint, vel inſpexerint, Deum earum authorem agnoſcant: unde & eorum reſpectu lex naturalis, & ſcripta vel ſcriptura Canonica rectiſſime à Deo dicitur, (quatenus legem Canon ſignificat) & à Deo authoritatem habere, & obedientiam eis deberi. At qui negare Deum, vel ab eo rationem, vel leges ſcriptas eſſe, leges iis dici non poſſunt, quippi qui habendi tanquam ſint extra regnum Dei, Deum totius univerſi Regem negantes (quamquam & ipſi à Deo neſcientes regantur) dum nec authoritas à Deo, conſequenter nec prædicari de iis ſubjectio, obligatio, vel obedientia iiſdem legibus, tanquam quæ extraneæ non credentibus habentur, & alienæ, nihil ſecus atque non proprii judicis quis legibus non obtemperat dum ſubeſſe ſe ei vel imperatori vel legiſlatori neget, quaſi quod ſe attinet dicat eas leges vel imperatorem non eſſe, eoque perſuaſus fundamento ſequi etiam forte optimas negligat, non optimas perſeveret. Sunt Gentibus ſuæ leges, ſunt Mahumetanis, ſunt aliis, quas pietas Chriſtiana non novit, ſed vel totas repudiat, vel non totas admittit, quarum proinde vis canonica vel ob-

obligativa pertinere ad nos Christianos nihil magis quam eorum Senatus consulta possunt, quippe quorum in nos majestatem & jus legislativum non agnoscimus: neque tamen leges esse desinunt iis, qui quem præ se ferunt authorem & jus ferendæ legis agnoscunt. Sed & ita receptæ, etiam ab agnoscentibus Deum authorem, legislatorem, ipsæ leges naturales & positivæ divinæ, privatæ sunt leges, & obligatio omnium privata, quatenus a privatis singulis receptæ: quo sensu & authoritas eo-
2. rum privata, ab judicio nempe privato. Publicum propriâ significatione hic dicimus, quod a publica, id est, summa potestate receptum, & in civitate probatum sit, quippe in summæ potestatis persona totus populus conspiciatur *: Hinc sola principis persona publica. publici privatorum est nihil. Adde non unam singulorum omnium esse voluntatem & judicium. unde quid publicum, incertum, vagum, distractum, vel nihil etiam publicum*. De *publico* igitur in naturalibus & veteris & novi Testamenti legibus (de quibus proposita thesis est) si responsum quæratur, respondendum erit, ubi locorum receptæ ac probatæ à publica potestate fuerint (neque enim veteris omnes totus mundus servat, & non exigua universi portio Christum non adorat) jam non privatas, sed publicas esse leges, seu Canones vel regulas (quomodo simplicissime supra consideravimus) facta applicatione ad civitatem seu populum publicas jam factas, à receptione & judicio publico. Tunc verò receptæ à summa potestate censentur, si docere legem & ad eam actiones componere sub ejus auctoritate & tutela liceat (à quâ diversa conniven-

* §. 94. n. 4. 65. n. 13.

* Infr. n. 8.

tiæ, tolerantiæ, & ipsa permissionis significatio est:) si templa, loca publica assignentur in quibus leges doceantur: ministri ab eo constituantur qui doceant: privilegiis decorentur: pænis defendantur: reipublicæ sumptibus sustineantur (quas religionis publicæ
* §. 64.
partes supra enumeravimus *) sed omnino si ipsa summa potestas easdem sibi leges ut privato receperit, vel recepisse saltem externè pro-
* §. 70. n. 20. §. 63. n. 5. 6.
fiteatur. de internis Deus judicat *. *Publici* autem effectus sit, cogere posse imperan-
* § 70. n. 5. 15. seqq. § 93. n. 4. 6. seqq.
tem * ad eas leges subditos actiones omnes suas externas accommodare, ne si hanc publici circa externa efficaciam non demus, vel nullam dare necesse sit, vel inanem *publici* vocem pronunciare. In his publici virtus est, 3.
quam *vim publicam* & *robur publicum* appellavimus. Utrumque autem, & publicum, & virtus ea seu effectus publici cum in solos sit subjectos, qua tales, *in civitate* diximus. His præmissis ad leges singulas, & publicum in iis, ordine & per sua tempora veniamus. *Naturales* quod attinet quatenus Dei cultum spectent, non est ut publicas eas ante imperia di-
* §. 65. n. 1 §. 80. n. 2.
camus, cum jus singulis esset colendi Dei modum jure proprio sibi eligendi *, ita dum quisquis eo suo modo coleret quem naturalis cuique ratio dictabat Deo honorificum esse eique maximè convenire, & servaret eas quia inscriptas ut æternas à supremo Imperatore cordi suo agnosceret: quod jus contractum
* §. 65. n. 1. §. 8.. n. 3.
deinceps in * patribus fam: in quorum singuli potestate essent: Agnoscebant autem & singuli & patres à summo numine eas leges, cum rectam rationem contingere homini nisi divinitus sciebant: unde apud singulos iis auctori-

ctoritas *, & præstandæ obedientiæ etiam internæ necessitas. sic non publicæ eæ leges. Et * Supr. n. 1.
4. ita de aliis naturalibus. Publicę autem factæ sunt dum ab imperio Deum colendi modus (jam singulis receptus) comprobatus, vel prę-scriptus etiam congruenter legi divinę, eoque modo publicę quatenus in legem aliquam imperantium scriptam seu positivam influxere vel aliter vis publica iis accommodata. Ita Dei cultum si spectes (ut in iisdem terminis maneamus) quem Abrahamus fidelium princeps * inter suos modum certum probavit, * §. 70. n. 5.
instituit, publicus is eo sensu inter suos dici potuit. Eodemque respectu cultus publicus quem dictavit Moses dux Israëlitarum summus. Quem secuti Reges. Quem instituit Christus probantibus Imperatoribus Christianis, in hæc usque tempora, suo usi jure, & patrum, & singulorum ante imperia. Unde ab iis cultus publicus (vel canonicus, quatenus lex publica est canon, minus propriè) & publici posito effectu ex subjectione potestati publicę, obligatio singulorum ad eum colendi modum, qui principi ex suę rationis dictamine ante legem latam sub cultu naturali, & post legem sub cultu institutivo, vel divino vel humano, secundum legem & institutum, placeret. Eodem modo alię leges naturales publicę per principes factę. Sed quę & ipsæ *civiles* recte dicentur ex accedente authoritate civili, quæ vim & efficaciam tribuat in foro civili * (sunt enim quæ effectum in foro civili non habent, & extra publicas sunt tabu- * Introd. §. 3. n. 8. §. 27. n. 7.
5. las *.) Ad *publicum legis divinæ scriptæ* seu *positivæ* quod attinet, & primò ad *Decalogum* (quæ prima lex scripta fuit) qua parte aliquid * §. 39. fin.

 prę-

præceptivi habere præter legem naturalem & colendi Dei modum dicetur * (ubi enim in naturalem incidit, idem de ea, quod jam dictum de naturali, dicendum) *publica lex* facta est quia pro lege eam Moses princeps Israëlitarum summus sibi recepit, & in civitate probavit. Recepit autem & probavit actu cum eam populo tulit, ipso enim quod tulit pro publicâ recipi & haberi voluit. Quid quod ni populo tulisset ne pro *lege* quidem (positiva & diversa à naturali) simpliciter valuisset? neque enim valere ea lex positiva *pro lege* potuit, ideo quod sciret populus esse legem *Dei*, neque enim loquentem Deum audiebat: nec quia esset verbum *Dei*, quia esse non potuit, cum aliud quicquam pronunciare potuit Moses quam in monte intellexerat. Collectio hinc fit, sine dicto Mosis populum *legislatorem* ignorasse. noverat quidem Deum esse, eumque legislatorum summum, sed ejus legis latorem esse quam in monte datam sibi Moses annunciabat, scire non poterat, nisi per revelationem supernaturalem similem, quæ Mosi contigerat *, qualis utique populo non contigit. Iterum, ni Moses tulisset *promulgatio* deficiebat, quæ legem populi respectu legem facit esse, dum ignorata pro lege non habetur *. Igitur quod lex, positiva nempe, esset, si ab Mose fuit quia populo tradidit; magis quod *publica* esset ab eodem fuit. Sed & cum tradendo pro lege enunciaret, & pro lego ipse reciperet & probaret, publice haberi à populo voluit: Ita *habere* populus debuit & *obedire* ei, quia (quod omne præcedit imperium & obedientiam) totus populus promiserat *audire* Mosem *, hoc est obedire

* §. 92. n. 3.

* n. 7. hic

* §. 27. n. 9.

* Exod. 20. 19.

dire ei, in quo effectus est publici. Ita nempe, *credidit* prius populus Mosi * dicenti à Deo *d. n. 7.* se populo Ducem & Imperatorem constitutum, Deum ipsi modo supernaturali locutum ea quæ populo traderet, ita quod ore suo pronunciaret verbum legemque Dei esse: (neque enim scire ea poterat) * hæc cum crederet populus eâ *d. n. 7.* solâ ratione quod crederet, ad duo quidem tenebatur, ducem Mosem & Imperatorem agnoscere *, eidemque obedientiam ultro *Sup. n. 1.* præstare; quæ qui è credentibus negasset, fieri non potuit quin cum Mose una Deum contemneret à quo jam prius autoritatem agnoverat: exigere vero à populo obedientiam externam jure aliquo imperativo eo solo quod crederet, Moses non potuit, nisi profitendo populus actu externo jus Mosis à Deo agnosceret, quæ *submissio* simul fuit Mosi, ex eaque submissione imperium * & obedientia externa (a) quam *d. Cap:* expresse promisit populus (b). (neque enim *Exod:* 20. 19. sola fides obedientiæ promissionem & imperium includit *.) Hinc civitas, & regnum, a §. 70. *n.* 17. & regni jura Mosi sub Deo, inde jus *legem publicam* faciendi, & obligatus ex submissione b *Exod. ibid.* seu promisso populus pro lege publica accipere eique obedire fuit *: noverat enim ex fide * §. 63. *n.* 5. §. 70. *n.* 20. asseverationi Mosis datæ legis *authorem* Deum esse, *tenorem* ex promulgatione noverat, ut *Sup: n.* 2. ad obligationem jam nihil deesset. Ita efficax ad populum pervenit, & publica facta populo obedientiam externam imposuit, imperanti cogendi jus dedit, quatenus infra plenius dicetur *. Ipse Moses postquam traditam à Deo * § 70. *n* 15 legem accepisset ei solus obligabatur, cum solus ejus latorem noverat, eique soli promulgata esset: post traditam populo, cum simul *seqq:* §. 93. *n.* 4. 6: *seqq:*

 &

& eidem legem esse voluit publica facta est ex voluntate Mosis, & obedientia legi publicè debita, & ad obedientiam coactio ex ipsa eadem causa quę Mosi, volendi cum efficacia potestatem dedit, subjectione puta, sine qua nulla obedientia, omnis autem necessaria per subjectionem: in non subjectos ut deficiente causa, nulla voluntas, nihil publicum. Quid igitur si falsa Moses & ex proprio figmento quædam tradidisset? pro lege nihilominus valuissent, non propriè quidem ex subjectionis vi seu intentione populi; neque enim subjicere se fraudi populus voluit, quam profectò si præscivisset, in obedientiam non consensisset, sed quod credulitate nimia & fiducia in Mosem cum circumventus tunc fuisset, in ea nihilominus perstaret fide & opinione quod esset verbum Dei, Deus ipse auctor legis, à quo constitutus vicarius Moses. Unde credentibus obligatio interna: non credentibus

* Ex §. 70. subjectis, dum in rep. essent, externa *, his
p. 17. non subjectis ne lex quidem *, minus autem
* Sup: n. 2. publica. Atque ita Decalogi lex divina publici respectu, quod ab authoritate est publica, 6.
civilis etiam dicta. Idem de toto *Pentateucho* in quęstione *publici* esto judicium, dum leges judiciales, leviticas, ceremoniales ab ipso Deo Mosi, à Mose populo, Magistratibus, sacerdotibus dictatas vel scriptas continet. Quare quæ jam dicta de Decalogo plenius, quatenus à naturali diversa, pro repetitis hic

* Iosu: 1. 16. habeas. Sed & quæ Mosi, in publico harum
17. 18. legum, eadem Josuæ *, Sauli *, & Regibus
* 1 Sam: 10. sequentibus jus & potestas fuit. *Deuteronomium*
19. §. 63. n. specialiter (qui liber ultimus est Mosis, &
2. §. 70. n. 7. velut codex repetitæ prælectionis brevem ha-
8

bet

bet repetitionem legum anteriorum, admixtis interdum novis) multa post Mosis & Josuæ tempora cum deperditus diu fuisset, repertus denuò vim legis publicæ & auctoritatem à Josia accepit, quia ipse recepit & servari publicè pro lege (Mosis) Rex voluit *: si cui *2 Reg: 23. 1. 2.

7. non visa lex esset à Mose scripta, actiones nihilominus externas temperare ad eam debuit quatenus infra dicetur *. *Prophetarum* scripta *§. 70. n. 15 seqq: §. 93. n. 4. seqq. publica etiam à summa potestate facta, cum sibi ea reciperet, hoc est pro veris probaret. quod statim contigit, nec vero prius, atque ipsi prophetæ pro veris ei probati fuere. Probandi igitur pro veris argumenta ex ipsa lege divina hæc duo colligas: Si prædictiones eorum convenientes vel non repugnantes esse veræ religioni à Mose institutæ prædictionum materia, veras autem easdem eventus probasset *: nisi prædictio esset extra materiam religionis, quo casu *Deutron: 13 & 18. Iesm. 28. 9. ex solo eventu argumentum est sufficiens. Credendum enim, cum talia pronunciarent quæ scire plura ante eventum secula virtute humana omnino nequivere, inspiratione, relevatione divina (quam, si placet, & spiritum, & rationem supernaturalem appellabis) ea pronunciasse; & ab hisse, cum veræ religioni convenirent, fraudem omnem, dolum malum abfuisse: Quibus vitæ accedat integritas, pietas, miracula imprimis à Deo in eum finem adhibita ut fidem operentur, quæ falsi præsumptionem excludant, sed & veri faciant præsumptionem affirmantibus iis, quæ dicerent, virtute divina supernaturali revelata. *Præsumptionem* dixi, cum probari ea revelatio ratione naturali dubitanti vel neganti nemini possit, ut proxime dictum *: & pietas, miracula, pro- *n. 5.

babilia sane, omnino infallibilia non sint argumenta, in quibus tuto judicium ac fides acquiescat. Quæ repugnaret religioni veræ propheticaprędictio, ut si à vero Deo retrahat, populum moneat alienos sequi, (quod aptissime
* §. 67. n. 3. fin. §. 83. n. 1. ad summos Imperantes referas *.) vel eventus veritatem non probaret, non vox ea à
a Deuter. 13. & 18. 20. Deo (a), itaque propheta non verus dicendus,
* Ierm. 23. 16. & 14. 14 cui fides non debeatur *: hoc est quod Johannes dixit, *Probate spiritus an ex Deo sint*, rationem addit, *quoniam multi pseudo-prophetæ prodierunt in mundum* *. Sed & in-
* Ioh. 1 cap. 4. 1. adde. 1 Reg. 22. & 13. eod. certum interea prophetæ dictum, dum eventus penderet. Quid igitur si pluribus de re futura consultis contraria duo responderint, uterque missionem à Deo, revelationem supernaturalem obtendat, & verum Prophetam se affirmet, & utrumque ex lege argumentum deficiat, hoc est causa civilis forte, seu extra materiam sit religionis, nec dies venerit, utrius dicto standum putes, uter pro vero ha-
* Vid. 1 Reg. 22. Ierem. 28. bendus? sunt enim casus ejusmodi *. Præsumptio interea pro eo erit quem divinæ virtutis testimonia, id est sequutus prædictionem alteram, vel plures priores, antecedentes, eventus prophetam verum à Deo ad id muneris electum, probaverint, hoc est, propheta quasi in eo munere confirmatus sit, quò dicto ejus sequenti major fides debeatur; non soli, ut alterius omnino repudianda sit, sed in dubio ei magis credatur, & interim dum necdum venit dies ei tanquam vero stetur, præsumptione humana. Quid si neutrius fidem testimonia priora juvent? Ardua quæstio est, quam cujusque privati definiet conscientia, sumpto argumento ab integritate, pietate,
per-

personæ, miraculis, & quæ plura movere judicium possint. Semper autem videndum, utrum tanquam prophetæ, quasi ipsius Dei verbis, & ex revelatione supernaturali, utrum tanquam privati locuti fuerint. Atque hæc quidem argumenta sint quibus propheta verus probetur. De ipsis autem cum judicare summę solius potestatis esse debeat, ut publicum, & definitivum quod obtemperandi credentibus singulis imponat necessitatem, & unum, certumque sit judicium, sequitur, ut publica habeantur Prophetarum scripta pendere ab ejusdem summę potestatis judicio & authoritate debere. Sed & cum respectu totius legis ad partem singularem Prophetarum dicta referri debeant, non potest pro lege publicè admittendi ea potestas denegari ei, cui jus sit, legem vel totam, vel partem, vel omnino non admittendi, quod supra probatum est. Singulis quidem ejus discriminis, vera Prophetarum effata vel falsa essent, prędictiones eventui responderent vel minus, libenter damus judicium *, (ipse Christus ad Judæos ut persuaderet iis esse se & advenisse Jesum Christum, Messiam, Salvatorem, *Scrutamini scripturas, illæ sunt quæ testimonium de me perhibent.* prophetarum intelligit vaticinia) sed quod privatum est judicium, & varium plerumque, & incertum ex sententiarum diversitate. Publicum non potest non ejus solius esse, quem penes summa & publica est potestas, cujus una sit sententia, & unum certumque judicium. Si extra prædictionem prophetarum sunt dicta, nihil diversum puto in quæstione nostra

8. *publici*, atque de Apostolis, & aliis Doctoribus respondendum. *Apostolorum* itaque, & ip-

* § 34. 870. n. 4.21.

ipsius *Christi*, Magistri & Doctoris summi, dicta, scriptaque quod attinet, totumque quod fœdere novo continetur, privati quidem singuli à judaismo vel gentilismo ad fidem Christianam conversi (qui Jesum esse Christum fide interna amplexi, esse Filium Dei, venisse in mundum, pronunciasse eas quæ ab Apostolis in euangelio sacratæ sunt regulas, Apostolos autem ex dictamine Spiritus divini scripsisse crederent) eas regulas seu canones pro legibus sed privatis, fide ac judicio, privato facere & habere sibi omnino potuere dum pro legibus reciperent, (receperunt enim, quia crediderunt) quæ & receptæ interne eos obligarunt *. Publicas verò facere vimque publicam accommodare Christus & Apostoli, quorum officium in doctrina & persuasione erat, non potuere; unde privatæ mansere, donec ad fidem conversi Principes eas sibi recepere, ex quo regulæ factæ publicæ dum ipsi servari pro legibus voluere. Hinc plurimæ de servanda *doctrina Evangelica*, fide Apostolica Imperatorum constitutiones, & Justiniani cunctis imperio 10.
suo subjectis manifestata fidei suę confessio *. Idem de publico *Canonum Apostolicorum* sit judicium, sive ab ipsis Apostolis, sive ab aliis conscripti fuerint, de quo inter doctos est controversia. Maximum autem quod legi divinę vel Apostolorum, vel Prophetarum, & vel toto fœdere antiquo scriptis ex publico accedit, confirmatio & defensio est *, dum princeps decreta, jussa, vetita legum divinarum civili confirmet, & in publicas relata tabulas defendat; cum quæ extra publicas sistit tabulas, ut naturæ leges, unicum Deum omnipotentem legislatorem summum defensorem & vindicem habeant *.

* Sup. n. 1. fin.

* L. 5. 6. 7. d. sum. Trinit.

* supr. n. 1. fin.

* §. 39. fin.

Ad *Conciliorum* seu *ecclesiarum* decreta quod attinet, quę valere pro legibus nonnulli satis indistinctè volunt, tanto effectu ut *publicè* obligent singulos, in materia etiam fidei, non ordinis solum, repete quod proximè dictum *, Ecclesiam, vel pastores potestatem legislativam vel coactivam non habere, quare decreta pro legibus, nedum publicis, non valent. Cæterum cum coire fideles antequam imperatores Christiani essent resve ecclesiæ Christianæ procurarent, suo periculo potuerint *, potuere & eodem quidem jure naturali decreta & leges condere, (erat enim eccle-

11. sia qua talis tanquam in naturę & non impeditæ libertatis statu) * sed quæ virtutem *publicam* non haberent *, ne adversus eum quidem qui in ipsa decreta consenserit, quomodo nec ecclesiarum apud nos extra reformatam habent, nisi ultro singuli pro lege reciperent, dum quod publici aut coactionis est per se nihil haberent: Si tamen ordinem spectet decretum, dicendum contumacem ob violatum consensum peccare; si fidem, non peccare: fides enim sub consensu vel pacto non venit, imperio non subjacet, subjectionemve non patitur *, unde nec pacti violationem admittit: quamvis vero si decretum iam prius fuerit, imprudenter egisse dicendus sit quod ei consenserit. Publica fiunt decreta, ubi Imperatores ea recepere. Nicenæ Synodi primo Constantinus probavit. Et Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Imppt. *Nicenæ fidei dudum à majoribus traditæ, & divinæ religionis testimonio atque assertione firmatæ observantia semper mansura teneat* *. Sic de aliis Synodis, earumque decretis passim apud Scriptores eccle-

* §. 68. n. 15. 16. & p. tit.

* §. 65. n. 9. §. 71. pr.

* § 65. n. 8.
* § 71. n. 3.
§ 68. n. 5.

* § 70. n. 20. 21. § 63. n. 5.

* l. 2. C. de sum. Trin.

clesiasticos, & in Codice, & Novellis constitu-
* § 68. n. 9. tionibus *. Igitur quę nunc per ecclesias seu concilia decreta conduntur, cum ubique authores summas potestates habeant, vim publicarum legum habere omnino non nequeunt: eoque sensu civiles dictæ. Quæ vero decreta probata non fuerunt, vim legum non obtinent: minus, quę improbata. Sic fidei formulę, confessiones nunc appellant, ab Episcopis, ecclesiasticis in vetere ecclesia, vel nunc scriptæ, & doctrina, & Canones qui ordinem spectent ecclesię, non nisi à summa potestate publici. Multo minus Principem
* § 26. n. 9. obligant *: cum ne ipsa quidem instituta apostolica ejus sint efficaciæ, quæ in vim præcepti & juris necessario imitandi non sunt proposita. Unum & antiquissimum ipsis Apostolo-
* Actor. 15. 28. rum temporibus perhibetur concilium *, quod mirificæ prędicatur efficacię: sed jam
* § 68. n. 2. 15. supra dictum *, Christi & Apostolorum imperium in hoc mundo ad fidem suasorium, consultorium & declarativum, non imperativum fuisse; unde verbis licet imperativis atque adeo in vim legis conceptum videatur decretum, manifestò tamen suasorium esse extrema epistolæ verba indicant, *Ab his enim si abstinueritis, feceritis benè*, suasio & admonitio ad abstinendum est, apposita conditione in ipso quidem fœdere, ut bene factum regni cœlestis sequatur promissio, præcedente peccatorum remissione. Adde & verba imperativi modi ex natura ecclesiastici muneris explicanda, quod suadere, hortari, non impe-
* d. n. 15. rare diximus *, quale Christi illud, quod ad fidem refertur, *Pœnitemini. Da substantiam omnem pauperibus, sequere me, & similia.* Et usui

usui nihil vulgarius, quam suadere maxumè cum volumus, modo imperativo loquamur *. Sed & ecclesiam unam Hierosolymitanam leges; cum virtute quidem publica, potuisse dicere ecclesiis quæ Antiochiæ, & in Syria, & Cilicia essent, naturaliter ab vero alienum est: ecclesia enim in alteram nisi ex voluntaria submissione ut imperium non habet *, ita nec leges præscribit, erant enim ecclesiæ cœtus liberi, ex consensu libero, quomodo respublicæ ex liberorum hominum consensu constituuntur, quarum nulla alteri subjecta est, vel alteri leges, vel ordinem præscribit. Ex hac igitur particulari ecclesiæ congregatione notare obiter licet, quam male synodorum origo petatur, quæ ecclesiarum diversarum esse debet. Confirmata autem scriptura per Canones vere ac propriè Canonica dicitur.

* §27.n.6.

1. §. LXX. *Leges divinas cum naturales, tum positivas interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei*
2. *articulos determinat.*] De interpretatione publica, judicioque *publico, definitivo* absque synodo, & *summo, imperativo,* & *certo* aliquo seu *uno* loquimur; quæ pars legis est. Interpretari legem est mentem ejus & sententiam veram aperire, explicare, declarare, definire, ut jus faciat inter partes, cui nemini resistendi facto aliquo externo facultas sit, non in verborum cortice & translatione hærere. Igitur si ex iisdem legum verbis, sed diverso quod fit sępius intellectu, (cum Deo nempe non per Christum amplius infallibilem verbi interpretem, & prophetas populo suo, vel per visiones, somnia, inspirationes, & afflatus divinos supernaturaliter singulis quibusdam, sed

per

per ſolas ſcripturas loqui cunctis nunc placuit, diverſæ de vero ejus ſenſu ortæ ſententiæ, non diſſentientes modo, ſed ex oppoſito adverſariæ, quę eccleſię pacem & unionem ab omni tempore mirè non conturbarunt tantum, ſed & dilacerarunt, & conturbant & dilacerant etiam nunc) ex his igitur ſi alius doctrinam aliam vel dogmata diverſa inferat, defendat, doceat, quęſitum ſępius, quem penes ea interpretatio, & definitio eſſe debeat? Nos omiſſis aliorum ſententiis ſoli ſummæ poteſtati damus, ut pro verâ publicè habenda ſequendaq; omnibus ſententia ſit quam princeps judicio definitivo dederit: quod & judicare eſt. ſic ut interpres idem & judex ſit, uterque cum judicium interponat, nullaque interpretatio ſine judicio, omneque ſuper ortâ ex lege controverſiâ judicium interpretatio ſit. *Summum* autem eſt judicium, quia in eo ut in aliquo ſubſiſtendum, ne ad infinitum detur progreſſus, dum ſummo ſuperius eſſe non poſſit. *Definitivum*, quia controverſiam dirimit, & jus inter partes facit. *Publicum* ex effectu publici *. iiſdem rationibus *Imperativum*, ſolius Dei ſubjectum judicio, cujus metu rectè exerceatur. *Certum* & *unum* quia ſententias de eadem re diverſas, æque omnes efficaces, excludit, & unum determinat. Dubia circa quæ occupatur interpretatio vel ejus ſunt generis, ut mente humana percipi, vel intellectu humano, vel ratione naturali definiri poſſint; vel talia quæ percipi eo intellectu, & definiri ea ratione non poſſunt, qualia cuncta merę fidei ſunt dogmata. In priore quidem ſpecie minus dubia noſtra ſententia eſt, dum omnis ſummæ poteſtati ratio, quod eſt judicium, ſubjecta ſit *; effectu intel-

* § 69. n. 2. fin. & paſſim.

* § 17. n. 1. § 34. § 92. n. 9.

3.

tellige externo & civili: Quo ſenſu & de legibus dictum, pugnare eas cum ratione non poſſe quæ rationi Principi probatæ ſint *: & hoc fundamentum lex habet, quæ ſcriptum emittere in publicum vetat, niſi à ſumma poteſtate, id eſt judicio ejus, probatum. In poſteriore ſpecie, cum ceſſante ratione interpretatio omnis de his quæ meræ ſunt fidei ex verbo Dei talis habenda ſit quæ una, certa, definitiva, & publice efficax ſit *, neceſſe eſt ei ſoli interpretationem ac definitionem demus, penes quem unum, certum, definitivum, ac publicum ſit judicium, quale eſſe ad ſervandam eccleſiæ pacem & unionem, & vel ipſam eccleſiam neceſſario debet: ne ſi alii vel privatis ſingulis, penes quos hæc non ſint, demus, nihil non de fide varium, incertum, vagum, diſtractum, nihil definitivum, nihil publice efficax, ſed vel ſententiarum, vel doctrinarum de fide mera confuſio ſit, maneatque. Sed & ſummæ poteſtati interpretandi jus damus, cum in parte jus eſſe debeat ei, cui in toto conceſſimus, ſupra enim à ſumma poteſtate hoc eſſe diximus, quod tota ipſa lex publica ſit *, publiceque efficax. Sed & neceſſe eſt, ut cui jus de externis omnibus, eidem jus de externis ſacris demus. (legis enim divinæ interpretationem, quod bene notes, non niſi externè obligare volumus *, ut coactionem in conſcientiam cujuſque privatam excludamus, cujus cum nulla ſubjectio eſſe poſſit, in eandem nulla eſt obligatio, nullum imperium *.) jus autem de externis jurium translatio probat, inter quæ translatio juris judicandi, ſeu interpretandi ſingulis in naturæ ſtatu competentis *. Sed & ſupra dictum *, ex-

* Introd. § 3. n. 11.

d. § 34. 92. n. 9. & 69. n. 7.

* § 69. n. 5.

* Inf. n. 23.

* § 67. n. 10.

* § 17. n. 1.

* § 65. n. 2.

§ 92.

extra jus imperantis nihil cenſeri niſi quod naturaliter vel divina lege illicitum vel prohibitum, vel conditionibus etiam humanis circumſcriptum vel ademptum probetur. Neque profectò ulla potior ratio eſt cur adeo ſollicite caveat Moſes *, ut cum ſolio ſuo inſederit Rex deſcribat ſibi exemplum legis, quam penes ſe ſervet, & in ea legat totis diebus vitæ ſuæ, ne ab ore ſuo diſcedat, ſed in eo meditetur noctu & interdiu, quam ut legendo, meditando ex ea diſcat mentem, ſententiam legis, non verba ſcire ſed intelligere, erudiri ex ea, ut mentem non humani tantum ſed divini juris intelligentem habeat, & ad abtruſam Dei penetret ſapientiam: quorſum verò? niſi *ut juſtitiam & judicium faciat*. Ita David, *Da judicia tua Regi.* Et Deum Salomo orat, ut animum ipſi det intelligentem ad *judicandum populum* *, quam interpretationem diximus: at cujus legis, niſi divinę? quippe eo tempore tota lex divina eſſet, ut qui in caſu dubio ſeu controverſo judicaret ex ea, interpretaretur eandem. Unde ſupra dictum, interpretandi jus penes quem ſint judicia, eundemque interpretem & judicem eſſe. *Abrahami* certè tempore, ut à Principe ordiamur, 5.
(miſſo tempore anteriore quo ante imperia, & in naturę ſtatu jus interpretandi ſibi ſingulis eſſet *, quod ipſum argumentum ad jus principum inſigne præparet, quippe qui judicium ſuperius ſe, ne à Deo quidem tunc inſtituumt agnoſcebant) Itaque Abrahami tempore cum nulla adhuc lex poſitiva eſſet, *omnes* autem *naturales*, ipſe profectò vocatus è gentibus qui homines ad verum Dei cultum perduceret, ut familię ſuę & ex ea fidelium omnium pa-

* *Deut.* 17. 18. 19. *Ioſ.* 1. 8.

* 1 *Reg.* 3. 9.

* §. 5. & 17 n. 1.

pater *, atque adeo princeps, ſolus *eas leges* familiæ ſuæ interpretandi & orta ex ea dubia ſententiâ ſuâ definiendi jus habuit, quæ dicta ſententia publica inter omnes eſſet cum parendi quidem neceſſitate *. Confirmat hoc jus ipſum divini oris effatum: Sic enim de Abrahamo Deus, *Scio quod præcepturus ſit filiis ſuis ut cuſtodiant viam Domini, & ipſi judicium faciant & juſtitiam* *, quod & explicandi jus complectitur: quin in caſu dubio fieri ſine recta legum explicatione non potuit. quid quod *præcepti* vox & legiſlativam ſignificationem habeat? igitur & interpretandi. Interpretanti autem ei legem *obedientia* deberi à populo debuit, quippe eadem *præcepti* vox. cum imperativa ſit, à parte altera obedientiam includat: quo jure & ipſe non ſuam tantum, ſed & populi hoc eſt ſeminis ſui Deo obedientiam promittit, cum populi voluntas in ipſius eſſet voluntate, & diſpoſitione, nempe quod ad actus externos. Idem nulla mutatione facta
6. *Iſaaci*, & *Jacobi* jus eſſe debuit. Et in *Moſe*, legum, quas tunc *poſitivas*, *decalogi* nempe, *ceremonialium*, *judicialium*, interpretandarum non minus clarè poteſtas effulſit, quippe in eum populi judicium tranſlatum ſit. Sed quæ poteſtas in interpretanda legis parte magis emicuit, cum in tradenda tota populo jam emicuiſſet *, ipſe enim ſolus populo Dei jura & leges annunciavit, cui ſoli Deus loquutus. Quin & de ipſo legitur, ante inſtitutum ſacerdotium populum docuiſſe leges & inſtituta Dei *, quod cum ſumma penes ipſum poteſtas eſſet, interpretationem non complecti definitivam non potuit. Sic & verba potuiſſe in ore Aaro-
7. nis. ita ad ipſum Deus *, *Ego Iehova docebo te*, *quid*

* *Rom. 4. 1. 8*
* § 69. *n.* 21 *fin.* *n.* 5. & *paßim n.* 15. 16. 17. *hic.*
* *Gen.* 18.19
* § 69. *n.* 5. & *n.* 4. *hic.*
* *Conf.* § 80.
* *Exod.* 4.16. & 7. 1.

quid tu loquuturus ſis. Tu autem verba pones in ore Aaronis ut ipſe tibi os, Tu vere ipſi Deus ſis.
Eadem quæ Moſi facultas deinceps & *Ioſuæ* 7.
fuit *. unde & eadem ipſi interpretandi poteſtas, & obedientia ei externa debita: Qui locus enim adverſus Ioſuam ex *Num:* * adferri ſolet, ſi cum altero ſub regum tempore * conferatur, facile reſolvitur, cum appareat ipſas Summas poteſtates non pontificem conſuluiſſe Urim ; ipſum autem Deum per oraculi fulgorem non Pontificem reſpondiſſe : reſponſa de rebus civilibus data. Idem ab Joſua jus *Summæ poteſtati ad Reges* uſque concedendum, niſi quis diminutam eam poteſtatem in ſummo imperante probare intermedio tempore poſſit.
Dato poſtulanti populo Rege qualem aliæ gen- 8.
tes extra populum Hebræum haberent, poteſtas hæc eadem non potuit non ex iiſdem rationibus, *penes Reges* ipſos, qua tales, fuiſſe. quod & ſollicita commendatio Moſis, de qua ſupra, & eodem loco ipſi Reges David, &
Salomo probant *. De *Prophetarum ſcriptis*, 9.
ſub quocunque imperio ad legem Moſis quæ Deuteronomio continetur acceſſerint, ſemper ortô dubiô interpretatio & definitio ratione ſpeciali penes eum eſſe debuit cui veram prophetæ doctrinam à falſo diſcernendo, & eventus prædictionibus reſponderet judicando, jus eſſet prophetiam publicam facere ; ſunt enim concatenata hæc & cohærentia, ut qui
prius concedit & poſterius concedere neceſſe 10.
habeat. Quin & ſub novo fœdere explicandæ *legis Moſaicæ* cum ea efficacia poteſtatem ipſe Chriſtus *Scribis* & *Phariſæis* tribuit, non alia ratione quam quia ſedebant ſuper cathedram Moſis *, unde ſervanda quæ pronunciarent, ea

§ *Ioſ.* 1. 16 17. 18. §. 69. *n.* 6. §. 63. *n.* 2.

* *Num:* 27. 21

* *Sam:* 33. 9. 10. 11. 12. & 30. 7.

* *Adde locos* 1 *Sam.* 10. 19 *ſeqq. Cap:* 11 12. *cap.* 12. 15 § 69. *n.* 6.

* *Mat.* 23. 2.

ea servare omnia & facere populo & ipsis discipulis suis præcepit, subaudita semper limi-
11. tatione de qua infra dicetur *. *Ipsi Christo* cum * § 92.
novæ legis condendæ inter suos potestatem
haberet *, interpretandi jus deesse ei non po- * § 63. n. 7.
tuit: cum docuit, doctrinæ suæ interpres fuit,
& fidei controversias & dubia inter suos definivit: Ipse autem cum apud eos qui Christum
esse inficiabantur vel non noverant, ut alius
quilibet privatus habitus, civili etiam subjectus judicio & imperio fuerit *, palam est & * § 63. n. 2.
leges ipsius & doctrinam & interpretationem,
ut vim definitivam & publicam haberent, à
12. civili potestate pependisse. *Apostolorum* munus
post Christi è terris decessum propagare doctrinam, fidemque fuit Christianam, & fidei
dogmata declarare *, quod interpretari qua * § 68. n. 1.
constituti doctores essent suadendo: ut jus faceret interpretatio non nisi ex voluntate ejus
qui sibi receperit; ut publica fieret ab eo stetit
qui cum imperio esset, ut supra de eorum
13. scriptis dictum *. Igitur *Imperantibus Christianis* interpretationem concedimus, quales * § 69. n. 9.
si Christi tempore fuissent, ipsum Christum
amplexi & filium Dei & ipsum verum Deum
agnoscentes, & osculantes, ejusdem ultro se
judicio submisissent, adeoque interpretatio
penes Christum ex submissione mansisset. Si
Apostolorum tempore, non minus interpretatio definitiva & publica doctrinæ Christianæ
penes principes Christianos fuisset, quam
penes Mosem & principes Judæos interpretatio publica legis Judaicæ fuit. Atque his fundamentis optimo suo jure usi principes Christiani dicendi sunt, qui doctrinæ & fidei inter Christianos controversias ex facto interpre-

tati, deque iisdem judicia vel ex officio suo, vel implorati, etiam extra Synodum exercuerit, de quo & supra ad materiam jurisdictionis plenius *. Cæterum cum de interpretatione legis & doctrinæ publicæ loquimur, doctrina autem Christiana Apostolorum tempore publica non fuerit, quæritur quæ ejus interpretatio *Principum ethnicourm* fuerit? Non profecto publica, quia doctrina non erat publica, ex voluntatis placito, (cum haberi pro publica à subjectis non placebat) non potestatis defectu. Cæterum si Christianæ religionis doctrinam non publicam in territorio toleraret, ortas controversias vel inter ipsos Christianos, vel inter hos & diversæ sectæ subditos, ne turbæ in imperio oriantur rectè sua sententia definiet, compescet, comminuet, quæ jus inter partes faciat: neque vero magis impedit principem de alienæ fidei dogmatibus benè informatum, quam de alieni regni legibus locive statutis judicem judicare. Adde & illuminationis donum, quod intellectum spectat in quo est judicium, multis etiam non regenitis dari, ut à Grotio & aliis notatum. Quare & eo jure usi Principes gentiles de doctrina & fide Christiana judicio non semel cognovere: vocati judices non recusavere: in accusationis judicio ipsos adversus se quid Apostoli iis tribuerint supra ad materiam jurisdictionis dictum est *: judicandi sane facultatem dedere, nec iniquum à gentibus metuere judicium qui ipsos eos judices elegerunt. Idem iis de lege Judaica judicium. Et Judæis de religione, fideque Christiana. Plane eodem jure atque Christiani in Hæreticos, & ipsos Judæos, & paganos, deque eorundem religione usi judi-

* §67. n. 2.

* §67. n. 2.

judicia. Si persequatur princeps religionem, jam adversarium se constituit, proindeque non idoneus judex erit. Si ex accusati defensione eidem accesserit, (quod accidisse Paulo Sergio *, & Agrippe fere legimus *) jam publica fiet. Principibus autem ecclesiæ res à curis suis removentibus interpretandi jus naturaliter *ipsius ecclesiæ* fuit, quæ & ipsa sibi ex jure divino fidei articulos determinavit, (confessiones hodie appellant) quæque in sua ecclesia, at effectu privato, secundum ea quæ infra dicentur & supra dicta *. Atque hoc est quod diximus, *Principem legis divinæ dubia definire, interpretari, & fidei controversias judicare.* Has autem qui judicat, eodem judicio suo *& fidei articulos determinat*: novos præter-quam in euangelio sunt, non facit, veteres non abrogat. De judicandi modo alia quæstio est. Judicat autem absque synodo, quod in supra dictis jam asseruimus *, per se vel per delegatos *: Per se, ex propria sententia si peritus sit, vel proposito sibi veteris ecclesiæ, vel aliarum synodorum, vel peritorum, etiam exterorum explorato judicio, à quibus ipsis, si in fundamentis ac essentialibus sit consensus, rectum satis haberi judicium potest, & habendæ synodi illa vicem sustinere: Per delegatos etiam non clericos, ne catholicos quidem, quæ prudentiam spectant, ad juris quæstionem non pertinent. Interposita interpretatione, quod dubium erat dubium esse definit, eôque sublatô purificata lex est, & ipsa interpretatio pars legis facta. Hinc quas doctrinæ

14. & fidei regulas seu articulos servari principi *publicè judicio suo interpretativo, ac definitivo* placuerit, pro talibus publicè habendæ sunt,

* *Act.*13.12.
* *Act.*26.28.
* § 71. *n.* 3. § 69. *n.* 10.
* § & § 71. *n.* 8.
* *d. n.* 8.

iisque *obedientia* à singulis ejus religionis pu-
* § 69. n. 2. fin. 5. & passim. plicè, id est, *externa* debetur *, præcisè quidem, ut vel teneantur vel cogi ad ea possint ex quibus recepta publicè definitio manifestetur. Si ordinem spectet definitio, nulla dubitatio est. Si fidem, verbi præconi maximè ea observanda, qui à publicè probata definitione recedere in actionibus publicis non debet, Totus enim judicii hujus, definitionis & interpretationis *effectus*, & *efficacia in coactione & obediendi necessitate per actum externum* con-
* dd. loc. spicitur *; quippe interposita interpretatio seu definitio cum pars legis facta sit, eandem cum ipsa eatenus naturam induit, propter legislatoris quem singuli agnoscunt, quod ad externa, auctoritatem. Fit autem ut coactio sit licita, obedire non sit licitum. Qui dubi- 16.
* § 93. n. 4. tet, definitioni minimè malè adhærebit *, in eoque licita quidem obedientia. At cui diver- 17.
sum penitus ex lege Dei persuasum, obedire
* d. § 93. n. 6. & seqq. jussus *externè* non debet *; hic illicita obedientia, at licita coactio erit. Qui prohibitus 18.
ab actu externo, privata is contentus sit fide & conscientia, tacitus quid velit apud se privatim sentiat, linguæ suæ ne indulgeat, actiones externas refrænet, nec ab imperio ei periculum erit. Qui nolit, religionis exercendæ libertatem externam sibi recessu quærat. Qui putet sine exercitio externo & in publico salvum se esse non posse, vel officii sui, religionem scilicet quam ipse adversus publicam concepit, propagare, profiteri externè, & exercere per actus externos, suo periculo maneat, si quid inclementius obvenerit, patienter ferat: Sed & à resistentia judicio publico
* § 88. abstineat*, ipsius Christi euangelium docen-

tis

tis imitando bonis omnibus exemplo, qui à vi & resistentia Imperantibus etiam pessimis, religioni inimicissimis, ipse non abstinuit tantum, sed reponere in vaginam gladium præcepit ei qui arcere vim publicam auderet, addita pœnæ comminatione, ni gladio velit ipse perire; & Apostolorum, qui admoniti à Judæorum synedrio, desisterent in nomine Jesu docere *, postquam respondissent, *Deo magis quam hominibus obediendum* *, flagellati recesserunt, læti quod digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumelia afficerentur *, ut digni sint Christo (a,) & gratia apud omnipotentem Deum (b,) iniquitatis omnis, si male judicassit, in principem æquissimum vindicem. Hac fiducia Stephanus, primus à Judæorum damnatus synedrio, martyrium subiit *: quem constanter & alii sequuti, laudabili exemplo. Lege historiam omnem Christianam à Tiberio ad Constantinum Magnum, à Christo ad Christianum Imperatorem, atque iterum diligenter lege, Christianum invenies nullum, etiam cum edicta violarentur, plurima statim ab ipsa Christi resurrectione sub Tiberio & sequentibus Imperatoribus, quæ vel plenissime Christianis, nonnunquam minus faverunt, promulgata, qui vi publicæ restiterit, qui rempublicam commoverit; licet quidem dura ac tyrannica essent imperia, etiam ob causam religionis: abstinuerunt autem, non ut Christiani tantum quorum religio quasi non communem, sed particularem eam exigeret patientiam ut percutienti faciem & alteram obverterent genam *, sed & qua subjecti ex primævo in instituto imperio consensu * & communi subjectione, & non resistendi pacto,

* *Act.* 4. 17. *seqq.* 5. 28. *seqq.*
* *ibid.*
* *Act.* 5. 40. 41.
a *Mat.* 1. 37.
b 1 *Pet.* 1. 19.
* *Act.* 7.
* *Matt.* 5. 39.
* *Sup.* § 17.

cto, quod servare ex lege naturæ oportuit. Præiverat exemplo Judæorum populus, quippe scripta lege quæ mortis supplicium statueret in eum qui ad colendos Deos alienos quempiam incitasset *, cum tamen factitatum à Regibus esset, qui sub pœnę comminatione ad cultum idololatricum populum compellerent, & ob causam religionis immaniter sævirent, nunquam eo audaciæ processum ut vel manu quid admitterent, vel vi Imperanti resisterent. Impius Assyriorum erat Monarcha, at damnari se ad fornacem ardentem viri sanctissimi elegerunt * quam erectam ab Nebuchodonosore imaginem adorarent, vel imperanti resisterent; Deo obedientes, nec tamen potestati resistentes. Simile de septem fratribus cruentam passi necem jussu Antiochi Regis in Maccabeorum historia legas *. Daniel ipse vir potens, primus inter Principes centum & viginti pręposito's satrapis, qui Darii Medorum pręessent regno, Regi sacra facere jussus, objici leonibus se passus est, imperio non restitit: regi fausta præcatur *. Moniti interim, rectius plerumque facturum principem, si persuasione quam imperio utatur (a,) ut subditos sponte morigeros quam metu habeat, vel fucata sit religio, non Dei sed purpuræ cultores, ut Jovianus dixit (b.) De Constantino testatum Eusebius reliquit *, omnes quidem subjectos suos Christianos esse optasse, neminem autem coëgisse: Sic à coactione & alii pii Principes abstinere. In religionem vero 20.
intrinsecam, seu *fidem* de scripturę locis controversis & ipsis dogmatibus privatam, interpretatio seu definitio Principis publica eam vim seu efficaciam, obedientiæ puta, non ha-

* *Exod.* 22. 20. *Deut.* 13.

* *Dan:* 3.

* *Maccab:* 7. 30. & *p. tot.*

* *Dan.* 6. 22. & *per tot.*

a § 67. *n.* 6. *Vid. Constant. epist. apud Socrat. hist.* 1. *c.* 9. & *alibi.*

b *Socr. hist.* 3. *cap.* 25. *fin.*

* *Vid. Const:* 2, 56. 60.

habet : *Est enim fides privati judicii*, quod supra de actionibus internis dictum *. leges non opinionibus feruntur, sed actionibus. de fide specialiter dictum, eam imperio vel coactioni non subjacere *. Unde generale
21. est, acquiescere fide *interna* ullius hominis sententiæ, vel ipsius ecclesiæ, vel *Papæ Romani*, vel *Conciliorum* seu *Synodorum*, etiam nationalium, & generalium decretis, utcunque à summa potestate in vim legum publicarum roboratis, præcise neminem *teneri* qui ipse scrutando legem posse putet rectiora assequi, vel assequutus jam in contraria sit sententia: Quorsum enim lex ipsa, si haurire ex eo ipso fonte veritatem non liceat? sin minus, satis fuerit conciliorum definitiones non ipsas scripturas inspexisse, & in iisdem veritatem quærere, contra toties inculcatam in euangelio Christi doctrinam *: consulere si liceat, ubi obsequendi decretis necessitas? necessitas libertati repugnat. Rationibus fallibilitatem adde judicii humani, (de qua inter reformatos omnes convenit) solos Apostolos si excipias. Synodorum itaque, id est eorum qui præsentes in synodo fuere, decretis & positis definitionibus & articulis qui diffidet, nuda ei sententiæ declaratio sunt, internè, hoc est conscientiam non obligans *. Quamvis verò sequi tuto *quivis possit* si definitio seu interpretatio de non essentialibus sit, vel ipse ingenio hebetiore vel judicii defectu penetrare ea non possit, hic enim conscientia seu judicium privatum tuto acquiescet. De articulo fidei salutaris si facta definitio sit, acquiescere ei *nemo* tuto *potest* quidem, nisi qui ipse privato suo judicio legi divinæ con-

* § 63. n. 5
§. 67. n. 6.
* § 33. n. 2. §. 67. n. 6. §. 69. n. 10.
* *Thes.* 5. 21. 1 *Ioh:* 4. 1. *Ioh.* 5. 39. 1 *Cor:* 10. 15.
* § 69. n. 19.

congruentem probaverit. Sin dissentientem, acquiescere in ea *non debet*, ne propriam ipse, quo indignius nihil homini Christiano, fidem suam inficietur. Neque temperamentum admitto, quo aliorum sententias quis tutius sequatur, quod temporum angustiis, vel occupationibus aliis ab inquisitione impediatur, dum præcipua hominis Christiani cura in
* Matth. 6. 33 scripturarum perscrutatione esse debeat *, mundanis cælestia præponendo. His sensibus pendere *religio & fides à proprio cujusque judicio*
* Sup. n. 4. *privato* dicitur *, eademque *interpretatio pri-*
* n. 7. hic. § 69. n. 8. § 93 n. 6. seqq. *vata* *, quæ in singulis mutandæ religionis fundamentum. De synodis cum dictum sit, 22.
pastorum quoque singulorum (quorum munus sit sacramentorum exhibitio, & verbi prædi-
* § 65. n. 18. § 68. n. 1. catio *) apparet facile de doctrina & fide, tanta cum efficacia interpretationem & sententiam non esse quæ internè obliget, cum ne definitiva, publica, & obligatoria externe, & vel una ac certa haberi debeat, tum quod publici & imperativi nihil habeant, tum ob confusionem ex sententiarum diversitate. sic virtute & authoritate nihil à privati cujusque dif-
* 1 Cor. 14. 32. fert. Nam quod ad Corinthios Paulus *, *Spiritus Prophetarum Prophetis subjici*, si *judicium* intelligas, privatum erit, quomodo Johannis illud ad Christianos singulos, *Probate*
* 1 Cap. 4. 1. *spiritus* *. At in consilium eos adhibere, vel singulos vel congregatos, deque legis divinæ recta interpretatione, & doctrina, & fidei articulis eorundem sententias declaratorias intelligere, sequi optimas, laudabilis quidem prudentiæ in principe cautela est, sed quæ non ad juris quæstionem sed de jure rectius exercendo referri debet: quare de rebus sic con-

consultum sit dubiis, vel si princeps confisus minus proprio judicio sit, ut ipsius de sacris quod desit cognitioni aliorum judicio in iis versatiore suppleatur. Sin ipse rectiora viderit, vel videre speret, sequi pastorum, vel synodorum judicium vel non tenetur, vel non debet. Neque enim quod versatiores forte in divinis sint, jus ipsis per se judicandi, vel obligandi interne vel externe tribuit. Quin vel ad consilium accedere jure proprio jus ipsis nihil
23. magis quam aliis viris doctis est. Sed & artis alicujus vel prudentiæ non profundissima cognitio, qualis fallo ut plurimum in Principibus obtenditur, jus Principum non minuit: neque ignorantia transferendi in alium juris, qui rectus forte judicasset, satis apta ratio est: Quis vel rerum divinarum vel civilium cognitionem sufficientem vel aliquam in Rege puero vel infante præsumat? jus equidem judicandi penes Regem est: quamvis ipse jus non exercet, non quod exercendi facultas Regi, sed ei puero & infanti, desit. Et sequente synodo correctum sæpius est quod priore judicatū esset*, sed quæ sententia licet non vera, *§ 79. n. 2. comperto vel correcto nondū errore, rata esse & vim rei judicatæ habere, cum jus judicandi priori synodo esset, non desiit: neque enim nulla, vel irrita, vel virtute omni carere actio dici potest, nisi quæ extra jus sit agentis. Restat igitur, ut qui extra jus principum affirmet legum divinarum interpretationes & dubiorum definitiones, is lege divina diserte prohibitum, vel in alteram partem definitum
24. probet, quod explere non poterit. Ad doctrinæ determinationem referenda & *quæstionum* de religione, *inutilium* maxime, amputatio

tio * quæ controversias magis præbent quam ædificationem Dei, sed imprimis si in ecclesia scismata ex iis metuantur: (scismaticæ dictæ, & ipsi qui moverit scismatici, dum propter non essentialia separationem instituant) vel publicè propositæ prophanandi sacra mysteria hæreticis præbeant occasionem. Concordia ecclesiæ est anima, discordia mors & exitium. æque verò imperantis videre est ne ecclesia, atque respublica aliquid detrimenti capiat. hæc illam complectitur *. Maximè igitur earum *doctrinarum* (publicæ seu privatim) cohibitio quas paci publicæ inimicas judicabit, quæ murmurationes adversus principem ejusve actiones, & motibus civilibus occasionem dare possint: nam & præter interpretandi jus, & judicium an vera sit doctrina, officium est summi imperantis imperium suum defendere, & pacem publicam procurare, ut quies & tranquillitas sit in ecclesia *, & ad eam quid conducat jus ei soli judicio publico judicandi: unde quod ad eam non conducat, quod pacem turbet, avertendi, suprema cum jurisdictione penes eundem inspectio, adeoque & prohibitio ejus rei, & punitio esse debet.

* 2 *Tim.* 2.23 & 1. c. 1. 4. *ad. Tit.* 3. 9.

* § 63. *n.* 2.

* 1 *Timot.* 2.

§. LXXI. *Si cum synodo placet.*] Ab ipsius 1.
enim placito pendet. Convenire quidem ante imperia singulis de negotio communi licebat*, etiam certæ religioni addictis ob causam religionis *; naturaliter enim in jure est agentis quod rectæ rationi non repugnat. Idem post imperia, quia & hic in jure manet agentis quod legi civili non repugnat. Institutis autem imperiis ab imperante inhiberi conventiones possunt, cum de genere sint eorum quæ lege naturali nec divinâ imperata nec prohibita sint,

* § 45. § 69. *n.* 10.

* *ibid.*

quæ

quę autem juris hoc est libertatis manserunt naturalis, à superioris beneplacito pendent *, * § 65. n. 3.
Idem igitur de synodi congregatione ita naturaliter sumta, atque de aliis collegiis seu congregationibus affirmandum est: sunt enim licitę synodi naturaliter, & prohiberi ab imperante possunt, seu Christianus is, seu paganus fuerit *, quippe cum potestas æqualis sit, æquale esse jus debet *. Ante Imperatores igitur Christianos, vel sub iis ante prohibitionem quæ habitę synodi fuerint,(plures enim habitas fuisse tribus prioribus à Christi nativitate ante Constantinum seculis, cum ex Tertulliano, Eusebio,&aliis,tum ipsis conciliorum voluminibus apparet) eæ jure nituntur naturali & non prohibito, effectumque privatum habent *. Ubi enim synodus jura personalia prætendit *, ut ei tanquam uni personæ actiones & effectus efficaces tribuantur,apparet hoc sine cogendi potestate fieri non posse, quæ nulla nisi penes summam potestatem est, quare & ipsa synodus ita
* § 63. n. 2. § 63. n. 8. § 70. n. 14. * § 19. * § 69. n. 10. § 68. n. 5. circ. fin. * § 65. n. 10. § 63. n. 2. circ. med.

2. sumpta à summa potestate pendet. Juris prohibitivi effectus est, illicitas & irritas omnes esse jure præciso quę haberi vel nunc synodi possint, vel habitę prius post prohibitionẽ sub utroque principe sine consensu expresso fuerint; unde vel ante consensum clam habitas,vel per conniventiam toleratas. sed quę ipsa tolerantia vim

3. publicam minimè tribuit *. Qui putet per submissionem vel consensu dari synodo potestatem aliquam, & actionibus efficaciam posse, si ante imperia intelligat, rectè loquitur,& penes eam synodum seu congregationem, seu cætum seu senatum appelles, summa etiam potestas erit, unde actiones & efficaces & publicæ. Si post imperia, sed ante prohibitionem, idem * § 45. n. 8.

rectè

rectè consensu fiet, manente eadem naturali libertate non prohibita, sed decreta vim publicam non obtinebunt *, omnisque actio privata erit: & licet ex consensu obligationem producat, inefficax tamen, ut inter æquales actio in naturæ statu, dum nulli sit coactioni obnoxia, decreta à volentibus servata, & executio à parentium magis reverentia, quam jubentium potestate. Si post prohibitionem, 4.
ob impeditam jam libertatem etiam nulla erit actio, (quomodo congregatio nulla *) consensus enim nullus ob impeditam prohibitione libertatem, obligationem aliquam vel actum ratum producere non potuit, neque enim extendi ad ea obligatio, ad quæ libertas nequivit: decreta igitur post prohibitionem nulla coactione à volentibus servata, sed contra obedientiæ fidem summo Imperanti debitam, & legem civiliter latam, quæ ejus rei servare magis effectus prohibet quam ipsam prohibet. Sub Principe autem gentili, aliove 5.
cujus persecutoria & perpetua sit prohibitio, cum planè deserere ecclesia nequeat quæ ad necessariam conservationem sui & ædificationem conducant, ita nec in totum synodos licet, decreta piè servanda, ut naturalia quidem pacta, sed coactione destituta, usque dum auctoritas principalis confirmet, interim jussui divino magis quam prohibitioni humanæ obedientes. Prohibere autem qui natura- 6.
lem conveniendi licentiam, & synodos potest: eidem & jure suo convocare, indicere, impetrare, permittere, negare, & quod simile, jus est. Neque interest Generalis Diæcesana, Nationalis, vel Provincialis synodus fuerit. Sic permissæ sæpius synodi, aliquando supplicantibus

* Sup. n. 1. hic

* Sup. n. 2.

bus denegatæ, nonnunquam Imperatorio solo jussu vocatę sub pęnę etiam in contumaces comminatione, vel statis temporibus indictę, aliquando ad tempus dilatæ, prout principem
7. circumstantiæ suaderent: Licet enim & quovis tempore & quotieslibet ei hoc modo vel totius ecclesiæ vel pastorum de *fide consensionem* seu uniformitatem vel procurare vel probare, vel *jurisdictionem* suam & causarum cognitionem exercere, vel *consilium* petere, (qui
8. fines sunt synodi) & si aliter visum, eo modo non procurare, non exercere, non petere. hoc in quacunque re facultatis, illud in dubia prudentiæ est. Igitur (quod obiter hic repetendum) & per se * & sola vi supremæ potestatis, (dum à superiore in terris nemine potestatem habet mutuari) vel per delegatum *, etiam non vocata synodo ea jura exercebit *. *§ 70. *n.* 14. *circ. fin.* * *ibid.* * *Vid.* §. 64. 65. 66. 67. 70.
9. Synodorum enim licet insignis quandoque possit esse utilitas, non tamen semper eadem est. Aliquando noxiæ, si partibus æqualibus, occupatis præjudiciis & animi passione nimia, dum Dei metus absit, scismata ex iis & factiones metuantur, cujus effectus in vetere historia passim: si jus supremæ potestatis in consequentiam veniat: si res dilationem non ferat, vel in cunctatione sit periculum. Non necessariæ, si res unius sit ecclesię, quę intra eandem componenda, ut tam latè petitum consilium quam latè propagatum malum sit, ut olim Cypriano clerus Romanus scripsit: ubi textus clarus, res minimè dubia est: quid enim si manifesta sit hęresis? sin dubia olim, pridem definita in alia sit synodo? adde, quod de dubiis domi consulti singuli vel voce vel scripto sententiam profiteri possint, quod ut omne

omne de utilitate vel inutilitate judicium penes
solum Imperantem esse debet, ne si proprio in
ea re non liceat uti judicio, convocare ad alterius,
cui de ea sit judicium, præscriptum teneatur:
Si simpliciter necessariæ essent synodi, injunctæ
alicubi in euangelio in vim præcepti
fuissent. Quæ cum synodo fit cognitio ordina- 10.
ria vulgò dicitur, quia frequentior, non alia ratione
quam quia principi ita placuit, cùm possit
& minus frequentem & extraordinariam facere.
Quod enim non permittere potest, idem rarius
potest. An satis prudenter; hic non quæritur.
multa prudenter omittuntur quæ facere jus
* §.44. n. 5. est. Convocandi jus & dissolvendi arguit * eti- 11.
am non confecto negotio, ut qui deliberantes
* d. n. 5. & §45. perseverent in crimen incidant Majestatis *.

§. LXXII. *Personas.*] Nam ut ipsa conve- 1.
niendi, ita ad conventum mittendi libertas,
* Act. 15.2. 22. quam primitus ecclesia exercuit *, lege humana
mutabilis est, cum nec aliud lege divina
vel ecclesiæ hoc præcipiente, vel potestates
* §71. n. 1. civiles hoc prohibente, definitum sit *;
neque enim in personarum determinatione aliquid
sacri est. Vocat igitur summa potestas 2.
quoslibet. Libertatis enim naturalis est, consilium
petere à quibus-libet: & potestatem
propriam delegare cui-libet: sin alius sit synodi
finis, vel de legibus ferendis ecclesiasticis,
* Conf. §.78. n. 1. vel, ut testata ecclesiæ fiat consensio *, sub
qua & omnis definitio & accommodatio venit,
hic si expedire magis dicamus (quamquam
ratio nulla sit cur dicamus) mittendorum
electionem penes pastores fieri, non juris sed
prudentiæ erit, quâ abuti etiam ad dissensionem,
æque ut alii poterint, ut nec in eo periculo
pro contrario aliquod resideat argumenti.

Si

Si jus ita fieri, probetur. Eodem jure ad eas quas statis temporibus haberi synodos placuit qui quoquo tempore convenire debeant, certas vices præscribit. Mittit invitos, ex jure in personam & coactiva potestate. Neque eos excludo qui ordinati licet nondum electi sint: electio enim (præter certum locum) jus novum non tribuit, quod non prius jam per ordinationem acquisitum sit. Sed & Laicos mitti & interesse, qui suæ partis causam agant,
3. non est insolens. Alii competere hoc jus non potest, qui jus & coactionem in personam non
4. habet. Numerum definit, eumque vel majorem vel minorem determinat, prout tempus & ratio suadet, cum & suspectus aliquando ingens numerus esse possit; quotque numero synodum faciant, nulla lege divina difinitum sit.
5. Electos ab ipsis pastoribus jure côcessivo, quos suadet ratio, comprobat, rejicit, reprobat.

§. LXXIII. *Materiam.*] Nempe cognos-
1. cere materiam debet, ut utilem convocationem vel inutilem, necessariam vel minus judicet. Itaque rogatus de certa materia synodum admittere, dum de ea admittit, materiam determinat. Si non placet materia, negat. Er- * §79. n. 3.
2. go & circumscribit, addit, limitat *. Si vel consilii, vel jurisdictionis explicandæ causa ipse vocet, res minime dubia est. Si ob fidei causam, & jam ipse prius penes se materiam determinavit.

§. LXXIV. T*empus.*] Et tempus circumstantia est ad utilitatem pertinens: neque enim omni tempore eadem res pari utilitate fieri potest; & dilatio summæ quandoque prudentiæ est. Annuas synodos Impt. Mense Junio, vel * Nov. 137.
Septembri haberi voluit *, contra quam Apo- c. 4.

* Can. 36. ſtoli definierant *. Et ad Arcadium & Honorium Auguſtos Innocentius Papa legatos mit-
* Sozom. 8. c. ult. tit qui habendæ ſynodi tempus poſtulent *. Pertinet quod Imppt. alibi, ut quam celerrime, abſque ulla dilatione, Epiſcopi conveniant.

§. LXXV. *Locum.*] Eadem loci ratio eſt; cuijus territoriale accedit.

§. LXXVI. *Ordinem præfinit, deſignat.*]. Or- 1.
dinem cognitionum cunctis judicibus præſcribit. neque in eo, ut nec loco, tempore, 2.
aliquid ſacri aut lege divina determinati eſt.

§. LXXVII. *In conventu ipſe præſens, ac* 1.
primus, vel per ſe vel per delegatos eſt.] Ut ipſe cernat quo animi motu res tractetur. Utrumne humani aliquid ſit quod modeſtiores vincat, ut ex eo ſententias ponderet. Ne extra materiam vagentur. Ne quod ſummæ poteſtatis ſit vel negotii civilis attingant, quod pacem etiam publicam ſpectat. Imprimis ut ipſe judicia ſingulorum rationeſque intelligens, judicio ſuo ſuperiore rectius judicet. A nullo collegio princeps arceri poteſt. Primus autem locus 2.
non deberi non poteſt ei qui primus in rep. &
* § 65. n. 5. in eccleſia eſt, quæ ipſa eſt in republica *. Neque enim ſedem principalem tenere alios convenit functionis prætextu, quæ ipſa in perſonas eorum à principe promanavit: ipſa qui-
* § 67. n. 5. dem functio à Deo eſt (ut aliæ plures *, inſigniter autem principalis poteſtas) ſed quæ ex ſe perſonam non habet niſi hominis interventu, itaque functio perſonæ applicari debuit, ut locum in conceſſu teneret; applicatio, collatio in hunc vel alium potius, &
* § 65. n. 2. ſeqq. electio ab ipſo principe pendet *, itaque perſona, qua talis in quam functio collata, multò Principe eſt inferior, cujus faciem & ad ſynodum

3. dum Legati repræſentant. Franciſcus Junius duplicem facit præſidentiam, ordinis unam, actionis alteram *: illam principi, hanc eccleſiæ tribuit. malè. princeps ordini & actioni præſidet. maxima enim imperii pars eſt quæ actioni imperat. debet & majeſtas plena eſſe *. & circa ſacra imperium ſummæ poteſtati ſupra paſſim aſſeruimus. debet & ſumma eſſe, ne ſi de actione ipſa ſummitatem aliquam alii concedamus, eatenus non ſumma, ſed ſubjecta ſit. * Diſp:d. ſynod. contr. Bellarm. * § 95.

§. LXXVIII. *Si placet & ſuam ſententiam*
1. *promit.*] Per ſe, vel per delegatos, utro modo præſens in ſynodo convenerit. Jus ſuum à ſynodo non mutuatur, nec ſynodus minuit: jus ex conſenſu eſt *. Licet & magis in ſynodo, ſi abſque ſynodo licet *. Neque diſtinguo cui fini ſynodus ſerviat, quæve materia ſit ſynodi: nam & de negotio fidei, de adminiſtranda juriſdictione, de condendis eccleſiæ legibus judicat. Unde procul dubio jus cognoſcendi ha-
2. bet. Aliud eſt utrum expediat in ſynodo ſententiam promere. in delegatis nulla obſtat prudentiæ regula qui non mandatu, præſcripto, ſed ex conſcientia judicant. obſtat in principe, ne ſi primus ſententiam dixerit, cæteri diſſentire
3. non audeant. Neque vero ſententiam promere neceſſe eſt, quia poſt ſynodum poteſt. Licet tamen *, quia dum ſuffragium ut privati numeratur, quod vinci pluralitate poſſit, privati jure utitur, principem ſe non gerit, ſed coëpiſcopum magis, quomodo in Nicæna Conſtantinus Imperator *: vel ut Euſebius dixit, *tanquam unus & multis* *. unde nec judicio ſuo extremo Principali præjudicat. De judicio præcedente ſynodum ſupra ſatis dictum: neque enim implorati conceſſio, negatio ſy- * § 63. * Vid. §. 72. 71. n. 8. * Vid. l. 1. § 4. quand. appel. * Theodorit. lib. 1. c. 10. * In vit. 1. c. 44.

nodi, materiæ circumſcriptio, determinatio ſine judicio eſt: nec ſi ſponte ſua princeps haberi mandavit ſynodum, ne temeraria ſit actio.

§. LXXIX. *Eandemque definitivam & ſummam poſt ſynodum.*] Superius ſemper delegantis judicium delegati eſt. Supremæ poteſtatis judicium in omni actu ſuperius eſſe debet, ne ſi non ſit, parte aliqua manca ſit ſuperioritas. ſumma igitur definitio à ſummo judicio pendere debet. Quanquam enim errare ſupremi hi Imperantes, ut ſynodus, poſſint, cum tamen alicubi ſit ſubſiſtendum, in eo hoc eſſe debet quo ſuperius nihil datur. Si conſilii cauſa ſit ſynodus, nemo forte negabit, neque enim ſequi hoc magis, quam judex conſilium juriſperitorum tenetur *. Si juriſdictionis exercendæ, & hæc ad ipſum refluit, maximè ſi pars læſa de injuſtitia quæratur *. Si de fide definitio, cum ſequi ſimpliciter nemo teneatur, nec tuto poſſit *, ne privatus quidem, niſi ipſe judicio ſuo probaverit, Princeps in ea non acquieſcet, minus exequetur, ne errori majeſtatem accommodet. De errore ſi ipſi ſynodo judicium ſupremum dederis, nunquam profecto futurum eſt ut erraverint, cum tamen plures humani aliquid paſſæ, non per majores tantum, ſed æquales, vel minores correctæ ſint. Si ſynodi definitio extra fidem ſit ſalutarem, plus tribui de ea ſupremo principis judicio poterit quanto minus error periculoſus eſt. Si de eo quod lege divina non ſit definitum, ut quod ad ordinem ſeu regimen ſpectet eccleſiæ, quia in iis manere libertatem principis diximus, eidemque canones, ut humanæ leges omnes, ſubjici *, minus contro-

(margin: 1.; * *Confr. introd.* § 4 *n.* 1.; * § 67; * § 70. *n.* 21.; * § 26. § 64. *n.* 7. § 69. *fin.*)

troversum ejus debet esse judicium. Igitur seu de fide, seu extra fidem sit definitio, summæ potestatis supremum etiam post synodum erit judicium. Si placet definitio, probabit eam. Approbandi jus & improbandi includit, ne si improbare non liceat, approbandi jus non facultas, sed præscripta summæ potestati lex sit, quæ summo superiorem præsupponat. Improbandi jus & demendi, supplendi, emendandi, ut partes, complectitur *. Exercet autem supremum hoc judicium princeps triplici fere modo: vel per se, dum causam ex integro coram augusta sua sede agi jubet. vel aliis supremam hanc cognitionem mandat, quod & in supplicationibus civilibus accidit. vel alii synodo causam resumendam committit, etiam non superiori, vel majori, licet & minori, quod non semel factum. * § 73 n. 2. § 65 n. 15.

§. LXXX. *Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet?*] Sub cultu quidem Dei naturali jus sacra faciendi cuilibet fuit jure naturali *, nulla personarum distinctione, ut huic quam alteri magis liceret. Sed & naturæ lex Dei cultum præcipiens sacram functionem singulis non permittit tantum, hoc est sacra faciendi jus dat, sed & jubet, nullo qualitatum discrimine, ex æquo omnes. Naturæ autem lex præcipiens cum non jubeat pugnantia, consequens etiam est, stare simul sacram functionem cum alia quavis posse: naturalis enim ratio tunc demum duarum vel plurium in eandem personam qualitatum concursum impedit, si ita inter se pugnantes sint ut stare simul non possint. Sed & cum per naturam modus nullus definitus, suo cuique * § 65 n. 1. * Intro. § 4 n. 7.

* §63. n. 1. §. 69. n. 3. modo liceret *, statim atque displicere diversitas cæpit jure suo eam functionem patres
* Ibid. & §65. n. 1. sibi soli sumsere *, (meritò, ut uniformis esset cultus, & honorificus omnibus, qui in diversitate maxima pro affectuum dispositione aliis contumeliosus videri possit.) sic patres soli in familia exercuerunt, quod ex eorundem sacrificiis passim, quę in sacris functio tunc temporis prima ac potissima erat, liquidissimè apparet. Ipsi autem patres cum Principes in familia essent, quę regni quandam haberet imaginem, cępit ea functio simul ab Imperante exerceri. Lucųlentum pręter cętera exemplum in *Abrahamo* cernis. Is certe inter suos sacerdotio functus, sacrificia Deo summo non semel obtulit; & sacra fecit: prin-
* §. 70. n. 5. ceps tamen *: quin & vir militaris, dum exercitu m adversus Reges quatuor educeret, ut fratris filium captivum liberaret. Hinc & de *Isaaci*, *Iacobi*, & *aliorum* sacris loca obvia. Defunctis patribus idem *primogeniti* jus exer-
* Vid. annot. ad Gen. 25. 31. & Exod. 24: 5. cuere *, consensu magis & ordinis ratione quam jure proprio, dum ęquales omnes, non idem quod patribus jus fuit: sed quod mansit
* Exod. 28. 29. vers. 44. ipsis ad consecratum * Aaronem usque, quomodo statim dicetur. Sacra autem ab *Regibus* 5
facta, gentium extra Hebræorum Dei sanctam exempla manifesta nobis testimonio sunt, cuippe quibus familiare hoc, ut qui Rex esset
* Exod. 18. 12. a Gen. 14. 18. * Levit. 8. Exod. 29. & 40. Psalm. 99. 6. * §. 63. n. 2. a Gen. 14. 18. b Deut 33. 5. sacerdotio simul fungeretur. Ipse Mosis socer *Iethro* Medianitarum princeps holocausta Deo obtulit *. Testis & ipse *Melchisedec* (a): Testis ipse in populo Dei Moses ante Aaronem fuit *. uterque summo cum imperio *, Rex Salem (a), Rex Jeschurim (b), jure naturali utentes sub cultu naturali, quod ut dixi, ius jus singulis pro se cuique erat. Sed & cum

ita

singulis esset, jus penes omnes fuit eligendi aliquem qui pro omnibus faceret, quod cum sub generali juris translatione in Imperantem omnem translatum sit, ut eligere jam ipse possit (quod supra probatum *) consequens est, ut quam functionem administrandam cuivis alii per se eligendo committere possit (quod voluntatis censeri debet) ipse administrare vel retinere sibi non prohibeatur *. Nam & nullis datis judicibus, cum jus dandi esset, ipse populum judicare potuit, quod prius Moses, & datis, in tribunali per se causam cognoscere & definire non prohibetur. Adde & finem esse imperii, & ad officium pertinere Imperantis populo salutem etiam animarum procurare *. De modo ipsius esse arbitrium. Et ad ipsum pertinere doctrinâ ut preceptis regere *, quod est pascere Dei populum, unde & ipsi pastores, episcopi, ut alibi dictum *. Sane philosophiam, medicinam, jurisprudentiam docere publice Regem, quamvis alii mandavit, si earum scientia peritus esset, nemo negabit. cur Theologiam? si in academiis, cur non e suggesto? templa post Christum nihil sanctimoniæ habent. Adde & in personis

7. sanctimoniæ nihil esse, nec requiri quidquam, Christianos ejus muneris capaces omnes esse *. Secus atque sub vetere Testamento, sub cultu Dei institutivo. Sanctus Aaron, sancta ejus posteritas (a), specialiter ad sacerdotium summum & sacrificandi jus (b), sancta omnis Levitarum tribus ministra sacerdotibus specialiter ad ministerium templi (c) ab ipso Deo sola & privative cum sanctitate speciali segregata, sic ut aliis non licuit,* minato mortis supplicio. Quare adolere Ducibus populi Israëlitici seu ju-

* § 65.

* § 42. n. 6.

* § 65. n. 4.

* § 71 p. tot. et n. 24.

* § 63. n. 13.

* Vid. Can. Synod. Trull. 33.

a Exo. 29. 44.
b Ibid. cap. 30. 7. 8. 10. eod. Num. c. 3. 4. 10. et c. 18. 1. 2. et 1. Chron. 6. 49.
c Num. 1. 50. seqq. cap. 3. 6. 8. 12. 41. cap. 4. 15. cap. 18. 1. 2.

judicibus qui vocantur, usque ad Saulem Regem, & ab eo Davidi, & Salomoni regibus Iſraëlis, deinde regno ſciſſo in Juda & Iſraël ſciſſarum tribuum Regibus uſque ad Zedekiæ Judæ Regem, & Hoſeæ Iſraëlis ultimum (qui Reges omnes certè ſummam poteſtatem habuere) non licuiſſe *, & ipſius Saulis regum primi ſacrificia Deo diſplicuiſſe (a), & inter Judæ Reges Uſiam ſcabie percuſſum *, mirum videri ob legis ſpecialitatem non debet; erant etiam ex tribu Benjamin, & Juda, non Levi Reges: quare & ejus temporis argumenta eam, quam nos aſſerere conamur ſententiam, non debilitant. Adde & ſacrificia ju- 8.
bere Regès ipſa ſub legis ſpecialitate ut prius Moſem potuiſſe, qua ratione & ſacrificia adſcribi ſæpius Regibus videas, argumento ſatis manifeſto, ni lex obſtitiſſet id Regibus licuiſſe. Quomodo nec *Samueli* Judici, quem penes tunc ſumma rerum erat, lex ſpecialis obſtitit, cum ex tribu Levi eſſet *: igitur ſacrificia obtulit *. Nec *Eli* obſtitit quin & Judex & Sacerdos ſummus eſſet cum ex Aaronis, per filium Ithamarum, eſſet proſapia. Et ab *Juda Machabæo* uramque Principatus & Pontificiam functionem in eandem perſonam coaluiſſe, manifeſtiſſimum eſt. Illud profiteor functionem ſacram non ut poteſtates ſummas, ſeu jure ſummæ poteſtatis tunc feciſſe; addo autem ut appareat duas qualitates in eaſdem perſonas concurriſſe, quo prima noſtra ad hanc materiam conſideratio * affirmetur. Sed & *extra* 9.
ſacrificia quæ reliquam ſpectent functionem ſacram loca in pleriſque ſub vetere teſtamento Regibus notatu non indigna reperias. De *Ioſua* enim legitur, circumſcidiſſe omnes qui

* *dd. loc.*
a 1 *Sam.* 13. 7. *ſeqq.*
* 2 *Chr.* 26.
* 1 *Sam.* 1 *verſ.* 1. 20. *junct.* 1 *Chron.* 6. 27.
* 1 *Sam.* 7. 9. *&* 13. 7. *ſeq.* *& eo libr. paſſim*
* *n.* 3. *ſupr.*

totis

totis XL. annis nati in deserto circumcisi non essent,* quamvis & alios forte in auxilium adhibuisse omnino probabile sit. Quid quod & ipsis privatis peritis ejus rei, etiam sub lege Aaronica, idem licuerit? actus equidem fuit qui ad sacra & religionem pertinuit, quippe in signum percussi fœderis antiqui adhibitus. Ipse Josua legem publicè prælegit populo, ad eundem convocatum publicè verba facit *, monet, docet, instruit de servanda lege Dei, de colendo vero Deo cum fidelitate & puro corde, de removendis alienis, cum promissione & pœnæ comminatione, Dei in populum beneficia commemorat, & ad gratitudinem hortatur servitii Deo *. Sic & *Iosias* legem sacerdotibus, Prophetis, totique congregato prælegit populo *. Ad locum *Num:* * quo jubetur populus in festo quod tabernaculorum dicitur, prælegere Dei legem toti Israëli, viris, fæminis, parvulis & peregrinis, ut audiant, & discant, timeantque Jehovam, & observent, & faciant omnia verba legis, notant Viri docti legem à Rege prælectam fuisse, cum accuratissima circumstantiarum observatione. *David* inter alia psalmum tradit in manus Asaphi & cognatorum ejus ad celebrandum Deum *. *Salomo* ipse templum consecravit, preces convocato populo ad Deum fudit (a) *Esechias* ad populum concionem habuit *. & quæ evolventi sacras paginas plura occurrent. *Constantinus* ipse Imperator in concione verba fecit: gentilium confutavit errorem in plurium Deorum cultu, de singulari Dei Imperio, de providentia, de salutari dispensatione, de divino judicio dixit *. Sacra autem matri-

* *Jos.* 5.2.3.
* *Jos.* 8. 34.
* *Vid. Jos.* c.23. & 24.
* 2 *Reg.* 23. 2.
* c.31. 10. *seq.*
a 1 *Chr.* 16.7. *seqq.*
b 1 *Reg.* 8. 2 v. 15. *usq.* 54.
* 2 *Chr.* 32: 6. & *seqq.*
* *Eusebi. vit. Constant. lib.* 4 *cap.* 29.

monii, id est ceremoniæ, solennia, benedictio, quæ fieri in templis à pastoribus solent, sacra minus proprie dicta, à summa potestate peragi nil video quod impediat: quid si stylo constanti publicè fieri in foro coram Consulibus placeret? solemnitates civiles sunt. Quod coram facie ecclesiæ dicitur, in cætu est. Sublato 10.
per Christi in terris adventum sacerdotio Levitico, abrogatoque cultu ceremoniali, & cessante sanctitate speciali ex segregatione posteritatis Aaronicæ & tribus Leviticæ ad opus divinum speciali, rectè infertur, restitutam simul *Imperantibus nunc sub Evangelio* videri eandem, qui Melchisedeco, Mosi ante legem, & singulis sub cultu naturali fuerat, facultatem. Manuum certè impositio solennis 11.
cum nullo, quem hactenus vidi sacræ scripturæ textu, in vim legis perpetuæ ad aptitudinem seu habilitatem administrandæ sacræ functionis præcipiatur, vel ipsa sanctitatem aliquam habeat vel conferat, simplex, ut alibi diximus*, (*§65. n. 17.) ritus videri potest, & nuda ceremonia, voluntate utentium servata, quæ non venit inter necessaria; sin instituta, cum legibus ceremonialibus abrogata. Si qui dare jus aliquod vel potestatem vel authoritatem putet, fieri necessarium non erit, nec verò ab ullo applicari poterit personæ ejus apud quem jus omne & omnis potestas est, & authoritas. Si applicari a subdito debuerit, jubere potest: Si ab extraneo velis, potestas omnis extranei vim suam intra territorium, nec in pares exercet. Adde ipsos Reges unctos, Christos Domini appellari, ut alia consecratione non indigeant, lege nova sublatis iis quæ in consecrandis sub V. T. sacerdotibus usurpari necessario solita. Quin ut sacerdotio summo quis initiaretur unctionem ne-

necessariam non fuisse, ex doctissimis He-
12. bræorum Bertramus notat. *. Quod contra ex morum diversitate arguitur, ad decorum non ad jus pertinet. Locus ad Timoth. epistolâ * optimè interdicit constitutis pastoribus & clericis curis seculi se immiscere, politicis maximè, ut quæ longè gravissimæ: ad Imperantes sermo non dirigitur, quamvis satis congruè forte duci inde argumentum ad perpetuam in Imperantibus sacrorum administrationem posset, sed qualem sustinere nec ipsi quidem vellent, nec hujus quæstionis est. illud suffecerit, si dum libet, liceat, fortassis
13. eo jure rarissimè usuris, quomodo rarius Josua, David, Salomo, Ezechias, Constantinus, aliique de sacris in concione verba fecere, & hodie nemo facit: sed quæ interrupta observantia cum facti res & meræ facultatis sit, trahi in argumentum contra jus Principum nequit. Paulus continuo baptizandi munere functus non est *, missus erat ad docendum, alii ad pascendum edoctos. Christus ipse nunquam baptizavit *. Quotusquisque hodie à Pontifice adspergitur? cum tamen neque Christo olim, neque Apostolis, neque Pontifici hodie quoties libuerit baptizandi jus ullus neget. Atque hæc argumenta sunt quę defendere jus sacræ functionis summæ potestati possint. In baptismo & cænæ exhibitione hactenus sanctimoniæ nihil magis vel præcipui,
14 quam in verbi prædicatione habetur. Quid autem si in casu necessitatis summæ jus hoc *singulis privatis* concedamus *?

§. LXXXI. *Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit,*

ipse

* *De rep. Hebr. p.251.*

* *2 Tim. 2. 4*

* *1 Cor. 1. 14. seqq.*

* *Ioh. 4. 2.*

* *Confer § 63 n. 22.*

ipse procurat, solus æstimat.] Refer hæc ad
a §95. juris pleni (a) & absoluti (b) materiam, ut
b §28. quod sui ratione singulis in natutæ statu (c)
c §3.4.5.6.7 idem civitatis respectu Imperanti liceat (d.)
d §28. n. 2. Concludit nempe jura majestatis plenæ & absolutæ enunciatum hoc generale, quod nihil non eorum complectitur quæ ad imperium exercendum pertinent, seu seculi res seu ecclesiæ sit. Adde procurandi finis necessitatem *,
* §14. in quo officium imperantis esse diximus. Unde
* ibid. jus ad media esse debet *, cum cui imperan-
* §6. di jus sit, & officium finem procurare imperii, ejusdem juris imo officii esse debet ad hæc media procurare, ne si non liceat procurare media, imperandi jus inefficax, & procurandi finis officium seu necessitas ipsos summos Imperantes ad impossibile obliget. Quæ apta sunt
* vid. §5. media Princeps solus æstimat *, ne si alii ju-
* contra §4. dicium demus, * superioritatem in summam effingamus, quod natura summitatis non patitur: si singulis, confusionem repetamus ex
* §87. judiciorum diversitate *. Solum igitur summæ potestatis judicium utendis mediis, etiam
* §81. n. 4. adversus exteros, quibusvis sufficere debet *, (nam & singulis hoc in naturæ statu ad sui conservationem ex facultate & ratione naturali
* §5. dedimus *) dummodo intra naturæ & divinæ legum metas consistat, vel consistere sanâ & optimâ qua valet uti ratione se putet. sic ipse judicat. media vero sunt jura majestatis omnia de quibus hactenus dictum. Sed & solius supremæ potestatis adeo universalis hæc procuratio est, ut qui suo arbitrio, nec jussus, inscioque principe negotiis publicis sese immiscuerit, proba quantumvis & sincera sit intentio & summo reip. bono instituta, majestatem

tem violasse dicatur. Inter plures autem si communis ex fœdere sit defensio, corporis magis judicio quam fæderatorum principum singulari tribuendum *, ut rei communis commune non singulorum sit judicium, vel quod * § 59. n. 9. 85. n. 7. corporis est pars una concludat: neque vero consentientibus in fędere singulis quid è re fæderis ullum majus, quam consentientibus in imperium privatis quod è re sit publica concludens est judicium: utriusque enim restricta libertas est quatenus ab ea consensu recessum, & dandum personę civili circa ipsius conservationem, quod singulis ante impeira pérsonis naturalibus de sua concessimus. corpus fæderatum, ęque atque fæderati singuli, personæ vicem sustinet *, Comitatur autem actus regios * § 25. n. 5. semper recti pręsumptio, supra pœnam. In inferiores magistratus ex neglectu, vel recta minus administratione actio datur.

1. §. LXXXII. *Jura hæc majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.*] Jura Imperii, jura sublimia, sacra Imperii, sacra sacrorum, sacra individua. Omnis in exteriorem hominem, & circa sacra, & circa profana potestas ab una
2. hac potestate, ut promanat, sic dependet. Potestatem hanc finibus circumscribere nullius terrenæ est potestatis. Non est supra creatoris potestatem ulla creaturæ potestas, quam potestate exuere & exinanire uno supercilii motu potest. Obmutescere ad nutum debent amplissimæ quæque congregationes, conventus, synodi, nemo qui hiscere jure audeat, subjecti omnes. Fines à lege vel alia potestate. Lege * Nov. 105
3. Imperatoris excipitur fortuna *: potestatem c. 2. § 4. ad supra se nullam habet. Confer quæ de imperio fin. summo & absoluto alibi diximus *. Quod * § 18. n. 4. § 28.

reli-

reliquum est, ad modum pertinet, & extra jus est imperantis, ut est formæ mutatio, alienatio, testamenti factio, de quibus supra & infra plenius *.

* §28. n. 8. §94. n. 3. §. 98. 100.

§. LXXXIII. *Quæsi negare subditus, iisve detrahere, vel ipse attrectare majestatis reus sit.*] I.
Qui enim jura majestatis negat, imperium & obedientiam negat. tota vis majestatis in imperio est & obedientia. Sic & omnium legum obsequio se subducit, quippe qui consensu in imperii delatione obedientiam promittit, eam cunctis legibus promittit, quas uno facto omnes violat, dum imperio se subtrahit: itaque amisso jure civitatis, non civis amplius, sed velut hostis habendus quoties de suo præjuditio agitur; quamvis & puniri vi imperii & cum infamia possit. In ordine primus fere locus ei debetur qui turbas, seditiones concitat, quod orationibus maximè fit turbulentis, & doctrinis adversus imperium principum, & auctoritatem & obedientiam debitam *, dum subducere eo facto non se tantum sed & alios conatur, & pacem publicam turbat, & confusionem molitur & belli statum introducere, imperii subvertere, contra naturæ legem quæ exire è belli statu, & pacem & imperium & ordinem jubet. sic pactum fidemque promissam in eo crimine violari recte Baldus notat *. Adde autem ab attrectante ipsa jura tanto committi crimen gravius, quanto detrectatione seu negatione juris alicujus simplici attrectatio factum majus est: à quo excusari vix potest qui privatus attrectasse negotia publica, etiam bono publico, dicetur. Sancta majestas est, sancta majestatis jura, velut mons ille Sinai *, in quo majestas erat Dei, in quem adscendere toti populo & singulis privatis prohibitum,

* Confer §67 n. 3. fin. §70. n. ult.

* L. Virtus d. ll.

* Exod. 19. 12.

bitum minato mortis supplicio, soli Imperatori Mosi permissum. Speciale autem hujus
2. criminis in gradu supremo perduellionis est nomen, si hostili quis animo in rem publicam feratur, quo facto non omni tantum obedientiæ renunciat, sed & actum ei quam maximè contrarium admittit; quod enim in necem fit Imperantis, in necem dicitur fieri singulorum, quorum omnium is unus personam & corporis animam sustinet. Sed & rectè à Zypæo animadversum, commissa quædam adversus majestatem tam humili consistere loco, ut quandoque ex circumstantiis excusentur. Non com-
3. mitti à non subdito rationem naturalem habet, cum obedientiam ei non debeat, cujus nec imperio se subjecit. Igitur cum liber sit qui inæquali fœdere tenetur, * majestatis crimen non contrahet adversus eum, in cujus fide erit. Quod & verum in eo est qui in clientela erit alterius, vel ratione feudi vel officii subjectus dicetur: * quamvis revereri uterque quodammodo alterius Majestatem debeat. * At pro hoste haberi eum qui Majestatem alterius offendit, & tradi posse, à ratione non abit *. Verum originis subjectionem in eo cri-
4. mine spectari juris magistris placuit; nisi quis consensu, vel jussu recesserit, dum cesset u-
5. trimque obligatio. Modos quibus committatur crimen Additionatores ad Clarum quadraginta quinque, plerosque ineptos, minusque veros enumeravere. An ex verbis prolatis, vel affectu nudo, vel scientia sola præsumpti ab alio criminis quis reus censendus,
1. eundem consulas *.

§. LXXXIV. *Voluntas pro lege est.*] Talis enim esse debet. Probat hoc vis imperii quæ

ex

* § 23. n. 11
* *Ibid.*
* *Ibid.*
* § 29 n. 14
* *Adde* §. 86. n. 2. 3.

vel ob datam injuriam manu continuo concertandum, judicandi simul ordinem præscripsisse debuit, quo ad judicii exitum perveniatur, qui necessario is ordo esse debuit, ut pars consentientium major minorem vincat; ne si convenire omnes debeant, vel raro vel nunquam judicii detur exitus: est enim naturalis hominum ad dissentiendum facilitas, unde ad confusionem & arma progressus, in rebus maximè dubiis quæ rationes utrimque habent probabiles, ut merito dubitare liceat utri adhæreas. Ex quo & necessitas politica apparet, ne si neutra vincat deliberationes extra conclusionem sint, quod negotia publica non ferunt. Sed & cum expediendi ratio aliqua esse debuit, absurdius nihil dari poterit quam ut pars major minorem sequatur. Singulis igitur & omnibus in societatem civilem coëuntibus placuisse consensu tacito ea expediendi ratio
3. videtur, quamvis de jure naturali demat. Un-
4. de regula, *In iis quæ à pluribus ut corpore fiunt, quod pars major constituerit à minore non debilitetur*: sic ut absentibus vel impeditis aliis jus aliis accrescat; & vel penes unum jus sit collegii. Nisi amplius lege speciali dictum, qualis Theodosii, Arcadii, & Honorii extat specialis *. *Ut in nominatione Magistratuum duæ partes adsint eorum qui albo curiæ detinentur* *. Et aliæ generales *. Et Alexand. III. *Ut in electione summi pontificis quo plena sit concordia duæ partes consentiant* *. Sed & pactum libertati naturali conveniens est, ut consentire omnes debeant, vel unius dissensus impedire cæterorum consensum possit: Sed quæ facultas cum ea prima ac naturalis sit, dubitari nunc sub Imperio posset, regula ne an exceptio pu-

* *L. 45. C. de decur.*

* *L. 2. C. de decur. l. 3. quod cujusq. univ. nom.*

* *C. 6. de elect.*

* n. 1. 2. 3. tanda? ego magis exceptionem puto, per ſupra dicta *, ſed quæ de libertate naturali tollat. Illud iniquum videtur, cum impar plerumque prudentia, par omnium ſententiarum jus ſit; ſed quod ex incommodis neceſſariis eſt. 6. Regula Bonifacii, *Quod omnes tangit ab omnibus debere approbari* *, locum habet in iis, quæ à pluribus ut ſingulis fiunt: hic enim pars major non vincet minorem, niſi caſibus ſpecialiter exceptis. Optima Ictorum inter actus neceſſarios, utiles, & voluntarios eſt diſtinctio. Pluribus fæderatis accurata adhibenda 7. diſtinctio, utrum in terminis affirmativis, an negativis fædus ſit poſitum: ut ſi in terminis negativis, pars major minorem neutiquam vincat; negandi enim qualitas juris & libertatis naturalis manet, dum hoc dictum fædere ſit, ne affirmative liceat fæderatis ſingulis diſponere. affirmative igitur diſponendi de his quæ ſingulis non licent, ab univerſis ſeu votis conſentientibus pendet, ſic negativa in affirmativam convertitur. At de his quæ dicta initio in fædere affirmative obligant, magis eſt ut plurium votis ſtetur *. Sed quæ numeranda juſtius plerumque ſit proportionibus, quam per capita computari; quod ut æquitati naturali conſentaneum, in plurium creditorum conſenſu & Papinianus * & bis Gajus * ſuis reſponſis probavere. 8. Concluſio autem quamvis concilii nomine formetur, quæ & ejuſdem authoritate ſit exequenda, ſententiam tamen diſſentientium non mutat externam, ita ut diſſentientium nec actio, nec factum dici queat *. utrum vero ipſi exequi decreta contra propriam conſcientiam teneantur, ex infra dicendis patebit *. 9. Votis æqualibus res in priſtino ſtatu manet.

* Reg 29. d. R. I. in 6.

* § 81. n. 5.

* L. 8. d. pact. * L. 14. de poſ. l. 16. d. reb. aut. jud. poſſ.

* § 44. n. 2.

* § 93. n. 3.

§. LXXXVI.

§. LXXXVI. *Voluntati obtemperandum, &*
1. *universis & singulis* *.] Officia subditorum * *Add.* §. 84.
complectitur, Tota enim vis majestatis in im-
perio & obedientia consistit *. (de Imperio * *Livius lib.* 2.
superius satis dictum.) Tolle obedientiam jus
tollis in personam *; civilis status ad confusio- * §. 29. 37.
nem revertitur *, confusaquê turba erit, nemo * *Conf.* §. 20.
ubi audit neminem; nulla populo securitas, *n.* 4.
2. nulla salus, itaque nec civitas erit. Adde exi-
gendæ obedientiæ jus efficaciter satis ex vo-
luntatis submissione derivari *; quippe qui * §. 17. *n.* 1
velle hoc quod velit imperans intelligitur, si- §. 84. *n.* 1.
mul jam eidem voluntatis obsequium & juben-
ti parere promisit, cum qui jubenti non pareat
vel volenti obsequium non præstet, quod vult
imperans ipse non velle intelligitur. Unde
collige, ex pacti consequentiâ in ipsa imperii
institutione initi, præstandæ obedientiæ ob-
ligationem legis naturalis esse, & omni lege
seu jussione priorem *. Adde sacram autho- * § 93. *n.* 4.
ritatem (a). Adde argumenta omnia quæ im- a *Deut.* 17. 10
perium probant. *Universis* dixi, cum & supra * 11. 12. *Jos.*
dictum sit, Imperantes populo superiores esse, * § 23 *n.* 4. 1. 18.
quippe qui in subjectionis sit statu, qui obe-
dientiam includit. Externam intellige obe-
3. dientiam, quâ ad factum subditi præcise te-
nentur. Simpliciter cum quisquis imperaturo
promisit, sequitur obedientiam majestati à
subjectis simplicem deberi *, quomodo in * § 84.
familia patri. Obediendum autem jussis uni-
versaliter, licet ex eo imperii jure jusserit
4. quod in alium transtulerit *. Seu legitimus * § 96 *n.* 2.
ex consensu Imperator, seu despota, seu in- § 98 *n.* 6.
vasor sit *. *Principes sunt, obsequendum, quip-* * § 15 *n.* 2.
pe ni? de invasore supra dictum & infra dice- § 16 *n.* 3.
tur *. Quid quod præstandæ principi obdien- * § 16. *n.* 4. § 89 *n.* 6

tiæ qui renunciaverit majestatis reum fieri supra dictum sit *? Quanto populi obedientia major, tanto ejus defensio & securitas major. 5.
*§ 83
quod per non obedientiam populus Imperanti detrahit, hoc securitati suæ detrahit. tantum enim licentiæ singulis accedit quantum obedientiæ imperio decedit *. Quando non obedire liceat infra dicetur *.
*§ 84 fin.
*§ 93. 94.

§. LXXXVII. *De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum de ea est judicium.*] Enim si subditis de ea judicium permittatur, jam de omni voluntate Principis, 1.
de lege, de præceptis, de bello, de pace, de fœderibus, de tributis, judiciis,& cunctis denique principum actionibus, quid in iis æquum quid iniquum, quid justum quid injustum, in compendio, quę Principem moverit ratio an sit recta, inde cui placito in republica obtemperandum, cui non obtemperandum, penes ipsos subjectos erit arbitrium: Itaque de reip. administratione, & omni publico, penes privatos singulos superius omni mandato erit judicium; cum non propter mandatum quisquis sed propriam mentis suæ sententiam & rationem, nec prius mandato quam proprio judicio obtemperaverint *. Accedit ex multitudine 2.
ipsorum judiciorum diversitas *, ex quo nullum jam erit obsequium, confusa omnia, dissidiorum materies, & vel nullum judicium; sed vero æquum iniquum, justum injustum sit præceptum, ratione una ac certa definiendum *: Unde fieri omnino nequit, ut judicium singulis detur Sed & ordine in concilio 3.
inter singulos ea de ratione disputatio esset agitanda, quod iniri nisi authore principe non potest: itaque subalternum erit, nec singulorum

*§ 34 n. 2 & per tot.
*Ibid. & 69 n. 7 & 70 n. 4
*§ 34.

rum, ſed principis judicium, mediante concilio. Si pro arbitrio liceat ut de ratione principis diſputetur, concilium ſummum erit, princeps nomine tenus, authoritate ſuadendi magis quam jubendi poteſtate. Recta igitur voluntatis ratio, ipſaque voluntas juſta injuſta ve ſit, recta vel minus, penes ſolum principem erit judicium *, Deo ſubjectum. Illud enim * *Add.* § 34
eſt regem eſſe, ita imperare ut alii ratio non debeatur: niſi ultro velit, ut probitatem ſuam populo teſtetur, quod quandoque prudentiæ
4. eſſe poteſt. Extra hanc, *Quis ei dicat, cur ita*
5. *facis* *? Sed adhibenda ſemper conceſſo ſoli *Eccleſiaſt. c.8*
ſummæ poteſtati, negato ſubjectis judicio limitatio ex, de qua infra dicetur *: & inter * § 92 *n.* 93.
publicum & privatum judicium diſtinctio *, * § 34 *n.* 1. *fin* § 69 *n.* 8. § 70 § 93 *n.* 6.
quæ ſummæ utilitatis eſt.

1. §. LXXXVIII. *Reſiſtere nefas.*] Juris enim naturalis renunciatio non reſiſtendi jus importat *. Obedientię promiſſio, quę in ſubmiſ- * § 17 *n.* 1.
ſione eſt, reſiſtentiam excludit *, quippe re- * *ibid.*
ſiſtentia obedientię repugnat. Sed & quatenus poteſtas omnis à Deo ordinata eſt, ordinationi divinę reſiſtit qui ſummo Imperanti reſiſtit *. Adde rationes pro obedientia om- * *Rom.* 13.
nes *. Adde exempla: neque enim Chriſtus, * § 63 *n.* 2.
neque Apoſtoli, aliique viri Sancti Imperanti- § 86. & *alibi.*
2. bus, etiam immaniſſimis, reſtitere *. Dan- * § 70 *n.* 18.
tur autem gradus reſiſtentię. Nam aut intra nudam mali declinationem & juſſi negationem conſiſtit, impropriè, quia ſolam non patientiam & imperati non obedientiam continet; appoſitè tamen, cum reſiſtere quodammodo videatur qui facere juſſa negat: At fugâ non juſta imperantis vitare ſævitiam mali licita & honeſta declinatio eſt *. Alter gra- * *ibid.*
dus

dus in mali propulſione conſiſtit. Tertius in dantis ſimul offenſione. Regulæ exceptiones 3.
* § 70 n. 19. § 93 n. 10. 94 n. 11. ſeqq. & 15. § 98 n. 2. fin. in loco videbimus *, De judicio damnatis non una ſententia eſt.

§. LXXXIX. *Magis ſolio deturbare.*] Imperio privare, deponere principem. Non 1. per formam judicii quod ſuperioritatem indicat. Solus princeps omnibus ſuperior eſt, non judiciis ſubditus ullis. *Rex eſt, ſuo utens jure, nulli obnoxius. Nemo niſi ſolus Deus judex principis eſſe poteſt.* Hinc & illud, *Nullam creaturam judicare Regem, ſed ſolum Deum benedictum.* Princeps ſolutus legibus civilibus *, (* §. 26.) & naturalium & divinarum ipſe interpres ſummus & judex eſt *. (* §. 70.) Sed & judicia omnia authoritatem à ſumma poteſtate habent: convocaſſe autem principem ſubditos ut de majeſtate ſua, utrum ſolio deturbandus diſceptarent, nullo jure præſumendum eſt, niſi verbis expreſſis id expoſuerit; ſed quæ ipſa verba revocabilia ſunt *, (* § 42 n. 3.) ne ſi non ſint, abdicaſſe à ſe majeſtatem cenſeatur. convocato toto licet populo ſumma penes principem manet majeſtas. Minus extra judicium licet. 2. Probat & juris renunciatio, & pacti vis in ipſo 3. inſtituto imperio initi, quo obligaverunt ſinguli ſe inter ſe ſuſtinendi imperii, & electo imperanti præſtandæ obedientiæ neceſſitati *. (* § 17. n. 1. 7) pacto ſolvere ſe nemo invitis aliis poteſt. Unde 4. nec major pars, ſi vel unus diſſentiat. Nam quod dici vulgo ſolet, *hanc minorem vincere* *, (* § 85) in congregatione civili & ordinata obtinet *, (* § 17 n. 5. 7.) facta convocatione legitimâ, poſitiſque articulis deliberationum extra quos nullius validum ſuffragium eſt convocati. In tumultibus non obtinet, quę congregatio incivilis, nec or-

ordinata, & non legitime convocatorum est. Adde quod & discerni ibi major pars non potest, & æquales esse omnes ubi nulla in alterius voluntatem coactio. superfuffragatio igitur in congregatione civili est *. Sed nec *per * 85
5. omnes simul id posse, obedientiæ promissio facta ipsi imperatori probat *, cui cum per * § 17. n.7.
factæ promissionis acceptationem (acceptatio enim in imperaturo requiritur *) jus quæsitum sit, obstare non consentienti non potest * d.§ 17 n.1. § 94 n.2.
regula, quæ naturale pronunciat, *Vnumquodque eodem modo dissolvi quo colligatum est.* Et consensus cum jus plenum det, & in vim abeat contractus, dissolvendi ejus pœnitentia sola
6. ratio non est sufficiens. Positio igitur nostra eadem ratione in imperio Despotico obtinet: nam pellere victorem & pristinum statum repetere victi, postquam juri suo cesserint, nihil magis atque venditor rem venditam possunt. pacta servare oportet *. Nec diversum * §. 3. n. 16.
in Invasore dicendum *, qui postquam pactio * § 16 n. 3, 4.
seu consensus accesserit hostis esse & occupator injustus desinit. Etenim si removere quasi ob titulum injustum liceret, jam & in remoti locum constitutus obtenti melioris juris removeri ipse, & constitui ejus loco alius poterit, atque ita deinceps: ex quo futurum ut Rex nullus certus, nullum stabile regnum. Quid si durius Rex cum populo agat? Ipse sane Deus per Prophetam jus Regis describens *, * 1 Sam. 8.
sic inquit, *Clamabitis in die illa à facie Regis vestri quem eligeritis vobis, nec exaudiet vos Dominus.* Igitur aperte significat, Regem eum qui eo jure sit usus, Regem etiam mansurum. Adde insignem apud Ieremiam lo- a cap. 27. 8. seqq.
7. cum (a), & quæ supra dicta *. Limita positio- * § 63 n. 2. § 70. n. 28.

 nem,

*§. 94. n. 9. 10. 11. nem, si posita imperio conditio sit, ut infra dicetur *. Extra hanc, nec qui absit imperator quærendus, nec qui absit pellendus. bonus civis præsentem reipublicæ statum tuetur, quietem se agit, & voto precatur optima, & *Adde §91. n. 2. sibi, & patriæ *.

§. XC. *Occidere sacrilegium.*] Nec in judicio, nec extra judicium: nec à pluri- 1.
*§88.89. bus, nec ab omnibus *. An vero occidere parentem, etiam durum & iniquum licebit? Accedit sacra Davidis de non interficiendo Saule sententia. Ipse ab interficiendo Rege etiam persecutore & ad mortem ipsum quærente, à Deo rejecto, Rex designatus abhorruit, *An facerem hanc rem domino meo, uncto Iehovæ, ut extendam manum meam contra eum?* Quin & ob abscissam chlamydis partem con-
*1 Sam: 24. 7 scientia illum torruit *. Adde quæ supra con-
*§70. n. 18. tra resistentiam dicta *. Atrocissimum inter crimina quæ hostili adversus remp. animo machinari quis possit, illud est, quod in personam principis machinatur. Qui regnum invadit antequam pactus sit cum hostis omnibus
*§16. n. 4. habeatur *, occidi jure potest. Quid in rege
*§93. n. 19. regno privato infra dicetur *.

§. XCI. *Qualiscunque ferendus est.*] Sic ex 1.
prædictis colligitur: Si facere quod libet, liceat, si obediendum jubenti, si singulis ratio non debeatur, si resistere nullo modo liceat, si nullum adversus ipsum judicium, si solio privari, si occidi nequeat, certe ferendus. Solo Deo committenda vindicta est. Sancta ea moderatio apud prudentes fuit. ita Seneca, *Æquum atque iniquum Regis imperium feras: Indigna digna habenda sunt, Rex quæ facit. Imperia habentum perferenda inscitia est.* Apostoli illud

illud est, *Vocatus es ad servitutem, ne id te torqueat.* Et Petrus dominos etiam *pravos* & *duros* ferre jubet. Facit & locus quem supra ex Samuele produximus *. Taciti dictum est. *§ 89. n. 6.* *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala, ita luxum, vel avaritiam dominantium tolerate; vitia erunt donec homines, sed neque hæc continua, & meliorum interventu pensantur.* Marcelli dictum apud eundem est, *Bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare* *. Placuit nempe Deo & ** Adde § 89* per bonos & per malos reges opus suum ope- *fin.* rari *: quos & *servos suos*, *unctos*, *Christos*, & ** Vid. loc.* *virtutem suam* appellat *. Sed & prius quam *Jer. 27.* ** d. Cap. 27.* Regis quis in imperio vitia advertat, viderit *Esai. cap. 44.* num recte ipse obediverit. Regem malum non *45.* raro improbitas & malitia subditorum facit, neque facile recte judicat, quem ipsum non recte facti conscientia condemnat. Sed neque minima, nec mediocria in principe culpanda; homines sunt, erroribus obnoxii. unde inique egerit populus qui divinitatem in principe desideret. Atque hactenus in præcedentibus de *potestate* & *jure principum*, & *obedientia* regulæ, quas *exceptiones* sequuntur.

§. XCII. *Divinæ autem supremi legislatoris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges*
1. *potestatem limitant.*] Absolutam principis potestatem capitales hæ exceptiones limitant, quarum priores velut tacitæ conditiones in ipsa imperii delatione appositæ, effrenæ libidini modum statuant. Tertia * plerumque ** De ea § 94* expressa, aliquando tacite inest. ad quas restringi debent omnia quæ hactenus de jure ante imperia privatorum, & potestate Imperantium summa & absoluta diximus. Leges igitur

tur primò divinas & naturales oportet noscamus, & quæ vis utriusque obligandi sit, ex quo virtus potestatis limitativa patebit. Divinæ 2.
antiquissimæ & generales sunt ipsæ *naturæ leges*, quas coævas ipsi naturæ rationali ad summa capita supra restrinximus *. Recentiores 3.
positivæ vel singulis, vel certo populo, vel toti humano generi datæ, unde *singulares*, *particulares*, & *generales* dicendæ: est autem *decalogi lex* positiva quatenus aliquid præter legem naturalem habet *, cætera non populo Israëlitico particularis, sed generalis. Novissimæ 4.
positivę *Christi* * *ritualium abrogatoriæ*, ceterarum *declaratoriæ*, & *confirmatoriæ*, in quibus *tota doctrina est euangelica*, qualem ipse in terris, deinde Apostoli tradidere, quę quamvis non eadem cum lege, parem tamen cum ea hic vim habet, cujus respectu dici & lex potest *. Naturalium autem legum, ut à positivis distinguantur, originem à luce inata petimus *, quę lux innata, impropriè licet, & verbum Dei dicetur: positivę propriè verbo vel scripto prolatę sunt. diversitas igitur in promulgandi modo est, altera tacita est promulgatio, quia innata; expressa altera. Utra- 5. 6.
que lex divina, & quatenus divinitus ad nos pervenit, principum nil minus, atque privatorum actionum moderatrix. Sed & naturę lex obligat principes qua homines, qua ratione pręditos, qua Deo subjectos *. Qua homines, ex creatione, quę omnipotentię est effectus. Ipsa nempe natura Dei omnipotens est, & potestatem in omnia habet: potestas autem à parte Dei cum summa, adeoque regnum sit, à parte minus potentium subjectionem oportet agnoscamus. Sed & omnipotentiæ insignis ef-

* Introd. § 4. n. 7. § 3 n. 1. 7
* d. § 4 n. 12 § 69 n. 5.
* § 63 n. 7.
* § 63 n. 8.
* d. § 4. n. 5. 6
* n. 9 eod.

effectus cum creatio sit hominis, sequitur Deum simul ex ipsa creatione omni homine superiorem, ut causam effectu suo esse. His rationibus & imperare Deus omni creaturæ, & in eas dominium & proprietatem habere dicitur. cessant enim hic rationes, quare imperium patris nullum ex creatione alii agnoscant *, quippe dubium esse quin homo sit ipsius Dei creatura, & in creatione ejus nulla causæ cooperantis virtus concurrat, non possit. Ita cum ad Jobum Deus, *Vbi eras tu cum ponerem fundamenta terræ* *? non omnipotentiam tantum, sed & creationem, & ex his dominium & proprietatem adhibere in rationem voluit: quasi, *Non nego creavi te?* Sic cum de terræ universæ creatione prosequitur, *Cui rei bases ejus incumbunt? aut quis jecit lapidem angularem ejus* *? *Tota terra mea est* *. quod de populis, hominibusque singulis dictum. Neque alio quam dominii jure vindicare Deus patrum iniquitatem in liberos dicitur in tertiam & quartam usque generationem eorum qui non peccaverunt: sane quod cum justitia non consistit, cum dominio optime convenit. Quod de singulis dictum ad Principes transfer, ut æque homines, creaturas Dei. Cœli & terræ creator Deus. Cœli & terræ dominus. Qui cœlum, terram inhabitant, coloni, inquilini, villici ejus. Dei habitaculum cœlum, & regni sui solium: terra subsellium, reges in subsellio pedum. Inde Deus Rex regum, Dominus dominantium: subjecti autem reges. *Reges in ipsos imperium est Jovis.* Reges divina providentia constituit sub se, non supra se. Divina præsente majestate quæ maxima est, nullus splendor est humanę quę minor est. Quomodo Re-

* § 16 n. 5.
* Job 38. 3.
* vs. 6. eod.
* Exod. 19. 5.

Regis ſuperveniente mandato nullum magiſtratus eſt, ita Dei præſente mandato nullum regis eſt. Ita terrena majeſtas ſe cæleſti ſubmittit: reſpectu ſubditorum qui Rex eſt, reſpectu mandatorum Dei idem ſubjectus eſt. Obligat etiam lex naturalis Principes qua ratione præditos, cum tota in dictamine ſit rectæ rationis. Utrâque ratione quà Deo ſubjectos, ex quibus ſimul manifeſtum eſt, ipſum Deum omnipotentem creatorem regnum ſuum naturale jure ſuo obtinere, non delato populi principisve conſenſu. Eodem jure potuit leges poſitivas condere, & obligatos iis tenere privatos, & æque principes. & vetare, jubere per eaſdem, quod juſſum, vetitum per naturales non erat *. Placuit autem Deo regnum in Hebræos peculiare pacto ſibi conſtituere, vetere cum Abrahamo * eoque renovato cum Iſaaco (a) Jacobo (b) deinde cum toto populo (c.) Eoque rupto, cum populus alium ſibi Regem peteret (d,) novum cum eodem populo fœdus erigere (e.) mediante inter ipſum populum & Deum Chriſto Dei Filio (f) dicta conditione, ut & peccata Deus remitteret, & pactum à parte ſua ſervantes in Regnum ſuum cæleſte reciperet, Itaque ſervandæ cum ex vi imperii divini, tum ex vi pacti & naturæ & divinæ leges *, niſi inſigniter in Deum velimus refractarii & contumelioſi eſſe. Ad utramque naturalem & divinam pertinet regula. *Prohibere Principem non poſſe imperata, non imperare prohibita* alterutra lege quæ definita ſunt mutandi jus non eſt humanæ potentiæ, ſive ſacra ſive profana ſpectes, ut ſupra dictum *: utrum vero rationi hoc eſt legi naturali vel divinæ juſſa vel negata repugnent,

* Vid. §.26. n.1.
* Gen.17.7.
a Gen. 3. ſeqq.
b Gen.28.14.
c Exod. 19. 5. ſeqq.
d 1. Sam. 8. 5. ſeqq.
e Ier. 31. verſ. 31. ſeqq. cum quo convenit locus ad Hebræos. 8.6. ſeq. E-zech.34.29.
f d. verſ. 6.
* Confer. §.26. pr.
* Introd. §.4. n. 12. §.33. n.5.

nent, ipse per legis interpretationem judicabit *. In concursu harum cum civili non est pecc tum huic non obedire, est peccatum obedire *. *Permissa & non prohibita humano subsunt arbitrio*, quippe cum definita non sint, juris & libertatis manent naturalis *, quod semper in principe cernitur. Illud obiter hic repetendum, quod licet ab authoritate civili utraque naturalis & divina lex recte civilis dicetur, nomen obligationem non variet *: & illud supra dictum, ita obligare naturæ leges ut conscientiam rectam esse sufficiat, nec factum requiri; conatum vero enixum, quę perpetua est & constans voluntas, pro facto hoc est legis adimpletione haberi *. Quod idem de legis positivæ observatione tenendum. hęc de Principum actionibus circa subjectos. Inter se quod attinet, eadem naturalis lex, & divina positiva actiones moderatur: sunt enim inter se quasi in naturę statu *, quo naturæ lex obtinebat, hoc est omnia secundum lumen innatum seu rationem rectam regebantur *. Positivę tenentur, dum Deum latorem legum supremum agnoscunt *. Adde Gentium quæ vocant jura, ideo quod populorum omnium, moratiorum saltem consensu placuere, quatenus aliquid à legibus naturalibus diversum habent *, præcipiente naturę lege pacta conventa servare: à quibus an recedendi justa sit ratio cuique Principi concedimus judicium *, donec constitutus utrinque judex vel electus arbiter controversiam terminet, vel dissensus pactione sopiatur.

* § 70.
* § 93. n. 6.
* Introd. § 3. n. 8.
* § 27. n. 7.
* Introd. § 4. n. 9. 10
* § 1. n. 2.
* § 69. n. 1
* Introd. § 4. n. 14.
* § 3. n. 22. seqq. § 26. n. 8. § 36. n. 17.

1. §. XCIII. *Subditos obsequio solvunt.*] Leges naturales hic & divinas intellige. de conditionibus humanis proximè dicetur *.

Sol-

Solvunt autem ab *faciendi* obligatione ea quæ ad cultum Dei, seu religionem nihil pertinent: De his enim locus hic specialis fit, cum de *credendis fide interna*, & quæ proximè ad eam materiam accedit, de *faciendis circa cultum, religionem*, & *professionem fidei externam*, quatenus nempe in iis obsequium præ-
*§ 70 *n.* 15. *seqq.* & *n.* 20 *seqq.* standum, supra satis distinctè jam dictum sit *. Solam igitur hæc exceptio *non-obedientiam* permittit, quę facti abstinentia coarctatur: urgenti enim Principi resistere, vel adversari, vel vim eo nomine inferenti vim referre, vel solio deturbare, ab hoc jure multum diversum est. Videndum igitur hic quatenus non obedire liceat. qui articulus cum difficilis sit, & in materia nostra essentialis admodum, in quo cardo fere est totius negotii, revocanda in memoriam distinctio est, inter actiones internas & externas *: inter moraliter vel divina lege definitas vel non definitas *: item jus esse principi utriusque testamenti tabulas publicas faciendi, & robur publicum iis accommodandi *: dubia legis divinæ interpretandi, de doctrinę controversiis judicandi, eodemque judicio & fidei articulos determinandi *. Circa actiones observandum, internas non cadere sub imperio *, unde nec obedientiam imperanti deberi. Definitas non admittere imperium contrarium *, nec mutationem recipere internam, ut quas lex naturalis vel divina malas dictet adeoque prohibitas, ex imperio humano sint non malę & licitæ *: recipere externam circumstantiarum non definitarum respectu, quas addere, demere, mutare licet: recedi tamen à definitis ex necessitate posse. Si *dubium* de definitione sit, utrum nempe actio *imperata* defi-

Margin notes: 2. (beside "est. Videndum"); 3. (beside "cardo fere est"); * § 33. ; * Ibid. ; * § 69. ; * § 70. ; * § 33. § 63. *n.* 5. 11. ; * § 92 *n.* 9. ; * § 34.

definita sit nec ne, (neque enim ubique adeo clara lex Dei habetur ut de ea dubitari aliquando non contingat, est quidem una ac certissima ejus definitio, quæ verò sit ea definitio plerumque non adeo certum est,) igitur si dubiè imperatus hæsitet, cum definiendi dubium legis divinæ jus summæ potestatis sit, omnemque actum principis præcessisse prudens semper deliberatio, vel penes se, vel vocato in eam rem concilio nunc vel ante, & dubii si quid in lege occurrisset accurata satis discussio, eamque sequuta definitio justa præsumatur, (quippe justitiæ prçsumptio semper actus regios comitetur) obediendum in dubio potius censeo *, quam non obediendo datam imperii initio obedientiæ fidem, atque adeo & ipsam legem naturalem certo violare: stante enim dubio æquali amplectenda semper ea est sententia quæ jure vel præsumptione aliqua juvatur. Igitur in judicio publico judicium privatum seu conscientia tuto acquiescet: magis autem si præsumptio ita dubitantem moveat ut in alteram propendeat. Adde quod interposita definitione dubium jam esse definit, non eo tantum effectu ut princeps actionem rectè jam imperare possit; sed & altero, ut privatis singulis, postquam publica facta definitio & robur publicum ei accommodatum, pro dubia lex ad declinandam eo prætextu obedientiam jam amplius esse non debet: subditorum enim vel ipsius imperati respectu jus publicum facit, quod necessitatem externam imponit. sive ipsi imperato deliberandi tempus, sive non fuerit.

5. Obedientia autem impleta cum factum requirat, sequitur factum exigi ab imperato præcisè; si dubius adhuc

hæ.

* § 70 n. 16

hæſitet, ad factum cogi poſſe; in contumacem pœnam eſſe licitam. Qui *non dubitet*, (quòd dupliciter contingit, vel cum dubitandi argumentum nullum, vel aliud certo ſibi perſuaſum habeat) priore caſu exequi ſimpliciter debet, quomodo judicum ſententias carnifices exequuntur. non quod dubitent, vel de injuſtitia non plene perſuaſi ſint, ſed ſola juſtitiæ præſumptione: omnis etenim dubitatio ex præcedente aliquo argumento eſt quod dubium moveat, quale nullum vel pro juſtitia vel pro injuſtitia ſententiæ penes carnifices eſſe poteſt, itaque ſola juſtitiæ preſumptione; niſi ſententiæ velis juſtitiam iis explicari, quos ſic juriſperitos omnes, & theologos, & medicos quandoque eſſe oporteret, & penes ipſos ſuperius ſupra judices judicium. Altero caſu, ſi cui certò perſuaſum manet (non dubiè) actionem imperatam etiam præcedente deliberatione moraliter illicitam, vel lege divina prohibitam eſſe, adeoque minimè tutum ei videatur ſed vel exequi facto externo ſine peccato ſuo in Deum non poſſe, certe quamdiu in ea perſeverat ſententia, puto exequendum non
* § 70. *n.* 71. eſſe *: peccat enim, licet non reſpectu imperantis, læſi tamen, (impune licet, dum ab imperante pœnæ jus & judicia pendeant) & omnipotentis Dei, Imperatoris ſummi, qui ſuperior omni eſt imperante. Quin & peccat licet actus re ipſa juſtus ſit. Sic privatum hic valet judicium: quæ inſignis eſt limitatio factę ſubmiſſionis ſummo Imperanti per ſingulos, in
* § 18 *n.* 1. prima imperii inſtitutione, ſuæ voluntatis & judicii *. Sed ne tunc quidem exequendum, cum peccatum putet Imperantis eſſe: neque enim placet hic argumentatio, quod quis pecca-

catum alienum esse putat sine peccato suo facere posse. Illud concedi posset, quod peccatum ipse non esse putet, si fecerit imperatus; in peccatum ei non imputari *; ea enim opinio, quam ratiocinando quo meliore possit modo quisquam amplectitur, hoc est, quam recta ratio cuique dictat, licet factum per se injustum sit, facientem ab injustitia absolvit. è converso peccatum suum esse quod faciens peccatum suum esse putet, licet factum secundum legem sit. Quod verò peccatum alienum esse putet, Imperantis nempe, id facere sine peccato proprio posse, non est concedendum, quia facto suo ne efficere quidem debet ut alius peccet, quo præcepti peccatum facti peccato aggravetur; dum enim peccatum suum non esse putet, hoc saltem putat, peccatum alterius fore, quod ne velle quidem debet: aliter enim præcipit; honor & cultus Optimo, Omnipotenti Creatori, ac Conservatori suo debitus. quippe quod signum esset irreverentiæ & contumeliæ erga Deum, contra dictante naturæ ratione *. Igitur sive per factum se ipsum, vel alium casurum in peccatum certo putet, abstinendum est. Neque à peccato excuso qui jussus sub mortis etiam supplicio obtemperaverit *, nam & Dei jussus contrarius supplicium mortis æternæ habet. si imperanti obediendũ, superiori erit obediendum. si ob comminatum supplicium, ob majus obediendum. Quid ẽim si adulterari sub pœna imperet? quid si obvium quemque confodere? quid si pauperibus dare, parentes liberos alere, sublevant insontes, & alia hominum ergà se charitatis & pietatis officia contra imperet? certe marium Hebræorum internecionem imperanti

* § 5. n. 4. 5.

* Introd. §. 4. 5.

* Vid. Dan. 3. 6

Pharaoni obstetrices non paruere *. Occidi Achabus Rex prophetas jubet, occultat eos Abdias minister *. Aliud si interficere, quem ipse privata licet sententia mortis reum pronunciet, ut supra dictum *, quia judicandi jus habet. aliud si possessiones alicui eripere, quia in eas jus quoddam habet *, quod quam late pateat discutere non est cujusque privati, maxime cum & reparabile damnum, & compensandi possit adesse animus. Si necessitas facto imperato, accedat quæ nec cum extremâ mali patientiâ, etiam mortis, declinari queat ut si quæ jussa corpus suum præbere cum maxime repugnasset, vi compressa adulterium vel incestum commisisse dicetur, Si quis jussus propriis manibus parentem occidere, cum arripere pugionem nollet, arreptam vi manum princeps in viscera moverit, profecto nihil magis homicidii reus hic, incestus altera, quam qui in fontem vi majore submersus, ipsum sibi mortem conscivisse dicendus, neutrius cum factum, sed cogentis sit, nec mens, nec corpus obedierit. Adde peccatum non esse, non obedire, esse peccatum obedire. *

7. Sed cum jus sit Principi imperandi dum illicitam vel prohibitam actionem ipse non putet, refugium imperato in patientiæ gloria quærendum, dum parata adversus eum executio sit, & justissima quidem exilii condemnatio, qua efficitur ne subjectus imperatis sit amplius. (velle enim hoc principes posse ut qui definita talia vel similia externa non fecerit, sub imperio suo, morari nulli liceat, extra dubium est *) aliave pœna ei infligatur gravior pro qualitate contumaciæ, arbitrio imperantis decernenda. Neque minus justa coactio erit, licet 8.

expe-

* Exod. 1. 16. & 2. vers. 2. 3.
* 1. Reg. 18.
* hoc n.
* § 30.
* § 92. n. 9. Dan. 6. 23.
* § 31. n. 2. § 66. n. 5.

expediri actionem imperatus sine dispendio salutis suæ æternæ non posse obtendat; quæ enim necessaria sint ad salutem quæ minus, quæ expediri sine dispendio salutis æternæ possint quæ non possint, ipse princeps judex erit *, * § 70.
ne in potestate sit subditorum sub conscientiæ suæ, hoc est, privatæ scientiæ prætextu, (cujus ipsi quidem privative judices sunt) & salutis quasi dispendio, omnem tandem civilem obedientiam declinare, quo civitas ad confusionem dilabatur: proindeque & hoc in casu justior ad implendum coactio adversus dubitantem est, nulla excusandum exceptione, quod si illicita sit actio imperata, de qua nunc dubitat, per factum salus sua periclitetur, quia & hoc antequam imperaretur in deliberatione & definitione Principis venit, cui, ut jam dictum, jus sit fidei articulos & necessaria in queis salus nostra consistit, suo judicio determinandi *: neque enim video quo alio potissimum * d. §. 70.
fine tam sollicite juberentur Reges, ut exemplar sibi legis ipsi describant, idque penes se asservent, in eoque legant omnibus diebus vitæ suæ *; & Josuæ, ne discedat ab ore suo liber * d. § 70. n. 4.
legis, sed in eo meditetur noctu & interdiu *, * Jos. 1. 8.
quam ut ex eo judicet, quod factum, qui jussus secundum verbum Dei sit, qui non sit, ut ita custodiat verba legis, servet, & secundum ea faciat * itaque dum jubet edoctus & eruditus ex lege, jam prius judicio suo determinavit expediri sine dispendio salutis posse. * Vid. argum. ex Nov. 105. §. 4.
9. Extrema autem coactio cum morte terminetur, sic facti contra conscientiam necessitatem quivis effugiet, si prius quam facere, pati mortem velit, hoc est, Deo obedire magis quam hominibus, quod Petri ad Judæorum pontificem

* § 70. n. 19. fuit responsum, in materia quidem doctrinæ Evangelicæ jussi ne in nomine Jesu doceret*: sed quod æque ad actiones alias definitas ex-
* § 33. n. 5. tenditur *; quod in septem fratribus, jussis ab Antiocho Rege carnibus porcinis contra le-
* 2 Maccab. 7. 30. & p. tot. gem vesci, in Maccabæorum historia*. Resistere 10.
autem jure suo agenti non licet, minus ob hoc solio deturbare, vel ei manus inferre, de quo supra, & articulo sequente latius. Quare cui imperata divinis legibus adversa videntur, cau-
* § 70. n. 18. te is fecerit, si imperio se subduxerit*, quo imperati duritiem & coactionem declinet. A- 11
liud in actione mere *voluntaria* est, de ea enim si quis dubitet, licitia nec ne sit, omnino abstinendum censeo, & tutiorem partem eligendam, quæ manifestò pro abstinentia concludit, cum in non facto nullum peccatum, in facto contemptio quædam legis sit, de cujus sententia dubites. Si in alterutram vergat judicium, ut probabilior ea tuto eligatur. *Con-* 12.
scientia autem, si præceptis civilibus actiones externæ respondeant, interrogari non potest
* add. §. 33. n. 2. *, quæ horrenda est illa in interiora cordis inquisitio. Cor, anima, conscientia Christi peculium est. mens sei juris est, quæ pars illa melior hominls, quæ servitute excepta perhibetur. fides interna, ut cogitatio omnis, libe-
* § 67. n. 6. ra esse debet*: Sed & minime recte, nec vero ulli bono coactioni subjicitur conscientia, quæ
* Ibid. revelata paci publicæ nihil superaddit*, retenta nihil deminuit. Quod & in pastoribus servandum, qui docere eam quæ publice sit probata religio velint, quia sufficere fides seu professio externa debet: inquirendi non sunt, accusandi sunt quod onus probandi in adversarium transfert. De actionibus *permissis* lege civili

vili hic non quæritur; excusat lex civilis à pœna civili, ut pro crimine admissum in foro civili non habeatur *: quamvis vero violari lex naturalis, & manere legis divinæ pœna possit *. *§ 39. & fin. * Ibid.

1. §. XCIV. *Arctius imperium tenet quem conditiones obligant.*] Tertia hæc limitatio est, quæ imperii exercitium spectat *, accuratissimè notanda, quippe nullum fere hodie ab ullo Principe sine conditionibus imperium obtinetur. Posse enim populum imperio conditiones ponere, extra dubium colloco: populus sui juris moderator & arbiter est, cui non placet conditio, repudiat; neque enim invito obtrudetur. Ex pacto imperii est initium. ita enim cum singulis singuli, velle è confusionis statu se exire, & sub ordinato, qui est imperii, vivere, itaque decretum sibi esse juri naturali renunciare, & unius voluntati se submittere, eoque actu ipso imperium in unum conferre, qui illis aut aliis conditionibus imperet, rogantes utrum acceptare velit *: itaque pactum cum imperaturo seu ad imperium designato, non qua rege, sed privato, intercedit *, qui si placet pactum, Imperans sub conditione fit: conditiones in voluntate partium deferentis & acceptantis sunt: liberæ sunt, nemo cogitur, postquam placuere, servare naturæ lex præcipit, itaque obligant. non impedit servum sub conditione se in servitutem tradere; postquam in servitutem transiit, personam amittit, servus ipse, dominus alter sub conditione fit. Generalis, præter supra dictas *, imperanti con- *§ 92. n. 1. *Vid. hæc §. 17. *§ 14. n. 3. *§ 92.

2. ditio est. *Vt officium præstet, ad imperii finem, populi salutem administret* *, sed quæ ex lege naturæ magis quam ex facto humano est; quam- *§ 14. n. 3.

 vis

vis enim jurisjurandi promiſſorii accedere ſoleat religio, non nova tamen inde obligatio, ſed naturalis potius confirmatio venit, ut hanc magis ſervet propter pœnæ divinæ metum ex duplici violatione. Generalis autem hæc condi-
*§ 28. n. 2. tio imperium non facit non abſolutum eſſe *. Tacita ſpecialis in imperii delatione eſt; *Ne forma mutetur.* Illud indubitatum quidem, poſſe Principem vel Optimates imperium ad populum referre, (res facilè eo modo ad primævam conditionem redit, cùm & deferi impe-
§ 99. rium poſſit) quare ſi ex democratia ortum habuit, ad eandem redit: ſi ex primæva illa congregatione quæ non democratica ſit, de qua
*§ 17. n. 5. 6. 7. ſupra *, ad eum ſtatum redit, ſinguli ſui juris fiunt, & novum imperium, nova forma erigenda; qui diſſentiunt, in hoſtili manent conditione. *Populus* autem, cum democratica initio placuit forma, in principalem vel optimatium mutare, reclamante vel parte minore, vel aliquo, nihil magis poteſt quam Re-
*§ 89. gem ſolio turbare *, cum fides interceſſit & conſenſus mutuus de ea forma tenenda; æque enim conſenſus in forma, atque in ipſo inſti-
*§ 22. n. 1. tuendo imperio valet *, & æque ſervandus eſt. Conſentientibus verò ſub eo imperio omnibus quin mutari forma poſſit, nemo dubitat; nam cum formæ mutatio ſub delatione non venit imperii, in jure manſit ſingulorum, etiam poſt delatum imperium, quare ut in arbitrio fuit ſingulorum quam voluit initio ſibi imperii formam conſtituere, ſic in arbitrio eſt eorundem, in ſenatum vel principem mutare: Sic & Rege mortuo vel ipſe tenere populus conſenſu communi imperium, vel mutare formam in Ariſtocraticam poteſt: niſi eligendi eo caſu jus ple-

plenum, ſub ipſa imperii inſtitutione, in certas perſonas tranſlatum ſit; ut enim imperii jus irrevocabiliter in Imperantem, ſic irrevocabiliter imperii is habendi modus in eas perſonas tranſit, dum populus utrumque, non hoc minus quam illud, ab ſe abdicaverit. *Princeps* verò, etiam ſimpliciter à populo conſtitutus ſtatum imperii in Optimatium, vel *Optimates* in Principem minus rectè, atque in alterutrum populus, mutant. Accedat ratio, quod nec Principis nec Optimatium fuit induere formam; ejus autem mutandi jus eſſe non debet, cujus non fuit initio conſtituendi. Adde quod formæ mutationem ad habendi imperii modum, ad exercitium autem nihil pertinere diximus *: imperium delatum eſt, & imperii jura exercenda, quod & manente forma manet, erat enim ſub ea forma: neque juri vel imperio detrahit qui ſervari formam cupit, cum & integra & ſalva eſſe velit in quem initio collata ſint: cui ſi non placebat eâ formâ præeſſe, quomodò in arbitrio ejus erat acceptare, erat & repudiare; acceptatô, ſatis habet * ſi jura poſſit majeſtatis exercere & ſubditi obedientiam præſtent. Adde conſenſum ex deliberatione eſſe, quare cum hanc potius formam quam aliam elegerint, deliberantium interfuit ſub hac quam alia vivere; unde contra intentionem imperium initio ea forma inſtituentium mutari, & diverſa inſtitui omnino nequit *: etenim ſi diverſa placuiſſet, inſtituiſſent eam, quare cum non inſtituerint, inſtitutæ retinendæ voluntas manifeſta apparet. Poſſunt autem Senatus & Princeps mutare ſi alia ſingulorum voluntas ex novo conſenſu appareat,
4. quippe quo à priore receſſum ſit. Si conſentiendi in

* §28. n. 4.

* *Ibid.*

* §98. n. 5

di in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi populus generale servet, Rege per omnia superior erit, quia & non consentiendi, & im-
§ 79. n. 3. probandi habet. hoc enim summum est quod alterius non subjacet arbitrio, non summum quod subjacet: sic princeps propriè, non Rex erit. Si ad certos actus speciale; eorum respectu quatenus non absolutè penes regem, divisum erit imperium, jus & dispositio penes populum, juris exercitium & executio penes principem dicetur: neque enim hic regi, sed populo adscribitur voluntas, dum regis per se nullius efficaciæ sit, propositio quam conclusio magis. Si perpetuum quod regum certos actus moderetur placuit esse collegium, ut convenire pro arbitrio nec conscriptum à rege liceat, jam & hoc jus majestatis habebit, de ea re jure suo conveniendi. Sin ipse Rex non ab 5.
alio posita limitatione acta sua rata esse nolit, nisi à senatu probentur, vel jubenti sibi obtemperare inconsulto senatu, non conditio coarctans sed mandata erit auctoritas, pruden-
*§ 87. fin. tiæ cautio *, (ad arbitrium revocabilis) vel ut senatus sententiam exploret quo deliberatò & maturè omnia agantur, vel ne fallaciter
* L. 7. C. d. prec. imp. off. N. 113. cap. 1. quid à Rege impetretur *, vel ipse importunis & contra legem flagitationibus illudat *. ipsi nempe Imperatores refutari à judicibus
* L. 1. C. d. pet. bon. subl. add l. 12. §. 1. d. SS. Eccl. rescripta *præcipiunt* : quare libellorum magistros, sigilli custodes habent, qui & oblata, & imperata examinent. Itaque non ab authoritate Senatus sed ab Regis sic jubentis erit nullitas. Alia conditio tempus est, sed quæ natu- 6.
ram rei non mutat: licet etiam precariò, & quovis tempore revocabile quis imperium teneat: neque enim ex tempore, sed ex opera-

tio-

tionibus & facultate majestas cognoscitur. tempus ad habendi modum spectat. itaque & absolutum manet imperium intra tempus, dum revocatum non sit, quia ad imperium consensus est absolutus, & jus suo arbitrio agendi: jus quidem suo jure agendi concedenti post re-
7. vocationum redit, ante revocationem nullum ejus imperii jus, nulla dispositio est. Summum etiam manet sub alia conditione delatum *, * § 18 *n.* 6.
(distinguitur enim ab absoluto *summum* *) pro- * § 28. *fin.*
mittit ad imperium designatus Princeps ante §. 96. *n.* 7.
adeptum imperium, adeptô ex stipulata promissione, conditionale ex eodem promisso est: non quod aliquis superior vel in eodem ordine maneat translato in imperantem imperio: jus omne imperii in ipsum transiit, jura majestatis solum penes ipsum sunt, nullus qui attingere
8. ea possit. Summum igitur magis respectu aliarum summarum erit potestatum, quippe quas eæ conditiones nil spectent, domesticæ sint, id verò unicum sufficere ad sumitatem debeat, quod alii summo non subsint, quare in summarū potestatum erunt ordine. Sunt aliæ conditiones, ut volunt, in vim *Legum* additæ, *fundamentales* appellant, leges improprie, cum nec à majestate promanantes in subjectos invitos nec vetent, nec imperent: pacta igitur, conditiones rectius dixeris fundamentales, quod firmiter stent, nec moveri possint: unde perpetuæ, & adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex tempore vel aliis circumstantiis & accidentibus non recipiunt; successionibus maxime. Quæ mutationem recipiunt, cum firmæ non stent fundamentales dici non possunt. Jus imperii fundamentale, distinctum ab lege, ipsa est Majestas, quippe quo fundamento to-

totum innititur reipublicæ edificium, quo subducto in confusa rudera dilabitur. Majestas 9.
impedita quodammodo per conditiones, & quæ in conditione vim legis naturalis, est, sive *exercitio* limitatio sive *juri* sit posita, quia facultas imminuta: unde injustus actus quia contra jus, hoc est legem: nullus, irritus, invalidus, quia non est in jure, hoc est, facultate agentis, ut sententia ab incompetente ratione causæ pronunciata, cujus respectu non judicis sed privati conditionem sustinet. Restat autem 10.
posita conditione & legibus, de violatis *judicium*, quod in dubio altæ potest disquisitionis esse, cum diversa plerumque Imperantis ab multitudinis sit sententia: igitur si violatæ dicentur leges, quid respondendum de judicio censes? Supra dictum singulorum aut multitudinis nullum esse judicium *, & congregationem omnem illicitam quæ principe authore non instituitur *, institutam ut de suis actibus judicetur præsumi nunquam *, quin instituto imperio nec populus quidem: igitur qui violatas putet, jam non populum inveniet qui violatas pronunciet, sed multitudinem subjectam, dissolutam, quæ personam non habeat, turba confusa erit quæ nihil poterit: si dictum resisti violanti posse, de resistendi modo non erit concordia: frustra igitur & conditio & lex esse videtur, nisi una populus jus sibi servet de violatis conciliô decernendi, ut certum aliquod sit judicinm: Hinc ut de jure non tantum, sed & de modo conveniendi eo casu, initio imperii dicatur, tutissima quidem juris & salutis conservandæ ratio est. Verum qua omissa & ego puto, si resistendi, vel amittendi, aliave imperio posita conditio fuerit, hac ipsâ positâ refer-

* § 87.
* § 44. 45.
* § 89. n. 1.

reservasse populum & singulos sibi (quippe singulis per conditionem jus sit quæsitum) naturalem conveniendi de negotio communi facultatem videri, ut amissum imperium, & resisti posse, vel conditiones violatas congregati pronuncient. Faciunt rationes, ne cui jus ex conditione damus, media ad effectum negemus, quo inanis futura sit conditio: quomodo qui imperium transtulit, & media ad imperandum transtulisse censetur *, sic qui jus extra * § 28. n. 7. imperium sibi servavit, media quibus jus illud obtineatur reservasse censendus est. Voluit etiam effectum populus existente conditione qui ipsam conditionem voluit. Neque profecto in re seria ludere. Igitur & populus in reservatis personam retinet. *Tacite* igitur hoc inesse pacto censeri debet, tanto effectu, ut eadem atque expressi vis sit. In conveniendi *modo* omnis difficultas sita videtur; licet enim conveniendi eo casu jus adversus principem demus, adversus concives & congregationes forte æquales concedi nullo modo poterit, quare nec valere sententia aliorum, dum contrariam poterint alii dicere. Ordo itaque ad eam rem certus aliquis sit, quo certiorati omnes in unum conveniant, ne probemus eo casu tumultibus omnia agere. Convocatio igitur deficiente jam rege, à magistratibus proxime superioribus facienda, è loco publico, ut cunctis innotescat; non quidem præcisa aliqua juris, vel imperii vel naturalis ratione, sed probabili, ut in statu politico ad ordinem instituto, interrupto eo, is saltem servetur qui magis ordinatus magisque à confusione abest, quæ evitari non poterit si convocationem singulis è multitudine demus: Nisi forte proponas Senatum vice

vice populi cum Principe convenisse, quo casu, ut obligatio quædam esse defendendi pacti, sic & manere ejus defendendi omni meliore modo jus quoddam, videri possit. Sed cum & ipsis Imperantibus jus judicandi sit conditiones non esse violata, inde impedire totis viribus eo fine conventiones soleant & decreta aspernari, nec judex quisquam intermedius, vel utroque
* Add. §. 96. 2. fin. superior sit, non semel ad arma proclamatum *, dum jus utrique naturale manet: conditio igitur licet jus dat ei qui stipulatus est, effectus tamen à volente habendus, à nolente armis petendus, quo casu fortior vincit: quare utroque casu, & in modo & executione, prudentia & cautione populo opus est. 11. Ita autem judicio de conditionibus legitime instituto, omnibusque ordine peractis, resistere omnibus & singulis, jure utentibus naturali, & imperio privare
* Add. §. 89. Regem ex decreto licere, non dubito *. Ubi judicia cessant recte transitur ad arma. Vis licita, cum & singulis ea facultas ob violatum
* § 37. fin. jus privatum sit ante judicia *, jus alioquin armorum in Principes summos non est singulis. 12. In principe propriè dicto si casus sit, solius Senatus non secus atque de Magistratibus inferioribus est judicium: Nullum est singulorum, ut arma capere adversus Principem injussu eorum quos penes summa est potestas, nulli liceat, dum licentiam principis quamdiu ea ferendam judicat, & populus, plebs judicare debet: subjectus quidem princeps summæ potestati est, sed & populus eidem potestati, sine cujus prævia authoritate nulli quicquam licet, pœnæ supponendis iis qui sine publica authoritate manu quid admiserint. Nec plus Magistratibus non summis tribuo, quippe qui

qui privatorum ſint loco *, & ſub generalitate, *Omnis animæ*, ut loquutum alibi Apoſtolum audivimus. Neque placere mihi eorum diſtinctio poteſt, qui licere hoc ſingulis in caſu notorio & manifeſtiſſimo affirmant: eadem enim hic plerumque quæſtio manet, quem penes jus definiendi erit notorium: ex negatione enim dubium redditur, vel ſi factum, vel qualitas negetur; unde inter doctos ſæpe controverſia, quid ſit notorium, quid manifeſtum? poſito autem jure, reſtat & declarari debere, maxime ſi facti tranſeuntis proponatur: Ergo non plebs, multitudo, ſinguli, vel magiſtratus judicabunt, quorum nullum, vel confuſum ſeu incertum eſt judicium, ſed poteſtas ſumma, infra quam ſolam principis eſt authoritas. * § 42. n. 4; §. 48. n. 3.

13. Sed & Regi abſolute nullis conditionibus dato tacitam hanc ex negotii natura, præter generalem, manere conditionem, *ne ſtudio perdat populum* quem conſervare debet *, reſiſtentiam autem jure adverſus admittentem declarari viris doctiſſimis placuit; præſumitur enim princeps omni ratione deſtitutus, vel ut homo mentis ſuæ minime compos, qui imperium moderari nequit, omnia ex inſano impetu agere. Quod etiam in Herili imperio quod conſenſu libero comparatum eſt, & Deſpotico affirmare libet: neque enim ex conſenſu dominus, vel ex victoria deſpota, licet uterque imperium poſſit ad propriam utilitatem accommodare, hoc jus conſecuti ſunt, ut ſine ulla ratione totum poſſint populum, vel partem majorem perdere; (quanquam belli jure ante conſenſum licebat *) conſiſtere enim ſimul, (qualecunque ſit imperium) imperandi voluntas & perdendi non poſſunt. Sed & reſiſten-

* § 24. n. 3.

* § 29. n. 8. § 48. n. 5.

14.

tiam

tiam recte ob enormem in populum sævitiam
declarari, æqua juris magistris visa sententia
fuit: sed & hic dispectio restat, quæ enormis
sævitia, quid sit perdere populum. Singulos, 15.
si sævo furore & impetu princeps in vitam sub-
diti irruat, & occidere paret, arcere malum
§ 29. n. 6. 10. posse, sed eâ modestiâ ne manum Regi inji-
§ 90. & 70 n. 18. med. ciant, exemplo suo David docuit. Unde fuga
vitare licere principis immodestiam & securi-
tati suæ consulere, magis permissum videri de- 16.
§ 88. bet. Sed & resistentiam eo casu licitam esse
omnino probabile est, quippe cum jus ita pro
libitu, vel per lasciviam obvium forte quem-
que innocentem occidendi translatum non sit
*§ 29. n. 6. 10 *, nec resistendi jus naturale translatum in eo-
§ 28. n. 15 casu videri debet, proinde in jure mansisse
singulorum. At judicio damnatum licet non or-
Confer § 17. n. 1. dinario sed solius principis, non resistere,
*§ 29. n. 3. ad imperii exercitium & quietem quam maxi-
§ 88. me pertinet, quare nec ipsum Christum re-
stitisse, sed & resistentiam prohibuisse, alibi
§ 70. n. 19. monuimus: est enim ea potestas à Deo ordi-
nata, & Dei vices gerit, ut qui resistit Dei or-
dinationi resistat. Si commotus affectibus prin- 17.
ceps judicaverit, ferendum hoc, soli Deo vin-
§ 91. dicta committenda, ut & alibi dictum. In- 18.
ter causas ammittendi statim imperii non est
legum, aut juramentorum violatio, nisi ex-
presse dictum; reducendus in viam monitio-
nibus princeps est. Est autem casus proxime
* n. 13 memoratus*. Sed & occidere Regem post- 19.
quam regno legitime privatus ad privati, in
naturæ statu, conditionem redactus sit, jure
hostili licere, ut singulis in naturæ statu, ex
alibi dictis apparet, nisi denuo in societatem se
dederit. de jure occidendi invasorem supra di-
§ 90. n. 2. ctum.

§. XCV.

1. §. XCV. *Non potenter, qui non plenum.*] Is vero *plenum* habet qui majestatis jura omnia habet*: Ex his quod deficit, non plenitudinem sed impotentiam arguit. Quid enim si legislatio desit? alterius legum executor erit. Quid si judicandi, exequendi, puniendi jure destituatur? si armorum jus, vel belli, pacis, fœderum, vel tributorum non sit penes Imperantem? si judicium suum alterius subjiciatur judicio? jam mutila potestas erit, & manca per reliquas suas partes, quarum altera in alteram ita influit, ut si una mutiletur, illæsæ cæteræ vel imminutæ esse non possint; atque iterum ita concatenatæ ac cohærentes invicem, ut una sine altera explicari valide sufficienterque non possit. Qua parte igitur mutila est potestas, ea parte non est potestas, quia pars ea tota deest: quâ manca, plena non dicitur, quia cæteræ partes patiuntur. Quæ vero deficit, vel mancam facit, si penes alium sit, cum majestatem oporteat in rep. omnibus numeris perfectam esse, pars divisa dicitur; unde *divisum* vulgo *imperium*. minus accurate, cum actuum, jurium divisio, distributio, non imperii sit. Imperium, majestas una est. * § 28. *fin.*

1. §. XCVI. *Divisio interitum minatur.*] Imperium naturâ suâ individuum est. Illud autem videndum, an & quatenus dividi, aut scindi in partes imperium possit: quod per diversos modos explicabitur. Nam & dividi posse distinctis juribus, causis, personis, si præcise ita velis, non quidem negamus. consensus formam dat imperii. cui divisum non placet, in potestate est mittere. Illud autem contendimus minus firmum esse imperum si non omnia & plene*, & absolute penes unum vel Prin- * § *præced.*

cipem

cipem vel Senatum sint. formam, corpus irregulare appellant, ab incommodis recte morbosum dixeris, sunt enim incommoda morbi

*§ 25. n. 14. imperii *. Sic igitur dividi *commode* non posse, ut jus quoddam majestatis penes unum, reliqua penes alterum, vel nonnulla penes tertios summe & absolute sint, ex proxime dictis

*§ præced. apparet *. sunt enim concatenata jura, ut omnibus in jure quidem proprio seu concesso jubentibus, efficere alterius jussus possit ut alterius adimpleri non possit; unde vel nihil singuli habent quatenus impediri ab aliis ipsi, vel omnia quatenus impedire alios possint. Tolle pecuniæ exigendæ facultatem, tollis belli gerendi, tollis pacis servandæ, tollis defensionem, tollis coactionem in subjectos, quæ sine milite haberi non potest, milites non sine stipendio; tollis executionem, tollis judicia, tollis obedientiam, concidit imperium, redit confusio, ab extra nec ab intra securitas, quam præstare

*§ 14. utramque ad officium pertinet imperantis *. Concede pecuniæ vim, concedis armorum: concede arma, concedis omnia. ita in aliis, & singulis, & omnibus esse, cuique cogitanti super iis, etiam leviter, occurret. Divisis autem in hunc modum inter plures absolute majestatis juribus, dum in exercitio singulorum consentiunt omnes, optime procedit; sin dissentiant, proclivis ad discordias occasio est, &

*§ 94. n. 9. fin. belli statum *, in quo superior fere semper is est qui arma habet: sic dissipatur regnum. Sed 2.
ex quo divisionis incommodo & illud consequitur, si imperii jus quoddam alii concesserit plene jam constitutus princeps, sine quo explicare imperium, & pacem populo procurare & salutem non possit, nihil actum videri *,

3. deri *, Eadem incommoda non declinant causis, actionibus seu materia qui dividunt; ut unus judicialibus, alter militaribus, tertius ecclesiasticis præsit, dum sublata contrariæ jussionis nec discordiarum sit occasio. Sed & magis semper ei obsequium præstabitur qui imperare sub pœna mortis æternæ potest, vel quorum dictis ni pareamus subeundam nobis, quam minantur, mortem æternam putemus *: itaque superius ecclesiasticum erit imperium *, cum efficere suo imperio poterint ne civili pareatur, cui negata obedientia pœnam non nisi temporalem habet. Adde si collateralem nec civili subjectam ecclesiasticam demus, defendere illi se adversus hanc armis licere; quomodo homini naturali, & Imperanti summo
4. adversus æquales, ex naturæ lege. Sed & personis qui velit distinguere, nihil quidem efficiet, nam ubique vincet territorii dominus: Hoc ipso quod quisquam sub domini consistit territorio, legibus ejusdem ac potestati subjectus dicitur *. Itaque imperium ex ea ratione habere non potest, nisi domini consensu,
5. quod inferius est. Si territoriis, ut in suo quisquis libere ageret, nulli subditus, jam tot
6. efficiuntur regna quot distinctiones. Si plurium concipias imperium, ut alter sine altero nihil possit, sed nec alter alterum suffragio superet *, quia diversæ plerumque hominum sunt sententiæ, quas pertinaciter tenere singuli, maxime ubi ambitio subest, quæ contemtum sibi fingere ex sententiæ mutatione solet, concors imperium, proindeque stabile esse non potest. unde *Insociable regnum*. & poë-
7. ta, *Sociisque comes discordia regnis*. Minus stabile, si plurium in solidum sit imperium: om-

* § 86. n. 3.
§ 98. n. 6.
* § 68. n. 13. vers: sed ut.
* Ibid.
* § 31. n. 2.
* Vid. § 85. n. 5.

nes præcipiunt, nemo exſequitur. Adde & naturæ ſummitatis repugnare, ut ſummo æqualis ſit *. Summus eſt qui ſupra omnes eſt. ſummitas æqualitatem ordinis excludit: quo argumento & viri doctiſſimi Deorum multitudinem oppugnant. Alexandri dictum eſt, *Mundum non capere duos ſoles.* & Bodini, *Vnam coronam non convenire duobus capitibus.* & Theſauri ICti, *Duos præſides eſſe in eodem Senatu non poſſe, niſi ſubordinatos.* Eleganter Hieronimus ad ruſticum monachum *. *In apibus princeps unus eſt, grues unam ſequuntur ordine literario. Imperator unus, judex unus provinciæ. Roma, ut condita eſt, duos fratres ſimul habere Reges non potuit, & paricidio dedicatur. In Rebeccæ utero Iacob & Eſau bella geſſere.* Probat & ipſum divini numinis inſtitutum, quod duos præeſſe æquali poteſtate, in ſtatu imperfectionis, non voluit, dum ſtatim poſt lapſum uxoris voluntatem viro ſubjecit *.

* § 18. n. 4. § 63. n. 15.

* C. in apibus

* § 3. n. 11.

§. XCVII. *At tota reſolvitur majeſtas quam vis ſubegit.*] Quâ voce & impetum maris, & terræ motum, & ſimile complector, quo totus populus & civitas interit. Si qui ſuperſint, jura populi retinent, dum defendere ſe adverſus alios poſſint. Armis ſubacto imperio deſpoticum ſeu dominicum reſurgit. Si pura deditio fit, liberum victori in victos ſit arbitrium *, ſubjecti omnes, & ſervi, privati & principes, eodemque omnes loco, ut dare vel eripere victor omnia poſſit. Res omnes, juſque omne corporale & incorporale ſtatim cum perſonis tranſire *, planum ex eo eſt, quod proprium eſſe nihil poſſit eorum, qui ipſi ſint alterius, quod alibi dictum *. nullum priſtini jus manet ubi omnia victori domino cedunt. Aliud in

* § 29. n. 6. 7.

* Confer §. 30. n. 9.

* § 48. n. 5.

in captivis singularibus, qui res juraquæ extra potestatem hostium habent. Consensum autem requiri supra dictum est *. Quare & capto regi, quousque non consenserit seque victori non subjecerit, jus manet imperii, exercitium impeditum. inde & tituli, & insignia manent imperii *. * § 16. n. 3. * § 16. n. 4.

3. Quid quod occidere jure naturali captos liceat & sine conditione deditos *? addito temperamento, ni cessante hostilitate, positisque armis obedientiæ & fidelitatis sacramento victi victori se obstrinxerint, isque in fidem eos, ut subjectos receperit, quo remissa tacite, licet morte dignum quid admissum, omnis offensa intelligitur *; & altero temperamento, * § 29. n. 8. 9. * d. n. 9.

4. de quo supra dictum *. Servi manent ex eodem naturali jure ubi servitus obtinet. Sic imperium ex victoria absolutum, plenum, ac proprium est. Ubi servitus desiit, in personas jus arctius ex jure gentium est *, quippe cessante servitute cessare ejus juris effectus debent. In res nulla mutatio est *. Quod electivum ante, vel successivum erat imperium, à solo jam victore pendet, quippe quod jure nunc patrimoniali, hoc est dominio ac proprietate tenet *, ut vel seorsim tanquam populum habere, vel alteri etiam jungere ut provinciam, vel plures in unam contrahere provinciam, vel temperare quodammodo imperium, seu quia tutius seu ex juris benignitate, possit. Legum * § 48. n. 5. * § 19. n. 1. * n. 2. eod. * § 98. n. 1.

5. authoritas non à victo amplius, sed à victore dicenda. Acta tamen à priore domino rata manent, ut & contractu victor teneatur, in cujus persona civitas debitrix spectetur, dum ut jura activa, sic & passiva transeant, cum omnem causam suam faciat. Imperium id est totum regnum, vel partem an dedere impe-

ranti liceat, §. sequente videbimus. Illud hic ex jure gentium monendum, quæ vis abstulit, postliminio recipi. jus enim naturale postliminium ignorat. Sic qui capti ad suos, sociosve qui in iisdem sunt partibus, seu vi bellica recepti, seu sponte ab hoste traditi, redierunt, libertatem juraque omnia recipiunt, nisi quæ alienata interim ab hoste in cujus jure jus erat alienandi. Quid igitur si totus populus sub potestate hostili per virtutem sociorum exemptus proponatur? Ex pactione expressa res erit judicanda. Etenim ad auxilium in fœdere offensivo vel defensivo pactio nuda ad restituendum pristino statui obligare non videtur; quippe quousque pactio natura sua non pateat: Quæ nec durare cum alterius subjectis potest. Quare ereptos è manu hostium qui postliminii jure pristinam recipere conditionem putet, alia ei ratio investiganda est, quæ superiores vincat. Si locus hic postliminio, & fœderi restituitur populus, cum prius in jure erat populi. Restitui autem libertati suæ populum, prius liberum, qui ab hoste libertate fuerit datus, nulli dubium est. At victoris se subducere potestati populo non licet. Ut nec servis fugere, nisi qui vinculis coerceantur, quippe cum fides iis non habeatur, inter ipsos & dominum nullum pactum nulla obligatio intercessit *. 6.

* §29. n. 8.

§. XCVIII. *A principe recedit si in alium transferat.*] Nullo discrimine, actus inter vivos vel ultimæ voluntatis sit *: in extraneum vel in sanguinem: purè vel sub conditione fiat. At distinctis regnorum speciebus, & applicatione facta ad *Herilis* & *Despotici* species: etiam cum servitus cesset, cum alienatio non servitutis effectus, sed occupationis, & juris patrimonia- 1.

* § ult.

monialis sit. Herilia ex consensu libero, & Despotica quæ per vim meram initio comparata sint, ut res aliæ in patrimonio habentur *; quippe dominus uterque & personas (a,) & res (b,) & territorium (c,) & jus imperii proprium & in dominio habet: unde & ipsi domini, regnum dominium, imperium dominatus appellatur. Igitur & personas, & res, & imperandi jus seu imperii jura, & regnum seu territorium, vel partes rectè alienat; in *alienationis* enim & *liberæ dispositionis* jure jus maximè patrimoniale, dominii & proprietatis cernitur: Quamvis & per conditionem dici

* § 28. n. 16. & § 36. n. 1.
a § 29. n. 6.
b § 30. n. 9.
c. § 3.

2. herili consensuali ea lex possit, *Ne alienare liceat.* Idem jus *Regi institutivo* qui vel ex *proprio patrimonio* vel *fructu* in usum proprium destinato regnum sibi armis vel prætio comparaverit: pecunia qua bellum geritur ubi vel propria, vel in fructu est *, locus est regulæ, E proprietate & fructu quæsita proprietario & fructuario cedere. Itaque non regno sed Regi adjiciuntur, dum in ea sit conditione, ut qui primo regnum per vim sibi constituit, quo respectu merus despota, vel ex contractu est dominus. Si ex *ærario publico*, quod ad servandam, augendam rem, utilitatemque publicam, populicam, quid acquisitum, non rei principis privatę, & cum jure atque in res privatas, sed rei publicæ, populicæ, acquisitum jure plenissimo & cum facultate alienandi dicetur. Principi quidem quod ad jus imperandi, quod ab se populus totum abdicavit, nam & acquirendi jus dedit, quod sub jure belli venit, & acquisitum imperio regendi: Populo autem quod ad facultatem negativam, *Ne alienare liceat*, cum jus affirmativum seu positivum, id est

* *Confer* § 62

 affir-

affirmative seu positive disponendi translatum non sit; quare ejus juris habendi seu retinendi populus personam habet. Nam si ex Democratiæ forma Monarchica instituta sit, personam populus, quod ad jus in Monarcham non translatum, retinuit, nec per alium hic personatur; Si ex primæva illa congregatione quæ democratica vere non sit *, jus negativum penes
* § 17. n. 6.
singulos mansit, qui juris sui conservandi gratia convenire jure naturali potuerunt *. Sic
* § 94. n. 10. 11.
populo vel multitudini non majestatem realem adfingimus *. non est sine imperio majestas, nec in subjectis conspicitur. sed jus naturale damus. Atque hac nostra interpretatione accipiendos volo DD. qui ea de quibus nunc sermo nobis est, non regi, sed *regno* seu *reipublicæ* acquiri regna scripsere: Extra hanc interpretationem non video quid sibi *regni*, *reipublicæ* vox velit: nudus vocis sonus absque realitate est. Populi igitur victi respectu regnum alienabile est: Imperantis respectu, in quæstione alienationis, eodem cum ipso imperio institutivo jure ac conditione quod voluntaria submissione obtinetur. Videndum itaque in *hoc institutivo*, Imperanti quid circa alienationem liceat, etiam cum consensu absoluto, nulla conditione habetur. Equidem ut singuli imperandi jus in principem transferre, sic & alienandi seu transferendi eidem principi in alterum jus, præter jura imperii, potuere: itaque alienandi jus sub consensu expresse venit *, rati sufficere singuli quod regantur; vel sub imperio, vel ordinato sint statu, extra hostilem conditionem. Si initio non venerit ea facultas, alienare equidem populus poterit in statu democratico, non qua populus ex im-

* § 28. n. 4.

* Vid. §. 28.

peran-

perandi jure, (neque enim ad hoc se imperandi jus extendit *) sed qua singuli, novo lato * n. 5. 6. fin.
consensu ad alienationem, quod dare & initio poterant; nam & eo modo habendi jus, ut alia jura, initio in eorum potestate erat, quippe sub imperii delatione cum translatum non sit, in jure mansit singulorum, etiam post imperia, quare transferre singuli, etiam post imperia possunt, dum, ut translatum sit, singuli consentiant. Quod & in Principe & Senatu verum est, quomodo supra dictum, mutare eos ex novo consensu formam posse *. Ex- * § 94. n. 3.
tra hos casus (puta si nec initio, nec ex post facto consensus venerit) alienare Princeps, Senatus, vel ipse populus si vel unus ex post facto dissentiat *, non potest. Quare inter vi- * § 89. n. 4
vos transferre annitenti Populo, Senatui, Principi, vel aliis subjicere, resisti, & impediri translationis effectus, vel jure vindicari poterit, quasi translatum quod extra jus esset transferentis, neque enim, quod jam dictum, alienandi jus cum imperio transiit, vel ipsa alienatio actus est imperii. In Principe seu Rege ratio specialis accedit, quippe cum eadem obligatio Regis ad populum quæ populi ad Regem sit, non est ut facto suo Rex populum alteri subjicere Regi magis, atque populus subducere se imperanti possit, de quo supra plenius *. Adde jure quidem pleno Regem institu- * § 89.
tivum, non, ut dominus, perfecte proprio imperium obtinere. Quæ rationes & contra jus
3. Senatus applicentur. Semper autem transferre Senatum & Principem, etiam sine novo consensu posse, si in manus velint restituere eorum à quibus ortum habuit, ex prædictis verum est *, res facile ad suam causam redit. * § 94. n. 3.

Ipſos verò ſingulos ſeu multitudinem transferre, ſeu alienare imperium jam delatum, invito Imperante poſſe, minime placet, quia inſtituta poſt imperia nec ipſum amplius jus imperii, nec perſonam, nec voluntatem habent: itaque nulla eſt tranſlatio in ſecundum, ex jure priori quæſito: aliud ſi conſentiente imperante, cum perſonam Populo accommodet. De alienatione ſeu tranſlatione non voluntaria, ſed ad quam per vim majorem, hoſtilem, bellicam Princeps, Senatus, compulſus dicetur, alia poteſt conſideratio eſſe. neceſſitas extrema legem non audit, & ad officium pertinet imperantis ſalutem populi per omnia media, quantam poſſit maximam, procurare, quare ſi reſiſtere nequeat, dari poſſe imperium ac populum pactione, quam omnifariæ bellicæ devaſtationi, & hoſtium per vim irruentium permittere arbitrio, videtur. Hinc deditionem puram, per quam & necis jus datur, illicitam eſſe, omnino probabile eſt, quippe quæ contraria eſt conſervationi civium. Per pactionem autem quæ vitam ſalvam facit, & jura quandoque, & privilegia, immunitates, fatendum eſt, quantam fert neceſſitas ſalutem quæri, quod cum ad officium ſpectet imperantis, videri poſſit in ejuſdem jure hoc eſſe: At cum in jure proprie ſit imperantis quod per actus poteſt imperii, nec verò imperii actus ſit per quem exitur extra imperium *, dicendum ad tranſlationem eam ſingulorum requiri conſenſum; ut qui actus nec imperium ſit, nec ſub dato jure venit imperii. Si tueri imperium Senatus, Princeps, ſe poſſe deſperet, in medio relinquendum, ut qui non deſperet, arripiat, vel ſingulis, ſi ita malint,

* Prx. n. 2. fin.

4 sint, jus defendendi se naturale relinquatur, quippe quod jus manet *, vel redit, ubi præstari ab imperante nequeat. Translato imperio jura transeunt imperii omnia, & territorium, *Infr. n. 10.*
6. & quicquid principis erat. De jure quodam alienando, transferendo, vel à se abdicando, non minor dubitatio est. *Iura* quidem cum
5. imperio omnia ut transferre *Dominus* & *Despota* in alium potest, sic ex juribus aliquod, actu inter vivos quolibet. *Rex* vero *institutivus* transferre non potest, ne divisionem instituat, qua totidem summæ fiant potestates, quot summa jura in personas diversas absolutè translata, vel eatenus etiam forma, id est, persona imperantis, vel electi vel successione probati mutetur, contra intentionem consentientium *. interesse enim jura vel penes unum, vel penes concilium sint, supra ubi de formæ mutatione, consideravimus *. Adde, quod ad imperium ne juris quidem alienatio pertineat, sed vel tollat ipsum: Et jura majestatis ad principem institutum jure quidem pleno, non proprio pertineant. Aliud videtur, si Senatus, Princeps, vel Rex institutivus, Despota, Dominus, jus quoddam toti populo restituat: restituere enim populo posse supra dictum est *. Sed an repetere seu Dominus, Despota, Rex institutivus, Senatus; jus vel consensu libero vel cessum extraneo vel subjectis, possit, ardua quæstio est. In Rege institutivo quidem & Senatu specialis est ratio, quod alienandi jura majestatis, in extranenm vel subjectum, ne facultatem quidem habeant: igitur cessione facta nihil actum videtur. quare vel repetere seu revocare ea jura possunt, vel, si mavis, revocatione non est opus. In Rege despota, cui alie-

* *Confr.* §. 42. *n.* 3. §. 96. *n.* 1. 2.
* § 94. *n.* 2.
* *Num.* 7. *hic fin.* & § 94. *n.* 3.

alienandi facultatem nullus negat, sic etiam responderi pro affirmativa posset: Ut si tale sit jus cessum, sine quo exercere reliqua jura majestatis nequeat, repetere omnino possit, quia dum imperare ipse velit, manere semper potestas adæquata fini debet, inde tueri eam potestatem seu jus posse. media non esse definita, omnia esse licita. Sunt enim contradictoria hæc, velle imperare, & jus alteri cedere sine quo imperare nequeas: voluntas igitur quæ manet imperandi, voluntatem alteram qua jus tale ceditur, statim & in ipso actu revocat & irritam esse vult, & nihil actum videri, vel erroneè consensisse *. Adde argumentum alibi ex jure ad conservationem membrorum productum, quod enim singulis in naturæ statu ad conservationem membrorum naturalium jus est, idem & personæ civili ad conservationem membrorum civilium esse debet. Igitur quod metu extortum, vindicare potest: si consensu libero datum, dicendum & revocari consensum posse, quod supra plenius *. Aliud est si quis totum imperium à se abdicet, & ita se declaret, ut imperare penitus nolit, vel nullam imperii partem retinere, de quo statim *. Hoc enim casu si revocare jus cessum liceret, sequeretur, quod nemo puto concesserit, victos victorem pellere posse & regno privare: nec hoc tantum, sed & ipsum imperium Regi & Senatui à populo in conventu democratico, vel ipsa imperii institutone concessum, eripi. Attentâ igitur hac distinctione restituere Princeps & Despota irrevocabiliter jus omne populo, non juris qualem dicimus partem, poterit. Et his argumenis repetêdi seu revocandi ejus juris cessi facultatem qui Regi velit defendere, eandem

* §3. n. 23.

* §3. n. 3. 22. 23. 24.

* §99.

dem & ſucceſſori defendit: Licet etiam jus ceſſum nova ſit ſtipulatione vel juramento firmatū; neque enim juramentum vel nova ſtipulatio plus quam prior ceſſio valet, quæ ſi à cedente revocabilis, à ſucceſſore etiam vel centeſimo revocabilis erit, cum ſuccedat in jus primi. Sed armis vindicandum quod haberi jus [à volente nequit. qui poteſtatis hic ſatis habet, de jure ne ſit ſollicitus. Diverſum paulo in Rege electivo eſt, cum in jure ſit populi jus quoddam defuncto datum ſibi retinere, vel plures etiam ſucceſſori conditiones ponere, dum ad ipſos redit imperium, quod & totum,
7. ſi placet, tenere ſibi poſſint. De parte imperii, *regione*, *urbe* particulari videndum: nam ſive ea pars, vel regio libera hominibus ante inſtitutum imperium habitata, vel ſimilis quæ ſui juris eſſet, conſenſu libero imperio inſtituto acceſſerit, (quæ vera unio ſive coalitio eſt*) *§ 24. n. 1. vel civitas conſenſu primævo condita quæ partibus diſtincta ſit, (quæ enim pars vi ſub imperio redacta dubitationem hic nulli movet) dicendum & ſingulos, & partem ad defenſionem conſervationemque ſui ſub eo imperio conveniſſe, eandemque rationem eſſe quare nec transferri in alium imperantem, eique ſubjici ſub quo non æqua eſſet defenſio, pars *invita* poſſit; maxime ſi utriuſque non eadem ſit forma imperii: licet etiam, extra belli ſtatum, utilitas publica obtendatur. Illud tolerabilius, ſi relinquere eam partem ſibi hoc eſt deſerere velit; ſed quod ipſum alienatio, traditio, & formæ mutatio tacita eſt. Res com-
8. muniter poſſeſſas, ante imperia ſingulis non diſtributas, communes populi (fiſcales, populi patrimoniales alii appellant, quarum fructus de-

destinati ad sustentanda reipublicæ, & regiæ
*§36.n.4. dignitatis onera) cum dictum supra sit *,
Principis eas proprias non esse, sequitur ex
iisdem fundamentis, nec alienare easdem prin-
cipem posse. Quæ de alienatione, eadem de 9.
infeudatione, & pignoratione dicta sunt. De
pecuniæ publicæ dispositione libera supra
*§62. dictum *. Quid autem si vis bellica adsit, vel 10.
bellum reipb. indicatur, vel inferatur? Sane
ut aliarum partium vel totius reip. imminens
declinetur excidium (qua utilitas licet nulla
major esse potest) cum tradere hosti civem in-
vitum is qui consensu libero imperium tenet,
*§29. n. 13. jure præciso nequeat *, ita nec urbem tradere,
vel transferre imperii partem in alium impe-
rantem poterit. Videndum igitur an non hic
eadem, quæ de cive, consensus præsumptio
* d. n. 13. cadat *. sane partes imperii & urbes singu-
las quod ad imperantes summos loco privato-
*§37. n. 6. rum esse, supra diximus *. Cæterum quo
§41. n. 4. gravius ex traditione partis alicujus imperii
atque ex singulorum præjudicium, eo diffici-
lius in præsumptionem concedendum: Et
fortius lex naturalis, (quæ de salute & con-
servatione sui) efficaciam suam exerit, quo con-
servandorum numerus major est, dum singu-
lorum respectu operetur. Quid si fervente 11.
bello vis urbi, vel unitæ ipsi sub imperio par-
ti fiat? adhuc puto, dare imperantem eam in-
vitam, dum ipsa defendere se velit, (redit
enim relictæ parti defensio naturalis & jus ad
media) non posse. habet civitas jus defenden-
dæ & conservandæ partis, vel si mavis, im-
perium sub onere defendendi. non est au-
tem defensio seu conservatio, nec imperi ac-
tus, eam partem alteri in ditionem tradere.
Quam

Quamquam si ipse facere ad conservationem corporis putet, punire deinceps pertinaciam possit. Neque distinguo, an ea pars sub Ordinum imperio votum in regimine faciat; neque enim de jure hic agitur imperii: licet enim imperium transtulit ut ipsa in partem non veniat, consensum tamen liberum retinuit de eo quod
12. translatum non est. Cæterum cum vix fit ut in eandem sententiam singuli conveniant, ut tenere unanimi consensu omnes velint, (neque verò tunc quæstio locum habet) & pars multitudinis miles sit, (neque enim plus civis valet) de quorum etiam conservatione agitur, redit in ea confusione (est namque confusio omnis dissensus de eo quod translatum non est, nec venit sub imperii actibus: de imperii actibus confusio esse non potest, cum sit ordinatus status, & una ibi Imperantis voluntas) itaque naturæ is redit status; quo in concludendo de conservatione medio pars fortior prævalet *, * § 17. n. 5
etiam cum oppressione alterius *; itaque jure, * § 3. n. 6.
dictante naturæ lege, dare miles, si fortior, ad sui conservationem poterit, & subjicere se hosti, perque omnia ei obedire in cujus manu vita salusque est singulorum, tanquam solutis pacto in prima imperii institutione inito, ut qui omni jam satisfecerint obedientiæ debitæ, singulis licebit; quippe qui ab hoste jam, non à propria amplius principe defensionem sperent. Imperia instituta propter defensionem sunt, qua deficiente recte ad eum transitur qui defendere queat *. Imperantis vero respectu * § 16. n. 4
dare nec miles, nec singuli poterint, dum ipse & hic. n.
defendere & bellare velit, & ad defensionem 5. fin.
necessaria præstet, de quo ipsius erit judicium, & in temerantes, postquam in potestatem redierint,

dierint,animadversio. Sic nec extra vim belli- 13.
cam abscedendi à corpore parti voluntatem
liberam esse, facta Imperanti in ipsa impe-
§ 89.n.5. rii concessione *, promisso probat. Neque
placet necessitatis exceptio, ubi jussus Impe-
rantis contrarius obstat, ne discederet; ipsius
enim Imperantis, nec partis magis quam sin-
gulorum, de necessitate est judicium. Quod 14.
& dictum de civibus singularibus jure præciso
esto, maximè si non discedere civem reip. in-
tersit.

§. XCIX. *Vel sponte deserat, cum temporis
præscriptione.*] Pro derelicto habita in jure non 1.
manent derelinquentis, quia habendi volun-
tas deficit,cum facto significet, nolle se ea am-
plius in bonis suis esse: quo facto non *actum
realem*, ut abjectionem, sed & *verba* com-
plector; quæ licet non vera esse possint, pro
verissima tamen animi & voluntatis declaratio-
ne in usu juris valere solent, inspecta eorum
qualitate, ut Baldus notat. eaque desertio seu
derelictio *expressa* dicitur. Igitur cum nul-
lius eæ res sint, reincidunt in eum statum ut 2.
alterius fieri possint. Possunt autem & non fieri
alterius, si nemo sit qui apprehendere eas ve-
lit; quod & derelictis imperiis accidere pro-
pter loci importunitatem, sterilitatem, simi-
§ 28.n.3. lemve defectum potest *. Unde aliud est dese- 3.
§98. rere rem, aliud transferre,(de quo proxime *)
aliud prehendere desertam. Hoc si ad impe-
ria applicemus, videndum, Qui deserere, &
n.4.5. quatenus in alterius præjudicium possint *: de-
inde quomodo qualificata derelictio tacita, &
n.6.7. prehensio esse *, vel quid accedere ei debeat,
ut juris derelicti alium dominum faciat: (è
n.7. quibus tacitæ & expressæ differentia notetur*)
de-

denique qui acquirere ex derelictione possint*, * n. 8. seqq.
4. quod de utraque specie dicetur. *Deserere* igitur, & pro derelicto habere imperia, juraque, & territorium, tacite & expresse, possunt qui jure proprietatis vel totam vel partem habent. Ita ut nec filio jus maneat post imperii abdicationem, cujus patri libera dispositio & non impedita liberalitas esset, atque alterius rei: Neque enim differre alienatione, testamento, re-
5. stitutione, vel derelictione simplici abdicetur, omnino extra dubium esse debet. Successivo autem renunciari in filiorum præjudicium impedit ratio, quod patre mortuo jus ex lege habent. derelictio civiliter morti æquiparatur.
6. *Tacita* derelictio in *non-facto* consistit: unde argumentis tantum probabilibus, & per ea præsumptionibus de voluntate non facientis colligitur. argumenta nempe probant derelicti præsumtionem. Tale argumentum juris negligentia est, ipsa autem negligentia aliis iterum argumentis colligitur; puta si ipse juris exercitium non curet, ac sciens patiensque exerceri jura ab alio videat, qui animo sibi habendi exerceat, maxime si is in bona sit fide*, * §35. n. 5. tanto temporis lapsu continuo qui contrariam voluntatis præsumptionem excludat; quod fit, si nullam contrariæ voluntatis justo tempore notam ediderit. atque hic prehensio (licet enim ita juris ab alio exercitium appellare, quamvis nomen maxime rebus corporalibus conveniat) cum simplici derelictionis actu concurrit, quia negligere jura vix possit nisi ab alio eadem exerceantur. Derelictionem igitur tacitam *scientiâ* & *patientiâ*: prehensionem *bona fide* & *animo sibi habendi*: utramque *temporis lapsu* qualificatam esse oportet. Modus

acquirendi *usucapio* dicitur, quod res per usum capiatur: exceptio ex eo jure veteri domino opponenda *præscriptio* dicitur. Fundamentum utraque non in jure civili, & ex eo tempora præfinita & effectus singulares habet, (quæ solos ejus civitatis subjectos tenent) sed in *naturali voluntatis præsumptione* derelicti vel concessi dominii; accedente ratione, ut dominia tandem post longum tempus sint in certo, quod & pax suadet, quam servari inter homines lex naturalis jubet. inde bono publi-
* *L.* 1. *d. usuc.* co introductam usucapionem Gajus dixit *. Ab expressa autem tacita & probatione, & effectu, & acquirendi modo ita differt, quod
* §3. *n.* 19. 20. illa statim rem occupantis *, hæc non nisi post tempus faciat; adeo enim manifesta in expressa amittendi voluntas est, ut tempore, vel alio probandi adminiculo non indigeat, nisi forte circumstantia adsit quæ suadeat requirendæ rei animum non abjecisse: In tacita cum non sit manifesta probatio voluntatis amittendi, ex ejus lapsu petenda est, sine quo nemo rem suam alterius esse occupatoris velle intelligitur, quod & supra de prima rerum communiter possessarum occupatione diximus *.
* *d. n.* 19. 20 In expressa conclusio fit, solam derelicti *prehensionem*, in tacita, *possessionem cum debita qualificatione* dominii jus tribuere occupatori & possessori adversus veterem dominum. Ex utraque derelictione acquisitio originaria dicitur, nisi quasi originariam mavis, cum licet res reciderint in naturalem statum, semel tamen alicujus fuere. Utraque ut inter singulos olim in naturæ statu, eadem ratione nunc inter Reges obtinet: & hoc jus in tacita per præsumptionem usus Gentium probavit. Minime
autem

autem recte ex hac tenet qui possessionem interruptam habet. interruptio contra patientiam arguit, & actum voluntatis deserendi contrarium testatur. itaque qualificationis est vitium.
10. Simile in magistratibus inferioribus, qui velut ministri jura omnia nomine supremæ potestatis, nihil proprio exercent, quippe à qua dependent *, & personam & qualitatem, nihil à seipso, habent; quod cum sciant, nec non scire possint, animus sibi habendi adesse non potest. & hinc vitium: jure igitur aufertur, vel inhibetur, vel non acquisitum dicetur, quod etiam longissimo tempore exercuerint. Inter
11. hos principes propriè sic dictos censeo. Licet enim personam in Ordine aliquo Imperantium sustinere possint, adeoque inter personas imperantes numerari, imperii tamen partem cum non singuli, sed totus ordo faciat, merito eo respectu ut singuli omnes, cujuscunque sint ordinis, in conditione privatorum censentur, imperio subjecti & legibus: Sin ut decretorum executores, vel quibus demandatum à summa potestate juris alicujus exercitium sit, & inde locum inter magistratus inferiores & ministros tenent *, eodemque cum illis jure in hac materia censendi: Si tamen proprio nomine jura quædam exercuisse proponantur, dicendum profecto animum ea sibi habendi induisse: sed quæ vindicari à majestate posse, supra ubi de imperii & formæ alienatione, & mutatione plenius, probatum
12. est *. Inter diversos autem ejusdem respublicæ Ordines quatenus præscriptio procedat, & alius utrum adversus alium acquirere possit, non adeo expeditum videtur: etenim si imperii jura & Majestatem spectes, privati singuli

* § 41. 42.

* § 43. n. 3.

* § 94. n. 3. § 96. n. 2. § 98. n. 2. 6.

guli videntur, dum non penes Ordines singulos, sed junctim penes omnes imperii majestas consistat; quare ut summi imperantes ex ratione naturali, sepofita civili lege, præscribere non possunt: sed & qua ad imperium singuli, ut partes integrantes, veniant, quarum altera alterius non subjacet imperio, unoque vel altero Ordine dimembrato corpore non fit imperium, non privati, sed Imperantes potius videntur: Veram sententiam puto, non secus atque summos imperantes aliosve populos liberos adversus alteros præscribere *: non quia summè imperant, sed quia nemini parent, quæ ratio ab omni civili lege & coactione eos solvit: ortâ igitur de præscriptione inter Ordines controversiâ, pactione eam sopiri, vel dissolvi rempublicam, vel bello civili fieri ex partibus aliquam superiorem necesse est. Divisa inter Populum vel Senatum & 13.
Regem imperii jura, vel quæ in delatione populus sibi servavit, ut acquirere Rex à populo, ita Populus ab rege potest, quia uterque personam civilem habet, quæ juris civilis, ad civitatem pertinentis, acquirendi sit capax. Po- 14.
pulus autem acquirere à Rege absoluto ex præscriptione, seu derelictione tacita non potest, dum corpus vel personam ei adfingere in societate, etiam simplici, omnino nequeas; cum totum quod imperii & obedientiæ sit, & corporis & personæ, & jus faciendi & habendi omne in Imperantem transiit: nec animum induere ipse populus sibi habendi possit *. Quod limita; nisi princeps populo personam juris acquirendi capacem accommodaverit, quam Concilium vel Senatus repræsentet, & jus tale sit, quod exerceri reliqua Majestatis jura

* Vide sup. n. 8.

* Supra n. 10

jura non impediat, quippe quale jus acquiri ceſſione expreſſa populo poſſe, ſupra dictum eſt *. quod autem ceſſibile eſt, idem eſt præ- * § 98. n. 6.
ſcriptibile. Sed vero ex derelictione expreſſa congregatus civiliter ipſe populus occupan-
15. do primus prævenire alios omnino poteſt *. * § 3. n. 20.
16. Deſerto populo defenſio primæva, & jus omne naturale redit *: quod & in imperii parte ali- * § 14. n. 3.
qua, & ſingulis verum *. § 29. fin. * § 98. n. 9.

§. C. *At naturaliter deponit, ſi vita functus,*
1. *hæres imperium non excipit.*] Fit hoc ſi hæres proximus nullus exiſtat, vel ipſe, vel teſtamento ſcriptus repudiare malit. Si proximi exiſtant nec repudient, nec extraneus ſcriptus, ſucceſſio ex conjecturata regitur voluntate.
2. Sin quis ſcriptus, ex expreſſa voluntate. Pertinent autem hæc ad Monarchici ſpeciem, quam *Herilem* ſupra & *Deſpoticam* diximus *; niſi * § 98. n. 12.
aliud initio convenerit. Et in *Patris* imperio verum eſt, qui jure proprio, non limitato, &
3. in dominio habet. Cæterum cum ad certum terminum, ad *vitam* vel ad *tempus* datus, inſtituendi hæredis vel qui imperium poſt terminum excipiat, jus non habeat, manet popu- * § 93. n. 8.
lo conveniendi naturaliter facultas * ut de fin. & per tot.
ſucceſſore vel per legem, ſeu regni ſpecialem, ſeu de ſucceſſionibus etiam rerum privatarum generalem, vel conſenſum novum proſpiciat. (de modo ſupra dictum *) unde *ſucceſſivi* & * § 94. n. 9.
electivi nomina: ut enim electio ex conſenſu eſt populi, ſic & ex ejuſdem voluntate primæva, non prædefuncti Regis, ſucceſſionis eſt ordo. Quare ſupervacuum & ineptum utroque caſu mihi videtur, de nominando ſucceſſore Regem præſentem interpellare: aliud, ſi ut legitimitatem agnoſcat, (quamvis & hic du-

 bium,

bium, quatenus agnitio simplex valere in alterius præjudicium possit) dato autem valere, Rex filium nominat, præscriptus legibus fundamentalibus successionis ordo Regem designat: At vero ut is successorem designet, apud quem libera ejus rei dispositio, vel jure proprio vel delata ex humanitate est, prævidit Impt. *rem odiosam esse, & plenam tristissimi, &*
* L. ult. c. d. pact. & DD. ibid. *periculosi eventus* *. unde prudenter Elisabetha Angliæ Regina, de successore nominando interpellata, *Vivæ sibi sepulchrum non esse fodiendum*, respondit: lacessita deinde Procerum petitionibus, Majestatis reos pronunciavit omnes,
* Ann. 1566 & 1581. qui de regni successione sermones sererent *, nempe, *Suspectus semper invisusque dominanti*
* Tac. hist. 1. *est, quisquis proximus destinatur* *. Idem, quod de eo qui ad vitam vel ad tempus datus, dicendum de Rege cui *simpliciter* imperium *institutivum* consensu absolutissimo, nullaque termini præfinitione delatum fuerit: imperium 4.
nempe delatum est, sub cujus definitione non
* § 98. n. 2. venit alienandi facultas *. non verò imperat qui imperium alienat. Quod & testamenti factionem complectitur: est enim alienatio, dispositio per quam dominium transit: itaque constituere successorem sibi testamento nequit. Testatio pro commendatione apud populum valet, quo non assentiente nulla ejus 5.
virtus est: Manet enim populi jus & disposi-
* § 94. n. 8. tio *, modo quo de imperio conditionato
* n. 9. eod. dictum *. Jus populi electivum dicitur, nisi
* n. 3. eod. in imperii institutione translatum in alios sit *. Idem circa exheredationes jus est. Dum electio pendet, tempus interregni dicitur, & 6
nullum corpus politicum vel persona publica existit, nisi ex novo populi congregati ad electio-

lectionem consensu: quomodo enim anima vita est corporis naturalis, sic corporis omnis politici anima & spiritus unus Summa potestas est, quippe à qua dependet *, & motum habet, & operationes suas, & efficaciam omnem: quare ea deficiente anima simul è corpore recedit, ut jam movere se, & operari quicquam efficaciter, & corpus dici, vel publi- * §. 4.
8. cum quid, omnino nequeat. Manent tamen primæ ante instituta imperia obligationes *, quæ & ipse vim pacti habent. Manente & po- * § 17. n. 1.
9. pulo, ut conveniendi de novo Rege, vel aliâ imperii formâ erigendâ jure, sic in eo conventu interim per se negotia publica curandi: Tacite enim placuisse populi universi ad modum Democratiæ cura censeri debet, donec de alia forma expressa convenerit. jus enim omnium æquale est, & jus omnibus, deficiente communi curatore, res omnes & communes per se omnes & communi consilio procurandi: perfectè Democratia non est *, donec pro ea imperii forma conclusum non sit; quare stante utcunque decreto seu declaratione voluntatis sub imperio vivendi *, si de forma ejus & modo convenire nequeant, non pars major minorem suffragiis, sed vel minor majorem, si fortior, jure naturaliter competente, id est viribus vincet *; atque eatenus status naturalis redit. Prima illa, de qua diximus, obligatio manet, quippe quæ inter ipsos singulos fit: altera, ex submissione & juris naturalis in gratiam unius Imperantis renunciatione, simul cum morte * § 17. n. 6. * n. 1. eod. * § 17. n. 5.
10. exspirat. Electores, quibus eligendi jus datum, continuandi interim per se imperii jus non habent, quippe eligendi solum, non aliud
11. jus iis datum sit. In regno successivo, dum

 fœ-

fœtus in utero ſit, de cujus vita vel ſexu dubitetur, non per modum interregni, ſed quomodo Rege minore regni negotia curanda, dum jus verè ëi ſit, qui in utero eſt. At præſcriptione 12.
acquirere Regem à populo, qui non detulit diſponendi per teſtamentum facultatem poſſe, & Populum a rege acquirere jus quoddam delatum circa diſpoſitionem, praxis probavit,
* §99. n.14. juris rationibus fulcita*. Soli autem *Monarchiæ* convenire hic modus relinquendi ab inteſtato, & per teſtamentum, poteſt. In *plu-* 13.
rium enim imperiis, quæ æterna perhibentur,
* § 42. *fin.* cum mori Senatus non poſſe dicatur*, huic modo locus eſſe non poteſt: ſinguli moriuntur, & in deficientium ſingulorum locis alii ſinguli ſuccedunt. Deficiente ſine hærede do- 14.
mino, ſervi ſui juris fiunt, ut primævo naturæ ſtatu. à quo ut principium fuit, in eo finis erit.

FINIS.

ERRORES

HOBBESIANI.

D*Ocet nempe* Hobbesius, *jus esse hominis hominis in statu mere naturali, antequam homines ullis pactis sese adstinxissent, facere quæcunque, & in quoslibet: possidere, uti, frui omnibus quæ volebat, & poterat* de Cive, *Cap.* 1.*n.* 10.

Vim, dolum, in eo statu, virtutes principales esse. Leviat.edit. belgica. *Cap.* 13.*pag.*127.

Itaque jus homini in naturæ statu sola potentia, cupiditate seu appetitu determinat: Vim, dolum licitum esse, & posthabita ratione statum fingit ante vel extra naturæ legem.

Libertatem naturalem belluinæ æquiparat. de Cive. *Cap.* 7.*n.* 18.

Libertatis naturalis ad subjectionem eandem proportionem, atque cupiditatis ad rationem esse. d.n. 18.

Sed & juris mensuram utilitatem appellat. de Cive. *Cap.* 1.*n.* 10.

Iustitiam & injustitiam in statu naturæ non dari. Nomina hæc cum imperio, cum pactis, cum lege civili capisse. Leviat.*cap.* 13.*p.*127. *cap.* 15. *p.* 144.

Injuriam nihil esse præter pacti violationem. de Cive. *cag.* 3. *n.* 3.

Inde homini hominem, priusquam pacta interve-

t.rve-

tervenerint, injurium esse non posse. de Cive. *d. cap.* 1. *n.* 10. *cap.* 3. *n.* 4. *& addit. cap.* 6. *n.* 13. *eod.*

Injuriam dari civi ab imperante non posse. de Cive. *cap* 6. *n.* 13. *& addit. cap.* 7. *n.* 14. *cap.* 8. *n.* 7. Leviat. *cap.* 18. *n.* 4. *cap.* 21. *p.* 2. 8. *pr.*

Etiam occidendi jus cuivis esse ex ipso natura statu. de Cive *cap* 2. *n.* 18.

Actionem omnem in eodem statu esse adiaphoram. de Cive. *cap.* 12. *n.* 1.

Nihil proprium, in eo statu, omnia esse omnium, proprietates cum imperio cæpisse. de Cive *cap.* 1. *n.* 11. *cap.* 6 *n.* 15. *cap.* 12. *n.* 7. Leviat. *cap.* 13. *p.* 127. *cap.* 15. *p.* 144. *cap.* 18. *n.* 7. *cap.* 24. *p.* 254.

Hinc furtum ante imperia non dari. de Cive, *&* Leviat. *eod.*

Adulteria ex lege civili definiri. de Cive. *cap.* 6. *n.* 16. *cap.* 14. *n.* 9. *cap.* 17. *n.* 10.

Falsi testimonii originem cum judiciis publicis cæpisse. de Cive *cap* 14. *n* 9.

Boni & mali cognitionem indistinctè. penes solum Imperantem esse. Reges quæ imperant, justa facere imperando; quæ vetant, injusta vetando. de Cive *cap.* 6. *n.* 9. *cap.* 11. *n.* 6. *fin. cap.* 12. *n.* 1. Leviat. *cap.* 13. *p.* 127. *cap.* 29. *p.* 335. 578.

Impossibile esse Imperantem lege civili quicquam iubere contra legem naturæ. de Cive *cap.* 14. *n.* 10.

In

In civitate Christiana nullam repugnantiam inter mandata Dei & civitatis esse de Cive. *cap.* 18. *n.* 13. Leviat. *cap.* 43 *p.* 621.

Ipsam legem naturalem pro parte civilis habendam. Leviat. *cap.* 26. *p* 175. *& p.* 706.

Imperanti simpliciter obediendum in materia religionis, & cultus divini, etiam ei qui aliter definitum lege naturali vel divina putet: singulis indistinctè nullum de religione concedit judicium. de Cive. *cap.* 15. *n.* 18. *cap.* 16. *n.* 18. Leviat. *cap.* 42. *pag.* 312. *cap.* 43. *p.* 620, 621.

Idem cunctis imperatis civilibus deberi. Facere quemquam sine peccato suo posse, quod peccatum alterius esse putet: de Cive. *cap.* 12. *n.* 12. Leviat. *cap* 42. *p.* 312.

Imperata facere contra conscientiam peccatum non esse Leviat. *cap.* 29. *p.* 335.

Igitur nec hic judicium privatum agnoscit. ibid.

Pacta, neutro statim quicquam præstante, frustra atque invalida esse, si ex utravis parte metus oriatur, ut si alter impleverit, alter impleturus non sit de Cive *cap.* 2. *n.* 11. Leviat. *cap.* 14. *p.* 138. *fin. cap.* 20. *p.* 203.

Pacta latroni servanda. de Cive *cap.* 2. *n.* 16. Leviat. *cap.* 14 *p* 138 *fin. cap.* 20. *p.* 203.

Quod imperii attinet initium; potentiam irresistibilem, jus conferre imperandi, & subigendi per vim alios. de Cive. *cap.* 1. *n.* 14. *cap* 5. *n.* 12. *confer cap.* 15. *n.* 5 *eod.*

Domini & Monarchæ institutivi nomina permiscet. Regem esse vocat, dominium in personas mul-

multas: Dominum, in pauciores habere. de Cive. *cap.* 8. *n.* 1.

*Servitutem imperata facere.d. n.*1. *post med.*

Jura omnium & Domini, Despotæ, & Monarchæ institutivi (quanquam nomina hæc diversa, & modos acquirendi diversos agnoscat) confundit, & omnium eadem facit. de Cive.*cap.*9. *n.* 10.12. Leviat. *cap.*20. *p*,204. 208.

Matri in liberos imperium naturaliter asserit, commune patri negat. Hujus imperium ex pacto cum matre derivat. de Cive. *cap.*9. *n.* 1. 2. 3. 5. 6. Leviat. *cap.* 20. *p.* 205.

Ex eodemque fundamento mariti in uxorem imperium. de Cive. *cap.* 9. *n.* 5.

Translationem juris appellat, si quis signo declaret, velle se, licitum sibi non amplius esse Imperaturo resistere, prout resistere ei antea licebat. de Cive. *cap.* 2. *n.* 4. *cap.*5. *n.* 11. *post med.*

Obedientiam ex pacto de non resistendo derivat. de Cive. *cap.*5. *n.* 7.

Aristocratia ex Democratia originem ducit. de Cive. ~~*cap.* 7. *n.* 8.~~

De instituendo primo imperio congregationem vult Democraticam fuisse, in qua major pars minorem vicerit. Leviat. *cap.* 18. *n.* 3. de Cive. *cap.* 7. *n.* 5.

Provincias per præsidem Imperio Monarchico regi. Leviat. *cap.* 19. *p.* 196. 197.

In translatione imperii jus omne transiisse. de Cive. *& in* Leviat. *passim.*

Ius imperanti in personam tale esse, ut occidere

dere ei subjectum sine injuria liceat. de Cive *cap.* 7. *n.* 14. *cap.* 8. *n.* 7. Leviat. *cap.* 18. *n.* 4. *cap* 21. *p.* 218.

In res aque Regi institutivo ut Herili, jus dominii & proprietatis concedit. de Cive. *cap.* 6. *n.* 15. *cap.* 8. *n.* 5. *cap.* 12. *n.* 7. Leviat. *cap.* 24, *p.* 255 337.

Possessiones privatorum ex distributione imperantium vult profluxisse. d. p. 255. *eod.*

Principis respectu proprium nihil privatorum esse. dd. loc.

Ad pœnæ jus non facere, juris naturalis renunciationem. Leviat. *cap.* 28, *p.* 321.

Paulum Apostolum Presbyteros non constituisse. Leviat.. *cap.* 42. *p.* 547. 548.

Dictum Apostoli, Deo magis quam hominibus obediendum, obtinere in Regno Dei naturali negat, Leviat. *cap.* 31. *p.* 383.

Pacto effici non posse, ut resistere damnatum sententiâ Imperanti, vel alii vim corpori inferenti non liceat. de Cive. *cap* 2. *n.* 18. Leviat. *cap.* 14. *pag.* 131. 140. *cap.* 21. *p.* 222. *cap.* 28. *pag.* 321.

Jus regnandi Deo ab Omnipotentia, seu potentia irresistibili esse, obligationem ad præstandam obedientiam ei hominibus propter imbecillitatem incumbere. de Cive. *cap.* 16. *n.* 5. 7. Leviat. *cap.* 31. *p.* 372.

Limitari conditionibus imperium non posse. Positis conditionibus liberare Principem vi imperii se iis posse de Cive. *cap.* 7. *n.* 7. 8. 9. 11, 12.

E-

Et populum, utcunque posita ea imperii initio conditione, de negotio communi, convenire non posse. cap. 7. n. 16. eod.

Nec imperantem ad convocandum populum teneri, licet convocare certis temporibus promiserit. ibid.

Mutare imperanti imperii formam licere. de Cive. cap. 7. n. 8. 11. 15.

Reges electivos non summos, sed Civitatis ministros esse. Leviat. cap. 19. p. 196. 197. 199.

Idem de datis ad tempus affirmat. d. cap. n. 9. 11. cap. 7. n. 16.

Et de omnibus iis qui sub conditionibus imperant: Populum nempe summum esse, Reges hos summitatis ministros. ibid.

Dividi imperium neutiquam posse. de Cive. cap. 7. n. 4. & addit. cap. 12. n. 5. Leviat. cap. 18. p. 185. 186. 338. 343.

Alienare imperium, & pretio & dono dare regem institutivum jure suo posse. de Cive. cap. 7. n. 11. cap. 9. n. 13.

Alienare & populum posse, qua imperans est. d. cap. 7. n. 89.

Idem Senatum posse. ibid.

Legem Imperanti dici non posse, Ne alienetur. dd. loc.

Principem populo jus nullum restituere irrevocabiliter posse, cum dividi posse neget. supra.

Ad transferendum imperium in despotam suffragia numeranda. Leviat. cap. 20. pr.

De-

Desertum imperium rapere sibi cuilibet licere. de Cive. *cap*. 7. *n*. 16. 18.

Idem si hœres nullus existat. d. cap. 7. *eod.*

Testamento relinquere Regem institutivum & ad certum terminum, vel ad tempus datum posse. de Cive. *cap*. 7. *n*. 15. 16. *cap*. 9. *n*. 10. *seqq*. Leviat. *cap*. 19. *p*. 196. *seqq*. *p*. 199. *seqq*.

Errata Typographica.

In Introduct. §. 4. n. 19. lin. 8. post verbum, commercii, adde, *causa*
In Summariis, §. 20. n. 21. internæ, lege, *internè*
In Notis pag. 15. lin. 34. quoque, *quoquo*
p. 28. l. 32. electo, *electio*
p. 33. l. 6. ad fineem, *fidem*
p. 51. l. 15. promissioni, *permissioni*
p. 58. l. 30. male, *malè*
p. 62. l. 23. &, *in*
p. 83. l. 21. pr. dele *ad*
l. 24. pr. supple, *ad*
p. 88. quale, *qualem*
p. 91. l. 6. quis, *quasi*
p. 96. l. 30. post restituere, suple, *existimationi*
p. 102. l. 19. nec, *&*
p. 125. l. 24. ad, *ab*
p. 130. l. 32. naturalem, *ritualem*
p. 131. l. 13. dele, *a*
p. 143. l. 16. nosti, *nostri*
p. 194. l. 2. vere, *vero.* & l. 27. falso, *falsa*
p. 211. l. 37. &, *e*
p. 200. l. 17. passi, *passis*
p. 216. l. 25. uramque, *utramque*
p. 229. l. 25. ex, *est.*

POLITICA
CONTRACTA
GENERALIS,
NOTIS ILLUSTRATA.

SEU

De *Singulorum* ante imperia instituta,
Et *Summarum potestatum* institutis
imperiis, cum inter se, tum in
subjectos,

JURE AC POTESTATE,

Temperatâ ex præceptis naturalibus,
& gentium conventionibus,

TRACTATUS

Brevis & succinctus. Authore
ADRIANO HOUTUYN, JCto.

Ad calcem Errores Hobbesiani
indicantur.

HAGÆ-COMITIS.
Apud GERARDUM RAMMAZINUM.
M. DC. LXXXI.